

Portal-

MĂIASTRA

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

ISSN: 1841-0642

portal_maiastra@yahoo.com

Anul XIII, Nr. 3 (52)/2017

Trimestrial de cultură editat de CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE GORJ & SOCIETATEA DE ȘTIINȚE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA - FILIALA TÂRGU-JIU, cu sprijinul CONSILIULUI JUDEȚEAN GORJ

ANUL MAIORESCU

Nicolae Manolescu a propus ca anul 2017 să fie ANUL MAIORESCU. Un an al identificării și semnalării viciilor sociale, politice, culturale cu care ne confruntăm în momentul de față, un an al reintroducerii criticismului în viața noastră publică, un an al întoarcerii spre noi înșine, spre marile probleme și deziderate pe care le avem de îndeplinit, ca o condiție a intrării în anul 2018, anul sărbătoririi Centenarului Marii Uniri. Ar fi prin urmare de analizat atent drumul străbătut de la faza Maioreșcu la faza Manolescu, de la etapa „Convorbirilor” și a „Noii Direcții” la etapa postmodernismului cărtărescian al „României literare”, de la faza poeziei și gândirii eminesciene

la aceea a recuperării lui integrale, dusă de Eugen Simion și a comilitonilor lui de la „Caiete critice”, de la faza reformatorului Kogălniceanu în politică la faza Dragnea-Ponta-Tăriceanu, de la faza enciclopedismului hasdeean, la faza Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu, de la faza Spiru Haret în organizarea riguroasă a învățământului, la faza doctoratelor de mântuială, a plagiatelor rudimentare, a analfabetismului cras, a lipsei școlilor în domeniul rural, a distrugerii bibliotecilor și a dezinteresului pentru carte. A limitării dreptului Istoriei de a ne forma și păstra conștiința națională, a alungării latinei din școală (disciplină mult apreciată de fondatorul Junimii), a lășității cu care s-a semnat legea retrocedărilor, a trădării naționale din domeniul limbii oficiale și a pângăririi însemnelor naționale cu inscripții bilingve atestând doar rămășițele uor concepții învechite de perpetuare a unor tendințe de tristă amintire a unei epoci de subjugare și asuprire teritorială, de imperialism lingvistic evident etc.etc. Și nu în ultimul rând a răspunsului la întrebarea legată de România europeană a anului 2017, așa cum și-o pune și Maioreșcu în articolul

Mircea POPA

» [Continuare în pag. 2](#)

Eminescu la Florești (Gorj)

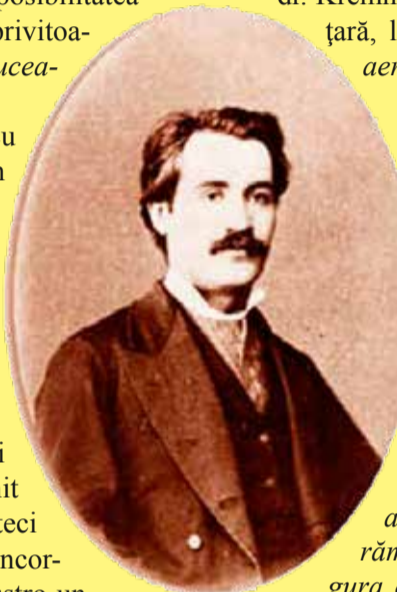
A străbătut, oare, Poetul „nepereche” „în cruciș și în curmeziș” și perimetrul geografic al Olteniei? Publicarea integrală a operei eminesciene ne dă posibilitatea de a aduce noi argumente privitoare la prezența autorului *Lucea-fărului* pe plaiurile oltene.

Un prim contact cu Oltenia, s-a petrecut în toamna anului 1866, pe când poetul avea doar 16 ani. În trecere prin Transilvania, Eminescu a stat câteva zile la Nicolae Densușianu, apoi la preotul Bratu din Rășinari (bunicul dinspre mamă al lui Octavian Goga) i-a înlesnit trecerea clandestină, pe poteci dosnice, din Transilvania (incorporată atunci Imperiului austro-ungar) pe Valea Oltului, îndreptându-se spre București.

Un deceniu mai târziu, în vara anului 1878, Eminescu avea să-și petreacă vacanța la Florești, pe Valea Gilortului, la conacul junimistului Nicolae Mandrea (proprietarul moșiei Florești-Gorj ca urmare a căsătoriei cu Zoe Bălcescu, fiica lui Barbu Bălcescu, acesta fiind fratele marelui istoric și revoluționar).

Motivele acceptării invitației lui N. Mandrea le găsim în *Amintirile* lui Slavici: „Eminescu s-a îmbolnăvit în cele din urmă

de o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră picioarele de niște bube urâte, care se întindeau”. Examinat de dr. Kremnitz, i se recomandă să plece la țară, la moșia Florești, „unde avea aer curat și apă bună”.

După cum se știe, Eminescu nu cunoștea odihnă. „Pentru ca să nu stea de pomană, ceea ce el n-ar fi primit — continuă să-și amintească prietenul său — comisia însărcinată cu problema documentelor rămase de la baronul Hurmuzachi, i-a dat, în urma stăruințelor lui Theodor Rosetti, traducerea în românește a unui volum din *Fragmente*. A rămas însă, ca aceasta să fie singura carte pe care o ia cu dânsul, căci cărțile pe care le citea erau dușmanii lui”. Primul volum din *Fragmente din istoria românilor* de Eudoxiu Hurmuzachi, va vedea ulterior lumina tiparului, în traducerea poetului, fără, însă, ca numele traducătorului să fie menționat.

Scurta și unica vacanță petrecută la Florești a fost benefică; pe poet l-a înviorat sufletește, cu urmări favorabile în creația poetică și în activitatea publicistică, iar istoriografia română s-a îmbogățit cu o lucrare de referință și de mare necesitate.

Tudor NEDELCEA

» [Continuare în pag. 6](#)

La Centrul de Cercetare a Literaturii Argeziene de la Arad:

O „autobiografie” argheziană în manuscrise postume

În generoasa temă „Arghezi - contemporanul nostru” e drept să amintim și de o parte din arhiva de manuscrise argheziene, salvată în parte de Barbu T. Arghezi, fiul poetului, emigrat în Elveția și stabilit la Lausanne. Am avut bucuria să-l cunosc în 1980 cu prilejul Centenarului Arghezi, în cadrul complexului de manifestări organizat la Biblioteca Județeană Christian Tell și,

mai apoi, la Tg.-Cărbunești. Om viguros, înalt, cam rubicund, cu mustață tușinată și ochi asemenea moșteniți, semiîncărunțit, întreaga lui fizionomie exprimând imaginea tatălui, Barbu a salvat de la Mărțișor, aruncate la coș chiar de tatăl său, împreună cu alte hârtii (luate cu el în momentul când s-a hotărât să rămână în Occident), un tezaur de manuscrise argheziene, redat, iată, acum, patrimoniului nostru cultural.

Revenit în țară și stabilit la Arad împreună cu soția sa Dorina Arghezi, Barbu a donat Universității Vasile Goldiș un fond important de manuscrise alcătuit din poezii, proză, publicistică, chiar unele obiecte ce-au aparținut familiei unite de la Mărțișor. Așa-numita Colecție de manuscrise a dus la constituirea în ultimii ani a Centrului de Cercetare a Literaturii Argeziene, fond din care au fost valorificate o seamă de texte, unele cu totul noi, altele variante ale unor lucrări cunoscute. Așa că pentru argheziologii zilelor noastre este absolut obligatorie consultarea acestei colecții de manuscrise de la Universitatea „Vasile Goldiș” din Arad.

Între editările ce s-au făcut până acum din această bază documentară, lucrarea semnată de profesorii Ștefan Gencăraș și Vasile Man, Tudor Arghezi. Din duhul pământului, merită toată lauda. Să precizăm că dincolo de titlul cu rezonanțe bliagene amintind de culegerea de aforisme Din duhul eresului (aforisme din ultimii ani de viață), ediția „Tudor Arghezi. Din duhul pământului” readuce în atenție mai vechea paralelă ce s-a făcut între Arghezi și Blaga (primul articol pe aceas-

tă temă aparținând lui Dumitru Gherghinescu-Vania - „Blaga și Arghezi” -, bun prieten al poetului, fiind publicat în „Astra” din Brașov, nr. 1/1966).

Însuși Blaga, într-o scrisoare adresată Melaniei Livadă (unul din monografiile poeziei sale din anii 40, reușind să publice lucrarea abia în 1974, la „Cartea Românească”), preciza că, spre deosebire de poezia lui, a cărei sensibilitate metafizică se orientează spre plutonic și transcendent, Arghezi ar constitui celălalt „pol al poeziei noastre interbelice”, fixat pe materialitate și imanent, pe uranian și pe un duh al chtonicului, al pământului, al scormonirii în materia prozoasă a imundității.

Este, iată, suficient a înțelege că autorii culegerii „Tudor Arghezi. Din duhul pământului” au avut în vedere aceste puncte cardinale ale poeziei noastre, Arghezi și Blaga constituind toposuri poetice de specificitate unică, universuri ale creației, din care au coborât generații întregi de poeți, cu vocea lor caracteristică.

» [Continuare în pag. 7](#)

Zenovie CÂRLUGEA

...ANUL MAIORESCU

↳ *Urmare din pag. 1*

Direcția nouă în poezie și proza română : „Va avea România un viitor? Se mai află în poporul ei destulă putere primitivă pentru a ridica și a purta sarcina culturii? Căci cultura e o sarcină care cere și consumă neîntrerupt puterile vitale ale unei națiuni. Va putea să pășească în lucrare pașnică pe aceeași cale pe care civilizația apuseană a adus atâta bine omenirii?”

Iată, prin urmare, numai câteva întrebări la care va trebui să răspundem cu mare seriozitate în anul 2017, ca să nu ne fie rușine cu ele în 2018. E nevoie, prin urmare, de o maximă concentrare, de un efort general să ne lepădăm de obiceiurile și tarele naționale generale, precum vorbăria goală și fără rost axată pe probleme derizorii și menite să distragă atenția românului de la problemele mari ale unui proiect de țară rezonabil, ale situației dezastruoase a pământului și a pădurilor țării, a jafului generalizat din banul public, al miuncii și isteriei naționale gen „dreptatea străzii” etc. Ce responsabilități ne incumbă fiecăruia și cum ne-am achitat de ele, ce administrație avem, cât e de birocratizată aceasta, cât efort am pus pe umerii cetățeanului de rând, câtă nimicnicie, minciună și depravare, iresponsabilitate, lipsă de simț civic se află în gura mai-marilor țării, de la președinte la cele două Camere, câtă hămiselă și dorință de îmbogățire se află în desaga fiecărui deputat pus pe căpătuială, care confundă scaunul parlamentar cu canapeaua de acasă, cum știu ei să-și rostuiască legile doar în folos propriu etc. La toate acestea trebuie să gândim și să răspundem în anul Maiorescu, care este anul chemării la judecata națiunii a fiilor săi rătăciți. Oare nu o astfel de judecată cerea și Maiorescu în diatribele lui? Au nu triada *Adevăr-Bine-Frumos* erau puse de Marele Profesor la temelie tuturor acțiunilor lui, și deci, ale statului? Să ne amintim doar câteva din aceste cerințe ridicate de el în studii și conferințe cu rol de directivă: *Progresul adevărului în judecata lucrărilor literare, Pentru ce limba latină este chiar în privința educației morale studiul fundamental în gimnaziu?*, *Observări polemice, Literatura română și străinătatea, Beția de cuvinte...*, *Poeți și critici, În lături!* etc. Dar pentru a schimba ceva e nevoie de muncă, de gândire, de efort creator, de efortul conjugat al mai multora, deoarece: „De la sine nu se îndreptează nimic în capetele unei generațiuni; căci orice cultură este rezultatul unei lucrări încordate a inteligenței libere, și datorită de a afla adevărul și de a combate eroarea se impune fără șovăire fiecărui om care nu se mulțumește cu existența sa privată de toate zilele, ci mai are o coardă în sine, ce răsună la fericirea și la nefericirea națiunii în care s-a născut, spunea el în articolul *Observări polemice*.

Conștient de starea de înapoiere a țării sale în raport cu țările dezvoltate ale Apusului, el socotea că până și prezența și respectarea Constituției „trebuie înțeleasă și ca o școală practică pentru popor”, iar încercarea de asvârlă peste bord constituționalismul era total necuvenită în „guvernarea unei țări atât de necultivate ca a noastră.” (*Jurnal*, VII, p. 15). De unde importanța pe care a acordat-o învățământului de toate gradele, prin crearea de școli și de programe adecvate, ca o primă condiție a schimbărilor de mentalitate și de înlăturare a mediocrității cu care s-a luptat toată viața. Calitatea de profesor, de educator este în cazul

său o vocație primordială pe care a încercat s-o prezeveze împotriva tuturor anomaliilor timpului, recunoscând față de sine și față de alții, că : „Dacă sunt necesar și acum, aceasta se datorește tocmai faptului că eu aș fi singurul care am, aici în țară, o idee despre politica învățământului.” Din această calitate de om al învățământului a pornit și ideea sa de a patrona munca Junimii și intențiile reformatoare pe care aceasta le dă la lumină : „Noua direcție, spune el în *O cercetare critică asupra poeziei române*, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțământ natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor ce omenirea întreagă le datorește civilizației apusene și totodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național.” De unde și nevoia de a forma un partid politic, de a accede la guvernare, de a schimba ceea ce e de schimbat, așa cum consemnează în același *Jurnal* de la 1870: „Este timpul tinerimii, guarda veche a trecut”. Strângând în juru-i o seamă de elemnte tinere, care și-au dovedit calitățile în serviciul artei, literaturii, școlii, el încearcă să introducă acest suflu reformator la nivel național, să inițieze o mișcare de înnoire și re-organizare. E convins că trezirea din letargie nu e o treabă tocmai ușoară și că rugina și anchilozarea e mai ușor de suportat decât zguduirile și mișcările tectonice declarate: „Tocmai spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate și în mijocul agitărilor politice și sociale arta este anume chemată a ne da un liman de adăpost.”

Și întrebarea firească: ne oferă arta și literatura în momentul de față acel „liman de adăpost” în fața turbulențelor politice? Sunt ele singurele în măsură să ne îndepărteze de groapa cu șerpi a politicii, de războiul diurn al mass-mediei, de demagogia străzii, de minciuna presei, de opiul televiziunilor? Este nevoie de o judecată dreaptă în acest domeniu, e nevoie de spiritul maiorescian, de curajul și echilibrul său, de calitatea sa de arbitru al moravurilor, dar și de luptătorul Maiorescu, de polemistul necruțător care nu ezta coborârea în arenă pentru curățarea grajdurilor lui Augias. El însuși recunoaște că misiunea sa n-a fost ușoară, că a fost nevoie de mult spirit de sacrificiu, de înțelegerea reală a unei necesități primordiale care nu mai putea fi amânată. O schimbare, oricare ar fi aceea, nu poate să nu tulbure, să nu mânia, să nu trezească contestări, indignări, opoziții. De aceea e nevoie de o înarmare cu un spirit clarvăzător, cu putere de reacție și cu forțele de atac corespunzătoare. Între acestea la el a fost la mare cinste polemica, într-un timp și într-o zonă în care predomină aetul călduț al încurajărilor de geneal „Scrieți băieți, numai scrieți!”, în care tămâierile și laudele erau la ordinea zilei. Șocul produs de lucrările sale a fost unul adânc resimțit și la toate nivele, fapt pe care și el îl ia ca atare: „Lucrările mele... nu sunt născute dintr-un spirit de blândețe. Ele sunt o critică, adeseori amară, în contra unor direcții în literatura și știința română, pe care le-am crezut primejdioase pentru națiunea noastră. Căci misiunea cea mai mare a acestei națiuni este astăzi de a-și ocupa un loc în mijlocul popoarelor de cultură ale Europei. O asemenea sarcină însă cere de la oamenii publici o minte aspru disciplinată și o inimă pură onestă. Unde aceste însușiri lipsesc și se înlocuiesc cu simulări, acolo este datorită criticii de a

lovi răul pentru a pregăti binele. Astfel de lucrări au intrat în luptă cu timpul prezent și prin urmare nu puteau avea speranța decât în viitor.”

Titu Maiorescu a avut norocul de a fi fost sprijinit în acest efort de o impresionantă galerie de scriitori afirmați tocmai atunci, dar în majoritatea lor competitivi și la nivel internațional. În rândul acestora s-au situat Alecsandri, Eminescu, Creangă, Slavici, Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Coșbuc, Goga, Sadoveanu, Brătescu-Voinești, urmați de alții foarte devotați cauzei, precum Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, N.Gane, V.Burlă, Th.Rosetti etc. Pe mulți din aceștia i-a popularizat prin intermediul traducerilor efectuate de cumnata sa Mite Kremnitz, căreia i-a dat stricte directive în acest sens și care a făcut ca Junimea să fie cel dintâi lot de scriitori români de care străinătatea a vorbit elogios. Un argument de forță al lui Maiorescu a fost anturarea la grupare a lui Alecsandri, cel care a pus în fața Europei un mănunchi din cele mai frumoase și expresive creații populare, ridicând astfel valoarea geniului anonim național la nivelul unei recunoașteri generale. Lectura antologiei sale a i-a deschis drumul spre aprecierea creațiilor populare naționale și în același timp l-a înredințat asupra direcției pe care regulile ortografice trebuie s-o urmeze, prin așezarea graiului popular la temelie limbii literare culte. De la înălțimea autorității sale, el avea să fixeze importanța și rolul acestei colecții în contextul discuțiilor filologice privitoare la etimologism și fonetism și să creeze o bază de dezvoltare temeinică pentru literatura națională: „Căci, spunea el, pe lângă rangul necontestabil ce această colecțiune de poezii ne pare că ocupă înaintea tuturor publicațiilor din ultimul deceniu al literaturii noastre, cartea lui Alecsandri este și va rămâne pentru tot timpul o comoară de adevărată poezie și totodată de limbă sănătoasă, de notițe caracteristice asupra datinilor sociale, asupra istoriei naționale și, cu un cuvânt, asupra vieții poporului nostru.” Se subliniază astfel acea „notă populară” care va însoți dezvoltarea literaturii noastre în viitor și pe care o depistează și în creația lui Goga, făcându-l să devină la fel de popular ca și Eminescu. Contactul cu aceste frumuseți de artă îl vor face să afirme că limba literară va putea fi socotită „dialectul cel cult al poporului”, pe baza căruia el a putut susține și promova reforma scrierii românești în raport cu formele care se aud și se afirmă în popor și nu prin sisteme cărturărești pregătite în eprubete de laborator. Maiorescu recunoaște astfel puterea de creație și de conservare a geniului popular, asupra căruia i-a atras atenția tocmai viziunea lui Alecsandri din acest sector: „Vasile Alecsandri, afirmă el, prin scrieri și sfaturi orale, ne-a întărit în tendința de a ne emancipa limba de pedantismul filologilor și de a o primi așa cum iese, ca izvor limpede, din mintea poporului. El a dat susținerii noastre teoretice sprijinul renumelui lui literar și dacă încercările de îndreptare lingvistică vor izbuti, o mare parte a meritului îi revine lui.” Teoria „fundamentului dinlăuntru” și nu a imitației formelor apusene, conferind teoriei „artei pentru artă” o nuanță nouă, în care specificul național să-și găsească locul și înțelesul lui bine definit. E nevoie, după el, de o bună cunoștere și valorificare, a ceea ce a fost până atunci în credința unui popor, urmată de o șlefuire și rafinare care se produce prin contactul cu mari capodopere ale umanității, „căci unul din semnele înălțimii culturii este tocmai de a părași cercul mărginit al intereselor mai individuale și, fără a pierde elementul național, de a descoperi totuși și de a formula ideea pentru omenirea întreagă. La această chemare nu te poți împotrivi: a se uni principiile de cultură este soarta neaparată a fiecărui popor european.”

Nivelul de gândire și de formulare clară, concisă, expresivă a regulilor și normelor literaturii și criticii române găsim în Titu Maiorescu pe unul dintre personajele cele mai luminate ale culturii naționale, pe cel care a știut să strângă într-un mănunchi edificator și expresiv capacitatea de re-definire critică a epocii, de așezare a acesteia pe postamentele viabile ale gândirii critice. Prin Maiorescu cultura română își dobândește conștiința de sine, întemeindu-se și re-poziționându-se pe aliniamentele necesare dezvoltării și emancipării ei viitoare. Un rol pe care niciun întemeietor nu-l neglijează și pe care Maiorescu l-a ridicat la rang de lege. „O lege” care s-a reflectat adânc în destinul literaturii noastre. ■

Trimestrial de cultură editat de
CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU PROMOVAREA ȘI CONSERVAREA CULTURII TRADIȚIONALE GORJ
și SOCIETATEA DE ȘTIINȚE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA – FILIALA GORJ
cu sprijinul CONSILIULUI JUDEȚEAN GORJ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

COLEGIUL DE REDACȚIE:

GHEORGHE GRIGURCU – președinte de onoare
MIRCEA POPA

SORANA GEORGESCU-GORJAN, GRIGORE SMEU, LUCIAN GRUIA, NICOLAE MAREȘ, CONSTANTIN ZĂRNEȘCU,
ZOLIA ELENA DEJU, ADAM PUSLOJIĆ, MIRCEA M. POP, ION TALOȘ, TRAIAN DIACONESCU, MONICA GROSU,
NICOLAE DRAGOȘ, ION CEPOL, NICOLAE GEORGESCU, IOAN ST. LAZĂR, ION MĂRGINEANU, AURELIU GOCI

Director de proiect: ZENOVIE CÂRLUGEA

MIRCEA POPA:

„CUIBUL PRIVIGHETORILOR Clujul literar după Marea Unire”

(Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017, 372 p.)

Cel mai vitregit dintre toate sectoarele operei lui Lucian Blaga rămâne, în continuare, *publicistica*. Căci, dacă poezia, dramaturgia, proza memorialistică (inclusiv romanul postum „Luntrea lui Caron”, nu știm de ce numit așa câtă vreme poetul îi pusese alt titlu, mult mai expresiv!), eseistica și scrierile filosofice au fost editate și reeditate, inclusiv în formule „integrale”, nu același lucru s-a petrecut cu gazetăria poetului, departe de a fi recuperată *in integrum*, un început constituindu-l culegerea *Isovade* (1972). Lipsește, așadar, o ediție „integrală” a publicisticii lui Lucian Blaga (ba încă una, aceea a *corespondenței*, multe din piesele epistolarului aflat în arhiva Muzeului Literaturii Române și repertoriolate de D. Vatamaniuc în *Biobibliografia* din 1977 rămân în continuare necunoscute).

Se știe că, în anii tinereții sale, începând de prin 1915 până la plecarea în interes diplomatic (1926), Lucian Blaga a publicat în o seamă de publicații din Ardeal, Banat, Muntenia și Moldova, articole și aforisme, unele din acestea nesemnate sau semnate cu inițiale nu tocmai transparente, precum semnătura *L.B.* sau *L.* O prodigioasă activitate publicistică a desfășurat poetul în perioada 1920-1926, la ziarurile clujene „Voința” (apărut la 18 august 1920) și mai vechea „Patria” a părintelui literat Ion Agârbiceanu, dar și la revista „Cultura” condusă de Sextil Pușcariu și apărută în doar câteva numere (1924), precum și la „Gândirea” (Blaga fiind unul din întemeietori, în 1921). În toate acestea, pe lângă articole semnate, întâlnim altele semnate cu diferite pseudonime sau inițiale, precum: *L., Plebs, Ph. Philo, Dr. Philo, Petronius* sau de-a dreptul nesemnate, în cele mai multe cazuri, precum cele de la rubrica „Note” din „Voința” condusă de Iustin Ilieșiu (1900-1976), căreia îi va adăuga o nouă rubrică „Literatură, știință, artă” cu varianta „Știință, literatură, artă” (1921-1922), pe care o va transfera, după dispariția gazetei, la „Patria”.

În acest sens, criticul și istoricul literar Mircea Popa, binecunoscutul universitar clujean, într-o preocupare constantă și concentrată de mai bine de patru decenii, a trecut la identificarea acestor articole nesemnate sau cu paternitate incertă ce aparțin poetului. În 1973, Mircea Popa a editat un prim volum, *Ceasornicul de nisip*, apărut în colecția „Restituiri” a Editurii „Dacia” din Cluj (332 p.), care cuprinde nu mai puțin de 71 de texte, între care se află multe din cele nesemnate și extrase din ziarurile „Voința” și „Patria”, atribuite poetului, identificarea făcându-se, după cum precizează criticul într-o «Notă asupra ediției», „pe baza mărturisirilor scriitorului, cât și în funcție de stil, preocupări, ideatie”. Intenționând să dea volumului o unitate de conținut (titlul preluând genericul unui grupaj de texte aforistice din „Gândirea” clujeană), îngrijitorul ediției a optat pentru o structurare triadică: *Aspecte și interpretări* (35), *Profiluri* (31), *Polemici, pamflete* (5). La sfârșitul lucrării, criticul anexează o *Bibliografie selectivă* a publicisticii lui Lucian Blaga, necesară atât cititorului interesat cât mai ales cercetătorilor operei blagiene. Găsim aici articole din perioada tinereții și maturității autorului publicate în „Românul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Pagini literare”, „Lamura”, „Voința”, „Patria”, „Cultura”, „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul”, „Gândirea”, „Banatul”, „Universul literar”, „Darul vremii”, „Drumul nou”, „Tiparnița literară”, „Familia”, „Gând românesc”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Saeculum”, „România nouă”, „Lupta Ardealului”, „Steaua”, „Tribuna”, „Contemporanul”, apoi postum în: „Lucașul”, „Gazeta Literară”, „România literară”, „Amfiteatrul”...

Îngrijitorul ediției *Ceasornicul de nisip* repertoriază, de asemenea, într-o secțiune bibliografică aparte, *aforismele* poetului, risipite prin „Gazeta

Transilvaniei”, „Românul”, „Pagini literare”, „Lamura”, „Clipa”, „Viața românească”, inclusiv cele publicate postum în „Contemporanul”, „Ramuri”, „Astra”, „Tribuna” – deși aforismele țin mai mult de opera gânditorului decât de aceea a gazetarului, concentrat pe informația cotidiană.

După două decenii de la prima identificare a articolelor nesemnate și incerte, cuprinse în culegerea „Ceasornicul de nisip” (1973), dl Mircea Popa revine, tot în colecția «Restituiri», dar a Editurii Por-

„Avem de a face cu o remarcabilă eseistică de idei, cu o radicală detabuizare a subiectelor și temelor abordate, cu o dicțiune și argumentare convingătoare (...) Argumentația strânsă, cadența fermă a gândurilor, aplecarea spre metafora caracterizantă sunt numai câteva trăsături care conferă paginii acea prospețime și tensiune interioară izvorâtă dintr-o gândire clară și ordonată, dar și dintr-o generoasă înțelegere a problemelor umane luate în discuție.” (*Prefață la Vederi și istorie*, pp. VI-VII).

A treia mare operațiune de identificare și recuperare a publicisticii lui Lucian Blaga din ziarul „Voința”, orga al Partidului Național Român din Cluj, o avem în recent apăruta carte a d-lui Mircea Popa, *Cuibul privighetorilor. Clujul literar după Marea Unire* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017), dedicată, îndeosebi, scriitorilor care, venind din Vechiul Regat în capitala Ardealului după evenimentul astral al reîntregirii neamului, și-au pus întreaga lor putere de muncă pentru „ridicarea Ardealului”.

Dacă unii scriitori precum Camil Petrescu, George Călinescu ș.a. au ales Banatul, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Adrian Maniu, Eugen Filotti (acesta pentru scurtă vreme, intrând în diplomatie) și alții au preferat Clujul, oraș cu vechi tradiții culturale-istorice, care a devenit în curând, potrivit profeției lui Emil Isac, „Cuibul privighetorilor”, adică „orașul poezilor, prozatorilor, artiștilor, oamenilor de presă, universitarilor, oamenilor de știință, «cântând» fiecare pe limba lui partitura proprie a ascensiunii pe calea împlinirii profesionale, spre binele locuitorilor și faima orașului de pe Someș”.

Conștienți de misiunea lor de «descălecători» ai noului românism cultural în „ridicarea Ardealului” (sintagmă frecvent invocată în presa ardelenescă a vremii), toți acești profesioniști ai scrisului „au contribuit în mod strălucit la ridicarea prestigiului cărturarăresc al orașului”, devenind ei înșiși nume de seamă ale istorie noastre literare și culturale. Dobândindu-și rolul de „capitală” a noii provincii - în care a funcționat la început Consiliul Dirigent (dizolvat la 10 aprilie 1920) al Ardealului eliberat din chingile monarhiei austro-ungare -, Clujul, cu noile sale instituții (Universitate românească, Teatru și Opera Română, Școala de Arte Frumoase, Conservatorul de Muzică, Muzeul Limbii Române, organe de presă militând pentru românism și credință străbună, pentru cauza social-politică și economică etc.), a devenit un centru de seamă al vieții culturale naționale, cu înfloritoare viață științifică, cultural-artistică și literară.

Nu întâmplător, așadar, aici a apărut în mai 1921 revista „Gândirea”, întemeiată de Cezar Petrescu, Lucian Blaga, Gib I. Mihăescu și Adrian Maniu, care a devenit în curând o publicație de impact național, strângând în jurul ei condeiele cele mai reprezentative ale epocii și dezvoltând, sub conducerea lui Nichifor Crainic, un viu sentiment al românismului pe latura spiritualității creștine, a ortodoxismului. „Emblemă a Clujului”, *Gândirea* „literară, artistică, socială” a avut un rol de netăgăduit în promovarea literaturii noastre din perioada interbelică, ridicându-se „la un nivel valoric cu adevărat european”, fiind la curent cu toate marile inovații în plan literar-artistic și filosofic. În ciuda minimalizărilor și incriminărilor ideologice venite din partea unor «exegeți» înrobiți opticii sociologist-vulgare (gen Vlaicu Bârna, S. Damian, Savin Bratu, D. Micu, Zigu Ornea, Ov. S. Crohmălniceanu și alții din „corul blasfemiilor inventate și siluitoare”), dl Mircea Popa afirmă, pe drept cuvânt, că meritele revistei *Gândirea*, de la „lipsa de program” din perioada începuturilor, până la faza sa ultimă din anii războiului

Zenovie CÂRLUGEA

→ pag. 4

to-Franco din Galați, cu noua culegere de articole *Vederi și istorie* (1992), preluând alte și alte articole nesemnate din publicistica de tinerețe a lui Blaga la ziarurile „Voința” și „Patria” din anii 1920-1925, gazetărie „total necunoscută” la data când apărea culegerea respectivă de articole.

Vederi și istorie (preluând titlul articolului publicat de poet în „Voința” din 12 noiembrie 1921), conținând 118 texte, este structurată într-o compartimentare cvadriplană pe varii probleme de conținut: articole dedicate politicii culturale (*Ideale culturale*), articole cu caracter politic, social, filosofic și religios (*Vederi și istorie*), articole pe teme de literatură română și străină (*Cultura trecutului literar*) și articole-profiluri evocând personalități din diferite domenii, de la politicieni, gânditori și oameni de știință la literați și artiști (*Visătorii*).

„Chiar dacă multe din aceste «note» nu sunt semnate, ele poartă neîndoiește marca propriului stil și mod de gândire”, scrie îngrijitorul ediției, descoperind în articolele identificate ca aparținând lui Lucian Blaga „o structură gazetărească complexă, aplicată cu consecvență asupra fenomenelor din jur, pe care le supune unei observații atente, de pe mai multe nivele și aliniamente și dintr-o perspectivă întotdeauna nouă, în special aceea a filosofiei culturii.” Dincolo de a se lăsa constrâns „de clișeele și ticurile gazetăriei tradiționale”, locale, gazetarul - proaspăt doctor în filosofia culturii de la Viena (1920) – „se menține totdeauna în spațiile aerate ale expresivității de conținut și de formă.” O caracteristică ușor de sesizat a acestor intervenții gazetărești pe probleme culturale sau filosofice ar fi „nota aparte de intelectualitate”, ilustrată de un „nivel ridicat de competență și aprofundare a subiectelor abordate”:

...„CUIBUL PRIVIGHETORILOR...”

↳ *Urmare din pag. 3*

cu apropierea lui Nichifor Crainic și a unor colaboratori de dreapta românească, cu accentele grave puse acum pe specificul ortodoxist al tradiției românismului nostru, sunt incontestabile în plan literar și cultural, revista plămădită la Cluj imediat după Marea Unire fiind „purtătoarea de cuvânt a noilor orientări intelectuale de nivel european al singurei generații românești eliberate de tirania țelului istoric național al unirii și emancipării politice, așa cum o arată Mircea Eliade, centrul de atac al noilor concepții emanate din Apus, un creuzet al celor mai frapante experiențe stilistice în domeniul formelor și viziunii artistice, o re-definire și re-configurare a liniilor care definesc interioritatea noastră structurală a «duhului autohton», către care sinteza de spiritualitate proprie «duhului pământului» se corelează la parametri inspirați cu «duhul Cerului», constituind un pol de rostitie creatoare și îmbogățire a caracterelor minereurilor aurifere extrase de la mari adâncimi de exploratori inspirați ai gândirii ortodoxiste vitale.”

În capitole de sine stătătoare, dl Mircea Popa comentează contribuția corifeilor care au pus la cale „Gândirea” și au rămas loiali cauzei literaturii lui Lucian Blaga, mare parte din destinul lor literar împlinindu-se aici la Cluj, în orașul de pe Someș, la ridicarea cultural-literară a căruia au contribuit (Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Adrian Maniu – pp. 42-140).

Următoarele 232 de pagini ale cărții sunt dedicate lui Lucian Blaga. Dacă în primul capitol criticul comentează riguros *Eseul filosofic la Lucian Blaga sau începuturile publicisticii clujene* (pp. 141-164), în următorul studiu – de fapt miezul volumului în chestiunea recuperării publicisticii bliagene din presa clujeană –, intitulat *Începuturile clujene ale ziaristicii lui Lucian Blaga. O ipoteză*, completat de o anexă compactă de 200 de pagini intitulată

Rubrica «Literatură, știință, artă», dl Mircea Popa reproduce nu mai puțin de 164 texte, note, comentarii pe varii teme nesemnate și atribuite acum poetului.

Cele 164 de *texte, note și comentarii*, identificate de dl Mircea Popa în ziarul „Voința” (1920-1921) în *Cuibul privighetorilor. Clujul literar după Marea Unire*, se adaugă celorlalte texte atribuite aceluiași Lucian Blaga din tinerețea clujeană, 71 fiind reproduse în *Ceasornicul de nisip* (1973) și 118 în *Vederi și istorie* (1992). În total 253 texte, în majoritate nesemnate. Criteriile identificării și argumentația recunoașterii și apartenenței, menționate mai sus, au convins câțiva cercetători literari, puțini e drept, precum D. Vatamaniuc (care în *Biobibliografia sa* din 1977 dedicată lui Lucian Blaga „a preluat toate identificările noastre, conferindu-le girul specialistului”, p.156) sau monografistul Ion Bălu (care în *Viala lui Lucian Blaga* afirmă că „Articolele, notele și traducerea nesemnate din ziarele «Voința» și «Patria» au fost identificate, cele mai multe, de Mircea Popa, care atribuie, cel dintâi lui Lucian Blaga, rubrica «Literatură, știință, artă». Identificarea este exactă.” – I, 1995, p. 285).

Stabilirea paternității textelor nu a fost și încă nu este o chestiune ușoară. Însuși dl Mircea Popa a trebuit să reia „de mai multe ori lectura acestor texte”, aducând argumente valide atunci când a considerat că ele aparțin lui Lucian Blaga și nu lui Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Gib I. Mihăescu, Eugen Filotti, Lucian Bolcaș, Radu Dragnea, D.I. Cucu sau Iustin Ilieșiu.

Inaugurată la 6 septembrie 1920, rubrica „Note” din ziarul „Voința”, organ al PNR, era deschisă, desigur, oricărui membru al redacției, la ea semnând articole, chiar cu pseudonime (*Plebs*), însuși Cezar Petrescu. Cealaltă rubrică, mult mai consistentă, *Literatură, știință, artă*, înființată în ianuarie 1921, „deși nesemnată, poartă cu destulă acuratețe pecetea stilului bliagian, atât prin preocupări cât și prin modul de redactare”.

Pentru a nu greși, dl Mircea Popa mărturisește că a trecut în revistă întregul grup de colaboratori și semnarii din paginile ziarului „Voința”, fiecare cu idealitatea lui scripturală. Niciunul însă nu se iden-

tifica în pregătire, preocupări, lecturi, afinități de teme, idei, subiecte, de stil și manieră, de viziune și cursivitate expresivă a redactării etc. cu Lucian Blaga, proaspătul absolvent de Filosofie și încercat scriitor, al cărui nume începuse să circule mai de mult în presa din Regat.

Lucrând la acest ziar de la înființare (18 august 1920), Lucian Blaga va fi prezent în rubrica „Note” începând cu nr. 31 din 27 septembrie 1920, consemnând fapte și evenimente culturale, recenzând cărți și periodice, prezentând idei, revenind cu noi informații atunci când era cazul etc.

Aflându-se la Viena în vara și toamna anului 1920, poetul trimite de acolo portrete de filosofi și oameni de știință, urmând ca după susținerea examenului de doctorat (care va avea loc la 26 noiembrie 1920), să se stabilească la Cluj, unde deja se afla transferată studenta medicinistă de la Viena, Cornelia Brădiceanu, căsătoria lor având loc în decembrie 1920. Aflăm din scrisoarea poetului adresată Corneliei că acesta ar fi de acord să primească direcțiunea

revistei „Lumina femeii” editată de Sanda Mateiu. Nu știm de ce acest fapt nu s-a materializat (recenzând revista studenților clujeni, „Evoluția”, în „Voința” din 14 nov. 1921, Blaga putea citi că „Lumina Femeii” se afla deja de doi ani pe piață, fiind prezentată în revista tinerilor clujeni astfel: «*Lumina Femeii*. — Anul II. — No. 10. — Cluj. Singura revistă feminină și care sub conducerea dnei Sanda Mateiu își înțelege pe deplin menirea.»).

Întrucât planul de intrare la Universitatea din Cluj întârzia a se realiza (și încă multă vreme de acum înainte!), Blaga încearcă mai întâi să intre în diplomație. Cererea îi este aprobată, regele Ferdinand I semnează ordinul de numire, dar poetul amână, pe motive de boală și de continuare a unor lucrări începute, până mai târziu (1926). Se dedică deci gazetăriei la „Voința”, „Patria”, „Gândirea”, „Cultura”, precum și propriei creații literare („Zamolxe”, vol. „Pașii Profetului”). Pe lângă articolele semnate în revistele literare, Blaga a exersat „*tableta cu caracter științific și literar*”, care corespundea atât pregătirii și opțiunilor sale, cât și spațiului redus din respectiva pagină de gazetă. Nimeni altul, crede dl Mircea Popa, nu ar fi putut susține o asemenea rubrică, având în vedere „ambitusul problematic” al acesteia, unii dintre confrății de redacție fiind fie „de formație veche, total străini de noutățile aduse de secolul în schimbare” (precum Lucian Bolcaș), alții preferând „privirea de pe tușă decât ieșirea în arenă” (precum redactorul responsabil, poetul Iustin Ilieșiu) ori cantonându-se într-o gazetărie fără prea mare orizont cultural dimpreună cu anumite resentimente (gen D. I. Cucu, partenerul „redactor” al lui Cezar Petrescu la revista „Gândirea” din perioada clujeană, 1921-1922. Cât îi privește pe ceilalți redactori și colaboratori, aceștia aveau preocupările lor, ancorati fiind în domeniile preferate, mai puțini interesați de problemele științelor, filosofiei, sociologiei, psihologiei, și mai puțin familiarizați cu sursele germane din care Blaga își extrăgea subiecte și teme (Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Adrian Maniu, Radu Dragnea).

Semnând în rubrica sa apariția unor cărți de știință din varii domenii (de la filosofie, biologie și astronomie, la chimie, medicină, ocultism ș.a.m.d.), Blaga vedea nu numai o cultură solidă ci și ușurința

de a se mișca printre teme și idei, exprimându-și totodată punctul de vedere sau făcând surprinzătoare asociații. Mai toate subiectele abordate vor avea direct sau indirect legătură cu preocupările sale literar-filosofice sau cu ulterioara experiență de viață. La curent cu aceste apariții de cărți și periodice, inclusiv din cultura germană, Blaga se vedea un gazetar informat la zi în domenii accesibile nu oricui. Bunăoară, într-un articol-necrolog evoca pe profesorul său de filosofie A. Sthör, din cauza căruia se amânase examenul de doctorat și care până la urmă va fi suplinit în comisia respectivă de un coleg universitar vienez, care-i acordă candidatului la titlul de doctor calificativul maxim. În alte articole se referă la *Getica* lui Vasile Pârvan, care l-a stimulat să scrie articolul *Revolta fondului nostru nelatin*, publicat în 1921 în „Gândirea” (nr. 10). Sau câteva referiri la concepția antroposofului Rudolf Steiner din Donau, unde va merge însuși să vadă Universitatea *Goetheanum* și realizările acestuia, în vremea când era atașat de presă în Țara Cantoanelor, la Berna (1928-1932).

Subintitulându-și articolul prin care propune recuperarea celor 164 de articole identificate a-i aparține lui Lucian Blaga „*O ipoteză*”, dl Mircea Popa ne invită pe de o parte să ne exprimăm în chestiune („orice idee pe această temă va fi luată în considerație cu mare seriozitate de noi”), pe de alta își ia o măsură de siguranță în cazul unui eventual reproș patrimonial: „Ne exprimăm în final speranța că orice ingerință de ordin patrimonial în domeniul unor texte nesemnate, care sunt scoase acum la lumină întâia oară să fie considerată neoportună, iar munca noastră de atribuire să fie întâmpinată cu înțelegere, respect și comprehensiune.”

„Sperăm că ideea fundamentală de *ipoteză* pe care o propunem aici să fie just înțeleasă de toți cei care iubesc și respectă opera lui Lucian Blaga și susțin, prin toate eforturile, demersul cunoașterii și impunerii acesteia în universalitate”.

Frumos zis, dar asupra chestiunii întârzie să se pronunțe specialiști în domeniu, de la apariția volumului din 1973 încoace până la cel din 1992, adică de la volumele *Ceasornicul de nisip* și *Vederi și istorie*, cu care criticul și istoricul literar Mircea Popa inițiasă acest demers de identificare și recuperare a publicisticii lui Lucian Blaga din perioada clujeană, 1920-1922. Deocamdată înregistrăm discuția *pro* și *contra* purtată la Cluj, cu prilejul lansării cărții *Cuibul privighetorilor*, între domnul Mircea Popa și contestatorul unor articole atribuite lui Blaga, criticul și istoricul literar Ilie Rad.

În ce ne privește, în general considerăm că acest demers de identificare a paternității constituie o acțiune de recuperare literară de toată lauda, deși avem și unele rețineri. I-am sugera, totodată dlui Mircea Popa să ia în seamă și revista „Gândirea” din perioada clujeană (mai 1921-noiembrie 1922), poetul colaborând concomitent la ziare și reviste. Noi înșine am găsit în colecția „Gândirii” apărute la Cluj mai multe articole, note, comentarii semnate cu «L.», «L.B.», «Dr. phil.», «I.B.» care bineînțeles că aparțin lui Lucian Blaga (v. numerele: 1/ 1 mai 1921, p. 4; 3/1 iunie 1921, p. 49; nr. 4/ 15 iunie 1921, p. 95; nr. 5/ 1 iulie 1921, p. 110; nr. 9/ 1 sept. 1921; nr. 11/ 1 oct. 1921, p. 204; nr. 17/ 1 ianuarie 1922, p. 327 etc.).

Ideea care se impune este că toate aceste articole, note și comentarii nesemnate, din „Patria” și „Voința”, trebuie să-și găsească locul într-o *unică ediție*, care să «relativizeze» ideea de *ipoteză* lansată acum, în sensul de a oferi cercetătorilor și cititorilor, desigur, întregul material probatoriu, cu argumente și date rezultate dintr-o mai aplicată expertizare filologică a materialului, la care ar fi chiar potrivit să participe un grup mai larg de specialiști credibili. „Bătălia” aceasta fiind atât de importantă, autorul demersului în chestiune ar trebui nu numai admirat, ci și susținut cu argumentație validă din varii perspective filologice, critice și de istorie literară. ■

Lucian Blaga și teatrul – vol. III:

JOCURILE DRAMEI

Specializată în teatrologie, cu veche și recunoscută activitate în domeniul, universitară clujeană Doina Modola a început, în 1999, un proiect exegetic sub genericul „Lucian Blaga și teatrul”, menit a pune într-o lumină mai adecvată, aparte, din perspectiva modernismului novator și diferențiat, contribuția scriitorului român la dezvoltarea dramaturgiei românești printr-o discontinuitate memorabilă de forme dramatice moderne.

Criticul literar și teatrologul Doina Modola impune, în cele trei volume ale proiectului de sinteză analitică menționat, statutul dramaturgului Lucian Blaga în seria reformatorilor avangardiști din prima jumătate a sec. al XX-lea. Să menționăm că acest proiect analitic etapizat, de mare cuprindere, este unul de pionierat în cercetarea dramaturgiei blagiene din punct de vedere teatrologic.

Începând cu *Insurgentul. Memorii, publicistică, eseuri* (1999), autoarea fixează începuturile dramaturgiei blagiene în cadrul mai larg al dezvoltării literaturii române, axându-și comentariul pe „concepția teoretică a dramaturgiei”, piesele de teatru urmând a fi analizate din punct de vedere istorico-literar, dar mai ales din perspectiva novatoare a concepției teatrologice care a prezidat dezvoltarea dramaturgiei blagiene. Pornind de la ideea de „insurgență” pe care se axează Lucian Blaga încă de la debutul cu „Zamolxe” (1921), considerat un artaudian „avant la lettre”, autoarea amplului demers interpretativ constată „fenomenul de ruptură” realizat de tânărul dramaturg față de *mimesis*-ul clasic al genului, concentrat îndeosebi asupra discursului poetic-simbolic, revelator, arhetipal, transcendent, adunând subiectele sale în ecuația misterului, cosmicului și metafizicului. Sub acest semn al „insurgenței”, Blaga va fi citat în seria reformatorilor avangardiști (Steinhardt), care începe la noi cu Tristan Tzara (întemeietorul dadaismului) și, apoi, cu Eugen Ionescu (teatrul absurd), autorul lui „Zamolxe” fiind „unul din colateralii genului” (*Umorul în teatrul lui Blaga*).

Al doilea volum al trilogiei teatrologice, *Riscurile avangardei* (2003), relansa în atenția reprezentării scenice românești piesele de tinerețe ale lui Lucian Blaga (*Zamolxe, Tulburarea apelor, Fapta, Învierie și Daria*), examinând totodată „prejudiciile cu efecte de lungă durată” ale criticii defavorabile precum și aspectele ori împrejurările „impopularității” de care a avut parte dramaturgia blagiană după 1925. Abia cu *Meșterul Manole* (1927), *Cruciada copiilor* (1930) și *Avram Iancu* (1934), considerate capodopere, dramaturgul reușește să răzbată la luminile rampei și să se impună ca dramaturg, beneficiind de comentarii ample și variate și cronici de spectacole cât mai diversificate.

Operând cu metoda teatrologică a analizei de text, care înaintea printrer comentarii la obiect, referințe culturale și intuiții surprinzătoare, Doina Modola surprinde „specificitatea” creației dramatice blagiene, cu regretul că „marginalizarea” scenică a acestui teatru a continuat și în vremea din urmă, de unde imperativa concluzie a *relansării* dramaturgiei blagiene, inclusiv „pe plan mondial, în locul care i se cuvine pe drept”.

Carte meticuloasă de critică literară și istorie dramaturgică, *Riscurile avangardei* pune în evidență atât „ecoul critic” în cultura română al dramaturgiei blagiene, cât mai ales prejudecățile care au împiedicat cultivarea scenico-regizorală a acestei opere reprezentabile, concepută ca *teatru antropologic* și ca *teatru imagine*.

Militând pentru această „relansare” scenico-regizorală, mai ales în condițiile noii tehnici audio-vizuale, autoarea își continuă demersul analitic cu volumul *Jocurile dramei* (2017), cu referințe exprese și temeinice asupra pieselor blagiene din intervalul 1923-1925: *Tulburarea apelor, Fapta, Daria, Învierie*, care ar reflecta nu numai o anumită „competență teatral-dramatică”, ci mai ales „flexibilitatea” unui viguros talent, o diversificare vădită a „formelor”, în deplin acord cu „tematica, optica și modalitatea aleasă”, tânărul dramaturg

întrecându-se pe sine „într-o demonstrație ostentativă” menită a „demasca” orizontul strâmt al receptării sale de acum...

Accentul care pe „exegeza textului” ce trădează o conștiință dramaturgică care și-a depășit epoca, expunându-se unei receptări critice „inadecvate”, cu prelungiri până în zilele noastre.

„Dorința legitimă și arzătoare a lui Blaga – scrie Doina Modola – era sincronizarea teatrului românesc cu avangardele europene și cu eflorescența formelor”, autorul dorind „să se impună ca dramaturg deschizător de drumuri și inițiator de forme noi”, valorificând „virtualități” și „bogății” ale culturii românești, istoria, spiritualitatea, identitatea națională, „în forme dramatice originale și consistente antropologic.”

Am avea de a face cu o „epopee teatral-dramatică de anvergură”, surprinzând „momente-cheie” ale istoriei și culturii românești, începând cu cele mai vechi timpuri și până în vremuri mai apropiate. Autoarea observă că teatrul creat de Blaga corespunde formelor dramatice din apusul Europei, într-o impecabilă structură polifonică modernă, de la cultivarea misterului antic (*Zamolxe*, 1921) și a misterului renașterist (*Tulburarea apelor*, 1923), până la drama psihanalitică (*Daria*, 1925), jocul dramatic expresionist (*Fapta*, 1925) și pantomima misterială medievală (*Învierie*, 1925), iar de la acestea la tragedia fondatoare (*Meșterul Manole*, 1927), teatrul simbolist (*Cruciada copiilor*, 1930), fresca istorică (*Avram Iancu*, 1934), parabola biblică (*Arca lui Noe*, 1944) și jocul cu măști (*Anton Pann*, 1945). Toate aceste „forme dramatice recuperatoare” trimit, de fapt, la mai vechile tradiții ale genului (formele teatral-dramatice preponderent nonaristotelice), de care teatrul românesc nu a avut parte. De aceea rolul de „insurgent”, în planul mentalității și formelor teatral-dramatice, al lui Blaga este mai proeminent și decisiv.

În consecință, teatrologul Doina Modola analizează, în parte, fiecare piesă din acest interval fructuos de creație, refăcându-i statutul istorico-literar și mai ales radiografiindu-i textul sub toate aspectele, tematic, ideistic, expresiv, ideologic și estetic, simbolic și relațional în sens navator, expresionist. Astfel, în cazul *Tulburării apelor* comentariul pornește de la „ipoteza dramatică” situată „între orgoliu și frustrare”, relaționând-o apoi cu „misterul renașterist”, cu „spiritul modern” și oprindu-se la „păcatul cugetării” și al „trupului”, la „biserica vie” și „bâlciul vremii”, la „biserica triumfătoare” și „iradiația sensurilor”... Ultimele secvențe ale comentariului privesc „o târzie premieră absolută” a piesei la Teatrul Național din Cluj (1992) și interesanta „reprezentare radiofonică” din zilele noastre în regia lui Constantin Dimischiou.

De aceeași minuțioasă abordare beneficiază și *Fapta*, un „joc dramatic expresionist” pe un „scenariu al sinelui”, comentându-se atât „conflictul între generații” cât mai ales „farsa fatalității interioare”, „mecanismul absurd” și „buclucașul destin scenic” al piesei...

În ceea ce privește „drama psihanalitică” *Daria*, teatrologul Doina Modola își propune „sondarea adâncurilor”, cu referiri de nuanță asupra „mecanismului psihologic și arhetipului”, asupra „decorului ca metaforă sufletească”. „Fețele agresivității” (conformarea, desenul, disputa conjugală), „abuzul de putere” (compensația autorității, șantajul afectiv și „un farmacoc nevăstnic”) și „războiul sexelor” (forța incestului, destăinuirea ca tortură și cruzimea eliberatoare) sunt alte subcapitole ale comentariului, disecând conținutul de idei, semnificațiile atitudinilor și gesturilor, simbolica psihanalitică, ecurile sufletești și de conștiință.

Ultima piesă analizată este *Învierie*, mister medieval cu care Blaga se apropie de „teatralitatea pură”. Comentând statutul estetic al „pantomimei” la începutul sec. al XX-lea, criticul constată în pantomima blagiană eforturile inaugurale ale acestei încercări de verbalizare a actelor scenice, textul scenic devenind „ghid gestual ritmic și tonal”, în general o „dinamică vioaie” creatoare de ritm și atmosferă spectaculară, când umoristic-burlescă, când grotesc-terifiantă, ori fantastic-me-

tafizică. Formă teatrală „esențializată” („limbaj de teatru pur” – Antonin Artaud), pantomima, renunțând cu totul la „dialog”, marca de fapt „o experiență limită”, agreeată în vreme atât de simbolizati cât mai ales de expresioniști și avangardiști, într-o stilizare a teatralității pe nonverbalitate, de care au făcut caz regizorii novatori ai vremii, precum A. Appia, E. G. Craig, Max Reinhardt, Meyerhold sau Vah-tangov.

Criticul teatrolog Doina Modola constată, desigur, infuzia masivă de inspirație folclorică, dar și ideea de „libret pentru muzică și balet” (se știe că poetul se adresase la Lugoj cumnatului său, muzicianul Tiberiu Brediceanu, pentru a găsi o formă de reprezentare libretist-muzicală, dar, negăsind înțelegerea convenită, această „schită de libret” a rămas nedefinitivă).

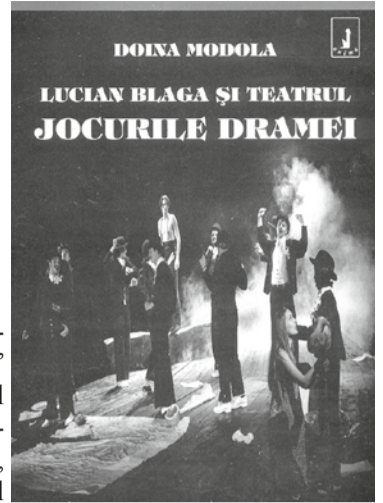
Interesul pentru etnofolclorică este, în „perioada Lugoj”, din care datează majoritatea pieselor de teatru comentate de Doina Modola în acest al treilea volum de comentarii teatrologice blagiene, unul special, dacă vom aduce în ecuație aici și studiile și articolele pe această temă, mai exact eseul publicat în revista „Banatul” din Timișoara, *Barocul etnografiei românești*, sau *Păpuși etnografice*, în care definește specificul spiritual-etnografic românesc, îndeosebi cel bănățean.

Comentând bogatul conținut de idei care trimit la teme etnofolclorice reprezentative pentru spiritualitatea românească, Doina Modola reține în cadrul *Învierii*: „Sărbătoarea vieții” (pețitorii, nunta), „Triumful morții” (ciuma, blestemul mamei moarte, moartea neagră), „Amestecul lumilor” (cheful, strogioiul, mortul cu viu), „Resurecția” (dansul „făcliiilor de Paști”, moartea în lumină)...

În total, volumul *Jocurile dramei* constituie o analiză amănunțită a dramaturgiei blagiene de tinerețe, atât de diversificată în formele-i de-a dreptul insurgente, fără de înțelegerea căreia nu e posibilă trecerea la „perioada capodoperelor”, începând cu *Meșterul Manole* (1927) și sfârșind cu *Arca lui Noe* (1944). Autoarea demersului exegetic teatrologic citește în amănunt textele și le comentează după o grilă conceptual-conținutistică deopotrivă eseist-exegetică, în articulațiile lor dramatice, relevând, de fiecare dată, particularitățile de viziune teatrală, sensurile și mesajele (niciodată univoce), esențializarea localizărilor „istorice”, „pentru a activa straturile vii, multiple, convergente, cu specificitatea fiecărui text în parte”.

Concluzia e că „Teatrul blagian are realmente valențe lirice și filosofice”, dar exprimate în permanență „generos, teatral, viu, însuflețit”. Cerându-se descifrat cu „deplină libertate spirituală și degajare”, precum o piesă de Shakespeare, textul dramatic blagian își este „autosuficient”, vorbind „prin sine, precis și deplin”.

Desigur, următoarea etapă ar privi perioada capodoperelor, piesele cele mai jucate, de altfel, când Lucian Blaga și-a câștigat pe deplin statutul de autor dramatic de valoare națională. Cu aceasta, probabil, demersul exegetic-teatrologic al Doinei Modola, sub genericul *Lucian Blaga și teatrul*, se va rotunji într-un studiu de pionierat, fără precedent, al dramaturgiei unuia dintre cei mai de seamă scriitori români din prima jumătate a secolului al XX-lea, deopotrivă poet, eseist, memorialist, publicist și autor de sistem filosofic, personalitate polifonică a culturii române ilustrând acel concept de *homo universalis* pe care poetul îl identifica la Goethe și Leonardo da Vinci, un „universalism” de la care însuși se revendica, după cum îi mărturisise epistolatului lui Mircea Eliade după întâlnirea acestora la Viena în vara anului 1937, la scurt timp după ceremonia de primire în Academia Română a celui mai tânăr, la vremea aceea, dintre nemuritori... ■

...Eminescu la Florești (Gorj)

↳ *Urmare din pag. 1*

Se pare, totuși că Eminescu a fost expedit din Iași, pentru că devenise prea periculos.

Același prieten devotat și îngrijorător pentru sănătatea poetului, Ioan Slavici, îl vizitează „peste câteva săptămâni” la Florești, „și l-am găsit acolo sănătos tun și în voie bună. Era numai el la conacul moșiei, singur, adecă în foarte bună societate”.

Perioada iunie-august 1878, petrecută într-un sat oltenesc, este, se pare, singura din biografia eminesciană în care tonul poetului era optimist. Dovadă peremptorie a acestei stări sunt cele trei scrisori scrise de Eminescu în această localitate.

Prima este o scrisoare către Theodor Rosetti, în care locatarul singuratic al conacului de la Florești mărturisește:

Prețuitul meu domn,

D. Mandrea, venind la Craiova, mi-a spus împrejurarea fericită pentru mine, iar pentru dv cam supărătoare, că sunteți deja păstrătorul celor o mie lei noi a căror destinație pare a fi, în parte cel puțin, de a vizita Țara Oltului. Locul, în care sunt, e cât se poate de frumos. Râuri, codri, șes, dealuri, munți în depărtare, frumos adică în toată puterea cuvântului, încât să fiu Bodnărescu, aș nenoroci poate «Convorbirile» cu „Amintiri de călătorie ale unui june” [Samson Bodnărescu publicase „Mici excursiuni”, în «Convorbiri literare», 1870, n.n.]. Dar numai grija asta n-o am, ci mă îngrijesc a mulțami tuturor zeilor îndeobște și d-lui Mandrea îndeosebi de îngrijirea unui colț de pădure, care-mi dă toane bune și sănătate.

Venind la vorba de mai sus, vă rog să-mi trimiteți o sută de franci, spre ilustrarea existenței cu oarecari călătorii la Turnu Severin și prin împrejurimi. Adresa: M. Eminescu, com. Florești, plasa Jiul de Sus, județul Dolj, Stația telegrafo-poștală Filiași.

Încolo salutări multe pentru boieri și pentru doamne, cu care rămân al d-voastre supus

[M. Eminescu]¹

A doua epistolă, din 13 iulie 1878, este adresată lui I. L. Caragiale și Ronetti Roman și se remarcă prin umor și jovialitate, explicabile printr-o stare sufletească tonică. În sprijinul afirmației noastre aducem două opinii autorizate. G. Călinescu constată că „la Florești, poetul a stat singur în tot conacul și era foarte mulțumit. Râurile, codrul, șesurile, dealurile oltenesti, munții în depărtare, totul i se părea foarte frumos”. Iar Zoe Dumitrescu-Buşulenga completează: „Priveliștea codrului bătrân, zgomotul râului, geana munților pierduți în ceață, la orizont, îi dădeau toane bune și sănătate. Cine știe ce vedenii din trecut au deșteptat în el străvechile așezări în Țara Banilor, cine știe ce evocări a realizat și în Eminescu peisajul care îl fermecase cu peste treizeci și cinci de ani în urmă pe Grigore Alexandrescu”. Spre ilustrare, transcriem în întregime această scrisoare:

Florești, 13 iulie 1878

„Măi oameni buni, Caraieli și Ronetti Roman,

Mai întâi mă lipsesc a vă mulțumi pentru multele scrisori ce mi le-ați trimis, punându-mă pururea în curent cu ceea ce se-ntâmplă în lume și în țară. De la voi am aflat de exemplu îmbucurătoarele știri cumcă Muscalul nu ne ia Basarabia, ci încă ne cedează și pe cea care-o avea el, că Vodă Carol e ales rege al bulgarilor și împărat al turcilor, că se va muta în curând în împărăție la Țarigrad și Caraieli va fi numit acolo ministru a tuturor mascaralelor din țară turcească. Deci, dară, aflând toate acestea din scrisorile voastre cele multe, s-au bucurat sufletul meu în adânc și s-au uns cu untdelemnul veseliei băierile inimei mele. Despre partea mea, a lui moș Iftime Talpa-Lată, veți ști numai că tot mă ustură piciorul și vă duc dorul și vă trimit cioarelor în crucea hotarilor, pentru că nu-mi scriserăți din câte s-a întâmplat arih în dan tătără.

Fiindu-mă teamă că, de lene și de frică de cheltuială mare și ruină nu veți merge nici unul să cumpărați mărcuță (vedea-v-aș la Mărcuța), vă trimit una de cinsprezece bani, ca să-mi scrieți o scrisoare.

Tu Ronetti Roman, s-o scrii, că ești mai priceput și tu Caraieli să pui degetul, pentru ca în loc de iscălitură, și să spuie acolo în scrisoare cum vă mai merge, cum stă țara, lumea și politica, și despre iubitul meu Rosetache Alias Berlicoco să-mi scrieți dacă tot mai e mare și tare în satul lui Cremine și alte chițibușuri asemenea. Apoi să-mi mai trimiteți „Timpul” ca să fac și eu haz, iar dacă nu-mi veți scrie să știți că avem aici în sat un popă și de necaz își... baba în c...

¹ M. Eminescu, *Opere, XVII. Corespondență. Documentar*, București, Editura Academiei R.S.R., 1989, p. 349.

Măi oameni buni, ce mai face căsuța mea? Mai merge careva din voi pe la dânsa, nu de alta, decât să se lege de fata popei cea ocheșă. Bre, nu fiți bezevenchi și scrieți-mi, orice, numai scrieți ca să văd că trăiesc în lume.

*Al vostru cu toate temenelie,
M. EMINESCU*

Adresa: M. Eminescu, Filiași, post-restant”².

A treia scrisoare, mai scurtă, este adresată fostului său coleg întru studii la Viena, Gheorghe Feraru din Craiova, căruia îi cere știri despre fratele său, sublocotenentul Matei Eminovici, participant la Războiul de Independență :

Dragă Ghiță

Te rog, informează-mă printr-un mic răspuns, dacă sosit frate-meu, cum-va la Craiova, căci sperez să fi venit, pentru că armata s-a desconcentrat.

Scrie-mi, te rog mult, sub următoarea adresă: M. Eminescu, poste restante, Filiași.

Nu uita și răspunde, ca să văz de-ai primit această scrisoare.

Al tău amic,

M. Eminescu³

Speranța lui Eminescu este îndreptățită: demobilizarea bravei oștiri române a început cu data de 12 iulie 1878, iar fratele său, Matei (1856-1929) s-a stabilit, pentru o vreme, la Drobeta Turnu-Severin (str. G-ral Manu 8, azi, str. M. Eminescu), fiind președintele delegației județene de Mehedinți și prezidentul biroului, și tot aici s-a căsătorit, pentru a treia oară, cu Silvia Maieru.

În lipsa unui *Jurnal* al Poetului sau a unei reviste oltene care să consemneze evenimentul, o prețioasă informare privitoare la șederea, dar mai ales la starea sa de spirit, a obținut-o C. Calotescu-Neicu de la inginerul Crăsnaru, nepot, după mamă, al lui N. Mandrea: „Venind o dată la țară, N. Mandrea, în timpul șederii lui Eminescu la el, după ce fusese reparată cula, poetul l-ar fi întâmpinat cu un vădit regret: „în peretele camerei mele era o crăpătură adâncă. Acum a fost astupată. Ce păcat, domnule Mandrea! În câte nopți de-a rândul n-am privit eu luna pe acolo”⁴.

*

E trist că acest conac care i-a fost gazdă Eminescului nu mai există. Dar, despre această ședere au scris documentat N. Bellu (*Eminescu prin Oltenia*, Scrisul românesc, 1995), Zenovie

Cârlugea (*M. Eminescu. Drumuri și popasuri în Gorj*, 2016) și subsemnatul.

Ne bucură însă faptul că interesul decidenților locali pentru aceste locuri a renăscut. După ce Fundația Scrisul românesc a dezvelit o placă memorială la Filiași spre a aminti despre trecerea prin acest oraș în drum spre Florești (cca. 7 km) a lui Eminescu și I. Slavici, Primăria comunei Țânțăreni-Gorj (care are în subordine satul Florești), prin primarul ei, prof. Maria Vasilescu, a organizat o amplă manifestare *Eminescu la Florești*. Comuna Țânțăreni seamănă, în bună parte, cu cealaltă comună, Dumbrăveni (Suceava), ambele manifestându-se în spirit eminescian: are drumuri asfaltate, gospodării racordate la rețeaua de apă și gaze, cu oameni harnici, unități de învățământ reabilitate corespunzător, bibliotecă și cămin cultural dotate la standarde europene etc. Iată de ce locuitorii au ales-o primar pe profesoara de matematică Maria Vasilescu timp de peste doua decenii! Pe locul unde era conacul Mandrea, azi este amenajat Parcul Eminescu, cu bustul Poetului, în satul Florești există un muzeu Eminescu, organizat cu mulți ani în urmă de învățătoarea Ioana Păunescu, profesorii Liviu Poenaru și Ion Anastasia (Zgaibă).

În acest cadru feeric, pe 18 iunie 2017, s-a desfășurat această manifestare culturală întru Eminescu, care a cuprins și Festivalul-concurs de romane, cântec joc și port popular „Sara pe deal”, expoziție de carte, s-au acordat diplome, precum și lansarea cărții lui Zenovie Cârlugea, *Eminescu. Drumuri și popasuri în Gorj* și a altor doi poeți importanți din Gorj: *Diavol cu coarne de melc* de Spiridon Popescu și *Dodikai* de Adrian Frățilă (laureatul primului Festival Internațional de Poezie „Adrian Păunescu”). Au vorbit, în cadrul unui simpozion sui-generis, moderat de primarul Maria Vasilescu, Ciprian Florescu (prefect de Gorj), Gheorghe Nichifor (vicepreședinte al Consiliului Județean Gorj), Olimpia Bratu (directoarea Bibliotecii județene), Paul Rezeanu, Tudor Nedelcea, Dinică Ciobotea, scriitorii Ion Cepoi, Ion Mocioi. Au fost alături alți „prieteni” ai Poetului: Constantin Istrate, Emil Cojocaru, Marcel Barbu, Marius Iorga, I. Popescu-Brădiceni, V. Vulpe etc. Festivalul *Eminescu la Florești* s-a încheiat cu un spectacol folcloric susținut de Ansamblul „Maria Lătărețu” din Tg. Jiu, cu reala contribuție a tarafurilor locale din Florești.

Florești, aparținătoare comunei Țânțăreni-Gorj, a reintrat în constelația localităților care-l omagiază pe Eminescu (Craiova, de pildă, n-a organizat nicio astfel de manifestare), grație primarului Maria Vasilescu și a consilierilor locali, adevărind proverbul că „omul sfințește locul”.

² M. Eminescu, *op. cit.* p. 348-349.

³ *Ibidem*, p. 186.

⁴ C. Calotescu-Neicu, *Eminescu prin Oltenia*, în Ramuri, nr. 8-9-10, 1943, p. 290.

O „autobiografie” argheziană în manuscrise postume

În principal, ediția valorifică un text scris tot necunoscut până acum – este vorba de un mănunchi de 48 de pagini (file A4), fotocopyate și având transcrierea manuscrisului pe pagina din dreapta (hârtie lucioasă), răspunzând astfel unei scrupulozități filologice necesare în materie de valorificare istorico-literară a documentelor.

Textul, scris la persona întâi, se constituie într-o evocare memorialistică – este, mai precis zis, o autobiografie literară mai amplă, din care s-au păstrat aceste pagini cuprinzând referiri la copilăria sa, lângă o mamă iubitoare și truditoare, o copilărie lipsită de afecțiune și sprijin patern. Tot așa de repede se trece peste anii de școală

(aflăm mai multe din romanul „Ochii Maicii Domnului”, 1934, unde poetul apare travestit sub numele lui Vintilă Voinea), când deodată dăm peste fraza:

„Mă sufocam pretutindeni, acasă, la școală, la bibliotecă, pe stradă, la teatru. Îmi trebuia ceva, altceva, nu știu ce, un lucru inedit, o ieșire din ambianță.” (p. 5 mss/ 37 ediție). Între toate este accentuată prietenia cu Gala Galaction, acasă la care era primit de o mamă evlavioasă și plină de afecțiune, al cărei portret este de-a dreptul memorabil.

În continuare – de fapt cele mai multe pagini – sunt dedicate împrejurărilor în care adolescentul Arghezi a hotărât să devină călugăr, dar și crizei sufletești prin care trecea, lipsei de orizont ce-l sufoca, stare de spirit curmată, în sfârșit, de luarea definitivei hotărâri de a intra în rânduiala vieții monahale (din 1899 până în 1905, când este trimis la Friburg, în Elveția, cu o misiune precisă, aventură sfârșită cu abandonarea rasei de monah).

Aflăm din paginile memorialistice recuperate că, mai întâi, adolescentul Arghezi optase pentru Căldărușani (unde se retrăsese mitropolitul primat Iosif Gheorghian în perioada caterisirii sale, 1893-1896), mănăstire veche cu ziduri goase ca de cetate, împodobită cu pictură și odoare de-a dreptul împărătești, situată la 40 de km de București, dar, în urma consultării avute cu preotul gorjean Ion Cornoiu, directorul Seminarului Ortodox de pe lângă Mitropolia Ungrovlahiei (1359-1990), și a mitropolitului însuși, Arghezi se va hotărî pentru Cernica, situată mai aproape de București (cca 15 km). Foarte importantă este relatarea vizitei la mitropolitul Iosif Gheorghian (1829-1909), un septuagenar mărunț și agil, dar totodată om de carte cu experiența a peste 25 de ani de păstorie a bisericii românești din Paris. Prieten cu abatele Guetté, mitropolitul primat (1886-1893; 1896-1909) făcuse traduceți din literatura ecleziastică franceză (Eugène Sue – Le Juif errant/ Evreul rătăcitor; Abatele Didon – La vie de Jésus).

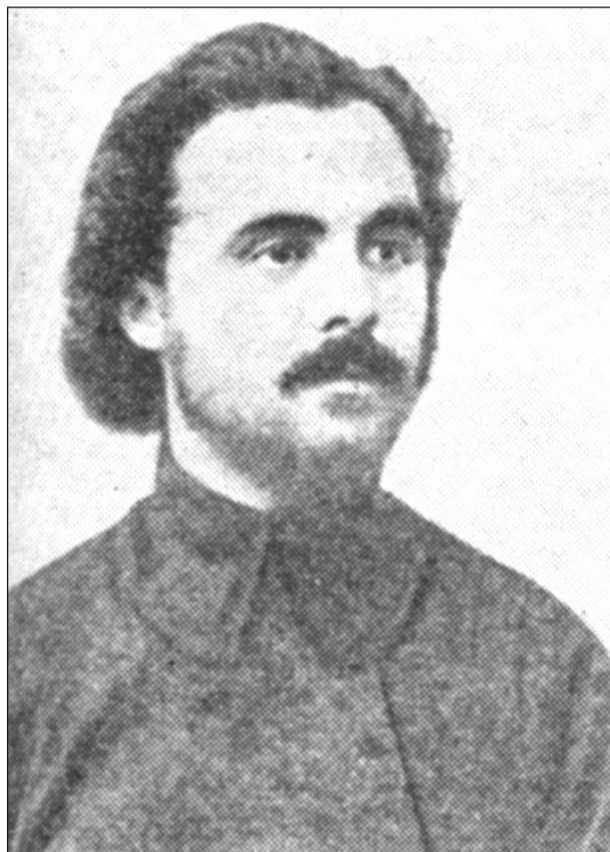
Cercetat pe toate părțile pentru a afla resorturile mai profunde ale hotărârii luate de tânărul optant pentru viața monahală, Iosif Gheorghian, „un călugăr fin și nervos ca o libelulă”, care însuși renunțase la toate păcatele numai la fumat nu, hotărăște că tânărul Ion N. Theodorescu poate fi închinoviat la Mănăstirea Cernica de rit athonit, dar cu recomandarea „să stau aproape de Mitropolie”... Știm că Arghezi va lucra apoi în cancelaria Mitropoliei Ungrovlahiei, ajutând și la șlefuirea stilistică a traducerilor din franceză făcute de învățatul prelat, care luase exact măsura „capacităților” intelectuale ale tânărului închinoviat:

„La 19 ani m-am fixat într-o mănăstire, care nu era Căldărușani. Mitropolitul Iosif a ținut să-mi fie de două ori naș, la al doilea botez și la hirotonie, mi-a dat numele lui și mi-a poruncit să fiu mai aproape de scaunul lui.” (p. 6 mss/ p. 39 ediție).

Urmează evocarea în amănunt a vieții în rândul cinului monahal cernican: instalarea sa în camerele vechii stăreții, cunoașterea lăcașului de cult cu toate anecele, plus biserica din apropiere așezată pe aceeași limbă de pământ, înconjurați la fel cu aceasta de ape și stuf în care clocoteau șerpicii, cunoașterea fraților monahi și împrietenirea cu unii din ei, favorul ce i se făcuse de a nu participa obligatoriu la rânduiala bisericască cu slujbe obositoare de dimineața până la miezonoaptea adunătoare de umbre indistincte dinaintea iconostasului, în pâlpăirea slabă a lumânărilor și a înecăciosului fum de

tămâie, în sfârșit dedicarea sa scrisului, rămânând toată noaptea cu lumânarea aprinsă spre mirarea suspicioasă a călugărilor bănuind că noul venit ar practica ritualuri necurate...

Importante sunt portretele realizate unor confrați, așa cum se pot ele vedea în scrierea „Icoane de lemn” (1934), despre care memorialistul amintește en passant. Este vorba de o portretistică de pastă autentică excelând pe latura caracterologiei și a prozei de moravuri, în care, cu o crudă observație, Arghezi surprinde lumea aceas-ta a călugăriei în culori vii, cu o naturalitate, trăită pe viu,

dovedindu-se un observator acut al vieții monahale și sufletului călugăresc, cu virtuți alese dar și cu vicii, păcate, neajunsuri, mistificări, fariseism și suficiență... Iată-l, bunăoară, pe preotul călugăr Ion Cornoiu, unul din slujitorii apropiați ai mitropolitului primat, care își petrece nopțile în dormitorul Doamnei Rozica cea durdulie, sau agapele cu înalți ierarhi, în aburii cărora aceștia uită că poartă rasa monahală a voturilor de totală renunțare la plăcerile vieții și averii... Sau, prea bine, pe starețul Vissarion de la Cernica, figură apocrifă de alergător după treburile mănăstirești, supus și slugarnic fără crâcnire, pentru care cuvântul mitropolitului părea directivă de viață și orânduială, exagerând așadar cu atențiile acordate noului intrat în rândurile obștii monahale, primit nu ca un novice ce aspiră la tunsul în călugărie ci ca pe un exharh, inspector de lăcașuri sfinte poposit la Cernica nu se știe cu ce misiune provizorie... Acesta își aliniase confracții prezentându-i, tânărului sosit, cu protocolul convenit unor ierarhi veniți în misiuni precise de inspectare a locului și treburilor mănăstirești, de reorganizare care dă fiori obștei ori de măsuri constrângătoare, punitive...

Cunoașterea în amănunt a vieții călugărești se vede încă de timpuriu în scrierile argheziene. Poate cel mai reprezentativ material, „tableta” de mare suflet, este articolul „Călugăria”, publicat la 20 martie 1924 în „Gândirea”, în care este definită personalitatea închinoviatului din lăcașurile românești (mănăstirile fiind „prefecturi ale lui Dumnezeu”), astfel: „Călugăria noastră români nu s-au bucurat niciodată de prestigiul pe care-l duce cu sine monahul cu obârșia în Vatican. Călugărul român este un urmaș sărac și prigonit al lui Vasile cel Mare. El nu are bibliotecile de piatră ale confratelui său catolic, familiarizat cu controversale și subtilitățile unor civilizații milenare. Nici unul din ascendenții lui nu a silit să tremure împărățiile și să miște fruntariile Statelor ascultătoare. Călugărul român e adeseori un sătean ascuns în mănăstire, după ce și-a pierdut oile, caprele, copiii sau mireasa. Acolo, cu psaltichia, cu utrenia, cu priveghile, el își compune o viață și o fizionomie nouă – și tot cetind în Sfânta Scriptură el se pomenește știind mai mult decât i-ar fi dat școala primară și foarte des cea secundară, urmată de dreptul de vot și de disputa dintre partide.

Umblând printre sfinții unși cu aur, printre flăclii, icoane, vase de argint și veșminte de mătase, ființa călugărului capătă... pergament.

Dar călugărul roman ar vroi să răspundă și unor nevoi obștești. El își dă seama că în acțiunea de civilizare educația lui ar constitui un factor util. Este fără îndoială prea plăcută rugăciunea, frumoasă liturghia, interesantă continua lui aplicare la o regulă de viață identică. Dar lumea duce lipsă de povătuitori, de tovarăși spirituali, de prieteni întru cele sufletești. Călugărul nostru să rămâie cu totul fără rost în viața românească?

Țara, din loc în loc, este înfrumusețată de câte o mănăstire de maici sau de călugări. Între zidurile și florile mănăstirii se opresc automobilele...”

„Proportional, toate mănăstirile au căzut, în cel mai bun caz, în rândul Căldărușanilor, cea mai de curând restaurată de către un fost Mitropolit [Iosif Gheorghian, n.n.] – și numărul mănăstirilor e însemnat. Ziditorii acestor insule de cântări și ruga, le-au așezat așa, ca fiecare regiune să aibă în mijlocul ei câte una, pentru pilda cea bună și pentru supraveghere: ele erau prefecturile lui Dumnezeu. În ce privește mănăstirile, toate greșelile de neiertat au fost făcute, din partea ambelor administrații, și laice și bisericesti. Câtă vreme mai ramăneau câteva vite vii și câțiva pești în balta lor, mănăstirile au mai fost cercetate, Dumineca, uneori, de câte un funcționar primit cu alaiu, cu pește fript, cu faguri de miere și boloboace. S’au uscat viile, s’au împotmolit heleșteale: mănăstirea nu mai poate da nimic vizitatorului oficial. Nici ca să-i ajute, nici ca să-i mustre, nici ca să-l scoată din ticăloșire cu sfatul sau cu biciul, nu se mai duce nimeni la călugări, de la sleirea ultimelor grăsimi rămase după secularizare. Episcopul s’a dezinteresat și el de viața mănăstirilor, pe măsură cu intrarea în treapta arhieriei a preoților de mir. O lege funestă a înlăturat pe călugării băștinași de la arhierie și a împins la conducerea Bisericii pe preoții cu preotesele decedate, tați a câte mai mulți adorabili copii. Astăzi, câte un preot de mir ca aceia de la Cuibul cu Barză, își plasează o intelectualitate factice, superficialitatea pregătirii morale și o fudulie de bărbier oratoric în discreditarea Fecioarei Maria, în contestarea sfinților și în rectificarea idioată a ritualului, călugăria nu gasește sprijin nici de la oamenii de stat, nici de la clerul superior, absorbit de îndeletnicirile personale.

Așa că ideea unui călugăr necunoscut, care mi se pare că a primit și o pedeapsă pentru îndrazneala lui, de-a strânge pe călugări într’un congres, am putea spune profesional, a venit la timp și a fost respectată.

Călugărul în cauză cugetă exact și în conformitate cu detestabila realitate a vieții mănăstirești. Neavând nici un stăpân, călugării sunt siliți să și-l caute sau în tot cazul să-i confirme lipsa printr’un vot colectiv. Mănăstirile reprezintă energii gătuite, averi disprețuite, inițiative cu neputință de îndrumat, din pricina totalei absențe de coeziune dintre călugări și a unei administrații bisericesti, care nu mai corespunde câtuș de puțin necesității.

Câtă vreme arhieriei s’au tras din mănăstire, mănăstirile erau asigurate că viitorii episcopi și mitropoliți își vor aduce aminte de așezamintele domnești consacrate călugăriei – și, întrucâtva a fost așa, până la stingerea ultimilor călugări de baștină mitropoliți, și a fost așa cel puțin din punctul de vedere moral.

Actualmente, mănăstirile din cuprinsul unei eparhii atârnă de episcopul local și, de la o eparhie la alta, călugării nu pot comunica unii cu alții în vederea intereselor deosebite. De cele mai multe ori, episcopul nu păstrează nici o legătură cu mănăstirile din eparhia lui – și este cunoscut din toate timpurile antagonismul, justificat pe motive de cult, între preoții de mir, care inovează bucuroși și suprimă, și preoții călugări, care păstrează tradiția intactă...”

Același umor și intransigent spirit de observație, de despicare a firului în patru, în paginile ce evocă plecarea tânărului Ion N. Theodorescu, în vârstă de 25 de ani, după cinci ani de călugărie, în Elveția, trimis de mitropolit cu o misiune anume. Odată sosit la Mănăstirea Cordiliei din Friburg, pentru studii teologice, tânărul își ia în primire camera, participând apoi la masa comună unde

«Micromonografii incomplete-imperfecte, 2» :

„Miracol grigurcian”

În colecția de „micromonografii incomplete-imperfecte” dedicată de profesorul târgușian Ion Trancău membrilor Uniunii Scriitorilor din România trăitori în Gorj (cei mai mulți aparținători de Filiala din Craiova a UR), după placheta dedicată poetului octogenar Florian Saioc (1. *Răzvrătire și iubire*, 2016), iată micromonografia cu nr. 2, *Miracol grigurcian* (Editura PIM, Iași, 2017, 102 p., format „livre de poche”), dedicată poetului, criticului, memorialistului, jurnalerului Gheorghe Grigurcu.

Într-un *decalog explicativ*, dl Ion Trancău înserează, cu hâtră circumspecție, la punctul I, următoarea aserțiune: „Nu-i de mirare că prima carte despre scriitorul Gheorghe Grigurcu are un autor din Amarul Târg”, adăugând la punctul IX: „Un subiect de nota zece și un predicat de nota cinci”. Aceste „exerciții de digitație în domeniul criticii literare” ale „dascălului de vorbire, citire și scriere din Amarul Târg” – cum cu o autoironie precaută de impenitent «autorlâc» își definește demersul monografic dl Ion Trancău – nu sunt, însă, lipsite de interes: ele trec în revistă aspecte privind viața și opera consacratului scriitor, în general cunoscute, dar într-o recapitulare strânsă impusă de dimensiunile date ale formatului.

„Cartea este doar o introducere în miracolul grigurcian”, precizează autorul în ultimul punct al «decalogului», încercând mai întâi să evoce biografia atât de itinerantă a celui considerat „spirit critic profund, nuanțat ideatic și artistic, omniprezent, pluriform, în pagini nostalgice și melancolice, dar și în altele cu virulente accente ironice și sarcastice.”

Apelând la interviurile, nu puține, acordate de-a lungul timpului (în special la cel din 1999 acordat publicistului gorjean Vasile Vasiescu), profesorul Ion Trancău punctează principalele momente biografice. Născut la 16 aprilie 1936 la Soroca, copilul își va urma familia în 1940, după cedarea Basarabiei, în Ardealul de Nord, la Gheorghieni, revenind acasă în 1941, pentru a pleca iar în refugiu (de astă dată pentru totdeauna) în martie 1944, la Târgu-Jiu, de unde va pleca la Oradea, iar mai târziu, în urmă cu 40 de ani, va reveni în orașul de pe Jiu, locuind în ultimii ani în casa de la Târgu-Cărbunești (orașul în care a fost încununat în anul 2000 cu laurii pentru critică ai Festivalului Național „Tudor Arghezi”).

Dacă al doilea capitol, *Gheorghe Grigurcu par lui même*, îl are în vedere pe... poetul Ilie Constantin, și el laureat pentru poezie, în 2008, al Festivalului amintit, care și-a găsit în criticul Grigurcu un receptor empatic desăvârșit, în secvența a III-a citim despre „Tribulații ale conștiinței grigurciene”, explorându-se mărturisirile scriitorului din cartea realizată de Dora Pavel, prezentată și

de noi în paginile acestei reviste la vremea respectivă (*Gheorghe Grigurcu. O provocare adresată destinului. Convorbiri cu Dora Pavel*, 2009).

Poetul și Criticul (IV) încearcă nu o abordare a celor două domenii în care scriitorul s-a afirmat cu largă recunoaștere, ci o prezentare a felului în care prejudecata maioresciană a incompatibilității dintre poet și critic a fost depășită, de la Lovinescu și G. Călinescu încoace, dl Trancău considerând la rândul său că, dincolo de a fi vorba de o excludere reciprocă, am avea de a face cu „o simbioză osmotică, copulativă”, fiind vorba de „fenomene artistice complementare, unitare și singulare”.

Dincolo de lista de titluri, foarte interesante ar fi fost, în capitole separate, atât un comentariu al concepției și sistemului criticii estetice grigurciene, cât și o analiză a poeziei (aproximativ 2000 de pagini din cele trei antologii de până acum), cu ajutorul, desigur, al numeroaselor comentarii ce i s-au dedicat atât criticului și deopotrivă poetului Gheorghe Grigurcu.

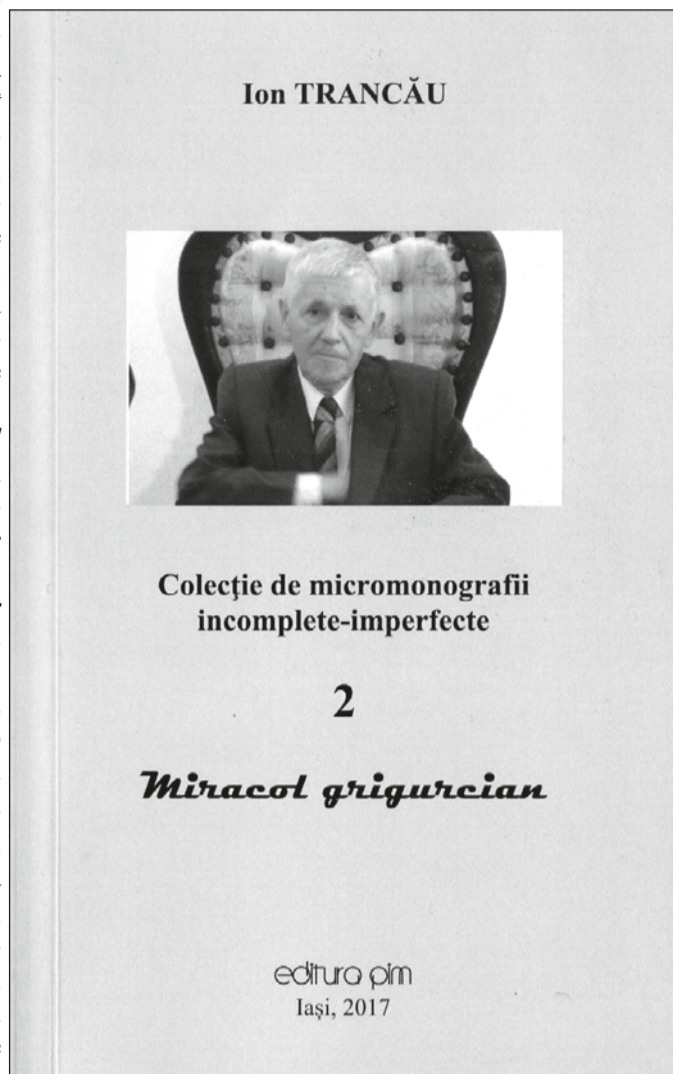
Pentru a *devoala* sensul sintagmei ce dă numele micromonografiei, vom reproduce un fragment din comentariul de admirație alumnică al profesorului „de citire și scriere” Ion Trancău, „umilul autor al acestei monografii” (strategie cărturărească de veche tradiție!) care crede nedezmințit în valoarea „tridimensională” a operei (poezie, critică, proză memorialistică – și încă ar mai fi ceva, nu?!):

„Gheorghe Grigurcu s-a arătat întotdeauna comprehensiv, apt în poezie și combativ în critica literară, încât receptează cu calm și echilibru reacțiile ambelor categorii de cititori, unii iconoduli și alții iconoclaști, știind că, deopotrivă, contestatarii și detractorii sunt, cei mai mulți, minori, lipsiți de apetență și competența lecturilor în interpretările și evaluările lor. De aceea, întreaga operă a poetului, criticului și memorialistului Gheorghe Grigurcu se bazează pe pertinente, substanțiale și inepuizabile confesiuni, prin care temele și motivele literare fuzionează admirabil, constituind un tot artistic inconfundabil și inimitabil, un *miracol grigurcian*.”

M-aș îndoi, după cum îl cunosc pe autorul *Exercițiilor de adevăr, Oglinzii pline de zgomote și Opiniilor în genere inconfortabile*, că nu ar răsplăti

cu un surâs *miraculos-tranzitoriu* pe măsură prezentul demers micromonografic al unui mai vechi admirator - „un intelectual în măsură a atenua gustul Amarului Târg”, după cum îl caracterizase cândva pe profesorul Ion Trancău, pe coperta volumului de debut „Imixtiuni critice” (2011).

P. M.

← pag. 11

are discuții cu confrății catolici pe teme confesional-docrinare. La masa care are loc într-o sală-coridor ce servea de trapeză, Arghezi nu se poate abține la unele aspecte sesizate a fi demne de umor negru și izbucnește într-un răs homeric de nestăpănit, pe care și-l potolește numai când, aflându-se în stradă cu geamantanul în mână, păreștese afurisita mănăstire în care nu găsise ce spera, ci doar suficientă, ignoranță, convenție și falsă aplecare doctrinară spre cele sfinte, în general spoială de cultură creștină și vetustețe demoralizatoare, socotind că nimic de aici nu-i va fi de folos, în ciuda sugestiei de convertire confesională ce i se făcuse...

Cu plecarea din mănăstirea Cordelierilor și intrarea într-o altă etapă a vieții, plină de satisfacțiile bricolajului în domeniul bijuteriilor și căpăcelelor de ceasornic, cunoscând deopotrivă boema unor peregrinări europene, prin Italia și Franța, se sfârșește și scrierea, mai exact cele 48 de pagini manuscris, pe coli A 4, cu rânduri compacte și lungi de scris mărunț, cu o caligrafie cursivă până la alunecarea condeiului în transcrierea aproape indescifrabilă a gândului arghezian... Să mai reținem și o altă etapă evocată, anterioară experienței monahale (perioada angajării sale într-o fabrică), cu prelungiri în epoca interbelică (amăgirea scriitorului de către dl Cutare, un milionar fabricant din Galați, care, în schimbul sponsorizării și unei vieți de lux, îi cere să se reîngimenteze politic, demers dezavuat de scriitor). În privința datării

scrierii, putem constata că, făcând undeva referire la anii când era interesat de colaborarea cu Fundațiile Regale, Arghezi evocă întâlnirea cu universitarul Cara, care nu poate fi altul decât istoricul și criticul literar Dumitru Caracostea, numit în 1941 (până în 1944) director la Editura Fundațiilor Regale în locul lui Al. Rosetti, cel care-i edita-se lui Arghezi în 1936 volumul de Versuri.

Așadar, paginile memorialistice argheziene respective provin din anii '40 ai secolului trecut, când, trecut de 60 de ani, poetul se bucura de o deplină recunoaștere drept „urmașul legitim” al poetului național „nepereche” decretat de G. Călinescu încă din monografia ce i-o dedicase lui Eminescu în 1932. Arghezi al nostru avea înainte încarcerarea politică de la Târgu-Jiu timp de trei luni (2 octombrie – 20 decembrie 1943) și, desigur, anii de după comunizarea forțată a României când, supus ca și Blaga unei prelungi interdicții, trebuie să vândă cireșe la poarta gospodăriei din Mărțișor pentru a-și întreține familia...

Considerăm că acest mănunchi de 48 de file face parte dintr-un manuscris mai amplu pe care Arghezi l-ar fi scris în ultima etapă a vieții (poate în perioada interdicției, hotărât să lase mărturie posterității istorisirea propriei vieți), interesantă fiind și perioada războiului ori cea postbelică, când vreme de cinci ani Arghezi dispăre din literatura română, fiind reabilitat abia după 1955-1956, când publică volumele de substrucție „materialist-dialectică” dedicate Omului – făuritor al propriului destin

în devenirea lui istorică, rupând lanțurile „robiei” și „mistificărilor” (*Cântare omului*, 1956) și răscoalei țărănești izbucnite în urmă cu 50 de ani (1907 – Peizaje, 1955).

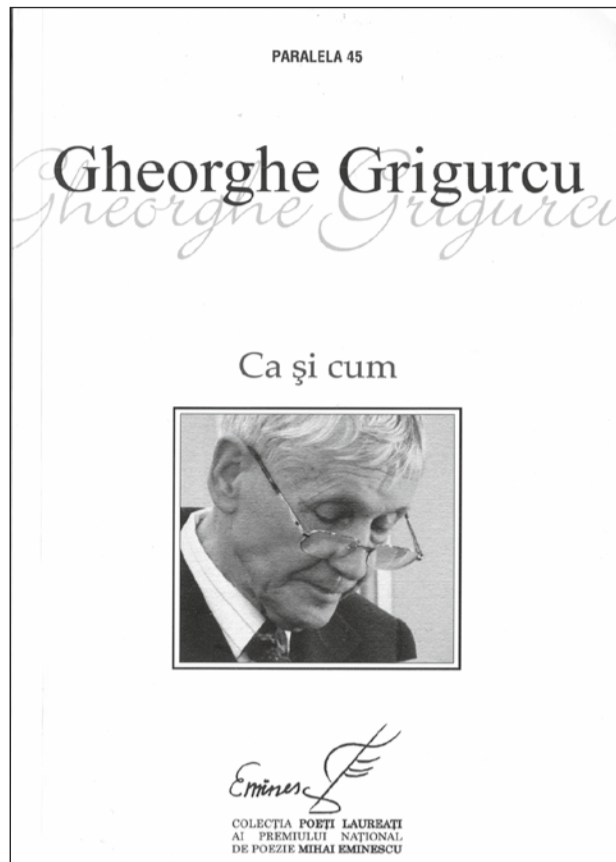
Foarte important sub aspect documentar-memorialistic, fragmentul transcris ad litteram devine, iată, obligatoriu pentru eventualii monografi ai vieții și operei. O nouă ediție a monografiei *Viața lui Tudor Arghezi* a universitarului bucureștean Mirela Anghel (prima de acest fel din istoria noastră literară) ar putea folosi din plin acest fragment, în care apare un Arghezi direct, fără apel la mijloacele artistice din scrierile referitoare la perioadele acestea din viața sa, precum în romanul „Ochii Maicii Domnului” (1934) sau „Lina” (1942).

Iată de ce subsemnatul, în calitate de membru al juriului, am apreciat cu notă maximă lucrarea trimisă de dl Vasile Man, pentru secția de arghezologie din cadrul ediției a XXXVII-a a Festivalului Internațional „Tudor Arghezi”.

Cu atât mai mult cu cât cele 48 de file fotocopyate și transcrise ad litteram exprimă dovada unui meșteșug artistic, proclamat de autorul „Cuvintelor potrivite” ca un imperativ al creației. Cam ceea ce reține și dl Vasile Man în creionul final Arghezi din noi: „Manuscrisele inedite pe care le prezentăm aici constituie o nouă mărturie despre arta literară a lui Tudor Arghezi”.

GHEORGHE GRIGURCU:

În colecția „Poeti laureați ai Premiului Național de Poezie Mihai Eminescu” a Editurii Paralela 45 a fost editată recent culegerea de poezii *Ca și cum* a d-lui Gheorghe Grigurcu, laureatului ediției din ianuarie 2017 de la Botoșani.

Sub acest titlu locuțional amintind de specificitatea unei sintaxe poetice în care adverbul «cum» realizează acea parte a relației expresive în conturarea reflecției lirice, - instrument gramatical minim în transfigurarea gândului poetic, pe axa biunivocă a figurii de stil respective (real-real, real-ideal, ideal-real, ideal-ideal), - volumul *Ca și cum* are dintru început semnul asteristic al distinctivei arte poetice. Este, altfel zis, instrument sintactic relațional frecvent uzitat în poezia grigurgiană.

„Autorului îi place să se considere cu precădere poet”, situând poezia «în prim-planul ființei sale» cu convingerea că aceasta îl reprezintă deplin - consemnează în *Prefață* criticul literar Mircea Martin. În „reflecțiile” sale asupra poeziei d-lui Gheorghe Grigurcu («*Ca o pată de alb pe alb*»: *reflecții despre poezia lui Gheorghe Grigurcu*), Mircea Martin amintește că *poezia* (poetul a debutat editorial în 1968 cu *Un trandafir învață matematica*) și *critica* au constituit, în succesiunea lor paralelă, vocații elocvente, ținute în dreaptă cumpănă, ale unui destin care, iată, s-a împlinit într-o armonioasă specificitate identitară.

Deși autoritatea criticului a pus oarecum în umbră producția poetică, Gh. Grigurcu a mărturisit de atâtea ori că poezia, cu care de fapt debutase în tinerețe, a fost o constantă a gândului său creator,

„Ca și cum”

(Paralela 45)

nerenunțând niciodată la acest registru al reflecției în care se regăsește pe sine și se mărturisește trăitor într-un real anume, din al cărui disconfort vizionarismul imagistic îi dă șansa evadării într-o lumea mai epurată de contradicțiile realului, aceea a ideaticului și abstracțiilor. Nu o „evadare” în scopul utopiilor de sorginte romantică, ci o dispoziție a gândului poetic de a «problematiza» existența, de a citi în reificările și deambulările cotidiene sensuri ale vieții, interdependențe, asociații și relații între lucruri și oameni, totul înțeles cu gratuitatea unor reflecții îndurerate:

„La nimeni nu se referă
nu-ți folosește la nimic
această suferință

din țesătură având motiv să iasă
îl sperii
și reintri înapoi

ca o insectă-n țărână
alungată de-un deget.”
(Poetică)

Pornind de la asemenea însemne ale realității prozaice - care „stimulează” discursul acestei poezii de registru minimalist - dl Gheorghe Grigurcu dezvoltă cu burghiul gândului său poetic o lume întregă de idei, de sugestii, de incitante constatări și dubitative ipoteze. Poezia se organizează astfel după o intrinsecă „înșurubare” a vizionarului iscoditor într-o *fabulă* reflexivă de constatări lucid-apostazice, difuzând atâtea opțiuni a transfigurării salvatoare câtă tristețe poate să pătrundă prin întredeschiderile sugerate către împăcarea de sine și cer. Poetul citește în cele mai prozaice aspecte și texturi ale realului unduirii ale saltului în echivalențe și abstract, asigurând totuși poemului o bună organizare și cursivitate a descătușărilor perceptiv-vizionare. Surprinde, în acest fel, nu numai „ideograma” densă și schematică, ci mai ales efortul de a retrage speculația ideistică în subsecvența unor imagini lăsate să vorbească de la sine: „și iată oglinzile/ ce se evaporă/ aidoma apei// lăsând imaginile/ cum un pietriș/ în albia/ unui râu sec.” (*Și iată oglinzile*).

Orice gest și orice obiect cât de nesemnificativ și chiar derutant, odată intrate în câmpul vizual al meditației lirice, dobândesc o expresivitate aparte, încă o dovadă că porozitățile imanentiste sunt mult mai ispititoare/ provocatoare decât *cerul, văzduhul, transcendentul*, ogindite totuși în reflexele de siliciu și irizările aurifere din pietrele râului sec, ale drumului cutreierat sau ale malurilor de alături susținute de rădăcini. Iată, bunăoară, imaginea Jiului ce trece prin Târgul cu gust de amarant din poezia lui Gh.

Grigurcu (un virtuoz „ilustrator” al reședinței sale în varii anotimpuri și momente ale zilei):

„Jiul mormânt plutitor
al bietelor animale iubite
pe care le-am coborât într-însul
învelite cu grijă
în ziare și punji de plastic
pe care le-am plâns
cu lacrimile lui negre
carbonifere.”

Contrar unor aprecieri critice, vom constata și o anume notă de sentimentalism în poezia aceasta, oricât ar fi ea de rece, cristalină, disjunsă de efuziuni sufletești. Numai că, ferindu-se a cădea în asemenea capcane liricoide, poetul știe să tragă *sentimentele* și *biograficul* în spatele stărilor și ideilor poetice, obnubilându-le până la un abstracționism de registru suprarealist ori lăsând să se întrevadă sumare, minime, derizorii chiar urme de dolorism sentimental, de tristețe resemnată, dincolo de stoicismul general al atitudinii reflexiv-perceptive. De unde și alura de *singularizare* a acestei poezii nu numai în cadrul șaicismului organic în care s-a ivit, ci și în contextul poeziei românești de azi.

Scrisul, aflăm dintr-o *Constatare simplă*, este în mod firesc nu atât incitare logică, cât *izbăvire* a lumii în care poetul își simte sinele eliberat odată cu punerea în decantări reflexive a acestuia:

„Atâtea și-atâtea imagini
ne-apar în față
în timp ce vorbim
în timp ce scriem
în timp ce iarăși vorbim
în timp ce scriem din nou
izbăvind lucrurile
de ele însele...”

Sintaxă minimalistă a unor „raționamente” expresiv violente și *radiografie* a unui mod acut perceptiv în maxime reflexivități, poezia d-lui Gheorghe Grigurcu și-a creat propriul idiom de abstract-fulgurante estetizări și formale acolade silogistice „contemplative”, pline de o convulsionantă provocare a umilităților în sensul compensatoriu al concilierii efemeridelor mundane cu idealitatea. O poetică a elementarului și cotidianului aduse sub lupa unei intense priviri, făcând să irizeze inefabilul din lucruri și reflexe de transcendent, cu atât mai prezente cu cât poetul nu fetișizează cu utopiile abolirii vremelnice în contextul neantului heideggerian.

O poetică de sinteză în acest început de mileniu III, când poezia cea mare e menită a se naște din propria-i criză...

Zenovie CĂRLUGEA

Scriitorul Gheorghe Grigurcu - premiat de Academia Română

La festivitatea de deschidere a celei de-a XXXVII-a ediții a Festivalului Internațional „Lucian Blaga”, desfășurată la Sebeș și Lancrăm, în zilele de 5-7 mai c., poetul și criticul literar GHEORGHE GRIGURCU, concitadinul nostru, a fost onorat cu **Premiul de Filosofie „Lucian Blaga”** al Academiei Române pe 2017. Premiul a fost înmănat de acad. Alexandru Surdu, vicepreședinte al Academiei Române, în prezența autorităților județului Alba și municipiului Sebeș, respectiv Ion Dumitrel, președinte al C.J. Alba, și Dorin Nistor, primarul Sebeșului.

În cuvântul de mulțumire, precum și la sesiunea științifică ce a urmat, scriitorul Gh. Grigurcu a evocat prietenia sa cu Lucian Blaga, care i-a purtat tânărului student clujean o prețuire deosebită, intervenind, când a fost cazul, pe lângă oameni de cultură din sistemul cultural (Tudor Vianu, Al. Jebeleanu ș.a.), pentru angajarea sa, însă fără rezultate! Dat afară de la Școala de literatură din București, pentru că l-a vizitat pe Tudor Arghezi, Gh. Grigurcu se înscrie la Universitatea din Cluj, apropiindu-se de Lucian Blaga în ultimii ani de viață, când poetul, aflat în disgrăția regimului, funcționa la Biblioteca Centrală Universi-

tară din Cluj. Deși șef de promoție, nu va fi încadrat în învățământ din cauza legăturii sale cu Blaga, fiind monitorizat de poliția politică, numele său regăsindu-se în Dosarul de urmărire informativă a poetului deschis la 20 decembrie 1955 (și închis la 22 mai 1961, după moartea acestuia - 6 mai 1961).

La rândul său, scriitorul Gh. Grigurcu a evocat de atâtea ori personalitatea „Maestrului”, relevând, în articole, confesiuni, interviuri, prefețe, studii, conferințe, contribuția de seamă a marelui Blaga la îmbogățirea patrimoniului nostru literar și filosofic, vocația inaugurală a acestuia în multe privințe.

Încoronarea scriitorului Gheorghe Grigurcu, acum la împlinirea a 81 de ani de viață, cu prestigiosul premiu al Academiei Române, constituie o supremă și îndreptățită recunoaștere. Gorjul și îndeosebi Târgu-Jiul, al cărui cetățean de onoare este, pot trăi sentimente de mândrie față de o valoare cu așa prestigiu literar și notorietate. (Red.)

ION BRAD

DE SENECTUTE

RUSALII

Și eu am fost acolo cu ei?
Poate al treisprezecelea – număr impar.
Nicio limbă de foc n-a fâlfâit peste mine,
Ca „îmbrăcat în Kristus“ să apar
Cutreierând lumea, Doamne, cu ei și cu Tine.
N-am vorbit alte limbi...
Pentru mulțimi, n-am avut niciun har...
Dar n-am dorit niciodată să-mi schimb
Acest neam, răstignit și-nviat în același hotar.
Tăcerile, suspinele lui
Mi-au fost cântarea cea mai frumoasă.
Din copaci Ți-am cioplit, Doamne, statui,
Dar și stâlpi și temelie de casă.
Aceasta e toată biserica mea:
O palmă de curte, o vastă grădină
Prin care, adesea, cu crucea în spate trecea
Fiul Tău, izvorătorul cel blând de lumină.
Limina Ta lină mai lasă-ne-o, Doamne,
Oricât de puțină ne-a mai rămas,
Să ne spălăm ochii de somn,
Și inima de prea multe păcate,
În ultimul ceas
Supuși preaplecați Supremului Domn
Neștiuți să trecem spre Eternitate...

DIN ABECEDARE...

Mă dau afară cărțile din casă?
Mă dau afară cărțile din viață?
Atâtea mari neliniști când m-apasă
Tot cărțile-mi răspund printr-o povață:
– Ascunde-te în cele necitite,
În miile de pagini ce, tremurând, te-așteaptă...

Bătrân analfabet, pe dibuite,
O iau încet și, treaptă după treaptă,
Mă-ndrăgostesc ca prima oară-n viață
De slovele plâpânde, de semnele prin care
Aceleași cărți iubite mă învață
Înțelepciunea din abecedare:
Ai oi, ai mere, ești bogat, poți încă
Să te-nvelești în vraja lor adâncă.

SONET RETROVIZOR

Păcatul meu – examinându-mi stilul –
E unul vechi: n-am prea știut s-aleg
Pepitele de aur din sterilul
Ce ține-n cârcă muntele întreg.

Am fost orgoliosul și umilul
Părinte, nu copil, să nu-nțeleg
Cum trece tragedia-n vodevilul
Acestui timp netrebnic, neîntreg.

Lăsați-mă să mă închid în mină,
Ca un miner nebun ce încă speră
Să-mbrace duhul nopții în lumină,

Să facă zi dintr-o întregă eră
Și din amiaza clipei ce declină
O dimineață-a lumii ce disperă...

ACHERONUL

Îmbătrânește-n jurul meu natura...
Prea implicat, mă simt și vinovat
Că frunzele se dau pe rând de-a dura
Și ciorile coboară peste sat...

Pe cer înalt îmi fug din ochi cocorii...
Sunt orb? Ori surd? Nimic nu mai aud...
Și râde vântul care duce norii
Spre nordul trist, cu scâncete din sud...

N-aș vrea să mor, cum m-am născut, în toamnă,
Nici ploile să-mi cânte la Prohod...
Aștept o primăvară ce mă-ndeamnă
Chiar peste moarte să arunc un pod...

Ia-mă de mână, Doamne, și mă trece
De Acheronul Timpului, prea rece!

DOCTORI

Nici doctorii nu știu ce să-mi mai facă...
Se-ntreabă: Până când?... Dar dacă
La noapte vine îngerul, ușor,
Și va decide el în locul lor?!
Doctori vestiți, n-ați învățat, de veacuri
Că dragostea de moarte n-are leacuri.

MOTIV DE BALADĂ

A fost odată un bătrân,
Un brad stingher în vârf de munte.
Avea pe Dumnezeu stăpân
Și viforele să le-nfrunte...

În jurul lui, doar frați trăsnii
De-o nemiloasă, grea furtună.
De-aceea strigă el: – Veniți,
Vreau frați mai tineri împreună!

Dar strigă surd, strigă-n zadar.
Nicio foșnire nu s-aude.
Și vântul se pornește iar,
Și ploile, potop, să-l ude...

De disperare-i vine-un gând:
Să-și ia trecutul în spinare
Și aiurând și șchiopătând,
Mai jos, spre dealuri, să coboare...

Șontâc-șontâc, pășind așa
Pe lângă paltini și stejari,
Un chip nevinovat părea
Precum Iisus între tâlhari.

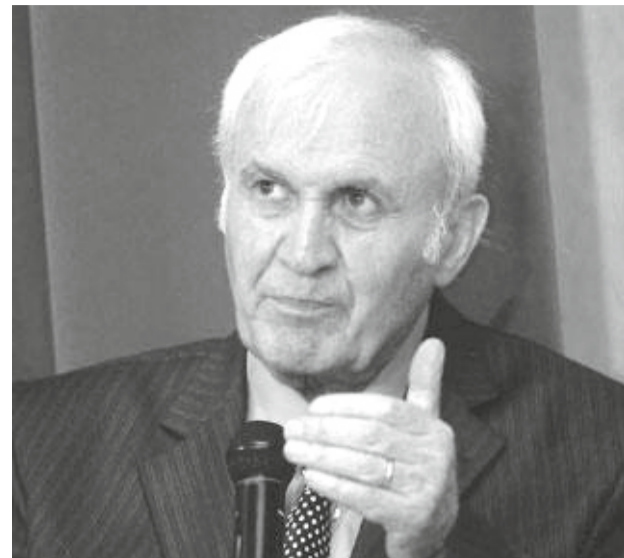
Târâș-grăpiș, într-un târziu
Când tocmai ajungea la șes,
L-au prins și l-au făcut sicriu,
L-au dat, prin moarte, înțeleș...

De câte ori m-aud strigat
Cu-același nume, nu răspund,
De parcă eu sunt vinovat
Că el e sub pământ, afund...

AUTUMNALIA

E vremea din nou de cules,
Cu triluri de păsări superbe,
Cu frunzele încinsă ades
De frunzele mistice-n jerbe.

Sun triluri pornite-nainte
De-a scrie pe ceruri cocoare,
De parcă în zbor sunt morminte
Din Nord înspre Sud călătoare.

Cu ele și dragostea-i dusă –
O pasăre-n soare rănită –
Și viața se-nneacă de tusă,
Și eu, fără tine, iubită...

De mult am trecut de cules
Și lumea-i îngustă, săracă.
Coboară pădurea la șes
Și munții în vifor se-mbracă...

LA IZVORUL MUREȘULUI

O lacrimă a munților ai fost
Ce-a dat bătrânului pământ un rost.
L-ai cununat cu cerul în oglinzi
Și-acum de trena codrilor te prinzi.
Copil-cărunt, scaldat târziu în tine,
Ardealul drag în palma lui mă ține
Și văd... Și plâng... De ce te simt chiar azi
O lacrimă imensă pe obraz?!

ULTIMUL TRANDAFIR

Ultimul trandafir al verii
Mă cheamă să-l văd, întristat,
Cum se scutură.
Parcă ar vrea să bem împreună
Din fântânile-adânci
Ultima ciatură.
Încerc să spun ceva
Dar nu m-ajută cuvintele.
Plâng împrejur toate grădinile
Tremurând, cuvioasele,
Ca măicuțele, sfintele.
Nici lor nu le pot spune nimic,
Prea sunt aproape, prea sunt departe.
Ele știu mai bine ca mine,
Veche, jelania.
În curând vom lua în spinare
Cojoacele iernii,
Cu sănii să colindăm Transilvania.

STAMPĂ JAPONEZĂ

Din brad înalt mă văd ajuns bonsai,
Priviri timide, cățarate-n cer,
Dar păsările-mi cântă ca în rai
Și din ozon mult prea puțin îmi cer.

Mi-au desenat și chipu-n negru tuș.–
Simbolul ideal al disperării –
În mine bufnițele-și fac culcuș,
Mor pescăruși la țărurile mării...

Un templu-nalt de jad mi-au pus în față
Știind că chiar și moartea se învață...

D'Italica à Sarmizegetusa

București: Editura Academiei Române 2016. 420 p.

Caracterul latin al limbii române a fost definitiv demonstrat încă pe la mijlocul secolului al XIX-lea. A doua temă ca importanță în cultura națională - în ce măsură se poate susține că folclorul nostru are aceeași origine? -, a rămas însă nerezolvată. Dl Ion Talos o abordează în recenta lui carte mergând pe urmele reprezentanților Școlii Ardelene, ale lui B.P. Hasdeu, Ovid Densusianu, Tache Papahagi sau Ovidiu Bîrlea. Prin urmare nu s-ar putea spune că *latinitatea folclorului nostru* a fost pierdută din vedere de către generațiile anterioare d-lui Ion Talos. E însă clar că niciunul dintre înaintașii lui n-au reușit să demonstreze atât de concret și convingător caracterul latin al unor compartimente ale folclorului nostru.

Cartea profesorului (emerit) de literaturi populare romanice de la Institutul de Romanistică al Universității din Köln, dl Ion Talos, abordează, în studii tipărite în franceză, germană, spaniolă și engleză, aspecte ale istoriei disciplinei, ale *tradiției populare narative și poetice*, raporturile dintre *literatura medievală și tradiția orală*, probleme de *istorie a culturii*, iar în final sugerează *locul* pe care îl ocupă folclorul românesc în aria culturală romanică. E vorba, așadar, de o vastă investigație ale cărei părți constitutive sunt trepte spre o necesară *monografie* dedicată acestei teme fundamentale pentru cultura noastră, pe care, în momentul de față, numai d-sa o poate realiza.

Prima parte a cărții se compune din două studii oarecum introductive și se referă la *locul lingvisticii și al folcloristicii* în cadrul studiilor de filologie europeană, ideea de bază fiind că latinitatea limbii române a fost constatată prin compararea românei cu latina și cu celelalte limbi romanice. Numai prin intensificarea *cercetărilor comparative* vom putea și în ce măsură aparține folclorul nostru ariei romane. În țările romanice occidentale au fost efectuate cercetări comparative în domeniul folclorului - chiar dacă, zice dl Talos, insuficiente -, dar folclorul românesc n-a fost inclus din aceste lucrări comparative. Un exemplu îl constituie Erich Seemann, care, ocupându-se de „dialecte” baladei europene, nu tratează balada românească alături de cea romanică, ci în cadrul sud-est european. Dl Ion Talos nu neagă aspectele balcanice ale culturii noastre populare, dar arată că *relațiile folclorului românesc cu cel romanic* s-au bucurat de prea mică atenție până în prezent.

Tot în partea întâi a cărții ni se oferă „*Un capitol din istoria etnologiei europene: culegerea cu ajutorul corespondenților și al chestionarelor*”. Se arată aici că materialul etnologic, de care dispunem astăzi, a început a fi cules cu mult înainte de ceea ce cunoaștem, datorită unor chestionare lansate de organisme guvernamentale, coloniale, academii, organizații științifice etc. Dl Talos acordă importanță unor precursori ai culegerii prin chestionare, cel mai de seamă fiind spaniolul Bernardino de Sahagún, autorul unei opere monumentale despre limba și cultura populară din Mexic, realizată în perioada 1529-1578. Noi sunt, de asemenea, informațiile cu privire la „memorialul” lansat de regele Suediei, în anul 1630, cele despre anchetele napoleoniene din Franța și Italia, în jurul anului 1800, ca și cele despre chestionarul Academiei celtice (1805). Importanță deosebită acordă dl Talos chestionarelor lansate în Germania (J. Grimm), Franța (J.J. Ampère) și România (Odobescu, Hasdeu, Densusianu, Tocilescu), după care trece la Spania (Machado y Álvarez, María Goyri ș.a.), la Italia (Michele Barbi), Elveția Romandă și Belgia, aducând informații cu totul necunoscute la noi. Pentru secolul al XX-lea revine la România (Th. D. Speranția, Muzeul Limbii Române, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Arhiva de

Folclor a Academiei Române, Gheraman, Mugar și Voiculescu, Institutul Social Român, Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei) și la Franța (Sébillot, Cartailhac, Perbosc, Saintyves, Febvre și Varagnac, așa-numitele „șantiere intelectuale și artistice”, începând din 1940, care aveau, între altele, și scopul de a evita ca tinerii francezi să fie luați în armata germană). E înfățișată culegerea informațiilor pentru atlasele etnografice (german, elvețian, român), culegerile din universitățile românești, spaniole și italiene, ca forme moderne de adunare a materialului folcloric. Capitolul se încheie cu relevarea avantajelor și dezavantajelor culegerii prin chestionare cu ajutorul corespondenților. Studiul d-lui Ion Talos este o foarte binevenită completare a singurei istorii a folcloristicii europene datorată lui Giuseppe Cocchiara: *Storia del folklore in Europa* (1954).

Partea a doua este dedicată *tradiției narative populare* și începe cu un frumos studiu privitor la Împăratul Traian în legendele românilor, temă foarte rar abordată până acum, dar edificatoare pentru cultura noastră orală: în niciuna dintre țările romanice, *tradiția traiană* nu cunoaște o dezvoltare atât de intensă ca în România, fapt explicabil prin importanța pe care o are acest împărat pentru noi românii. Cu toate că, în general, cuceritorii nu se bucură de apreciere la popoarele cucerite, Traian ocupă locul principal între legendele noastre istorice; se dovedește astfel continuitatea tradiției, dat fiind că o parte a legendelor referitoare la Traian își au originea în timpul vieții sau imediat după moartea împăratului (anul 117). Aceste legende arată că trecutul nostru cultural nu e lipsit de opere literare, cum susțin unii, deoarece legende orale, vechi de aproape două milenii, au constituit hrana spirituală a românilor. Dacă nu putem dovedi o literatură scrisă în perioada evului mediu, oralitatea indică preocupări literare importante, poate chiar mai importante pentru istoria noastră culturală decât câteva texte scrise.

Alt studiu se ocupă de așa-numita „legendă urbană” („leul cu spin în talpă”), dovedind că asemenea legende circulau în Antichitate și în Evul Mediu. O cercetare istorică a basmului și a povestitului în trecut și în prezent la români, este o deosebit de utilă panoramă, atât pentru cercetătorii noștri, cât și pentru cei din străinătate.

Foarte bogată e partea a treia a cărții, care

conține cinci studii. Primul cercetează „colinda tânărului viteaz” - o dezvoltare specială a *colindei leului*, de care s-a ocupat autorul în cartea sa *Omul și Leul. Studiu de antropologie culturală*, apărut tot la Editura Academiei în anul 2013. Studiul nu este însă o repetare a celor scrise atunci, ci interpretarea acestei adevărate capodopere literare, comparabilă cu *Miorița*, *Meșterul Manole* sau *Soarele și Luna*. Colinda este un pendant al *Mioriței*, dar protagonistul ei diferă de cel mioritic, dovedind curaj și forță pentru a învinge pe regele animalelor, aducându-l în sat, spre folosul comunității. Fumuseții literare a colindei i se adaugă importanța ei istorică, deoarece ea se dovedește a-și avea originea în epoca romană.

Urmează două studii asupra cântecelor epice spaniole *La dama y el pastor* (Doamna și păcurarul) și *La enamorada de un muerto* (Îndrăgostită de un mort). La prima vedere, cele două cântece spaniole nu par să aibă vreo legătură cu folclorul nostru. Dar tocmai în asta stă valoarea deosebită a cercetărilor d-lui Talos: pe de o parte, autorul român găsește, la noi, paralele ale celor două texte lirico-epice, iar, pe de alta, dă o interpretare neașteptată chiar pentru specialiștii spanioli ai baladei. În primul e vorba despre un păstor care, în drum spre stână, trece pe lângă casa unei doamne din înalta societate: o vede în grădină, desculță, zice că era o minune să-i vezi picioarele, dar refuză oferta acesteia de a petrece o siesta cu ea. Niciunul din argumentele aduse de ea - că va dormi în pat bun (nu pe sol, cum dorm ciobanii), că va primi mâncăruri și băuturi alese (nu ca cele de la stână), că va primi îmbrăcăminte și încălțăminte, mijloace de deplasare, că va fi organizat un bal în onoarea lui, și chiar că se va putea bucura de frumusețea corpului ei -, sunt respinse de păstor cu o singură replică: animalele mele sunt pe munte și acolo trebuie să mă duc eu. Întrebarea care se pune, este: de ce refuză păstorul cu atâta îndărătnicie toate ofertele femeii. E o întrebare la care n-au răspuns până la dl Talos nici cercetătorii spanioli. Specialistul nostru stabilește legătura acestui cântec epic cu *Ciobanul care și-a pierdut oile*, din folclorul românesc, și demonstrează că ciobanul refuză bucuriile oferite de doamnă, deoarece el se află sub un tabú, acela că în timpul pășunatului, ciobanului îi este interzis orice contact cu femeia. Autorul nostru adaugă alte argumente din folclorul românesc (legende) și din literatura păstorească editată în Franța, Spania, Italia. Prin urmare, așa cum limba română a servit la explicarea unor fenomene din celelalte limbi romanice, tot așa servește folclorul românesc la explicarea convingătoare a unui text spaniol considerat obscur sau confuz.

Asemănător procedează dl Talos cu privire la cel de al doilea cântec epic (foarte ciudat) al fetei îndrăgostite de un mort, pe care îl îngrijește ca pe un viu (îl spală, îl îmbracă cu haine curate etc.) până când, într-o bună zi, îmbrăcându-l cu o cămașă nouă, i se dezmembrează un braț. Fata se sperie: ce să facă? Cum să-l înmormânteze? Dacă va spune tatălui ei, acesta o va omorî, dacă va spune mamei ei, aceasta va povesti altora (pentru că nu poate ține niciun secret), dacă va spune fraților, aceștia vor zice că e o femeie lipsită de onoare. Vede însă un agricultor sau un vânător trecând pe drum, care îl vor înmormânta în taină. Există și versiuni ale cântecului, care continuă acțiunea: la scurt timp după ce și-a înmormântat iubitul, moare și ea.

Renumitul cercetător spaniol al baladei, Diego Catalán, cercetează acest tip de baladă și ajunge la concluzia că ea ar reprezenta un „episodio macabro”, un „aspecto morboso”.

I. BORZAN

➤ *Continuare în pag. 12*

...D'Italica à Sarmizegetusa

← pag. 11

DI Taloș reia cercetarea, pornind de la eposul *Ghilgameș* și de la cel homeric, trece la mitologia egipteană, celtică și prin tradițiile medievale cunoscute, pentru a ajunge la basmul european, în special la cel românesc (varianta D. Stăncescu). El relevă faptul că în basmul european există motivul morții aparente a unui tânăr sau a unei tinere, dintr-o multitudine de cauze: se înecă cu un fruct (uneori otrăvit) și moare (aparent); fata e găsită însă de un prinț, care o duce în camera lui, iar la mișcarea corpului, fructul se mișcă, iar protagonistul revine la viață; în cazul tânărului, acesta moare aparent, dar se trezește în fiecare an în ziua Sfântului Ioan: dacă la căpătâiul lui se află un bărbat, acesta îi devine frate de cruce, iar dacă se află o fată, aceasta devine soția lui. Specialistul român arată că acesta e un motiv inițiativ, frecvent în basmele europene și nu e nicidecum unul macabru sau morbid, cum presupune Diego Catalán. Mai mult, dl Taloș arată că numai din perspectivă modernă se poate vorbi, în cazul unor asemenea balade, despre necrofilie, căci literatura tradițională nu cunoaște motive macabre sau necrofile. Ea le sublimă.

După aceste două studii dedicate *cântecului epico-liric spaniol*, ale căror motive pot fi explicate, de asemenea, cu ajutorul folclorului românesc, dl Taloș abordează tema *colindelor* noastre în perimetrul romanic. Se știe că Petru Caraman afirmase originea romană a colindelor, dar și-a limitat cercetarea la colindele românești, ucrainiene și bulgare, adică la răsăritul Europei. Dl Taloș cercetează întregul complex tematic al sărbătorilor de la sfârșit și început de an la popoarele romanice, începând de la români, și anume: colindatul la Crăciun, la Anul Nou și la Bobotează, descolindatul, petrecerea feciorilor („bearea”), colindele profane și cele religioase, baladele și cântecele lirice din repertoriul de colinde. D-sa urmărește aceeași cercetare la italieni, francezi, spanioli și portughezi, dovedind similarități remarcabile: e general răspândit fenomenul organizării tineretului pe criterii de vârstă în cete, care merg de la o casă la alta și laudă familia pentru bunăstarea ei, pe fecior, pentru voinicia lui, pe fată, pentru frumusețea ei, și urează sănătate și bunăstare, anunțând că la anul vor veni din nou. Se cântă texte vesele sau triste, după starea celor din casă; feciorii dansează un dans scurt cu toate persoanele de sex feminin din casă, ceea ce este un rit al rodniciei; cu bunurile (și banii) primiți de colindători se organizează o petrecere, la care e invitat întregul sat, ba chiar și satele vecine. În casele în care nu sunt primiți sau nu sunt răsplățiți corect

pentru urarea lor, feciorii *descolindă*, adică rostesc o urare negativă, un fel de blestem, sau produc pagube materiale, fără a putea fi pedepsiți pentru aceasta. Dl Taloș constată și unele deosebiri la diferitele popoare romanice, care nu sunt esențiale (data calendaristică, bogăția repertoriului ș.a.), însă cel mai bine sunt păstrate obiceiurile și riturile la români și la spanioli, adică în ariile de margine ale romanității, fenomen similar celor petrecute în evoluția limbilor neolatine. Prin studiul d-lui Ion Taloș, folclorul românesc își găsește, indiscutabil, locul în aria romanică.

În același capitol găsim un interesant studiu privitor la lirica populară a italienilor, românilor, francezilor și spaniolilor. Compararea textelor lirice populare prilejuiește autorului constatări cu privire la apetența față de lirică a popoarelor neolatine, la situația geografică a liricii populare în țările indicate și la imaginea iubitei în lirica acestor popoare.

În capitolul consacrat raportului dintre literatura medievală scrisă și folclorul, dl Taloș acordă atenție motivului moartea-nuntă descoperit în eposul francez *Cântarea lui Roland* și în *Miorița*. Autorul arată că vechimea motivului mioritic e demonstrată de prezența lui în cel mai important și mai vechi epos medieval francez, adică în primele secole ale mileniului al doilea. Pe de altă parte însă, *Miorița* contribuie la explicarea motivului obscur din *Cântarea lui Roland*. Cele două opere geniale își fac reciproc servicii.

Deosebit de valoros este al doilea studiu al capitolului, dedicat riturilor arhaice de înmormântare din *Cântarea lui Roland*. Sub raportul intensității cu care a fost cercetat, eposul francez poate fi comparat, cu opera lui Eminescu, amândouă lăsând impresia că totul a fost lămurit, noi cercetări nemaiputând fi efectuate. Dl Taloș a dovedit contrariul: cu pregătirea lui de folclorist român, el descoperă aspecte necercetate și nebănuite ale eposului, asupra cărora nu putem insista acum, dar sperăm că ele vor trezi interesul medievistilor români și străini. Dl Taloș interpretează scena sunatului din corn pentru a comunica lui Carol cel Mare că ariergarda lui a fost trădată de Ganelon, comportamentul tradițional - așa zice: folcloric - al lui Carol cel Mare (răzbunarea celor căzuți, atenția pentru ca trupurile lor să nu fie profanate de adversari sau de animale sălbatice, înmormântarea după tradiție a celor căzuți, plângerea și bocirea lor; îngemănarea unor elemente păgâne și creștine: atingerea sau sărutul mortului, punerea la adăpost a armamentului celor căzuți, moartea-nuntă etc.).

În epos, Carol cel Mare nu e numai marele

luptător pentru apărarea creștinătății, ci și unul care respectă tradițiile vechi și primul informator de bocețe despre care avem cunoștință. Eposul francez consemnează rituri funebre străvechi, pe care le regăsim în foclorul ultimelor două secole.

Unele motive biblice din balada *Nunta Soarelui*: scara până la cer, toiagul și funcțiile lui, raiul și iadul (cheile raiului, vacile grase și cele slabe, păsările albe și cele negre ș.a.) apropie balada noastră de *Divina Comedia*, a lui Dante Aligheri. Comunitatea stabilită de dl Taloș între aceste două opere poate sugera că balada noastră s-a născut din mentalitatea caracteristică secolelor XII sau XIII, chiar dacă nu se poate întrevădea o legătură genetică între ele.

Penultimul capitol e dedicat unor aspecte de istorie a culturii: primul se ocupă de prezența *leului* în cultura funerară a Imperiului Roman. E un studiu comparativ, care pune în valoare cercetările parțiale din toate țările neolatine. Al doilea studiu din acest capitol cercetează *riturile de curățire*, pornind de la două tipuri de colinde intitulate „Scalda sfinților” și „Dumnezeu se scaldă și se-ntreabă: ce-i mai bun pe acest pământ”; unul e caracteristic pentru zona nord-vestică, celălalt pentru cea sud-estică a României. În ambele e prezent motivul băii rituale, care poate fi întâlnit și în alte genuri folclorice (la naștere, nuntă și înmormântare). Dl Taloș găsește rituri de curățire în *Vechiul și Noul Testament*, în surse literare (epopea lui Ghilgameș, Homer) sau arheologice (băile romane din Dacia), ajungând la concluzia că cele două colinde menționate mai sus izvorăsc din aceste surse și reproduc îndeaproape băile romane puternic încreștinate.

În ultimul capitol autorul încearcă să stabilească locul folclorului românesc în aria culturală romanică, pe baza celor spuse despre *Divina Commedia* și *balada românească Nunta Soarelui*; *Cântarea lui Roland* și *Miorița*; colinda despre *voinicul cel viteaz* în comparație cu romanța spaniolă *Lanzarote y el cervero de pie blanco* și eposul francez *Tyolet*; romanța despre *La dama y el pastor* în comparație cu *Ciobanul care și-a pierdut oile*. Acestea sunt doar patru dintre motivele cercetate în volum și care cunosc paralele la români, francezi, spanioli. Lor li se pot adăuga colindele și colindatul.

Cu toate că motivele folclorice se lasă mai greu comparate decât cuvintele unei limbi, dl Taloș dovedește continuitatea unor motive folclorice din epoca romană sau din Evul Mediu și totodată arhaicitatea folclorului nostru, care oferă puncte de sprijin pentru înțelegerea unor episoade obscure din folclorul altor popoare romanice. Nevoia stringentă a unei ediții românești a cărții nu mai trebuie subliniată. ■

Revistă de cultură și spiritualitate sud-est europeană:

„Carmina Balcanica”

Anul IX, nr. 1(18) May 2017

Revista este dedicată spațiului cultural sud-est european, care, dincolo de „constantele antropo-geografice”, relevă totodată și „un destin istoric comun” conferind multe similitudini politice, religioase ori culturale țărilor din regiune. Intenționând să depășească peiorativismul din gândirea stereotipă a unui Occident orgolios, periodicul fondat la Craiova de profesorii universitari Mihaela Albu și Dan Angheliescu (cu un bogat „International Board”) s-a axat pe redefinirea și reconsiderare a ceea ce îndeobște se înțelege prin triada Balcani – Balcanitate – Balcanism: „Spiritualitatea, arta, cărțile de înțelepciune, ca și toate formele de interpenetrație spirituală ar trebui să justifice o de-peiorativizare a modului în care este privită și înțeleasă lumea Levantului. În acest sens, există deja solide argumente: toate temeuriile civilizației europene își au sorgintea în spațiul balcanic. Ideea de democrație s-a născut la poalele Athenei. Ideea de constituție a apărut în spațiul grecesc. Creștinismul avea să se răspândească în Europa prin marea operă apostolică începută în Grecia.” În sfârșit, argumentând rațiunea numărului de față, la Sarajevo se va declanșa Primul Război Mondial, în orașul perceput ca un nou Ierusalim,

model și pildă de toleranță, acolo conviețuind toate civilizațiile: musulmană, creștină, mozaică.

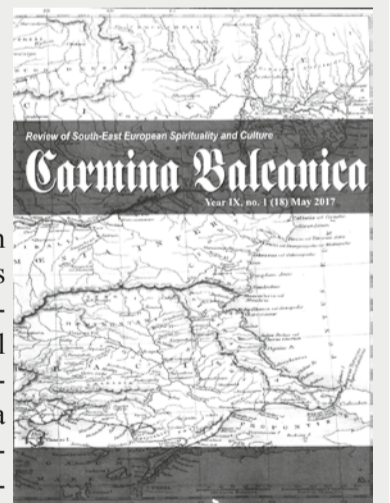
Acest „Est al Europei” pe care Nicolae Iorga îl înțelegea ca „participând la civilizația Europei” devine, iată, programul acestei reviste, pe care Mihaela Albu îl sintetizează astfel: „Intenționăm ca prin revista cu nume sugestiv, Carmina Balcanica, să revelăm nu numai specificul cultural al fiecărei țări din această «unitate» și al ansamblului sud-est european, dar și specificul dialogului Orient-Occident”, cu alte cuvinte „contribuția civilizației și a culturii spațiului balcanic la cultura și civilizația europeană.”

Astfel, recentul număr al revistei Carmen Balcanica (păstrându-și grafic din 2008 încoace acest titlu de „old Text english”) – „review of South-East European Spirituality and Culture” – propune un nou „dialog intercultural” sub genericul Primul Război Mondial reflectat în literatură/ World War I in Literature. Din acest „melos” balcanic diversificat revista propune trei scriitori români în opera cărora Primul Război Mondial devine tematică amplă și profundă: Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, George Topârceanu. Alături de România, CYPRUL

este prezent prin scriitorul Panos Ioannides, iar SERBIA prin prozatorul Aleksandar Gatalica (textele acestora apar desigur în limbile greacă, respectiv, sârbă, urmate

de retroversiuni în engleză, limbă în care de fapt sunt traduse și textele colaboratorilor (recenzii, eseuri, poezii): Anastasia Dumitru, Horia Bădescu, Ioana Diaconescu (România), Nedeljko Terzic (Serbia), Victor Castellani (USA). Menționând și iconografia color referitoare la aspecte privind războiul dintâi (presă, imagini de front, monumente etc.), apreciem noul număr al periodicului ca fiind unul instructiv și de real interes nu numai pentru cititorii din arealul balcanic, ci, desigur, pentru cititorul european, în genere („revista se adresează tuturor celor care, dincolo de Balcani, sunt interesați de fenomenul cultural, unitar în diversitate, din zonă, cunoscută lumii îndeosebi prin conflicte politice.” - Mihaela Albu). ■

Portal-MĂIASTRA

Ioan St. LAZĂR:

„Miorița” în orizontul sacrificiului vedic

În cei peste 150 de ani de când a intrat în conștiința românilor ca o creație a lor princeps, reprezentativă, textul „Mioriței”, considerat de către G. Călinescu unul dintre cele „patru mituri fundamentale ale literaturii române”, respectiv, ale literaturii orale, ca și ale literaturii scrise, a primit o multitudine de interpretări exegetice de profil etnologic sau literar, dar și de profil cultural, sociologic, filosofic, moral, ideologic și chiar politic, încât mozaicul lor a creat o anume sațietate. Aceasta l-a făcut pe Constantin Noica să propună „despărțirea de Miorița» (în sensul de a nu-i absolutiza valoarea, pozitivă ori negativă, în detrimentul prețurii și a altor texte semnificative pentru mentalul românesc), în vreme ce contemporanii noștri, extrapolându-i o singură dimensiune, așa zisul fatalism, o demitizează cu ironie și dispreț și se proiectează, grăbiți și superficiali, către o „schimbare la față a României” fără amintirea (mesajului) „Mioriței”.

Din contră, pentru exegetul autentic, multitudinea de interpretări configurează acestui text un sistem de opoziții interne care antrenează, fiecare în parte, câte o fațetă mitică originară și o ipoteză explicativă (ca mit vegetațional, mit solar, mit funerar, mit inițiativ ș.a.), iar împreună, consistența unui mit „plural” (Lazăr, 2003 și 2005) și a unui model explicativ corespondent, care dau seama – pe cât e posibil – de transformările funcțional-structurale și, totuși, de „echilibrul dinamic” al textului în spațiu și în timp. Cu perspectiva unei structurări procesuale de la o specie (colind) la alta (baladă) sau de la o zonă geografică la alta și de la o epocă de creație la alta, pare că „Miorița” n-ar mai avea taine, deși totdeauna mai este ceva încă nebulos și incitant; așa denotă, din experiența lui, Mihai Coman, care, vorbind despre „polivalența componentelor” și „aspectul proteic” al „Mioriței”, despre „imposibilitatea epuizării sensului ei la sfârșitul oricărei analize”, afirmă apodictic: „Întotdeauna ai sentimentul că există ceva care îți scapă, că ai spus tot ce se putea spune, dar că nu ai reușit să spui niciodată totul”, deoarece: „Adâncimi de nesecat hrănesc această creație; oridecâteori te apleci asupra ei, ecoul profunzimilor urcă spre tine” (Coman, 1982: 203).

Reflecții privind mitul sacrificial

Pus sub semnul acestei relativități și, totodată, deschideri, demersul de față se integrează, încă din titlu, pe coordonata mitic-ritualistă a interpretărilor „Mioriței”, invocând, din adâncurile imemorabile ale textului, acel sacrificiu originar creator și întemeietor, repetat ritualic pentru susținerea legăturii grupului social cu divinitatea și reinstaurarea ordinii în lume și în viața concretă a comunității, la închiderea unui ciclu natural și habitual și începutul altuia, pe principiul magic „do ut des” [în traducere liberă: îți dăruiesc, după puterile mele, în acest ceas al declinului, o viață, într-o ispășirea relelor, pentru ca tu, la rândul tău, să mi-o dăruiești, în continuare, o alta, „confirmată și întregită, desăvârșită” (Lupașcu, 1997: 7) pentru reiterarea Binelui și a Ordinii, reiterare ascendentă a ciclului existenței mele], de data aceasta, principiu magic, aplicat la sacrificiul specific „confreriei” de păstori (ori de agricultori!), ca și la acela al „confreriei” de zidari (din balada „Meșterul Manole”).

Literatura etnologică, precum și reflecția filosofică privind sacrificiul sunt de o excepțională diversitate, implicând cauzele și finalitatea lui, componentele, tipologia, formele originare și substituturile istorice, etapele transformării lor funcțional-structurale, dualismele profan-sacru, crimă-sacrificiu, om-divinitate ș.a.m.d. După o provocatoare sinteză de tip ritualistic – ne referim la „Eseu despre natura și funcția sacrificiului”, realizat, la finele secolului al XIX-lea, de către Marcel Mauss și Henri Hubert, exponenți ai școlii sociologice franceze – și după extensiile analitice operate de Mircea Eliade și alți istorici ai religiilor ori etnologi, în cercetarea contemporană referitoare la teoria și praxisul sacrificial se reliefează orientarea inițiată de antropologul american René Girard, care pune accentul pe resorturile sociale ale sacrificiului, configurând un „mecanism victimar” cu rosturi expiatorii și propițiatorii, pe care colectivitatea îl pune periodic în acțiune pentru a-și tempera – în lipsa unui sistem judiciar coerent și stabil – „jocul” nesfârșit al răzburărilor și violențelor și a restaura Ordinea după Haos.

Fără să intrăm în detalii, întrucât obiectivul nostru este altul, opinăm că o asemenea viziune realistă, contrastând spectaculos cu structurile de acte și semnificații religioase ale sacrificiului, este, de fapt, complementară acestora, de unde și conjuncția girardiană a violenței cu sacrul: „Este criminal să ucizi victima pentru că ea este sacră... dar victima nu ar fi sacră dacă nu ar fi ucisă” (Girard, 1995: 7) – ceea ce ne trimite la ideea că sociologicul și religiosul constituie cele două „fețe” inalienabile ale sacrificiului; cu alte cuvinte, nu trebuie ca, pentru explicitarea originilor acestuia, să extrapolăm sociologicul cu minimalizarea religiosului (cum face, uneori, pro domo, R. Girard) și nici să extrapolăm religiosul, acoperind cu el „cele ascunse de la întemeierea lumii” (Girard, 1999). Viziunea înnoitoare a lui René Girard n-ar fi, însă, în mod satisfăcător, rezumată dacă nu am evoca și interpretarea etapei pe care o reprezintă, în devenirea sacrificiului, creștinismul, îndeosebi ființa emblematică a lui Iisus Hristos, care, în pofida obiceiurilor sacrificiale din Vechiul Testament, a promovat, nou-testamentar,

non-violența Iubirii, furnizând comunității iudaice și umanității de până atunci, aflate în criză, prin El însuși, „victima cea mai desăvârșită (sic! - n.n.) care se poate închipui”, „cea mai nevinovată” „căreia (această colectivitate – n.n.) nu-i datorează nimic”, și de care se descotorosește fără să stea pe gânduri, realizând în continuare un „sacrificiu al celui alt”, în timp ce El a adus „sacrificiul de sine”, modelul noii conduite umane din comunitățile creștine timpurii, martirice (v. și N. Gavriluță, 1997, p.p. 31-39, îndeosebi autosacrificiul Treimii Divine în jertfa lui Iisus, apud S. Bulgakov).

Toate aceste înnoiri în privința teoriei și practicii sacrificiului nu ne sunt superflui aici, fiindcă, dacă vom evoca anume cercetări românești legate de ipoteza unui sacrificiu mioritic – respectiv, deslușirile de etnologie juridică, interpretările de sociologie istorică ori psihologie socială sau chiar corelațiile cu mitul creștin – , ele nu se intersectează cu viziunea integratoare proiectată de școala lui René Girard, încât rămâne ca un deziderat tatonarea unei aplicații la „Miorița” și nu numai. În cele ce urmează, năzuind, „pentru o mai dreaptă cinstire a lumii” mioritice, conexiunea ei la universalitate, ne raportăm la o secțiune dintre cele mai reprezentative din „istoria” multimilenară a sacrificiului, anume sacrificiul vedic, și, fără a intra în deta-

liile formelor și canoanelor sale interne de excepțională semnificație și rigoare, încercăm o analogie între principalele sale componente și elementele structurale ale textului mioritic, pe cât acestea pot să sugereze o ritualitate originară. Ne folosim în acest scop de revelatoarele analize semiologice efectuate de către orientalistul român Sergiu Al. George în lumea gândirii și a limbii indiene, domenii care, încă din vremea lui Păni, primul mare gramatician al lumii, erau puse în directă legătură cu structurile mitico-rituale, văzute ca structuri semiologice (Al-George, 1976: 19).

Sacrificiul vedic și vectorii lui

Indiferent de forma sau tipul lui, ritualul vedic – consemnează autorul – „este un act simbolic, deci, act și semioză. Ca act, el reprezintă forma cea mai expansivă a acestuia, un spectacol în care sunt prezente toate elementele posibile care să intre în reprezentarea unui act. De aceea sacrificiul vedic este numit Karman, „act”, constituind actul prin excelență, modelul suprem al oricărui act uman. Ca semioză, sacrificiul este un act purtător de semnificație, fapt care l-a făcut pe F. de Saussure să-l considere că reprezintă, ca și limba și alte activități umane, un sistem semantic, adică o structură. Ritualul este o structură prin care insul comunică cu realitatea mitică; prin el se realizează o comunicare în accepția largă a termenului, ca transfer de valori, transfer care nu e fizic, ci simbolic, ca în orice practică semiotică. Asemenea limbii, ritualul are o structură sintactică...” (Al-George, 1976: 42).

„Izomorfismul structurii lingvistice și celei rituale” (ibidem) a fost exprimat implicit în gramatica lui Panini (sec. V-IV î.e.n.) și explicit, în secolul

...„Miorița” în orizontul sacrificiului vedic

↳ *Urmare din pag. 13*

XI-lea, de către filosoful și esteticianul indian Abhinavagupta, în timp ce, în Europa, același izomorfism a fost descoperit abia la sfârșitul secolului al XIX-lea, de către Ferdinand de Saussure, pe baza cunoașterii directe a gramaticii lui Pānini. De atunci, savanții europeni și americani nu încetează să studieze gramatica paniniană și semiologia indiană care pun în evidență conceptul de funcție și corelațiile acesteia la nivel sintactic, modelate după „sintaxa” mitico-rituală. „Sistemul semiologic al ritului se deosebește de cel al limbii prin faptul esențial că regulile care-i instituie forma expresivă nu mai sunt automate și obscure, ci elaborate deliberat; ceea ce este implicit în limbă se află explicit în rit” – relevă succint Sergiu Al. George (1976: 19). Ca atare, „forma ritului o poate dezvălui mai ușor pe cea a limbajului, putând îndeplini față de acesta din urmă rolul unui model” (Al-George, 1976: 19) în știința actuală.

Componentele ritualului, care modelează pe cele ale limbii și gândirii, au fost puse în legătură cu termenul kāraka, folosit de Pānini pentru a identifica – în talmăcirea lui L. Renou – „relațiile logice sau ideatice dintre un nume și verb”, respectiv „recțiunea (între un nume și acțiunea verbală), regimul cazual verbal” (Al-George, 1976: 28). De altfel, și Abhinavagupta, abordând „calea actului” prin care însul se poate analoga cu „Stăpânul suprem”/Paraméśvara, invocă ideea acțiunii verbale (kriyā) și cele șase kāraka: fiecare dintre acestea – arată și Sergiu Al-George – este pusă în corespondență cu „Stăpânul suprem” [zeu și ins dimpreună (!) - n.n. I.St.L.] prin intermediul unui element al actului sacrificial (Al-George, 1976: 42). Aceasta evocă și ceea ce un filosof anterior, Bhartrhari, configurase drept structura lumii prin puterile (śakti) lui Brahman, (ca „Esență a cuvântului”), puteri asimilate cu cele șase kāraka. Prin urmare, cele 6 kāraka ajung să fie categorii semiologice care exprimă funcția și relația la nivelul sintaxei propoziționale (minimale) – marchează, de pildă, flexiunile cazuale -, dar, prin extensie, ele definesc elementele logice ale oricărui act sau ale oricărei acțiuni, inclusiv la nivel ontologic, atât în realitatea ei concretă, cât și în schema sintactică a semiozei sale. Or, contextul original al acestei funcționalități/și relaționării este acela al ritului sacrificial.

Înainte de a ne cantona în corelația vedică, să remarcăm structura sau „schema” sacrificiului, așa cum a fost decelată de M. Mauss și H. Hubert din tradiția ritualurilor sacrificiale ale înzilor, evreilor, grecilor, romanilor și ale unor vechi popoare din America Centrală. Această „schemă”, bazată pe corespondențele „la distanță” și în timp dintre aceste rituri, în care o religiozitate arhaică prelungită, cu inerente transformări prin vremi, se exercită asupra funcției și constituției fiecărei componente, cuprinde:

I. Intrarea

1. Sacrificantul
2. Sacrificatorul
3. Locul, instrumentele

II. Victima

III. Ieșirea (M. Mauss, H. Hubert, 1997: 63-113)

Față de această „schemă” universală, structura ritualului vedic (indo-european) acoperă mai cuprinzător și în detaliu specificul funcțional al acestui act religios cutumiar, configurat prin cele șase kāraka în calitatea primordială de categorii logice ale oricărei acțiuni. Într-adevăr, într-o viziune mai generală, care evocă „elementele prin care se realizează o acțiune” și „toți termenii de referință prin care aceasta poate fi concepută sau relatată”, cele șase kāraka sunt, în ordinea enunțată de Pānini, următoarele:

1. apādāna, „ablațiunea”: „îndepărtarea și separarea de la un anumit obiect sau persoană”;
2. sampradāna, „donația”: opusă ablațiunii, acțiunea de remitere către un obiect sau persoană; destinația, scopul actului;
3. kārana, „instrumentul”: mijlocul de realizare suprem (al unei acțiuni);
4. adhikārana, „locația” sau „referința” spațio-temporală: ca „substrat”/suport”/„receptacul” al acțiunii;
5. kārman, „pacientul”: cel care suferă acțiunea sau, cum spune Pānini, „ceea ce agentul dorește să dobândească mai presus de orice”;
6. kārtr, „agentul” acțiunii, definit de Pānini: svantantra, „independentul”; acesta, nu exclude, totuși, existența, uneori, a unui „incitator” cauzal (hetu) (apud Al. George, 1976: 28).

Sergiu Al-George este cercetătorul care, pornind de la categoriile sacrificiului stabilite de către Marcel Mauss și Henri Hubert, merge mai departe și relevă corespondența celor șase kāraka cu categoriile sacrificiului (într-o viziune mai completă decât aceea a sociologilor francezi). Astfel, după Sergiu Al-George (și vom sesiza o ordine inversă față de aceea a lui Pānini):

- „sacrificatorul corespunde agentului” (Kārtr);
- victima – „pacientului” (Kārman);
- ustensilele sacrificiale – „instrumentului” (Kārana);
- aria sacrificială și momentul propice – „locației” (adhikārana);
- actul ofrandei – semnificând „donația” (sampradāna, „așa cum rezultă

chiar din textul tratatului lui Pānini care menționează, în regula II, 3, 61, expresia devatasampradāna, „ofranda către o divinitate”; el corespunde, împreună cu „ablațiunea” (apādāna) - însuși transferului magic;

- cel care instituie sacrificiul (yajamāna) - fiind și „incitatorul” (hetu) „agentului” sacrificator (Al-George, 1976: 41).

Cu relativă ușurință putem deduce că aceste categorii ale gândirii configurează funcțional și categoriile sintactice ale propoziției, recte cazurile gramaticale – pe care, în același sens cu Sergiu Al-George, le percepem într-o ordine inversă față de intrarea în act a componentelor sacrificiului ritualic. Astfel:

Kārtr, „agentul” – Subiectul;

Kārman, „pacientul” – Acuzativul complement direct;

Adhikārana, „locația” – acuzativul complement circumstanțial;

Kārana, „instrumentul” – acuzativul complement indirect;

Sampradāna, „donația” – Dativul;

Apādāna, „ablațiunea” – Ablativul.

Această corespondență este, totuși, „doar aparentă”; schemă logică indiscutabilă a gândirii și a limbii, exersată cutumiar în ritualul sacrificial, cunoaște o anumită flexibilitate, datorată diferenței inerente dintre planurile în care se manifestă categoriile respective, planul celor 6 kāraka fiind mult mai complex și, de fapt, general. Ca operator logic în diferite contexte, un singur kāraka „nu corespunde unui singur <<caz>> – în înțelesul (acestuia) de entitate morfosintactică a flexiunii nominale –, cele mai multe dintre ele putându-se exprima prin mai multe <<cazuri>> (S. Al-George, 1976: 29 sq.), ceea ce se marchează, în limba indiană și prin desinențe particulare.

Deloc mirabilă în contextul nostru, „aparentă” calchiere a categoriilor sacrificiale cu funcțiile sintactice kāraka (v. fig. 2.) se bazează, cum am văzut, pe prioritatea semiologică a ritualului și constituie o constantă a culturii indiene, exprimă o esență a acesteia. „Gândirea indiană – afirma L. Renou – are drept substructură raționamente de ordin gramatical” (apud Al-George, 1976: 10), iar gramatica s-a plămădit „în strictă intimitate” cu „gramatica” ritualului. Consecințele în știința limbii sunt deosebit de însemnate pentru că ele au rezolvat probleme ce frământă încă lingvistica modernă, propunându-i acesteia chiar soluții optime, cum ar fi, de pildă, <<sintaxa reprezentățională>> (Al-George, 1976: 43-44). Pe de altă parte, îndelungata corelație între structurile mitico-rituale și cele lingvistice, răsfrântă și în modul în care s-au născut și au evoluat celelalte discipline ale gândirii și ale discursului, reliefează valoarea căii gândirii mitice, ca alternativă în progresul intelectual, gândire mitică – „imaginală”/„obiectuală”/„simbolică” – ce s-a dovedit nici radical diferită, nici inferioară celei abstracte, europene, moderne. În același sens, Cl. Lévi-Strauss spera că „poate vom descoperi într-o zi că aceeași logică operează în gândirea mitică și în gândirea științifică și că omul a gândit totdeauna la fel de bine” (Lévi-Strauss, 1958: 255).

„Aplicația” mioritică

De toate aceste considerente concluzive legate de componentele sacrificiului vedic și consecințele lor în planul limbii și al culturii indiene avem nevoie în analogia cu spațiul literaturii populare române, care – și ea – se poate spune că a perpetuat, în „durată lungă”, modul gândirii mitico-rituale creative, deși, orală fiind, nu a avut și șansa transpunerii timpurii în scris; de aici, lipsa unei hermenutici a textelor, care, însă, este dezvoltată în cultura indiană, cultură a cărții scrise. În contextul românesc, „Miorița” – text princeps! – ne apare drept semnificativă, având o structură originală mitico-rituală, răsfrântă în factura dramatică, ori baladescă (epică-dramatică-și-lirică) a expresiei sale; iar, dacă vom reuși, în exercițiul nostru de analogie, să demonstrăm corespondența acestei structuri cu aceea a sacrificiului vedic, (reprezentată de „sintaxa” celor șase kāraka specifice), va fi cazul să ne întrebăm cum se explică o asemenea corespondență: prin resorturi antropologic-culturale inerente, comune în spațiul indoeuropean? printr-o transmisie esoterică din partea unei elite creatoare înrudite cu elita religioasă ce a constituit riturile vedice? prin probabile determinări originare comune și ulterior devenite specifice, în condiții geo-istorice particulare?

Deocamdată vom face exercițiul practic ca, pe baza aceluși calc lingvistico-ritualic de componente funcționale (kāraka) din sacrificiul vedic, să încercăm identificarea corespondențelor acestora într-o probabilă structură de rit-mit sacrificial originală a textului „Mioriței”.

La o primă aproximare, pornind de la varianta mioritică standard – varianta Alecsandri (Vrabie, 1984: 32, 34-35) –, corespondențele cu ritul sacrificial pare că sunt surprinzător de adecvate. Astfel, „agentul” (kārtr) este reprezentat de către doi dintre cei trei ciobani ce coboară de la munte „pe-un picior de plai./pe-o gură de rai” la vale, într-un tradițional ritual de transhumanță; „victima”/„pacientul” (kārman) va fi cel de-al treilea cioban, un moldovean [într-o veche semantică, nu un exponent ai unei provincii istorice, ci un erou benefic ce deține o poziție înaltă, capabil să se lupte cu succes pentru comunitate] (Agrigoroaei, 1980: 9-10)]. Nu ni se menționează, în această variantă, „instrumentele” (kārana) sacrificiului, ceea ce nu înseamnă că ele n-ar fi existat (în variantele-colind, sunt chiar trei feluri de instrumente/ori de pedepse, dintre care victima are dreptul de a alege și chiar o face; în baladă, sugestia instrumentelor poate fi, la modul

concret, orice fel deucidere, iar la modul abstract, însăși logica operației matematice de scădere, (din 3 ciobani, unul). „Locația” (adhi-karana) este marcată, în spațiu, de locul amintit [(„pe-un picior de plai/pe-o gură de rai” – care, în planul secund, are simbolism catabasic) (Brânda, 1991: 344 squ.)], iar, în timp, este relevată de mențiunea că omorul sacrificial ar fi fost plănuț să se producă „pe l-apus de soare” [moment specific, în vremi străvechi, pentru intrarea neofitului în spațio-timpul sacru, pentru inițiere (Brânda, 1991: 378 squ.). Donația (sampradâna), destinația sau scopul omorului nu urmează calea normală a discursului poetic, nu este exprimată explicit de ciobani (ceea ce denotă, desigur, o slăbire a memoriei semnificației rituale!), totuși, ea se deduce din motivația epică: e vorba de un rapt, de preluarea oilor celui ce urma a fi ucis (pentru) „că-i mai ortoman./și-are oi mai multe”; în alte variante, motivația este interdicția de a fi cu „fata de maior”. De aici se deduce și „ablațiunea” (apâdâna), despărțirea (numai!) prin moarte a păstorului de oile sale (și inerenta împărțire a lor la cei doi ucigași) sau despărțire, tot prin moarte, de „fata de maior”.

În aceste ultime două funcții karaka (sau cazuale), motivațiile și scopul omorului și chiar acesta însuși pare că și-au pierdut, cu trecerea timpului, registrul religios, mitic și ritualic din tîi (din epoca magico-mitică de creație umană), fiind eminamente profane (caracteristice pentru epoca mimetic-realistă de creație); să nu uităm, însă, că și primul omor, al lui Abel de către fratele său Cain, sau omorul lui Remus de către fratele său Romulus, au avut aceeași aparență profană, fiind, însă, pretexte pentru câte un act arhetipal întemeietor. Ca atare, și în contextul mioritic, motivațiile și scopul menționate, dar și altele din diferitele variante, „camuflează”, cu aparența lor profană, un același rost (mitic și ritualic) străvechi: alegerea și victimizarea celui predestinat sacrificiului, justificarea morții lui [chiar și de către el însuși, prin asumare ritualică, întrucât victima trebuie „să accepte sacrificiul cu calm, spre binele oamenilor, iar, după ce a murit, să nu se răzbune” – v. M. Mauss, H. Hubert, 1997:84], dobândirea, prin moarte, a unui statut ontologic quasi-divin binefăcător – ca „lar” al locului – pentru continuarea vieții în bune condiții de către grupul celorlalți.

E timpul să observăm, însă, că, până acum, am perceput lucrurile din perspectiva ciobanilor (sacrificanți și sacrificatori), pe când, în desfășurarea epică ficțională, avem și perspectiva celui predestinat sacrificiului. El, ca orice victimă ritualică (umană), având pre-supozitia morții (în versul „și de-o fi să mor”, întâlnit nu doar în variante Russo-Aleksandri, ci în multe altele, din arealul românesc, vers care implică și posibilitatea unei lupte inegale cu cei doi tovarăși de drum, deveniți inamici), nu reacționează fatalist și umilitor, ci, în acord cu „rânduială” tradițională a vieții de obște, inspirată de „rânduială” cosmică a naturii, își asumă destinul și își „rânduiește”, el însuși, ca într-un catharsis al tragicului imanent, posteritatea, în perimetrul aceluiași sens mitico-ritualic. El, dar mai ales, ca asumate, locația și „instrumentele” alese, donația și ablațiunea se situează mereu în două planuri: real și imaginar, planuri în care coexistă și „moartea ca nuntă”. Astfel, locația este, în plan real, „în strunga de oi”, iar, în plan imaginar, pe-un picior de plai/pe-o gură de rai”. Cât despre „instrumentele” alese pentru sacrificiu, evocate rar în baladă, însă, adesea, în colindele vechi, ca, de pildă, în dialogul:

– Frate, cum îți vrei moartea?

Ori pușcat, ori săgetat,
ori căpuțu jos luat?

– Nici pușcat, nici săgetat,

Fără capul jos luat (v. Boboc, 1985: 116 ș.c.l.),

se poate spune că opțiunea „victimăi” nu este aleatorie, ci „canonică”: analog faptului că, în Grecia, arhaică, „victimele (dedicate) zeilor htonieni sunt sacrificate cu capul pe pământ”, iar „cele ale zeilor cerești, cu capul spre cer” (M. Mauss, H. Hubert, 1997: 90), este de presupus că sacrificiul viza, pe principiul do ut des, îmbunarea divinității htonice pentru a dăru „confreției” de păstori vegetație în următorul ciclu anual, ciobanul sacrificat devenind, el însuși, astfel, „în strunga de oi”, protector al acestora. Actul donației se exercită, în plan real, către oi („să fiu tot cu voi”), iar, în plan imaginar, către „mândra crăiasă/a lumii mireasă”. Tot astfel, ablațiunea, în plan real, implică despărțirea de maica lui pentru „fata de crai”, iar, în plan imaginar, detașarea de lumea terestră, ternă și intrarea în lumea cosmică, eternă (a „naturii-biserice”, precum întrevedea Blaga).

Întreg acest comportament individual al ciobanului mioritic, deopotrivă cu integrarea în structura canonică a ritualului sacrificial practicat de comunitatea pastorală în relaționarea cu divinitățile naturii, denotă – îndeosebi, în textele-baladă ajunse până la noi – o anume transformare în timp a condiției sale

umane individuale, care nu mai este aservită cu totul grupului sacral de care aparține, ci își manifestă individualitatea și umanitatea la o scară, putem zice, maximală, dacă nu în plan real, atunci în cel imaginar, asumat deopotrivă și arhetipal. Amintim că proiecția în imaginar, era prevăzută în mantrele ritualului vedic, după cum notează M. Mauss și H. Hubert: „I se spunea animalului (și cu atât mai mult omului – victimă – opinăm noi, I.St.L.) că el merge în cer pentru ai săi, că nu moare, că nu este rănit, că merge pe calea celor buni, calea lui Savitar (Soarele), calea zeilor...” (M. Mauss, H. Hubert, 1997: 90); de la această proiecție, însă, până la acea „splendidă” și optimistă (!) „transfigurare a destinului” (Mircea Eliade) în „cosmosul creștin” (din varianta Russo – Aleksandri) este o distanță uriașă, ce măsoară evoluția societății, în general, și a individului, în special – acesta, conștientizându-și condiția în limitele comunitare, dar câștigându-și o relativă emancipare interioară și o elevație spirituală care depășește tragicul existențial prin integrarea în ontosul cosmic etern.

Cu această inedită ipostază a victimei sacrificiale, putem conchide că schema ritualică de sorginte vedică/indo-europeană o regăsim în textul mioritic pe palierul de „suprafață” al acțiunii ciobanilor-sacrificatori (kartr) și că ei i se adaugă un alt palier, „de adâncime”, din perspectiva ciobanului (de) sacrificat, astfel încât, în arealul românesc, se implică două viziuni complementare asupra aceluiași act de omor ritualic și două filoane „dus-întors” de înțelesuri – ceea ce denotă un răstimp însemnat de transformări și de maturizare a societății românești producătoare a acestui text; chiar dacă, pe o latură închisă și conservatoare (a colindului) s-a păstrat structura arhaică, pe cealaltă (a baladei), universalitatea structurii străvechi a evoluat gradual până la o „construcție” artistică de excepție. (v. și P. Ursache, 2015).

Referințe bibliografice:

- Aleksandri, Vasile - *Poesii populare ale Românilor*, 1852;
Al-George, Sergiu - *Filosofia indiană în texte*, București, Editura Științifică, 1971;
Al-George, Sergiu - *Limbă și gândire în cultura indiană. Introducere în semio-
logia indiană*, București. Editura științifică și enciclopedică, 1976;
Agrigoroaiei, Eugen - *Țara neuitatelor constelații, Iași*, Editura junimea, 1980;
Apolzan, Lucia - *Carpații – tezaur de istorie. Perenitatea așezărilor risipite pe
înălțimi*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987;
Boboc, Nicolae - *Motivul premioritic în lumea colindelor*, Timișoara, Editura
Facla, 1985;
Brânda, Nicolae - *Mituri ale antropocentrismului românesc. I. Miorița*, Bucu-
rești, Editura „Cartea Românească”, 1991;
Caietele ASER, nr. 3, 2007. *Patrimoniul etnologic: concepte, atitudini, tendințe*,
Oradea, Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2008;
Coman, Mihai - *Izvoare mitice*, București, Ed. Cartea Românească, 1982;
Densusianu Ovid - *Flori alese din cântecele poporului. Viața păstoraască în po-
ezia noastră populară*, București, Editura pentru literatură, 1966;
Eliade, Mircea - *De la Zalmoxis la Genghis-han*, București, Editura Științifică și
Enciclopedică, 1980;
Fochi, Adrian - *Miorița – tipologie, circulație, geneză, texte*, București, Editura
Academiei, 1964;
Nicu Gavriluță, *Studiu introductiv la vol. Marcel Mauss și Henri Hubert, Eseu
despre natura și funcția sacrificiului*, Iași, Editura „Polirom”, 1997;
Girard, René - *Violența și sacrul*, București, Editura Nemira, 1995;
Girard, René - *Despre cele ascunse de la întemeierea lumii*, București, Editura
Nemira, 1999;
Girard, René - *Țapul ispășitor*, București, Editura Nemira, 2000;
Lazăr, Ioan St. - „Miorița – o lectură deschisă”, „plurală”, în: *Analele Universității
„Spiru Haret” - Facultatea de Limba și Literatura Română, seria Filologie, nr. 4, 2003*;
Lazăr, Ioan St., - *Mitologie și literatură comparată – fragmentarium*. București,
Editura Fundației „România de Măine”, 2005;
Lupașcu, Silviu - *Sacrificiu și Teocrație. Codul sacrificial al Vechiului Testa-
ment; Nașterea teologiei creștine a sacrificiului*, Iași, Editura Fides, 1997;
Mauss, Marcel și Hubert, Henri - *Eseu despre natura și funcția sacrificiului*, Iași,
Ed. Polirom, 1997;
Petru Ursache, *Dosarul mitologic al unei capodopere... Cluj-Napoca*, Editura
„Eikon”, 2015;
Vrabie, Gheorghe - *Poetica Mioriței – studiu stilistic*, București, Editura Acade-
miei, 1984. ■

Avanpremieră editorială:

„Cartea lui Athanasios”

Ela Iakab, născută în 5 aprilie 1976, este filolog de formație, a obținut doctoratul, în anul 2010, cu o teză asupra operei lui Tudor Arghezi. A debutat cu un eseu critic în revista literară „Reflex”, în 2001, a colaborat și la „Orizont”, „Steaua”, „Luceafărul”, „Arca”, „Poesis”, „Nord literar”, „Alternanțe” (Germania), „La tribu de Frida” (Spania). A fost câțiva ani redactor la revista literară „Banat” (2003-2009), din 2009 este redactor la „Actualitatea literară”, iar din 2016 este și redactor al revistei bilingve „Carmina Balcanica”. Cartea ei de debut, un studiu critic intitulat **Deșertăciune și asceză** (Editura Eubee, Timișoara, 2011), a fost distinsă cu *Premiul Special pentru cea mai bună carte de argheziologie* în cadrul Festivalului Internațional „Tudor Arghezi”, ediția 2012. În martie, 2016, a obținut *Premiul de Excelență al Fundației Culturale „Orient Latin”*

Timișoara, „în semn de recunoaștere a valoroasei contribuții scriitoricești puse în slujba literaturii contemporane banatice”.

Volumul în curs de apariție, **Cartea lui Athanasios** (Editura Grinta, Cluj-Napoca), este, așa cum sugerează și titlul, o apocrifă imaginară, transpusă cu ingeniozitate în registru liric. Biografia eremitului Athanasios (în gr: =cel nemuritor) începe cu adevărat în solitudinea deșertului care-i va purta numele și urcă treptat spre revelații, epifanii, hierofanii. Meritul incontestabil al autoarei constă în uluitoarea capacitate de a plăsmui, prin simboluri și arhetipuri, o poezie aproape ermetică, a misterului uman și divin, plină de căutări și experiențe metafizice, într-un limbaj insolit, de o eleganță rară în poezia vremurilor noastre. Ela Iakab are o viziune numai a ei, un stil inconfundabil și un curaj imens, acela de a-și popula spațiul poeziei cu o mitologie proprie. (P.M.)

Semne

Încă nu stăpâna știința sacră
fiul pierdut al cabalistului,
venit în deșert cu manuscrisul
secret al tatălui său.

Rostea sunete, fără să cunoască puterea
și ordinea lor, izvorâte din numere celeste.

Și, totuși, incantația lui turbure m-a salvat,
când tăietorii de geme au venit
să măucidă cu pietre,
pentru brățara dăruită de ursitoare,
plină, acum, de semne translucide,
a căror noimă mi-a mai rămas,
o vreme,
străină.

Monolog

Iată, *Athanasios*, numele meu,
nu înseamnă că nu cunosc
și nu voi cunoaște moartea,
deoarece sunt fiu al cerului, ca Ahile,
scăldat de zeița-mamă în apele Styxului.

Nu, nu, nu, cineva de sus
interzice mereu
moartea trupului meu,
complet vulnerabil.

Poate, e o răsplătă pentru copilăria mea
din orașul îndepărtat.
Fugeam neîncetat de toate bucuriile lumii,
fără conștiința sacrificiului,
căutând, în culmile munților, sălașul
celor șapte Îngeri păzitori ai cetății.

Mă simțeam străin între oameni,
îngerii nu mi se arătau nici în vis,
cu toate că eu eram
cel mai bun frate pământean al lor,
implacabil, în iubirea mea,
cum numai moartea.

Ultimul mag călător

Ultimul mag, călător printre
rătăcitori solari din Britania,
avea un toiag de argint
care nu-l mai asculta.

Devenise imaterial și îi aparținea Îngerului,
alungat în vechime de primul strămoș,
predestinat să fie căpetenia tribului său ciudat.

Moștenea, pe linie paternă, blestemul
celor rămași fără Înger

și n-a făcut, până la o sută douăzeci de ani, nimic
altceva,
în afara strădaniilor de a anula,
prin ceremonii secrete,
pedeapsa divină de a cărei ireversibilitate,
nimeni până la el,
nu s-a îndoit vreodată.

Și Zeul a răs

Mi-am întins trupul, a răstignire,
sub cerul ofrandelor.

Și m-am rugat Zeului,
scrum să se facă
năluca rămasă în mine,
de atunci,
de când eram saltimbancii
mereu contopiți
în dans hipnotic,
pe frângii aeriene.

De fructele și fiicele pământului nu m-am atins.

Și m-am rugat Zeului
și Zeul
a răs.

Vin Îngerii

X

Doar cei ce pot contempla râul stelar,
retrăind agonia lui Phaeton, fără să moară,
sunt primiți în Ellada pustiului.

Doar trei cuvinte am rostit lângă hotar
și porțile mi s-au deschis.

Ținutul enigmatic nu avea temple,
regi, sacerdoți, altare.
Eremitii erau zvelți
și tinerețea lor nu semăna
cu tinerețea pământenilor.

Toți trăiau treizeci și trei de ani.

Brusc, Îngerul a început să-și miște degetele,
pe strunele unui buzuki plămădit în eter.

Stâncile uriașe sunau, cum suna luntrea lui Charon
când trecea Orfeu apele Styxului,
despărțit de Euridice pentru totdeauna.

Au murit atunci, de jur împrejurul meu, treizeci și
trei de bărbați.

Cum nu am murit și eu,
deși făptura mea toată a cântat și ea,
cu vocea din luntre,
cu vocea sufletelor plecate mereu
spre lumea întunecată,
numai Îngerul
care a murmurat *Esi eisai Athanasios!*
știe!

XXI

născoceam peceti într-o înfrigurare sihastră,
ciopind în sfere translucide
Arborele Vieții.

Am știut că Zeul mi-a primit
scrierea cu zbateri sonore,
când incandescența mâinilor
ridicate spre cer
a rugă,
a implorare,
a încremenit în aer
cele zece sefiroturi.

Zece Îngeri au venit să păzească
semnele orbitoare,
pe care le vânau, cu săgeți de foc nepământean,
seminții întregi de zeițe subterane.

Abia atunci, oamenii deșertului
au dat deșertului un nume:
Athanasios, au rostit cu toții,
și așa a rămas în vecii vecilor,
căci numele celor zece Îngeri
nici eu nu îndrăzneam
să le rostesc. ■

(din volumul bilingv

Cartea lui Athanasios/Il libro di Athanasios,
în curs de apariție la Editura Grinta, Cluj-Napoca)

EUGEN DORCESCU:

„Elegiile de la Carani”

Tocmai pe când mă așezasem să scriu o recenzie despre grav-gingașa placetă *Elegiile de la Carani*, aflu din presă că, recent, la Festivalul Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, ediția a XXIV-a, din această vară, de la Uzdin – Serbia, poetului Eugen Dorcescu i s-a decernat, lângă statuia lui Mihai Eminescu din incinta Casei românești de acolo (director Vasile Barbu), Marele Premiu, după ce în primăvară Filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România l-a onorat cu Premiul Special pentru antologia „*Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*”.

Colaborator mai vechi al revistei noastre, dl Eugen Dorcescu este, la ora de față, un poet pe deplin exprimat, opera sa bucurându-se de exegeze și comentarii în presa culturală românească și îndeosebi în cea hispanică, unde, bunăoară, un exeget ca Andrés Sánchez Robayana îi considera opera „străbătută mereu de proiectul transcendenței, unde nu este dificil a identifica urme foarte adânci ale literaturii spirituale a Occidentului”, în general o poezie întemeiată pe „*tradiția sublimului*”, care „nu încetează să scruteze o dată și încă o dată profunzimile existenței, confesiunea ei cea mai pură”, pe scurt zis „*un poet european*”. Ajută la înțelegerea Poetului, a acestui deopotrivă mirific și dramatic univers imaginar, și studiile de hermeneutică publicate recent de universitară timișoreană Mirela-Ioana Borchin, care nu este alta decât „Doamna cu miozotis” din *Elegiile de la Carani*.

Aflu, de asemenea, că se află în lucru, în cultura hispanică, o antologie din poezia lui Eugen Dorcescu, a cărui cea din urmă etapă de creație și-a delimitat un alodiu spiritual de largă cuprindere tematică și stilistică (începând, de pildă, cu *Biblicele*, continuând cu *Nirvana* (2015) și acum cu *Elegiile de la Carani*, surprinzătoare față de sentimentul de apăsătoare autumnalitate din *Elegiile de la Bad Hofgastein* din 2010).

Citind, așadar, cu o specială atenție recenta apariție editorială, *Elegiile de la Carani*, m-am bucurat realmente față de noua „renaștere” a lirismului dorcescian din cenușa marii încercări, știut fiind că, după ce crudul destin i-a închis o ușă prin decesul, la 30 octombrie 2014, a Doamnei sale Olimpia-Octavia Berca, binecunoscută scriitoare a Banatului, Dumnezeu i-a deschis o fereastră de lumină și regăsire de sine, de împăcare și înseninare, sub auspiciile salvatorului gând metafizic. Nu era mai potrivită, firește, o altă atitudine decât aceasta prin care totul este salvat, recuperat, transfigurat, împlinit. Înțelepciunea găsește soluții la toate, fără excepție.

IOANITUL poate privi împăcat și împlinit, înfășurat în apogeica purpură, de pe înălțimile Cetății, câmpiile „asire și întunecata mare”, cu toate urmele fumegânde ale măcelurilor... De unde și convenita-i recunoaștere, consacrare, netulburată atotstăpânire preste admirabilul alodiu poetic revendicat, fără concurență în lirica românească de azi.

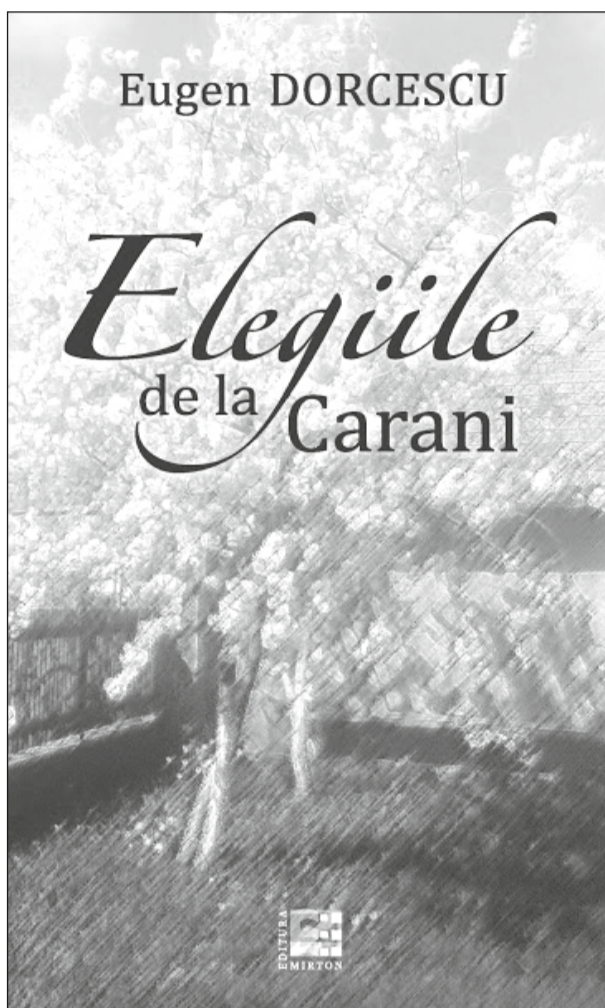
Un destin unic și o poezie mare - niciodată nu m-am îndoit. Zbor de Tării înalte și de largi ocoluri ideatice.

Felicitări se acvin, așadar, și Doamnei cu miozotis și siluetă gnu, care dă Grădinei elan primăvărat, înțelegere scriptică, empatie arheică!

Iată, născutu-s-a deja legenda unei elevate prietenii, întru aceeași cauză, fondată pe o filozofie a gândului, de esență, desigur, platoniciană, unică din câte mi-e dat să cunosc în literatura noastră. Sau, mai mult de atât, o poveste murmurată de versete biblice, plăcută Mângâietorului și nouă tuturor...

Elegiile de la Carani este cartea unei regăsiri de sine, a unei redresări pe margine de prăpastie, într-un moment de cumpănă: „În satu-acesta pașnic și-nsorit./ Eu n-am venit acum. Am revenit./ Și nu descopăr lumea. Regăsesc/ Misterul ei sublim, donquijotesc./ În căutarea marelui Arheu./ Cel care mă vânează sunt tot eu./ Cea care mă așteaptă ești tot tu./ În zarea ta de siluetă gnu.”

În grădina Mirelei-Ioana Borchiș din timișeanul Carani, încărcată cu horbotele de flori ale unei albe primăveri, poetul simte cum „Lumea începe, se/ reîncepe./ da, reînvie./ vai, ce miracol!/ lângă rustica poartă, lângă/ chioșc, lângă scară./ lumea începe, se reîncepe./ în abisul din suflet./ în chiar marea amară/ unde Moartea șezu./ Și iată./ dinspre spânz și zambile./ pe-o cărare solară./ auriu-azurie/ pe cărarea de la Moarte la/ Viață./ vii tu.”

A 7-a elegie exprimă un sentiment de grațitudine față de momentul salvator, terapeutic: „Depart-e urmă, zvon apocaliptic/ De bătlăii. Și, iată, ai venit./ Ai pus balsam pe răni, ai stăvilil/ Durerea ce curgea spre Infinit.”

Iată, în următoarea elegie acest sentiment al regăsirii echilibrului, într-o sacadată alertețe pneumato-psihică: „Stau, ca un/ stâlplnic./ frenetic./ sub copacii-nfloriți./ însoriți./ Mă auzi? Mă/ imiți?/ M-ai zărit. Și/ cobori./ pe alea din miezul/ grădinii./ printre flori./ printre nori./ cobori./ alergând./ cu gura ta roză/ de dor fremătând./ Ai ajuns. M-ai/ ajuns./ Îți simt până-n/ inimă trupul/ străpuns.” Sau acest început din elegia a 10-a: „În fața casei./ straturi vechi de/ flori./ Și, printre ele, tu -/ cu ochii plini/ de zâmbet, nostalgie/ și lumini./ Tu, Doamna mea, cu/ ochi luminători.”

Sau acest final din elegia a 15-a, antepenultima, poetul privind dintre creneluri „câmpul sublim, deschis”, care poate fi chiar un *manuscris* pe care scribul-soare „înșiră hieroglife scilpitoare/ Ce ard și se destramă în abis.” Pe acest fond de spațiu solar și itinerariu cavaleresc își face apariția Doamna cu miozotis, ca un miracol, ca o taină ori o chemare din adâncuri de cuget greu încercat:

„Pe ceruri – sori. În câmp, același soare.

Și-alături tu, solar miozotis.

Ce taină! Ce miracol! Ce chemare!

E, oare, un mesaj din Paradis?”

Nu e vorba de o „concurență” a unei amintiri-imagini cu o prezență feminină reală, ci de o mistică triadă de substrucție arheică, de o metafizică aproape androginică (*iș/isha*), în sensul mitului platonician oarecum depășit, în centrul căreia *El Shaddai*, spiritul suprem, înlesnește o comunitate de suflete între „Eu”, „tu” și „amintirea Ei”, un fel de „monadă” în care cele două imagini ale femininului se întrepătrund, se completează, se suprapun, se identifică într-o *Ea* menită a-i asigura Poetului echilibrul salvator:

„În orice loc și clipă, eram trei:

Eu, El Shaddai și amintirea Ei.

Triadă metafizică. Cel sfânt

Ținându-ne-ntre Ceruri și Pământ.

Pe tine cine oare te-a trimis?

Ea? El Shaddai? Sau propriu-mi abis?

Căci, dincolo de-a lacrimii perdea,

O-mbrățișai. Și *Ea* te-mbrățișă.

Ce tragice priviri! Ce vaier crunt!

Eu, cel de dinainte, nu mai sunt.

În sufletu-mi de-azur, veghează trei:

Tu, El Shaddai și amintirea Ei.”

Laitmotivul potrivit este cel pierdutei Euridice din mitul orfeic, nume silabisit cu nestinsă îndurerare: „Acolo./ în noaptea cețoasă./ în bezna/ complice./ Acolo, te strig și-mi/ răspunzi./ Acolo-mi răspunzi/ când te strig:/ Euridice!/ E-u-ri-di-ce!”

Ecoul mitului orfeic are drept corolar „*nirvanicele oglinzi*” în care se pierde imaginea propriului arheu „de lup”, „de cavaler” și „trubadur”, de unde și exhortativa adresare: „Privește-mă-n oglindă, nu în față!/ Privește-mă-n nirvanice oglinzi./ Așa vei izbuti să mă cuprinzi/ În viața mea de dincolo de viață./ Nu mă disting de propriul arheu./ De lup, de cavaler și de cetate./ De Râu, de trubadur... Acestea toate/ Și altele asemenea sunt eu./ Abia când lanțu-ncolăcit pe grindă/ O să-ți coboare podul ca să treci./ Te voi primi în ochii-mi verzi și reci./ Mă vei privi în față, nu-n oglindă!” (*Omul din oglindă*).

Nirvana, avatarul, dublul sunt concepte poetice ce structurează poezia dorcesciană, dacă e să amintim doar volumele antologice *Biblicele* (2003), *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie* (2015) sau poemele *Avatar I* și *Avatar II* din prezentele *Elegiile caraniene* (2017). Iată-l pe cavalerul lovit crunt care, ca un *Lupus lupi*, a sărit la gâtul fiarei, răzbunându-și vitregul destin:

„Un gnom, luând destinul prea ușor
Nepricepând, în mazăga lui, cu cine
Se-ncumetă, a ridicat spre mine
Un braț necugetat, dezgustător.

Surprins de lovitură, am căzut.
Dar, s-a trezit, în chiar fatala clipă,
El *Lupus lupus*, și-a venit, în pripă,
Să facă, și acum, ce-a mai făcut.

Priveam, printre creneluri, câmpul gri,
Pe care fiara fulgera, în goană,
Spre arătarea tâmpă și vicleană,
Ce-a cutezat, rânjind, a ponegri.

Și-am contemplat, sub cerul mohorât,
Al cruntei înnoptări medievale,
Cum eu, însoțitorul Umbrei tale,
Cum eu și fiara i-am sărit la gât.

Apoi, am stat, pe marginea genunii,
Noi, dublul nepătruns, întunecat,
Lupul și eu, pe câmpul sfârtecat:
Doi colți însângerați, în raza lunii.”

(*Avatar II*)
Și, în final, poemul emblematic *Ioanitul*, care rezumă, de fapt, întregul destin al cavalerului trecător prin această lume „frumos și pur”, întorcându-se acasă, sub pavăza *Trandafirului Împărătesc*, pe care l-a slujit „întreaga viață”, dar cu rănilor sufletului nevindecate:

„Bătrânul cavaler se-ntoarce-acasă,
Frumos și pur, la fel ca la-nceput.
Nici urmă n-a rămas din lănci și scut.
Din strigătul de luptă – o grimasă.

Luna de jar și soarele de fier,
Ritmând, îi luminează Infinitul.
Mustesc de vid și zorii, și-asfințitul,
În vidul greu dintre pământ și cer.

Așa se pierde el, spre Împăratul
Pe care-o viață-ntregă l-a slujit:
Frumos și pur. Și mult prea fericit.
O rană-i taie inima, de-a latul.”

Eugen Dorcescu este, indiscutabil, un poet de prim-plan al literaturii române de azi, cu ecouri în conștiința literară europeană, „*unul dintre cei mai europeni poeți români în viață*”, reușind „*să stabilească dialectica dintre esență și existență*” și „*să ajungă la sursa conștiinței tragice*” (Rosa Lentini). Sau în viziunea lui Virgil Nemoianu: „*unul din cei mai însemnați și mai valoroși poeți români actuali ai literaturii române, de fapt unul dintre relativ puținii poeți adevărați care funcționează în ultimele două decenii la Dunăre și Carpați*” ... ■

Theodor TALIANU

Un binemeritat și binevenit Omagiu:

GHEORGHE PAVELESCU – „Ethnos, 8”

(1915-2008)

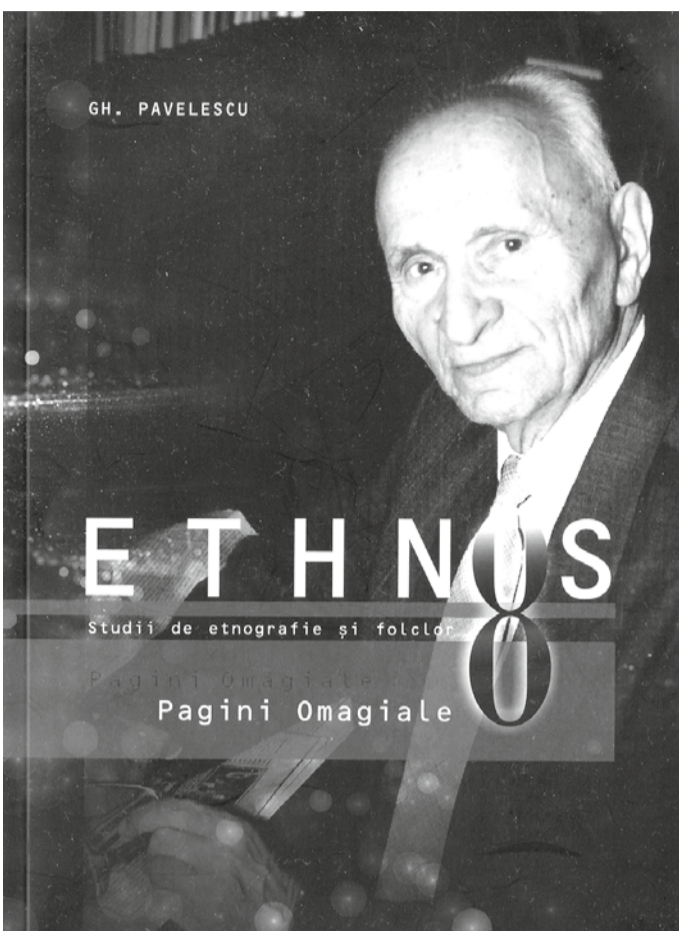
Numărul 8 al colecției „Ethnos – Studii de etnografie și folclor” (Editura „ASTRA Museum”, Sibiu, 2016, 260 p.) este dedicat regretatului etnofolclorist sibian Gheorghe Pavelescu (18/31 martie 1915, Purcăreți, Valea Sebeșului – 17 octombrie 2008, Sibiu), al cărui centenar a fost marcat în toamna lui 2015 printr-un simpozion organizat la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu.

Grupajul de „pagini omagiale” editat prin grija universității sibiene Amalia Pavelescu, fiica acestuia, nu face decât să readucă în atenție figura unuia dintre cei mai pasionați și avizați specialiști în domeniul etnografiei și folclorului.

Dorindu-și încă din timpul vârstei nonagenare o asemenea carte, deși îndeobște se cunoaște proverbiala modestie a acestuia, Gh. Pavelescu ar fi dorit să lase o mărturie exactă legată de „recunoaștere, împlinire, satisfacție și dreptate morală”.

Fostul doctorand al lui Lucian Blaga s-a format sub mentoratul mărturisit al lui Ion Mușlea, director al Arhivei de Folclor a Academiei Române, căreia tânărul profesor i-a furnizat un bogat material etnofolcloristic, o influență hotărâtoare asupra lui având însă Romulus Vuia, care l-a inițiat în domeniile etnografiei și muzeologiei românești. Numit preparator și asistent (1943) în muzeologie etnografică, Gh. Pavelescu își va susține în 1945 doctoratul în Etnografie și Folclor, cu o lucrare de cercetare a folclorului din sudul județului Bihor, al treilea doctorat după cel susținut la Lucian Blaga la filosofia culturii și cel de la București în sociologie la D. Gusti și Mihail Ralea.

Fostul absolvent al Gimnaziului din Sebeș și al Liceului „Aurel Vlaicu” din Orăștie a urmat cursurile Facultății de Litere și Filozofie la Universitatea din Cluj, rămânând în domeniul de cercetare preferat. A devenit în 1946 director al Secției de Artă Populară a Muzeului „Carol I” din București, iar în 1947 director al Muzeului Etnografic din Cluj (după pensionarea „nedreaptă” a lui Romulus Vuia) și apoi conferențiar la Sibiu. Desființându-i-se, după un an, postul, a trebuit să lucreze la Direcția de Statistică din Sibiu, fiind numit în 1951 inspector pentru muzeele etnografice din cadrul Așezământurilor Culturale (direcție revenită la Ministerul Culturii), cu competențe de îndrumare pentru regiunile Argeș, Brașov și Sibiu. La 31 mai 1952 postul de inspector muzeistic este suprimat și Gh. Pavelescu nu are altă șansă, în obsedantul deceniu abătut și asupra lui, decât să se angajeze în învățământ. A predat la Școala Generală din Sebeșul de Jos, apoi la Liceele din Săliște și Cislădie și abia după 12 ani a ajuns la Sibiu, obținând între timp definitivatul și gradele II și I în învățământ. Deși în mai

multe rânduri Ion Mușlea a încercat să-l aducă la Cluj în colectivul de folcloristică, totul s-a soldat cu eșec. „Personal, am căutat refugiu în natură și în folclor – va mărturisi cărturarul cercetător -, având ca aliat tinerețea”.

Începând cu anul universitar 1972-1973 a fost chemat la Facultatea de Filologie și Istorie din Sibiu să predea cursurile de *Literatură universală și comparată*, *Teorie și estetică literară* și un curs de *Folclor literar*. În 1997 devine președintele Asociației Folcloriștilor și Etnografilor din județul Sibiu, primind titlul de „Doctor Honoris Causa” al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, iar în 1998 „Premiul Național Ethnos pentru întreaga activitate referitoare la studiul și valorificarea culturii tradiționale românești”.

Cetățean de Onoare al municipiilor Cluj și Sibiu (1998), în 2000 cercetătorului lui Gheorghe Pavelescu i se conferă Ordinul Național pentru Merit în gradul de cavaler.

Prezenta culegere de „pagini omagiale” reproduce unele materiale scrise fie cu prilejul semicentenarului (Ion Mușlea), împlinirii a 75 de ani (Boris Zdrenciu) sau 80 de ani de viață (Ilie Moise, Corneliu Bucur).

Cele mai multe materiale, evocând viața și contribuția la dezvoltarea etnofolcloristicii noas-

tre, sunt prilejuate de sărbătorirea nonagenarului în 2005 (Natalia Potolea, Felicia-Maria Cărăuș, Adina Irimescu, Corneliu Bucur, Avram Cristea, Ion Talos, Ilie Moise, Petru Ursache, Virginia Hodoroșea, Ion Popa, Nicolae Constantinescu ș.a.).

De asemenea, cu prilejul conferirii titlului de „Cetățean de onoare” al municipiilor Cluj-Napoca și Sibiu, avem evocările semnate de Ion Onuc Nemeș, Maria Spătaru, Adina Irimescu, Dumitru Bobină, Doina Blaga, Maria Sass, Maria Bocșe, Ligia Mihaie, Virgiliu Florea...

Ultimele „pagini omagiale” sunt scrise, cu neputșă durere și profund regret, cu prilejul despărțirii de „făuritorul de școală etnologică” și ele aparțin lui Ilie Moise, universitar sibian format la școala lui Gh. Pavelescu, Amaliei Pavelescu, lui Nicolae Constantinescu, Gheorghita Geană, Zenovie Cărlugea, Anei Grama, lui Avram Cristea ș.a.

Reperle biografice din finalul culegerii sunt semnate de cunoscutul scriitor Ion Mărgineanu, sufletul Festivalului Internațional „Lucian Blaga” de la Sebeș-Alba, și Cornel Comșa.

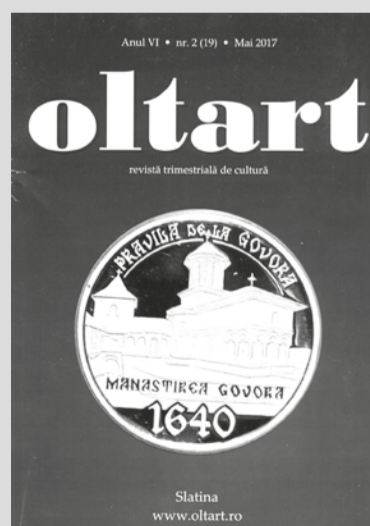
Îmbogățită cu o *iconografie* parțial color (ce reproduce fotografii de familie, portrete de colaboratori, ordine, premii, înscrisuri, diplome, copertile cărților sale de cercetări etnofolclorice și de eseuri literare despre Mihai Eminescu și Lucian Blaga), prezenta carte realizată de profesoara Amalia Pavelescu este cel mai frumos omagiu adus vieții destul de zbuciumate și operei de ireproșabilă metodologie și acuratețe științifică în domeniu, în preajma împlinirii unui deceniu de la înveșnicirea sa.

Noi înșine, cunoscându-l pe acest cărturar și cercetător de școală temeinică, ne-am putut da seama atât de uriașa experiență de viață, bogăția de cunoștințe și vocația experimentală în domeniu, cât și de *fondul uman* nealterat al unui autentic spirit românesc, grație căruia a rezistat la tot felul de presiuni și obstacole. De aceea reținem acest final din „spovedania” nonagenarului cu valoare emblematică pentru destinul său:

„În ceea ce privește propria-mi viață – cu traiectoria ei sinusoidală - ajunsă la 90 de ani, n-aș putea-o caracteriza mai bine și mai concis, decât prin cuvintele din *Jurnalul* lui Octavian Goga: «Viața unui om nu trebuie judecată după avânturile cu care a pornit la drum, ci după obstacolele pe care societatea le-a pus de-a curmezișul gândurilor lui.» De aceea, de câte ori îmi rememorez trecutul, îmi sună ca un ecou versurile aceluiași poet:

*Nu câte-au fost îmi vin în minte,
Ci câte-ar fi putut să fie!* ■

Dan Mircea ABRUDAN

„OltArt”

Anul VI * Nr. 2 * Mai 2017

Noul trimestrial de cultură, *OltArt*, care apare la Slatina, editat de Asociația Culturală OltArt (redactor-șef: C. Voinescu, redactor-șef adjunct: Victor Tița, secretar de redacție: Cosmin Barcan), își declină un profil cultural-literar mai larg, dincolo de orice complexe localiste. Invitând „la o delectare cu stil”, revista „este o solidă dovadă a așteptărilor mele și a celor care iubesc Oltenia”, un fel de „Carte de Vizită a Spațiului Mioritic de la malul Oltului, dar și a oltenilor de pretutindeni”, pe scurt zis „un proiect ambițios și prețios, de mare succes”, după cum scrie Dorina Popescu (Tomis) în editorialul *Miracolul lădiței poștale*.

Recentul număr face loc, în coloanele sale de format A4, unor poeți deja cunoscuți și alora aflați în curs de afirmare (Liviu Ioan Stoiciu, Virgil Dumitrescu, Ion Georgescu, Angi Melania Cristea, Violeta Scrociob, Nicu Cismaru, Carmen Camacho, Alberta Pimenta, Iľșes Lourenço),

dar și unor prozatori cu experiența condeiului (Geo Galetaru, Cristian Ghica, Marian Ganea). Nu lipsesc eseistii (Constantin Voinescu, Ciprian Chirvasiu, Victor Tița, Silviu Gorjan, Liuța Scarlat, Nicolae Rogobete), nici pasionații de etnografie și artă (Claudia Balaș, Iohana Popescu, Daniela Maria Băbu, Dorin Popescu), cu atât mai puțin recenzenții, cronicarii și istoricii literari (Corneliu Vasile, Mihaela Rădulescu, Z. Cărlugea, Irina Tița, Aurel Tinca ș.a.). Interesante sunt și interviurile cu poetul Paul Aretzu (Simona Dumitrache) și istoricul literar George Sorescu (Maria Ionică), precum și studiile despre Mateiu I. Caragiale, Elena Farago, Antim Ivireanul (300 de ani de la moarte), *Pravila de la 1640* («de la Govora»), Jean Paul Sartre, El Escorial (arhitectura hispanică), Dan Brown (*Codul lui Da Vinci*), arhitectura de Cult Islamic etc. Menționăm și rubrica „Limba noastră” susținută de Oana Glasu (despre *antonimie*), precum și un „calendar” selectiv al scriitorilor, pe luna iunie... În totul, o revistă de luat în seamă, care ritmează genurile la un mod plăcut și de clasic echilibru, de regăsit în versurile lui Ion Georgescu dintr-un *Triptic Brâncuși*: „Coloană/ vertebrală, fără moarte,/ a spiritului mare omenesc,/ firesc pornită spre nemărginire/ dintr-un pământ bogat/ și românesc.” (*Coloana infinitului*). ■ (Red.)

MIRCEA M. POP

La marginea pădurii

Deasupra cerul – eternă cupolă albastră,
dedesubt copacul văduvit de frunze.

Sub copac crengi, multe crengi rupte,
în copac păsări, multe păsări jucăușe.

Ca la un semn, păsările încep să ciripească
iar crengile rupte încep să înflorească.

Despre poeți

Privilegiați de soartă fiind
poeții scriu cărțile viitorului,
gândurile și sentimentele lor
rămân o mărturie vie
a trecerii lor pe pământ.

Altruști, poeții lasă frîu liber
gîndurilor și sentimentelor lor
îmbălsămînd în cuvinte alese
viața lor așa cum a fost
sau cum și-ar fi dorit să fie.

Poeții scriu noaptea sau ziua
ori de cîte ori inspirația îi ispitește,
pun pe hîrtie frămîntările lor
dînd la iveală nucleul poemului
menit a fi ștafetă pentru cei de mîine.

Apăs pe bemolii tristeții

Apăs pe bemolii tristeții
cu degetele amintirii
și gestul meu spontan
îmi lasă o rană de sînge
nu pe trup, ci pe suflet.

Rănit, sufletul poetului
e ca o pasăre neagră
pe jumătate moartă
care respiră tot mai rar
cu ciocul întredeschis.

Bemolii negri ai tristeții
își au muzica lor aparte
și te poartă într-o lume
cu totul și cu totul aparte,
neîntîlnită nici într-o carte.

Sfat

Să citești poezii dimineața,
să citești poezii la prînz,
să citești poezii seara,
să citești poezii noaptea
(în caz că nu poți dormi)
și vei vedea
că vei deveni
mai bun, mai altruist.

Trandafirii vorbesc

Trandafirii vorbesc între ei
într-o limbă necunoscută nouă,
trandafirii roșii îi admiră pe cei albi
iar trandafirii albi pe cei roșii,
la fel stau lucrurile și cu cei roz ori galbeni,
doar că trandafirii se admiră între ei

cu multă sinceritate
și niciodată nu se invidiază unii pe alții
cum se mai întîmplă la noi în societate...

Părerere

Orice poezie cu rimă contrafăcută mi se pare,
peste scheletul ideii se așterne a vorbelor car-
ne,
puține, puține sunt poemele cu rimă clară
precum versurile lui Eminescu și Arghezi, ori
poezia populară.

Precum

Precum pentru Dante – Beatrice,
precum pentru Petrarca – Laura,
ori pentru Ernesto Cardenal – Claudia,
ești tu pentru mine - înseși POEZIA.

De cînd e lumea

De cînd e lumea
bărbații iubesc femeile
femeile iubesc / acceptă bărbații
dar mai nou
și modern totodată
unii bărbați iubesc alți bărbați
unele femei iubesc alte femei.

Doamne, ce copii vor ieși
din aceste stranii împerecheri...

Senzație

Deși ești singur
nu-ți dai seama
că ești singur:
în tine vorbesc
concomitent
o mulțime de voci.

Unele te îndeamnă
la acțiune
altele la resemnare
te îndeamnă,
unele spun
că ai făcut bine
tot ce ai făcut,
altele îți reproșează
că niciodată, da, niciodată,
ceva bine nu ai făcut.

Te simți ca o salcie stingheră
într-o pădure cu plop
sau ca o pasăre stranie
rătăcită într-un cîrd de cocori.

Îndemn

Să cîntărești fiecare cuvînt
ce ți se spune
sau pe care singur îl rostești,
puse în balanță
cuvintele au mai multă greutate
decît s-ar putea crede,
ele pot construi
dar și demola lumi,
ele pot fi armă sau scut,
depinde din ce unghi

le privești ori le folosești.

Fără cuvinte, desigur,
ne-am putea înțelege prin semne,
dar semnele sunt ele însele interpretabile.

Și totuși ce bine ar fi
dacă miliardele de oameni
o singură limbă ar vorbi...

Cîntărește, deci, fiecare cuvînt
ce ți se spune
sau pe care singur îl rostești.

La ora bilanțului

La ora bilanțului
ajungem cu toții
într-o bună zi
cînd ne decidem
să cîntărim
atît faptele bune
cît și pe cele rele.

Nu părerea pe care
noi despre noi o avem
(de regulă întotdeauna bună)
contează
ci mai ales
ce cred ceilalți despre noi
(deși și aceștia subiectivi sunt).

La ora bilanțului ajuns
oare cum am putea ști
unde ne este locul cuvenit
pe-al lumii firmament?

Definiție

Ce e poezia?

Poezia e haina pe care o îmbrac
e aerul pe care îl respir
e pîinea pe care o mînc
e femeia pe care o iubesc

Poezia e însăși viața

Bineînțeles că și moartea
e și ea tot o poezie
dar cu mult mai tristă... ■

LUMINIȚA ZAHARIA

zi-le cum numai tu poți
despre cai cu patru roți
despre scapă dacă poți

cititorul acum e dizident
e judecător ordonator de credite și călău
ai face bine să smulgi din sufletul tău
adevărata poezie, aia fără cuvinte
cititorul nu se mai minte
atît de ușor el te simte

cît mai durează să-ncălzești motorul?!
fierbe în așteptare cititorul!

să intre aerul uitucă așa cum ești
la respirat

nu mă bateți la cap
știu că în frază ar trebui să urmeze un dar
dar nu am timp de introspecții revelatoare
o lacrimă n-a topit niciodată o inimă
legea proporțiilor s-a pus contra mereu
începe discursul
liniște vă rog
vorbește un zeu

ciorne

ești ciudată, femeie
ești o nevroză materializată
un motor cu ardere internă
pe care toți îl cred perpetuum mobile
doar eu mă pricep să-ți surprind
rarele momente de tihnă
de intimitate absolută
atunci cînd îndrăznești să respiri
dar să nu mă mint
e de fapt doar o inspirație timidă
oprești aerul nu se știe pe unde
nu mai vrei să-i dai drumul
de aceea nu deschizi gura niciodată

femeie hrăpăreață sfinx de femeie
cărăpăcioasa lumii
cumințenia pămîntului
lasă-te și tu o clipă a mea
numai o clipă îți cer
nu te mai da frigider
știu că mă iubești în felul tău
ți-am găsit ciornele sub pat
mîzgălite mototolite
te iubescul nu se-nchega
dar lacrima de sînge da

ce așteaptă cititorul

cînd totul a fost spus
s-a săturat de permutări de cuvinte
sensurile s-au atrofiat
bucuria lecturii a făcut o psihoză urîță
metafora are burtă
epitetul e cu siguranță afon
și nici nu mai e de bonton
să o joci pe maica Tereza
sau pe Robin Hood
în poezie

cititorul s-a deșteptat
s-a trezit
nu mai poate fi păcălit
nici guvernul nu l-a mințit așa, ca poetul
că una e să ciunțești un pic bugetul
și alta să vinzi semințe sterpe!

s-a plictisit de moarte Euterpe
Ovidiu se întoarce în mormînt
de cînd pe pămînt
orice înșiruire de cuvinte
s-a decretat poezie

de ce-aș mai scrie
cum se-ntreba pe vremuri și Arghezi
de ce mărgăritare pe tichie
care rimează cu piftie
despre candorile zăpezii
despre conțul din Zambezi
sau, mai modern, din Panama

(zi-le Luminato
tu, luminiță cu taraf!
fă-i odată praf!)

... despre covrigei cu sare
ronț-ronț să strice o lansare
despre viitor și viitoare

cade drobul

cade drobul, bine-mi pare
vrabia visează sare
eu vînd cucurbitacee
ca să uit că-ți sunt femeie

dacă parcă și cu oare
au pus-o de o lansare
cartea, sincer, e cam zob
da' tratează despre drob

în grădină n-am o floare
vara zac visînd la soare
neputința rău mă doare
cade drobul, bine-mi pare

breaking news azi despre drob?
voi propuneți, eu aprob

discurs

discursul tău era grav
ca o boală incurabilă
ochii tăi erau duși în orbite
ca la un dîneu oficial
unde se mîncă fructe de mare
pere din plop
iar la desert invitații

mîinile tale desenau prin aer
cuvinte scoase din cutie
învățasei chiar pe dinafară
alfabetul alienării
cu diacritice cu tot

pe soclul tău era cald și bine
cucii își abandonau puii acolo fără teamă
nu aveai nevoie de o cameră de hotel
ploaia te spăla
soarele te usca
desigur fără entuziasm din pură datorie
doar trebuia să strălucească pentru toți nu-i așa

hainele tale nebiodegradabile
stăteau frumușel pe tine
păreai proaspăt mereu
leu-paraleu ba chiar zmeu ba chiar zeu

smocul de păr rebel pe frunte
îți dădea un aer tineresc
vîrsta, nu?, e o stare de spirit
și tu chiar stăteai bine la capitolul ăsta
pagina cu epilogul o rupsesei expre

unii credeau că fire nevăzute
trase direct de Dumnezeu
îți susțin coloana așa erectă
tu chiar dormeai în picioare
vigilent preocupat constant
să nu fie niciun loc gol în sală

te-aș fi adorat și eu
din lipsă de alternativă
e atît de trist să n-ai un idol
un soclu spre care să-ți sucești gîtul singuratic
o imagine cu sclipici la care să-ți lași gura
larg căscată

fără anticorpi la iubire

așa m-am născut
(verb reflexiv eu pe mine mă
dar mama unde era?!)

greu, în singurătate, să găsec
vaccinul perfect
instinctul de conservare îmi striga disperat:
fă ceva! nu e de glumă cu microbii
virusii bacteriile și alți atacatori microscopici
vătămători
poți desigur să mori
dar cel mai grav ar fi
ca la vîrsta maturității să nu poți iubi
să devii o persona non amata
sau să faci armata
la sol
să și se interzică un rol
determinant în arborele lumii

m-am îndopat atunci cu vitamine
m-am deconectat de la aparatele realității
și am fugit în gînd cu tine
dragostea mea
am riscat, desigur, totul
altfel cum să-mi cîștig
dreptul ăsta de lux la singurătate
altfel cum să pot trăi pe o stea

acum sunt bine sănătoasă mulțumesc
mă călesc în continuare
repetînd fără să respir te iubesc
și foaie verde trandafir domnesc
la refren

în spate numai garduri dărîmate
în față un tren

în templul stimei de sine

în templul stimei de sine
nu se fumează
nu se intră cu bocanci prăfuiți
nu se mimează alienarea
totul e steril în templul stimei de sine
totul e anhidru și cocoloșit de iubire

dacă vi se pare uneori că miroase a insecticid ieftin
că iarba se căznește să crească
printre dale de piatră din altă eră
sau norii se-nnegresc înciudați –
să nu vă lăsați păcăliți
sunt doar undele invidiei la ușă

în templul stimei de sine
pînă și moartea capătă valențe de moș crăciun așteptat
respirațiile se întîmplă
la scară planetară
endorfinele se răsfață neîngrădite
picioarele se alungesc

nu ai nevoie de canapele confortabile
de cafea și afrodisiace de lux
aerul te ajută întru levitare
ca-ntr-un puf de lebdă-fecioară te lefăi nepedepsit
și e uimire
și e fericire
nu-i așa? te simți ca-ntr-un ou de paleociocîrlie
care așteaptă să fie clocit ■

LAURIAN LODOABĂ

Scadența vârstei

într-o zi am mai multe vârste
la sfârșitul zilei sunt prizonier
în propriul meu trup

26/04/2016

Sub mantia cu solzi de plumb

vântul alintă vârfurile ierburilor crude
fructele și frunzele smochinului clocotesc
în ochiul lemnului tot mai verde
în fiecare dimineață păsări solare
îmi încântă nervul acustic cu simfoniile lor
e timpul ca poetul
să-și ia adio de la grădina cu flori de cireș
de la verdele crud
sub care

doar amintirile mai freamătă.

1/05/2016

Album de familie

și ploaia clocotea într-un gargui
prin aerul cețos te-am revăzut
pluteai în dagherotipie

Neant

Siminei

închid ochii
peste mine
au trecut capriciile anotimpurilor
ca un tăvălug
au curățat totul în cale
de la primul sărut
la ultimul
sub un soare tot mai străin
este ultima dată
când văd trandafiri în floare
cum se coc cireșele
zi după zi
printr-o fereastră
prin care soarele
se depărtează de mine
și lacrimile sunt tot mai dese
îmi este dor de cerul copilăriei
dispărut ca o perdea ruptă
de la geamul în care te mai văd
poate pentru ultima oară
cireșele se pârguie
tot mai încet
cu fiecare an
cu fiecare minut
cu fiecare secundă
și dintr-o dată întunericul
a alunecat peste mine
ca o pleoapă de plumb.

5/06/2016

Pete de culoare pe Donau Canale

m-am saturat de sărutul morții
în singurătate
chiar dacă sângerez pentru rodul ceresc
și umbre se rostogolesc peste mine
din muzeul de ceară
încătușat
pentru încă o vară
între ziduri pudrate cu graffiti
revăd tabloul cu frunze de ceară
pe strada pustie
ce duce în Prater
și-mi iau rămas bun
(din capitala imperială)

Viena /2017

Inima de metal

am la cheia de- acasă
atârnată
o inimă de metal
care bate ca un pendul
când nu ești în casă
(ești în verdele crud al grădinii)
vârful inimii de metal
îl simt tot mai aproape
în clipa
când inimile noastre
se tem să mai bată

Omul de sticlă

nu mai sunt omul de sticlă
nu mai sunt internaut
nu mai scriu pentru nimeni
scriu doar pentru mine
să-mi cicatrizez rănilor primite
de nicăeri și de nici unde
carnea mea este tot mai lovită
și sângele de sub piele
tot mai greu
coagularea este o naiadă rănită
ce mă pândește mereu
un prieten s-a dus mult prea devreme
chiar după ce am luat cina în taină
palid cu degete alungite ca-n Modigliani
și așa am ajuns omul de sticlă
cu sângele diluat în cisternă
care dorea să se împrietenească
cu ultimul său cititor

Exil între două certificate

e timpul de neoprit
suntem ca doi copii
părăsiți în azilul de noapte
o singură dată vom trece pe-aici
tot mai bătrâni
tot mai aproape de moarte.

***

e timpul să te privesc de-aproape
și nu pot să-mi iau rămas bun
fotografia s-a ngălbenit
în rama aurită
sângele s-a scurs demult
durerea n-a dispărut
n-a mai rămas nimic
decât o umbră argintie
pe chipul tău
cu ochii atât de negrii
și parcă ieri te-am cunoscut
pe piatra rece funerară
fulgi albi vâtoși
s-au așternut

***

m-ați condamnat
pentru că am ales libertatea
câți ani de temniță
mi-ați fi dat
ticăloși comuniști
lingăi securiști
care acum haliți
din pensiile grase
mâncăruri alese
la care
cei care au rămas
nici nu visează
aveți mașini luxoase
vile cochete iahturi
escorte bine educate

într-un sfert de veac
ați distrus o țară
ați vândut-o
la licitație
ca pe un tablou cubist
nimeni nu vă-npușcă
nimeni nu vă cere socoteală
râdeți
nu vă pasă
că până-n iarna lui '89
7000 de frontieriști
zac în cimitire
pe tărâm străin de țară
cu cruci oarbe la căpătâi
credeți că urcați
scările spre rai
cu milioane de parai
în carnea voastră
urât mirositoare
viermii vor face castele
din caracterul vostru de nimic
cum ați prădat o țară
și 3 milioane de români
muncesc afară
nimeni
nu mai are grijă de cei
rămași ai nimănui
oricâte acatiste ați da și lumânări
ați pune în pangar
nici Dumnezeu nu vă mai iartă
pe acest hotar.

Praf pe pânza de paianjen

mai am puțin până ce timpul îmi va înghiți lumina
în jurul meu miroase tot mai mult a moarte
copilul din mine trăiește într-o stea muribundă
dacă aș ști că mor mâine mi-ar părea rău că
primăvara rămâne un vis neîmplinit
mulți dintre prietenii mei de joacă
nu se mai gândesc la anii când ne bălăceam
prin bălțile calde și ploaia cu soare
prea repede au luat biletul fără întoarcere
în anii aceia moartea era mereu în vacanță
și nu mă gândeam că au mai trecut câțiva ani
azi sunt curios să mai prind un an
cu prieteni tot mai puțini, fără telefoane de felicitare
singur mă trezesc singur mă culc
dimineața îmi beau ceaiul și deschid televizorul
unde știrista îmi spune că guvernul a demisionat
chiar înainte de anul nou
prețurile la alimente vor crește, combustibilul la fel
și viața continuă monoton să se așeze
ca praful pe pânza de paianjen
acum abia înțeleg
că toată viața trebuie să joci
cărțile care ți s-au dat.

***

mărul nu mai este fructul oprit
este fructul care își apără semințele
de ploi de vânt de furtuni
florile chiar dacă trec
sunt cele mai puternice
devin fructe ■

NICOLAE GEORGESCU:

Eminescu și Titu Maiorescu: legături și tăieturi

A vorbi despre Eminescu acum, în ajunul centenarului morții lui Titu Maiorescu, înseamnă să găsești ceva care-i leagă dincolo de ieri și azi, ceva de nedezlegat – și anume: ceva material, un semn să zicem Am întâlnit un asemenea lucru și, deși nu știu sigur dacă este al lor, comun, sau numai al unuia dintre ei – al căruia anume? – sau, mai degrabă, tocmai pentru că nu sunt sigur, îl expun aici.

Voi explica, așadar, mai simplu, ca pentru o evocare, o situație textuală din *Luceafărul* de M. Eminescu, recurând la experiența lecturii proprii. Inițial, am dorit să-mi subintitulez ediția *M. Eminescu: Poesii* (Ed. Academiei 2013) oarecum eponimic, simbolizând, adică, atât modul de alcătuire a ei cât și scopul: *ediție critică synoptică*, și să pun chiar adaosul: *cu formele și punctuația autorului*; chiar așa au ieșit unele fragmente ale ei, gândite în chip de eșantion sau specimen pentru dialog cu intelectualii avizați. Mi-a atras atenția Profesorul Florea Fugariu că *synoptic* este un termen rezervat textelor biblice și, deși puteam să inovez zicând, de pildă, *sinopsisă* ori *conspectă* (aș fi putut să-i spun chiar *synopsis editorial*, cu avantajul că ocoleam termenul *ediție* și necesarele lui explicații, dezvoltând, în schimb, ideea de împreună-citire), mi s-a părut, totuși, de bun simț să accept uzanțele. Am renunțat, de asemenea, la precizarea „cu formele și punctuația autorului” – înțelegând, în urma discuțiilor cu persoane avizate din editologia noastră, că nimeni, în nici o condiție, nu poate avea superbia să creadă că s-a instalat în vârful peniței unui autor, vechi ori mai nou dar lipsind de lângă text. Orice ediție de texte fiind o convenție, trebuie să ne supunem regulilor, chiar dacă ni le facem singuri. Cititorul de azi și de mâine va judeca singur dacă maniera noastră de a-l edita pe Eminescu îl apropie mai mult, și cât de mult îl apropie, de poet.

De altfel, lucrurile nu sunt niciodată nici foarte sigure, nici definitive în cazul unei ediții, și iată exemplul pe care-l dau. După definitivarea lucrului ca pentru tipar, o scurtă ochire prin complicatul șantier al *Luceafărului* mi-a atras atenția asupra unui amănunt la care nu m-aș fi așteptat: ghilimelele. Titu Maiorescu, numai el dar în toate cele 11 ediții ale sale, pune discursul Demiurgului, care urmează imediat după ruga lui Hyperion, în ghilimelele duble (frânțuzești în primele ediții, apoi obișnuite). Asta

n-ar fi nimic, chestiune de manieră – dar în fața lor nu pune liniuța de dialog. Peste tot este această liniuță de dialog urmată de ghilimelele simple – inclusiv, desigur, în *Almanahul României June* pe care l-am luat ca bază pentru stabilirea textului. De obicei, Titu Maiorescu îndreaptă greșelile sau scăpările din ediția I în cele următoare: aici, însă, nu. M-am frământat multe zile cu gândurile...nu înțelegeam nici ce poate să însemne, nici dacă este sau nu voință auctorială. Ieșind mai odihnit de la bibliotecă într-o după-amiază și oprindu-mă la terasa noastră, a scriitorilor, și stând pe gânduri cam în dorul lelii, cum se zice, mi-au picat ochii pe figura unui prieten care mi s-a părut cam melancolic, singur la o masă și cu privirile în gol, ca și mine. Numai că el nu m-a văzut – și nu mă vedea, deși îi făceam semne, ce-i drept slabe, de prezență. Ei bine, tot uitându-mă la el, cam dintr-o parte, l-am surprins murmurând ceva, apoi tăcând îndelung, apoi iarăși vorbind cu sine...Și mi-a țâșnit gândul: fără dialog și cu ghilimelele duble? Dar asta înseamnă discurs în discurs, adică Hyperion vorbește, cere, se roagă – și răspunsul îi vine din sine însuși, nu se ivește Cineva în fața lui, nu e o scenă teatrală aici. Urmează că drumul prin ceruri, impresiile, discuția întreagă – sunt în sine însuși, nu se desfășoară în lumea fizică înconjurătoare. Concluzie tranșantă oarecum. Totuși, textul are sens astfel. Justifică, mai ales, acel imperfect al premoniției, al dummeririi, din *Almanahul României June*, pe care numai ediția I Titu Maiorescu îl primește. Demiurg îi spune lui Hyperion: „„Tu vrei un om să te socoți, / Cu ei să te asameni?”” (edițiile, de la P2 în sus: „Tu vrei...”). Or, cu prezentul se înțelege că Demiurg descoperă, uimit, abia acum intențiile ascunse ale fiului său, se introduce psihologie în lumea categorială, se face mitologie din discursul theological. E ceva ce nu știe Atotputernicul?! Dimpotrivă, acest imperfect al dummeririi de sine se potrivește cu un dialog interior, marcat astfel de ghilimelele duble maioresciene. I-am mulțumit Profesorului Toma Roma, și i-am explicat, mai târziu scena (într-adevăr, gândea îndelung un pasaj din Aristotel, era cu totul absorbit, poate chiar vorbea cu sine însuși, nu m-a observat).

Important este că, verificând îndelung celelalte situații textuale similare, observ că Titu Maiorescu interpretează în sistem. În prima rugă a fetei: *Iar ea, vorbind cu el în somn, / Oftând din greu suspină: / „O, dulce-al nopții mele Domn, / De ce nu vii tu? Vină!”* – iarăși lipsește dialogul, de asemenea motivat: ea nu vorbește cu cineva, ci în somn. La prima replică a Luceafărului: „*Din sfera mea venii cu greu...*”, tot lipsește dialogul. Ghilimelele sunt simple în ambele locuri. Abia când o cheamă în „ocean”, ea răspunde: – „*O ești frumos, cum numai-n vis...*” Aici este primul dialog marcat: este o discuție de egal la egal în vis. Însă în final: „... *Dorințele-i încrede: / „Cobori în jos, luceafăr blând”* – lipsește linia de dialog, și e firesc: ea nu se roagă cu voce tare, s-o audă și Cătălin, se roagă în gând – iar Hyperion: *Dar nu mai cade ca-n trecut / În mări din tot înaltul: „Ce-ți pasă ție, chip de lut / Dac-oi fi eu sau altul...”*: nici el nu dialoghează, ci vorbește pentru sine. Circularitatea (cele două situații de la începutul poemului se repetă în finalul lui) și păstrarea acestei situații textuale în toate cele 11 ediții Maiorescu arată că este voința cuiva, nu e greșală. Eminescu a citit mult *Luceafărul* împreună cu Titu Maiorescu, a discutat formele, termenii, punctuația – dar, în final, n-a acceptat propunerile criticului și a dat poemul spre publicare unei publicații neutre. Totuși, acest

joc al ghilimelelor este mult prea interesant (citește: important), și l-am considerat voința autorului, a lui Eminescu însuși, într-o fază certă de elaborare a poemului – rămasă (păstrată) în varianta editorială a lui Titu Maiorescu. Am revăzut, așadar, situația ghilimelelor peste tot, punând notele necesare.

Nu-mi fac iluzii, Titu Maiorescu are multe intervenții în text, pe care nu le pot păstra, dar aceasta mi se pare (vedeți: stau în zona dubiului, a părerii) demnă de discutat, și o păstrez ca pretext/prilej de discuție. Iată, de pildă, v. 171: „S-a rupt din locul lui de sus”. Așa are Titu Maiorescu, așa au toate edițiile și multe manuscrise. Se are în vedere, desigur, finalul: În locul lui venit din cer / Hyperion se-ntoarse... , considerându-se determinant fix. Totuși, *Almanahul* are *din locul lin*, și iarăși îl păstrez, pentru că imediat mai jos se dau numele proprii (pentru prima dată în poem) ale perechii umane: „În vremea asta Cătălin...”: numele aduce prea evident sensul katalin grecește, „în jos”, „jos”, deci este un *kala-lin*, un „lin de jos”, simetric la acel *lin de sus*, la *hyper-ion*, *cel care merge pe deasupra*, la *locul lin de sus*. În fond, liniștea de jos se instaurează prin pereche – în același timp în care liniștea de sus se instaurează prin păstrarea locului lin de către Luceafăr. Repet: nu e nevoie să știi greacă pentru asta, să-ți aduci aminte de *Kategoriile* lui Aristotel (kata + agora): sensul *kata* = *jos* este unul larg cultural, se resimte ca atare. Și apoi, cine, de la *Almanahul României June*, ar fi putut schimba un cuvânt, fie el și doar din trei litere – dar cu sens atât de adânc? – Când, cum știm foarte bine, *Almanahul* are nota aceea de la început în care declară că păstrează textele autorilor. Este, cum consider eu, voința autorului – și trebuie respectată (oricum, însă, cu o notă de atenționare).

Acestea fiind limitele „voinței auctoriale”, renunțarea la afișarea ei în capul unei ediții este deplin motivată. Iar exemple de felul celui adus aici – și subt destule! – ne arată că e mare nevoie să separăm ce e al lui Maiorescu din poezia eminesciană – dar că niciodată nu vom putea face tăieturi până la capăt, cuțitul minții, ca să zic așa, se tocește și se încurcă în ce nu se poate separa... ■

Ion Luca Caragiale - primul scriitor clasic român în exilul berlinez

„Trăiască frumoasa și cumintea limbă română!
Fie în veci păstrată cu sfințenie această scumpă
Carte-de-boierie a unui neam călit la focul atâtor
încercări de pierzanie”

Se susține cu sârguință în ultimul sfert de veac că despre Caragiale, consacrat ca cel mai mare dramaturg român (G.Călinescu), s-a spus totul. Ca și despre Eminescu, Creangă etc. Efigii. Cel puțin așa s-a tabuizat în mediul nostru cultural. Se credea că stă linistit în rafturile bibliotecilor, în muzee, în manuale, studiat de elevi, studenți, doctoranzi. Și totuși, de la Titu Maiorescu și Constantin Dobrogeanu-Gherea la Mihai Ralea, George Călinescu, de la Șerban Cioculescu (reputatul său biograf), Silviu Iosifescu, Ștefan Cazimir, pînă la Mircea Iorgulescu (incitantul pamflet „Marea trăncăneală: Eseu despre lumea lui Caragiale”), Liviu Papadima, Al. Călinescu, Cristian Stămătoiu, Mircea Tomuș. Marin Bucur, Ulmu, Bogdan. Marta Petreu ș.a., s-au găsit mereu noi puncte de vedere în abordarea operei lui inegalabile, cât și referitoare la biografia sa, încât nu mai miră aprecierea lui D.R.Popescu care-l vede de o „însăpăimîntătoare contemporaneitate”.

Rar greșind în aprecierile sale, în ceea ce-l privește pe marele scriitor Eugen Lovinescu s-a înșelat când a afirmat că dramaturgia, schițele caragiale sunt o „operă datată, localizată”, „marea trăncăneală” care nu va rezista timpului („Eroii lui Caragiale sunt reprezentativi, dar numai pentru o epocă mărginită; ei sunt tipici. În încheierea lor intră ceva și din sufletul omenesc din toate vremile, dar intră totodată și prea multe lucruri legate de niște împrejurări restrânse, ce tind să dispară cu desăvârșire. Primenirea aceasta a moravurilor noastre surpă însemnătatea comediilor lui Caragiale.”). Nu numai că magistrala sa crudă radiografică a imoralității unei părți a „boemei” românești a rezistat timpului, dar opera sa e mai vie ca oricând. „Scriitorul mare e actual întotdeauna: în virtutea mărimii și în directă proporție cu ea.” - afirmă peste ani Dumitru Micu. Lectorul modern se așteaptă mereu ca spiritul neastâmpărat al lui Nenea Iancu („Moș Virgulă” cum însuși s-a botezat), care-a dezvăluit „farmecul și putreziciunea mahalalei”, să iasă din cărțile lui cu zâmbetul ironic zeflemitor și cu neiertătoarea admonestare „văz enorm și simț monstruos” - celebra replică a unuia dintre eroii lui. Căci personajele sale au evadat din rafturile de bibliotecă și au invadat spațiul public, au coborât de pe scena teatrelor în stradă, se mișcă printre noi, vocale, agitate, mai gureșe ca oricând, la fel de ahtiate după peșcheșuri, în plus, extrem de agresive, de un umor negru, ionescian. „Ce lume! ce lume! ce lume!...” - vorba lui Tipătescu. Unde te întorci, unde te sucești le vezi, le auzi, le simți, afirmă Al. Paleologu: Cațavencu, Jupân Dumitrache, Trahanache, Tipătescu, Rica Venturiano, cetățeanul turmentat, Ghiță Pristanda, Dandanache, Farfuridi, coana Joița, Zoe, Didina, Nae, Domnul Goe, întregul „High-life” surprins cu genialitate de autor, acea galerie de personaje sau situații caraghioase, hilare care n-ar mai beneficia azi de aceeași indulgență din partea dramaturgului. Societatea e sufocată de ele, sunt peste tot, ies din televizor când îl deschizi, din presă când o răsfoiești, din internet, din..., acoperă cu zgomotul lor substratul acela profund, tăcut, care duce țara adevărată mai departe, țară pe care Caragiale a iubit-o cu patimă și tocmai de aceea a dorit însănătoșirea ei prin punerea în oglindă folosind arma umorului și a satirei. Evident, „e tare! prea tare!”, cum ar zice Brânzovenescu, căci această faună, vizibilă și azi, nu mai aerul acela de boemă, fiindcă iese din joc, din carnaval, lovește cu răutate în jur. Cine să mai creadă așadar că toți acei Cațavenci și Farfurizi, Mitici, „dame bune”, Ionești,

Popești sunt doar rodul genialității creatoare când pare că autorul i-a luat cu paleta din stradă și i-a trecut în nemurire făcând din ei tipologii, reapărute, iată, azi cu noi măști. Mahalaua caragealiană, „boema cu nenea Iancu”, cum o numește Rodica Mandache, s-a îmbrăcat în alte haine, mai sofisticate, dar acum e lipsită totalmente de umor, nu mai stârnește involuntara simpatie ca personajele caragiale indifferente cât de caraghioase erau. Boală lungă, vorba conului Leonida „fandacsia e gata; ei! și după aia din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mișcă”. Demagogia, parvenitismul și lipsa de *prințip* („votează cine vrea și iese cine trebuie”) nu le-a lecuit sfichiul caragealian, ironia sa acidă, din păcate, cât și „umorul inefabil” de care vorbea Călinescu, căci „primenirea moravurilor” în care spera Eugen Lovinescu, nu s-a produs în profunzime, „țărișoara” rămânând ultima dintre procupările vechilor și noilor eroi de carton din primul plan al țării. Țipătul grav hilar al lui Farfuridi pare a se auzi și azi: „trădare să fie (cu oarecare emoție) dacă o cer interesele partidului -, dar s-o știm și noi...”. Ca și tiradele lui Nae Cata- vencu: „Industria româna este admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire”; „Ei, cum să-l

trimeți în Cameră, nene, pe stimabilul? Nu zic, are ideile, opiniile lui - și eu respect ideile, numai să fie sincere, și el e sincer, n-ai ce zice, - respect la orice opiniune!... Dar să-ți vie stimabilul cu idei învechite, cu opiniuni ruginite, și să te sperie mereu cu Europa, cu zguduiri, cu teorii subversive... asta nu mai merge... Astfel de opiniuni nu le respect, să-mi dea voie să-i spui...” („O scrisoare pierdută”, 1884), sau uneltirile lui Farfuridi „Trebuie să ai curaj ca mine! Trebuie s-o iscălești: o dăm anonimă!”

Autodidact ce și-a însușit o solidă cultură, scriitor de inteligent („una dintre cele mai vioaie inteligențe ce le poate produce natura”, în viziunea lui Titu Maiorescu), creator al limbajului dramaturgic în cultura noastră, Caragiale este, cum afirma Șerban Cioculescu „conștiința noastră întoarsă”, opera sa („o operă umoristică fără egal în literatura noastră”, cum susține Marin Bucur) cuprinzând o pedagogie implicită de corecție prin ironie și umor a slăbiciunilor societății românești. De aceea în epocă a fost și apreciat dar și neagreat, considerat incomod, cum tot așa ar fi privit dacă ar apărea un nou Caragiale azi. Goliciunea intelectuală și sufletească, prostia, versatilitatea, lipsa de caracter, de morală, iată cea sfichiuit dramaturgul în cele nouă piese de teatru ale sale comico-tragice și în monumentalele sale *Momente*, o galerie foarte largă de tipologii pusă sub lupa sa neiertătoare: funcționarii de stat, burghezi - unii „onorabili”, „familisti”, „oameni de cultura și arta” gazetari, politici, prezenti la festinuri, reuniuni de tot felul, prezidenți, bancheri, artiști ai „hotiilor sublime, afaceri așa-zise” ș.a. „Moftangiul este eminentamente român; cu toate astea, înainte de a fi român, el este moftangiu.”-explica scriitorul.

Structură duală, ironic dar și indulgent cu personajele sale, făcând haz și nu ridiculizând situațiile

grotești în care le prezintă ca pe niște marionete, malițios dar și foarte sentimental, neiertător cu me- tehnele lumii contemporane lui cât și mare patriot (vezi activitatea din cadrul Astrei, spre exemplu), debordând de umor dar și grav, preocupat „până la neliniște și frământare interioară de destinul nostru”(M.Bucur), satirizând în principal spoiala de cultură, prostia și parvenitismul, Caragiale realizează, din perspectiva comicului, o imagine vastă a societății românești prezentând-o ca o suprarealitate în care Miticii, Popeștii etc râd și petrec continuu ca într-un carnaval fără de finiș. „Eroii mă persecută... Forfotesc în mintea mea... Vorbesc... Le văz gesturile; le aud cuvintele. Dar nu știu exact nici ce spun, nici ce vor face și, pe urmă, m-apuc să scriu, și-i las să-și spuie singuri păsul.”- mărturisirea scriitorului.

Si-atunci nu mai miră că „acuzat de contem- porani că destituie zeii cetății și pervertește spiritele”, a trebuit să bea cucută precum Socrate, cum afirmă Alexandru Paleologu în volumul „Bunul simț ca pa- radox”. De aici și decizia de a se muta în 1904, la 52 de ani, *împreună cu familia* (sotia Alexandrina și copiii Luki, Tuski și Mateiu), la Berlin, deși „stia vorbi nemteste cât să ceară o bere”, de a alege au- toexilul, evadarea dintr-o societate în care simțea că se sufocă. Despre această perioadă din viața scriito- rului s-a scris foarte mult (ex. romanul documentar „Caragiale în exil sau Mitică și nenea Iancu la Ber- lin”, 2006, de Olga Rusu și Bogdan Bădulescu), s-a turnat un documentar („Franzela exilului”, 2002, de regizorul Alexandru Solomon), stă mărturie bogata sa *Corespondența*. Cert este că motivele expatrierii sale au fost multe și ele se referă nu numai amără- ciunea cauzată de vestitul proces Caion- anonimul C.Al. Ionescu (care-l acuzase pe nedrept în „Revis- ta literară”, în 1901, așa cum se știe, de a fi plagiat piesa *Năpasta* după un text al unui scriitor maghiar) -, proces câștigat de autor susținut de avocatul său Barbu Ștefănescu Delavrancea -, ci și la cea pro- vocată de unele atitudini față de opera lui aprecia- tă ca ofensatoare pentru instituțiile vremii, de unele nedreptăți, precum neacordarea premiului Academiei Premiul (premiul „Ion Heliade Rădulescu” în 1891 și premiul Năsturel Herăscu” în 1902 pentru volumul *Momente*), marginalizarea sa (deși piesele de teatru repurtaseră un imens succes) și situația materială pre- cară. Dar și pentru că a provocat, prin malițiozitatea sa, animozități între prieteni (vezi conferința *Găște și găște literare*, prezentată la Ateneu în 1892, care a supărat societatea „Junimea” - de al cărei sprijin s-a bucurat, în revista „Convorbiri literare” publicându-și toate piesele de teatru - și pe Titu Maiorescu, „pro- fesorul”/protectorul său, cel care l-a numit director la Teatrul Național, 1888-1889, i-a prefațat volumul de *Teatru*, 1899, cu celebrul studiu „Comediile dom- nului Caragiale”; sau, fabula antinastică Șarla și ciobanii semnată Car și Policar), drept pentru care se simțea izolat. Decizia bruscă i-a fost înlesnită de moștenirea lăsată de „Mumuloaia”, mătușa din Șcheii Brașovului,

Perioada berlineză de exil voluntar (provizoriu din noiembrie 1904 și definitiv din martie 1905) din viața autorului a fost una tihnită, deși și-a schimbat reședința de 5-6 ori, Germania lipindu-se de sufletul său ce tânjea după o societate bazată pe cinste și res- pect („așa de civilizată și de curată... și unde domnesc o ordine și o disciplină exemplare”). Momentul înce- perii exilului este perceput cu durere totuși de autor care, într-o scrisoare din 13 martie 1905, i se confesează lui Alecu Urechia: „Plânge-mă! În acest moment pun în gură prima franzelă a exilului.” Fiica sa Ecateri- na Logadi este cea care descrie în amănunt această etapă din viața

...Ion Luca Caragiale...

← pag. 23

dramaturgului: „Mintea-i era ageră și nu se odihnea niciodată” („Viața românească” 1962). „Mutarea lui la Berlin a fost în unele privințe o evadare dintr-o realitate românească, aparent fără speranță în care a amenințat că va sufoce.” - afirma renumitul romanist și lingvist german Klaus Bochmann (vol. Ion Luca Caragiale. „Tema și Variațiuni: schițe de proză”, Leipzig, Insel-Verlag, 1970). „Scriitorul s-a expatriat cu acea cuviință pe care o arăta și ca artist și publicist, nedoritor de reclamă zgomotoasă. A-l pune pe banca acuzației înseamnă însă totodată a deschide procesul societății, care a făcut totul cu puțință ca să și-l îndepărteze. Materialicește vorbind, în chestiune de valori morale, societatea noastră i-a rămas debitoare: ea nu și-a plătit datoriile față de creatorul unor valori nepieritoare.” - sublinia criticul Șerban Cioculescu („Viața lui I.L. Caragiale”).

Deși a plecat supărat pe tot ce a lăsat în urmă, nu s-a putut detașa de lumea românească care-l răniase, dimpotrivă, a revenit în țară de douăzeci și două de ori în cei opt ani de autoexil, de fiecare dată întorcându-se la fel de încărcat negativ (una dintre aceste reveniri fiind cea de la Blaj, determinată de sărbătorirea jubileului de 50 de ani de activitate a Astei, în august 1911, între cei prezenți aflându-se Octavian Goga, N. Iorga, G. Coșbuc, Șt. O. Iosif, Victor Eftimiu, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Goldiș ș.a.), încât întrebând dacă s-ar întoarce definitiv în țară, răspunsul lui a fost categoric: „Niciodată!”. Paul Zarifopol, mai tânărul său prieten care s-a aflat în acea perioadă la studii în Germania, dă răspuns la întrebarea de ce a optat Caragiale pentru Germania: „Din trebuință de ordine și de confort, pot spune eu, după câte am auzit de la dînsul” („Caragiale pe scurt”, în „Adevărul literar și artistic”, reeditat de Al. Săndulescu în 1971). Georgeta Ene explică această emigrare lansând o teorie fantasmagorică și anume că a acceptat o misiune secretă de „agent acoperit al oculte pro-unioniste din România, fiind un patriot angajat” („Caragiale în Berlin”, 1992), deși Caragiale nu știa limba germană.

Adevărul este însă că nemulțumirea sa era una exacerbată, căci semne de recunoaștere a genialității sale au existat chiar în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea: Teatrul Național, condus de Petre Grădișteanu, îi reintroduse în repertoriu două comedii, îi înaintase un avans în acest sens și i-a decernat în câteva rânduri premii, M.S. Carol I i-a acordat „Steaua României în gradul I de cavaler pentru meritele sale artistice” (1888), l-a distins cu Ordinul „Coroana României” (1899), prietenii (Delavrancea, Constantin Mille, Tache Ionescu, Alexandru Ciurcu și actorul Iancu Brezianu) l-au omagiat organizând un banchet la Ateneu (februarie 1901), prezidat de Petre Grădișteanu, pentru un sfert de veac de activitate literară, o revistă din București a tipărit un număr festiv care cuprindea opt pagini cu titlul „Caragiale” proză și poezii semnate de prietenii omagiatului, având pe copertă un desen de N.S. Petrescu și o caricatură de Constantin Jiquidi, o altă revistă îl situa, în baza unei anchete, pe locul trei (după Take Ionescu și Delavrancea) ca cea mai populară personalitate. Dar a fost și criticat pe nedrept.

Posibil că opțiunea pentru spațiul germanic a fost influențată și de faptul că aici nu era total necunoscut, drama sa *Năpasta*, intitulată „Das Unheil”, „Anca”, fusese pusă în scenă la Berlin (1902, la Secessions Theater, în traducerea lui Adolf Last) și la Nürnberg (1903), după ce fusese jucată mai întâi la Cernăuți (1895/1896), pe atunci sub stăpânire austriacă. În plus, proza sa începuse a pătrunde și ea în acest areal cultural - *O făclie de Paști* (*Eine Osterkerze*), apăruse la Stuttgart (1892, după ce fusese publicată deja în revista „Romänische Revue”, condusă de Cornelius Diaconovici la Viena și Budapesta), nuvela *Păcat...* (*(Sünde...)*), în revista „Aus fremden Zungen” tot din Stuttgart, condusă de Joseph Kür-

schner, un volum intitulat *Sünde... und andere Novellen und Skizzen*, editat în Leipzig (1897), reeditat un an mai târziu -, existau deja traducători (Adolf Last și Mite Kremnitz), se vorbea despre montarea piesei *O scrisoare pierdută* „pe scena lui Deutsches sau Volks-Theater la Berlin” (Marin Bucur în „Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale”), ceea ce nu s-a mai întâmplat însă. Deși susținut de renumitul lingvist Gustav Weigand, profesor de Romanistică la Berlin, scriitorul proaspăt emigrat nu a făcut carieră literară acolo unde s-a exilat voluntar și nici nu a învățat limba germană. În această țară de adopție a scris însă nuvela *Kir Ianulea* (publicată în „Viața Românească”, 1909) și povestirea *Calul dracului*, două din bijuteriile sale epice, precum și incendiarul eseu politic *1907. Din primăvară pînă-n toamnă* publicat parțial în ziarul vienez „Die Zeit”, semnat „un patriot român”, tradus de Mite Kremnitz (ori de berlinezul Hermann Kienzl sau de Zarifopol), și ulterior, integral, în broșură și difuzat în Regat („Cauza dezastrului în care a căzut țara este numai - da, numai, nenorocita politică ce o fac partidele și bărbații noștri de stat, de patruzeci de ani încoace”). A intenționat să scrie o nouă piesă de teatru, o comedie politică ce-ar fi urmat să se numească „Titircă Sotirescu & C-ie” cu protagoniștii din „O noapte furtunoasă” și „O scrisoare pierdută”, care a rămas la stadiul de schiță, însă intuiția autorului a străbătut vremurile („Comedia mea se petrece după 30 de ani de la cele întâmplate în «Noaptea furtunoasă». Toate secăturile mele au ajuns la posturi înalte. Sunt miniștri” - „Tribuna”, 1907). A plănuț și realizarea unei drame istorice în versuri având ca personaj central pe regina Cartaginei, Didina, (cum îi mărturisea lui G. Coșbuc, la Karlsbad, în 1911), a trimis spre publicare în presa din țară schițe, povestiri, articole. În această perioadă de autoexil a publicat în România volumul „Schițe nouă” (1910) și i-a apărut ultima carte antumă - seria *Opere complete* în trei volume - la Editura Minerva.

La Leipzig (Lipsca), 1911, Horia Petra-Petrescu publică teza sa de doctorat intitulată „Ion Luca Caragiale. Leben und Werke”, sub îndrumarea lui G. Weigand, o recunoaștere a universalității scriitorului.

Nemulțumirea scriitorului față de țară a rămas însă aceeași, după cum mărturisește chiar fiul său Luca I. Caragiale („L-am auzit, deseori, blestemându-și «meșteșugul ingrat» și afurisind clipa când s-a apucat de literatură. Conștient, în fond, de valoarea lui, rămânea un veșnic jicnit în viață (...). Mi-a povestit toată viața lui. Cum luptase; cum, hulit de unii, neluat în serios de alții, pus la o parte de toți oamenii influenți, în fine tot ajunsese. Cum, odată celebru, tot nimeni nu lua cuvântul lui în seamă. (...) Tot atunci mi-a făcut și bilanțul câștigurilor lui de autor”) într-un articol publicat în revista „Idea europeană”, nr. 29-30, 1920 (reprodus în volumul „Amintiri despre Caragiale, București, 1972, de Șt. Cazimir). „Un om foarte trist. E multă durere sub glumele lui.” - l-a caracterizat bunul său prieten Alexandru Vlahuță. „Prostia, suverana prostie, e totdeauna mai tare. În zadar lupti frumos cu tăieturi fine de floretă, el (prostul) lovește greu cu lăstarul în moalele capului. Și în zadar risipești spirit și vervă, el e tare ca piatra. (...). Nimic mai greu decât să cârmuiești proștii... Ei au un instinct de împotrivire organică...” - îi mărturisea cu amărăciune lui Octavian Goga cu ocazia vizitei pe care i-a făcut-o în 1912, la Seghedin/Szeged acolo unde poetul patriot era încarcerat (Octavian Goga „Două morminte”, 1916).

N-a fost singurul scriitor din acea perioadă care a dorit să emigreze: Lazăr Șăineanu, autoexilat la începutul secolului al XX-lea în Franța, Maiorescu, care ar fi mărturisit că a fost tentat să plece în exil voluntar în America (1876), Alexandru Macedonski, insultat după „nechibzuța” (Adrian Marino) epigrama adresată lui Eminescu în 1883, care s-a retras la Paris (1884-1885) ș.a.

La Berlin, și-a schimbat domiciliul de 5-6 ori: în cartierul Wilmersdorf, pe Nachodstraße 18 (din octombrie 1904) și pe Preußische-Straße 10 (din ianuarie 1905); pe Hohenzollerndamm 3, Hohenzollerndamm 4 și Hohenzollerndamm nr. 12.; în cartierul Schöneberg, pe Innsbruckerstraße 1 (din ianuarie 1910), unele din aceste străzi schimbându-și numele până azi. „Să te ferească Pronia de foc, de cutremur, de înec și de mutat!” - afirma cu năduf scriitorul. Despre aceste locuințe vorbea fiica lui, Tuski în volumul „Caragiale în exil” (locuința din Nachodstrasse). Vasta corespondență de la Berlin este una din ultimele capodopere ale lui Caragiale și este inclusă în vol. IV din *Opere* editat de Academia Română în superba colecție „Opere fundamentale” îngrijită de acad. Eugen Simion.

Prima locuinta, Nachodstrasse 18, actuala Hohenzollerndamm 5

Deși a plecat supărat, Caragiale a primit în vizită mulți români din țară ori aflați la studii în Germania. Printre musafirii săi s-au numărat Constantin Dobrogeanu Gherea (cu nepoata căruia se căsătorise fiul său Luca Ion), sociologul Dimitrie Gusti, Constantin Stere și ginerele său Paul Zarifopol, bunii săi prieteni Barbu Delavrancea cu fiica lui, pianista Cella Delavrancea, Alexandru Vlahuta, Ronetti-Roman, sau Gheorghe Panu, Petre Missir, unchiul poetului George Coșbuc, Iosif Manliu stabilit la Dresda, mai tinerii Panait Cerna, Edgar Flavian și Horia Petra Petrescu ș.a. „L-am cunoscut prin 1904, la Berlin, unde-mi continuam studiile. Frecventam pe atunci un cerc de studenți români. Erau mai toți la Politehnică. Publicasem cele mai multe din poeziile mele în *Luceafărul*, dar nu apăruseră încă în volum.” - mărturisește Octavian Goga „Cu tot exilul voluntar, provocat de decepțiile suferite, tata nu a fost un dezrădăcinat. A rămas adânc legat de țară. Nu putea răbda multă vreme despărțirea. Se interesa permanent de cele ce se petrec acolo în lipsa lui și comenta acasă evenimentele importante. Când nu mai putea suporta depărtarea, orice pretext era bun ca să plece în țara sa” - a mărturisit fiica scriitorului.

A fost pasionat de muzica clasică (opera italiană, Schumann, Gluck, Beethoven, - a cărui casă memorială din Bonn a vizitat-o), a primit în casa sa muzicieni români care concertau sau studiau în Germania (C. C. Nottara, pianistul C. D. Dimitriu - profesor la Conservatorul din București, căruia-i trimite un pian la București în 1906, Cella Delavrancea, care a locuit un timp în casa sa). Despre pasiunea lui pentru muzică aflăm din cele 400 de *Scrisori* trimise lui Paul Zarifopol (care sosise la Leipzig în 1898 pentru a-și da doctoratul, critic literar dar și bun pianist) de care îl va lega o trainică prietenie.

De menționat că în februarie 1912, în țară fusese organizat jubileul său de 60 de ani (propunere făcută de Emil Gârleanu în numele Societății Scriitorilor Români), la care au participat importanți scriitori, dar la care nu a fost prezent din motive de sănătate, refuzând și recompensă națională propusă de prof. C. Rădulescu-Motru; avea însă să efectueze o ultimă vizită în țară, la Iași, în primăvara aceluiași an, pentru a susține debutul fiului Mateiu Caragiale în revista „Viața românească”. „În anul când a împlinit șaiszeci de ani, în anul când a murit, până și ultima oară mi-a vorbit cu adâncă sinceritate, cu scârbă și necaz. Fusese pofit în țară pentru un jubileu al lui de șaiszeci de ani, și răspunsese printr-o scrisoare către prietenii lui [...]. L-am întrebat ce hotărâse și mi-a răspuns, întunecat, că refuzase. L-am întrebat, mai departe, din ce motive. Atunci a vorbit mult, cu patos și aproape cu lacrimi în voce.” - mărturisește fiul său Luca Ion, referindu-se la acea omagiere a scriitorului în țară.

La 9 iunie 1912, dimineața (21 spre 22 iunie 1912 stil nou), se stinge din viață în casa sa din Berlin-Schöneberg, Innsbruckerstraße, nr. 1^a, din cauza

unui infarct, „probabil în urma uneia din tusele sale tabagice”, cum susține Paul Zarifopol medicul legist german care l-a consultat afirmând că „în viața lui nu a întâlnit un caz mai grav de arterioscleroză”. Momentul este redat detaliat de Cella Delavrancea („Dintr-un secol de viață”) care se afla în casa autorului. Cotidianul berlinez „Vossische Zeitung” a semnalat câteva zile mai târziu evenimentul. Ioan Slavici a scris atunci necrologul „Un om mare”. Trupul neînsuflit a fost depus în cavoul capelei din cimitirul protestant Erster Schoneberger Friedhof din Berlin, în prezența familiei și a bunilor săi prieteni Barbu Ștefănescu Delavrancea, Alexandru Vlahuță și Dobrogeanu Gherea, Panait Cerna, Dimitrie Gusti. Pe 13 iunie 1912, de la Berlin, Alexandru Vlahuță îi scria soției sale: „Îți scriu, Mic dragă, din casa lui Caragiale, pe care l-am văzut în sicriul de stejar, odihnind în capela cimitirului protestant din Schönberg. Îl depunem aici, într-un cavou, până în noiembrie, când îl aducem în țară, să-l punem în pământul pe care l-a iubit în tăcere și l-a glorificat cu strălucirea geniului său” (scrisoarea, în original, se găsește la Muzeul Literaturii Române). Cu șase zile înainte de a pleca la poporul stelelor, dramaturgul îi scria prietenului Zarifopol, cu un umor negru, că și-ar dori o placă memorială, așezată în grădina hotelului-restaurant Sachsenhof din Leipzig, pe care să scrie „Aici îi plăcea iubitului Herr Direktor să se dea la speculațiuni transcendente” și nu „Aici a locuit I. L. Caragiale, unul dintre cei mai mari scriitori români”.

La cererile repetate ale văduvei lui Caragiale, la 18 noiembrie, sicriul cu rămășițele sale pământești a fost adus la București, după o întregă odisee tragicomică (descrisă în ziarul „Universul”, ediția din 19 noiembrie), „Chestie de tarabă, onorabile! Daraveri de clopotniță, stimabile!”-ar fi hohotit Cațavencu. A fost depus la „Biserica Sf. Gheorghe cel Nou” unde Delavrancea a ținut o memorabilă cuvântare („Car-

giale a fost cel mai mare român din câți au ținut condei în mână și o torță aprinsă în cealaltă mână. Condeiu a căzut, dar torța arde și nu se va stinge niciodată...”), urmat de Mihail Sadoveanu („Caragiale a însemnat o dungă mare și foarte luminoasă în literatura noastră contemporană; ea a rămas asupra noastră și va rămâne asupra tuturor generațiilor.”), după care a fost reînhumat, la 22 noiembrie, la cimitirul „Șerban Voda”, „Bellu”, după un ocol prin fața Teatrului Național, sicriul fiind urmat de un uriaș cortegiu funerar în care s-au aflat aproape toți scriitorii importanți ai timpului (Alexandru Vlahuță, Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Șt. O. Iosif, Ovid Densusianu, Corneliu Moldovan, Delavrancea, Sandu Aldea, N. D. Cocea ș.a.).

„Ei, și?... Balanța-i strâmbă și judecata nulă!/
Nici psalm, nici Laudamus, dar nici accent de hulă,
Din coardele-mi măiestre d-acu n-or mai ieși!/
Se răsucesc și crapă ai lumii vechi pilaștri:/
Catapetasma cade!... Macabru danț de aștri!./ În loc de Tot, Nimica!... Ei, bravo, zău!... Ei, și...?- previziona poetul Caragiale în sonetul *Finis*.

În onoarea sa, la Berlin, pe Mühlenstrasse-Pankow, înainte de clubul de tineret din Mühlenstrasse 24, a fost dezvelit în 1955 Bustul de marmură a scriitorului român, creat de un artist necunoscut (care a înființat înainte de curent Jugendkulturzentrum M24), pe care scrie: *Caragiale s-a născut la 1 februarie 1852 în Haimanale (acum România) și a murit pe 9 iunie 1912 la Berlin. (Eine Buste erinnert an Ion Luca Caragiale in Pankow, vor der nach ihm benannten Bibliothek in der Mühlenstrasse, nahe der Hreuzung Florastrasse).*

Das Denkmal für den Dramatiker Ion Luca Caragiale an der Mühlenstraße./ Monumentul dramaturgului Ion Luca Caragiale pe Mühlenstrasse. (Foto: BW)

Tot la Berlin a fost ridicată o placă memorială, la ultima sa adresă din Hohenzollerndamm 201, Charlottenburg- Wilmersdorf, dezvelită la 01.01.1982

In diesem Hause Hohenzollerndamm 201 zu Berlin Wilmersdorf wohnte von Oktober 1906 bis Januar 1908 Ion Luca Caragiale, einer der großen rumänischen Schriftsteller

Profesorul de studii romanice Eric D. Tappe a afirmat în volumul „Ion Luca Caragiale” (New York, 1974): „He prided himself on his knowledge of Romanian and would say: „Not many are masters of it as I am.”

Despre nemurirea sa vorbea Nichita Stănescu în „Argotice”: „Caragiale, Caragiale, / Dacă nu erai matală, / Rămâneam tot ... haimanale” - alt semn al posterității vii a scriitorului.

Opera sa a influențat dramaturgii afirmați ulterior, în principal pe Eugen Ionesco. „Vrei să cunoști lumea? Privește-o de aproape. Vrei să-ți placă? Privește-o de departe.”- mărturisea marele scriitor cu înțelepciune amară. Afirmat ca dramaturg, nuvelist, pamfletar, poet, ziarist, comentator politic, orator, ales membru post-mortem al Academiei Române, Ion Luca Caragiale rămâne, dincolo de vremuri, genialul creator de tipuri umane din dramaturgia noastră, comparat cu Balzac, magistrul care a redat poate cea mai necruțătoare viziune a societății românești („un balamuc de țesături și intrigi bizantine”) pe care-a dorit-o însănoșită prin arma scrierilor sale inegalabile. Posteritatea sa vie nu-l lasă să rămână în liniștea din rafturile de bibliotecă, ci îl aduce mereu în atenția noastră, mai actual ca oricând. Deși, a trecut aproape neobservată ziua lui naștere. Ca și cea a lui Brâncuși. Genii ce străbat timpurile. ■

Catinca AGACHI
(Köln, ianuarie 2017)

JUDECATĂ CUMPĂNITĂ A CRITICULUI

ALEXANDRU ZOTTA, *Intermitențe critice, III, Eseuri despre poezie*

(Editura Citadela, Satu Mare 2016)

Comentarii de poezie sunt, de obicei, ei înșiși receptivi în contact cu diversitatea creațiilor lirice atât de încifrate în limbajul modern al epocii contemporane. Alexandru Zotta și-a legat destinul de Satu Mare, un oraș la marginea țării, unde e mai multă liniște, răgaz în meditații prelungite și multă răbdare în cântărirea pe îndelete a creațiilor pe care le primește de la diferiți confrăți în ale scrisului. Unii sunt cunoscuți și au depășit „examenul” consacării, alții sunt tineri în mânăuirea condeului, așteptând judecăți de încurajare, pentru a persevera în albia pe care au pășit cu timiditatea specifică debutanților.

După cum îl știu din anii tinereții lui spirituale (ca profesor și inspector școlar), A.Z. este un intelectual tăcut, care te privește și te judecă fără grabă, iar când s-a convins că a găsit „cheia” pentru a te „diagnostica”, e totdeauna limpede în judecățile sale, încât te convinge de adevărul spuselor rostite franc.

Cred că așa a procedat și cu lectura operelor pe care le-a analizat în cartea prezentă. Sistematic precum în discursul didactic, și aci criticul nu comentează la întâmplare. Și-a ordonat analizele în trei secțiuni: I. „Eseuri”, II. „Întâmplări pe calea poeziei” și III. „Ecuri anglofone”.

În prima secțiune, analizează creații aparținând lui Horia Bădescu, Ion Pop, Adi Cuzin, Ioan Nistor, Traian Vasilecău, Anghel Gâdea și C. S. Anderco. Cu excepția ultimului, ceilalți sunt comentați în spații întinse pentru că opera acestora se compune din mai multe volume. Fără să comenteze fiecare carte în parte, Al. Zotta caută să identifice specificul fiecărui

poet, înscriindu-l în generația din care face parte.

Poezia lui Horia Bădescu, afirmă criticul, nu a izvorât din biografie sau istorie, ci din viziunea mitică și din meditația asupra condiției ființei și a sensului vieții. Natura inocenței e pusă în opoziție cu experiența, cu prețul păcătuirii. Criticul descoperă în poezia lui Horia Bădescu modele populare, biblice, semne ale metafizicii lumii, solemnitatea vechilor balade, sacralitatea „abatoarele tăcerii” ș.a. Cele 60 de pagini dedicate poetului ne fac să credem că, dacă avea răbdare, criticul putea scrie o „monografie” consacrată acestuia.

În poezia lui Adi Cuzin insistă asupra „Țării somnului”, subliniind ideea „rătăcirii timpului”, menit ființei sale. În alta, cu titlul „Sfânta Vineri”, dă expresie identității credinței creștine cu spațiul spiritual național. Descoperă particularul imaginilor vieții surprinse în momente caracteristice, cu ochi de pictor care sugerează „tristețea amiezii, în așteptarea ploii”, sfârșitul petrecerii ș.a. Toate văzute în „patina vremii și a spațiului moldav”. În bună parte, imaginile sunt impresioniste prin evidențierea vocii lirice și prin arta de a crea atmosfera adecvată.

Prin exprimarea sentimentelor de „bucurie și mânie”, poetul Ioan Nistor surprinde fidel firea oșanului, cultura lui populară, ritmurile lente, melosul arhaic, „fâpăritura” specifică zonei etnografice ș.a. Astfel, el realizează medierea creației populare cu fondul trăirii oșenești în modalități de expresie distincte. „Bucolicile” lui exprimă „dezlănțuirii de energii” latente prin care ființa trăiește emoțiile unei „regenerări cosmice”.

În secțiunea a doua, așa cum a menționat și

alți critici, Alexandru Zotta i-a cultivat și promovat pe poeții din eșalonul secund: Paulina Popa, Traian Vasilecău, Aurel Pop, Vasile Mic, Dorina Magdalena Suciș ș.a.

În ultima secțiune a cărții sale, criticul evidențiază preocuparea statornică pentru autorii străini, de expresie anglofonă: Peter Thabit Jones, Carolyn Kleefeld, Stephen Gill ș.a.

Acest volum de *Intermitențe critice III* (Eseuri despre poezie) este structurat inteligent, pentru a cântări vocile și orientările distincte ale poezilor comentați. Autorul volumului dovedește aci că este un „profesionist” de seamă al exegezei critice, un comentator al actului poetic modern. ■

Vistian GOIA

INTERVIU

Radio Perpessicius

În 2015, la editura Casa Radio a apărut o importantă ediție critică Perpessicius – Cărți noi: cronică radiofonice 1929-1947 –, de peste 900 de pagini, datorată lui Valeriu Râpeanu și Sandei Râpeanu, cu un studiu introductiv de Valeriu Râpeanu. Notele și variantele sînt, de asemenea, rodul colaborării celor doi cercetători. Volumul este însoțit de un CD audio care cuprinde nouă înregistrări radiofonice – cîte s-au putut recupera – ale lui Perpessicius, din perioada 1959-1971, totalizînd aproape 75 de minute.

Despre munca din spatele ediției am stat de vorbă, în această primăvară, cu istoricul și criticul literar Valeriu Râpeanu, profesor universitar și fost director, între 1972 și 1990, al prestigioasei – pe atunci – edituri Eminescu. De numele

dumnealui se leagă, în calitate de editor, mai ales „asamblarea” și restituirea, la standarde științifice, a unor scrieri semnificative din opera lui N. Iorga. Acompanied, în aceste demersuri, la fel ca în cazul ediției Perpessicius și nu numai, de doamna Sanda Râpeanu, cunoscută traducătoare de literatură franceză și engleză.

Pornind de la Perpessicius și de la statornica sa prezență radiofonică interbelică, adunată nu fără dificultăți în volumul amintit, dialogul cu Valeriu Râpeanu atinge varii aspecte de istorie cultural-literară, dar și politică. Și reconstituie, secvențial, atmosfera unor epoci la care merită să ne întoarcem din cînd în cînd.

- **Stimate domnule Valeriu Râpeanu, înainte de a discuta despre splendida ediție de cronică radiofonice Perpessicius pe care ați realizat-o alături de doamna Sanda Râpeanu, aș vrea să fixăm, în timp, apropierea dvs. intelectuală și, ulterior, umană de autorul Mențiunilor critice. Ați evocat, cu diferite prilejuri, orele petrecute de dvs., în copilărie, la Ploieștiori, lângă aparatul de radio, pe care părinții dvs., dascăli, îl achiziționaseră în rate. Sînt curios: ați ascultat și emisiunea celui care a fost Dumitru Panaitescu-Perpessicius?**

- Categorie. O să spuneți că eram prea tînr! Dar în '41-'42 aveam 10, 11 ani. Locuiam, cum ați spus, în comuna Ploieștiori, prima așezare satească pe șoseaua Ploiești-Vălenii de Munte. Vocea lui Perpessicius era foarte plăcută. Citea frumos, ceea ce pentru radio reprezenta o calitate esențială. De altfel, meseria lui era de profesor, a predat pînă în 1948. N-a fost niciodată chemat la Universitate, a rămas profesor de liceu, la „Matei Basarab”.

- **O carieră didactică începută în 1919, la liceul „Moise Nicoară” din Arad, unde a fost coleg de profesorat cu Al. T. Stamatiad, continuată la Tîrgu Mureș și în Brăila natală, iar mai apoi la București.**

- Așa era atunci: pînă se stabileau profesorii într-un oraș, pînă își dădeau definitivatul – nu treceau ani, treceau mulți ani! Descopăr acum că profesorii noștri de la liceul „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești încă nu erau definitivi cînd am devenit elev al liceului, în 1942, și nouă ni se părea că sînt de-o veșnicie acolo! După cum – iertați-mi paranteza – Vladimir Streinu și-a luat doctoratul la Paris ca să vină profesor la Găești! Pe urmă, a mers la Pitești și abia în '39-'40 la Școala Normală din București, unde l-a avut elev pe Marin Preda.

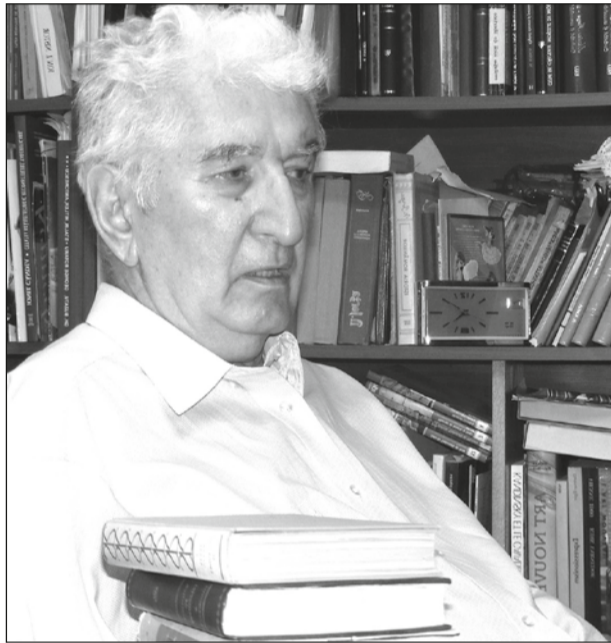
- **Pe care l-a sancționat într-o teză, după cum relatase prozatorul în Viața ca o pradă...**

- Dar într-o dedicație – aflată în posesia doamnei Ileana Lordache, fiica lui Vladimir Streinu – spune exact invers decît în carte! Întorcîndu-ne, și Șerban Cioculescu a fost profesor de liceu. Aveam, în acea vreme, profesori de liceu cu doctorate, cu studii la Paris! Profesorul nostru de franceză de la Ploiești studiasse la Paris și a venit la noi, prin 1943, în uniformă militară – era concentrat. Perpessicius n-a studiat în străinătate. A aparținut „generației tranșelor”. Era și foarte sărac, copil de muncitor. Ca să revin, avea o voce foarte plăcută și totdeauna ne interesa ce spunea. Vedeam că și părinții mei ascultau cu mare atenție emisiunea lui. Apoi, l-am citit în „Revisita Fundațiilor Regale”.

Cercetătorul din Sala manuscriselor

- **Mi-ați spus cîndva că aveți colecția acestei reviste.**

- Da, printr-o întîmplare. Bunicul meu matern era notarul comunei. Cele mai multe primării erau abonate din oficiu la „Revista Fundațiilor Regale”, pentru a o susține. Și atunci, sigur că bunicul meu o aducea acasă. După 1944, l-am citit pe Perpessicius în „Jurnalul de dimineață”, al lui Tudor Teodorescu-

Braniște, unde ținea cronică literară. În timpul războiului, a colaborat la ziarul „Acțiunea”, pe care atunci nu-l cunoșteam. Cele mai citite ziare erau, ca și înainte de război, „Curentul”, „Universul” și „Timpul”. Fără „Adevărul” și „Dimineața”, care fuseseră interzise, la începutul dictaturii lui Carol al II-lea, de guvernul Goga-Cuza. În anii războiului a apărut și cotidianul „Viața”, ziarul oficial al regimului Antonescu, ziar condus de Rebreanu, dar nu era mai deloc citit. Trebuie să vă spun că „șocul” a fost ediția Eminescu. Primul volum a apărut în 1939, celelalte două în 1943 și 1945. Le-am citit la Ploiești, în biblioteca liceului, o bibliotecă uriașă, care, din fericire, a fost evacuată la bombardamente, că altfel ar fi dispărut, și, în 1945, cînd a fost readusă, într-o casă particulară, fiind bibliotecar adjunct, am petrecut vreo doi ani acolo, descoperind fascinat ediția Perpessicius.

- **Povesteți, într-o emisiune tv, că, mai tîrziu, în studenția dvs., îl întîlneți pe Perpessicius la Biblioteca Academiei.**

- Vedeți, pentru noi, Perpessicius era cercetătorul din Sala manuscriselor. Venea dimineața, uneori după-amiaza, pleca seara. Îl urmăream cum se îmbrăca, anevoios, la garderobă. Nu folosea mîna dreapta, era invalid de război. Lui i s-a făcut o rezecție la cot, nu i-a fost amputată mîna.

- **L-a operat un medic francez.**

- Da, a fost purtat din Dobrogea pînă la Botoșani. Ceva de groază, mai ales în timpul războiului! Mîna dreaptă, cum spunea, nu i-a fost amputată, dar o întrebuița cu mare dificultate, conducînd-o cu stînga, ca să acopere ceva, să nu-i zboare foile de pe masă. Utiliza, la Biblioteca Academiei, o lampă de birou numai a lui și observam că becul acesteia era din ce în ce mai puternic. A avut probleme cu vederea, a murit, precum se știe, aproape orb. Nu i-am cerut colaborarea la „Gazeta literară”. Nu dorea să publice în această revistă.

În 1953 critici dure, în 1954 Premiul de Stat al Academiei

- **Parcă ați ști întrebările pe care le-am pre-**

gătit... În 1954, ați fost angajat de George Macovescu la „Gazeta literară”, proaspăt înființată. Nu absolviseră încă Filologia bucureșteană.

- Pe cartea de muncă sînt trecut din iunie 1954, dar eram mai demult acolo. De ce nu dorea să publice în „Gazeta literară”? Redactor-șef adjunct era Paul Georgescu. Și Perpessicius a crezut toată viață că Paul Georgescu scrisese nota infamantă din „Scînteia” anului 1953, în care volumul al IV-lea din ediția Eminescu, apărut la Editura Academiei, era criticat în termeni foarte vehemenți și se cerea ca ediția să se încredințeze unui colectiv. Pentru el ar fi fost o tragedie să se întîmple așa ceva! Articolul a apărut nesemnlat. Dar Perpessicius știa cui îi aparținea. De aceea, nu a colaborat niciodată la revistele în conducerea cărora se afla Paul Georgescu.

- **Sînteți convins că Paul Georgescu era, într-adevăr, autorul notei din „Scînteia”?**

- El era atunci mîna dreaptă a lui Chișinevschi și a lui Răutu! Noi eram studenți, n-aveam de unde să știm. Am aflat mai tîrziu, chiar de la Perpessicius. În '53, nu se putea riposta. Însă peste un an, în 1954, Perpessicius a primit Premiul de Stat! A fost o mare mirare. Cum spunea, cu doar un an înainte se ceruse să i se ia ediția. Atunci, în 1954, Tudor Vianu a scris un foarte frumos articol despre Perpessicius în „Gazeta literară”. Articolul a stat cîteva luni nepublicat. A apărut numai pentru faptul că George Macovescu a pus piciorul în prag. Am fost martor al scenei, nu vă spun din auzite. Zaharia Stancu intra în redacție cu Paul Georgescu, iar Macovescu l-a întrebat pe Stancu: „Zaharia, ce fac cu articolul?”. Pentru Paul Georgescu a fost o palmă să apară acel articol tocmai în „Gazeta literară”. Era foarte frumos scris. Mai ales pentru vremea respectivă, cînd, de obicei, se scria prost! Un articol de o mare eleganță spirituală. Pînă la urmă, a apărut, Paul Georgescu nu s-a mai putut opune.

O foarte bună educație

- **Ați scris despre Perpessicius în presa timpului. V-a căutat să vă mulțumească?**

- În 1966, cînd Perpessicius împlinea 75 de ani, am publicat, tot în „Gazeta literară”, un articol care se intitula „Răsplata cea mare a zilelor și a nopților”. Vreau să vă spun că, în după-amiaza zilei în care a apărut revista, mi-a telefonat acasă, pentru a-mi mulțumi. A răspuns soția mea. Am crezut că era o farsă! Acești oameni aveau o foarte bună educație.

- **Gesturi de civilitate ale lui Perpessicius sînt și felicitările trimise dvs. de Anul Nou, felicitări pe care le-ați donat Bibliotecii Centrale Universitare...**

- Era foarte atent. L-am cunoscut, așadar, la Biblioteca Academiei, sigur că i-am trimis cărțile mele și edițiile pe care le-am îngrijit. A și scris despre ediția Vlahuță o pagină foarte frumoasă în „România literară”, o pagină de critică în adevăratul înțeles al cuvîntului, arătînd cu ce era de acord și cu ce nu. A fost o mare onoare pentru mine. În aceste condiții, am stat mult de vorbă cu el. Mergeam la Muzeul Literaturii, încă din vremea în care muzeul – pe care el

I-a ctitorit – era situat la mansarda clădirii din bulevardul Kiseleff numărul 10. Datorită lui și lui Tudor Argezi s-au mutat de acolo pe bulevardul Dacia, de unde, în 2014, a fost scos. Ce bine că s-a rezolvat – în sfârșit – acest caz dureros! Perpessicius nu cerea nimic. A locuit în casa aceea de pe strada Mihai Eminescu.

- Adresă definitorie...

- Apropo de asta: casa în care a stat s-a vândut. Ceea ce e în firea lucrurilor. Dar, cu această ocazie, a dispărut și placa! Foarte puțini mai știu că acolo a locuit Perpessicius. După o emisiune închinată lui Perpessicius la postul *Trinitas TV*, mi-a telefonat o doamnă care mi-a spus că, atunci când era elevă, profesoara de română le-a arătat casa criticului. Și trecea cu emoție pe acolo. Totdeauna, seara, vedea lumina aprinsă pînă tîrziu în camera unde lucra Perpessicius, pentru că biroul lui era spre stradă. Am fost și la el acasă. Era o casă de cărți. Cărți, cărți și iar cărți!

Afecțiune pentru brăileni

- În 1959, ați trecut de la „Gazeta literară” la „Lucașfărul”. Aici n-au mai fost motive care să împiedice o colaborare a lui Perpessicius.

- Nu, la „Lucașfărul” a colaborat, datorită poetului Miha Dragomir, unul dintre redactorii-șefi adjuncți, care era brăilean. Or, Perpessicius avea o anumită afecțiune pentru brăileni. Și în cronicile radiofonice, ați văzut, îl evocă pe Nae Ionescu, cît se putea pe Mihail Sebastian, în timpul dictaturii antonesciene, în așa fel încît să se înțeleagă despre cine e vorba. Era foarte solidar cu brăilenii. Iar Miha Dragomir, care avea un respect deosebit pentru valorile trecutului, îi cerea articole. Și atunci sigur că am vorbit și eu cu el.

- Venea la redacție?

- Nu. Se deplasa greu, n-avea mașină la dispoziție. Trebuia să se urce, cu o singură mîină validă, în autobuzul 40 – care trecea, îmi amintesc, pe strada Eminescu –, avînd și o servietă de cărți sau de manuscrise. De aceea, ne duceam noi la el acasă. Era și o dovadă de respect, iar cu aceste ocazii aveam și bucuria de a schimba cîteva cuvinte. De asemenea, din 1962, cînd am ajuns la „Scînteia”, i-am cerut colaborarea. Atunci am solicitat insistent colaborarea unor intelectuali din generația vîrstnică, total ignorați de ziarul oficial. Era și aceasta o formă de marginalizare a intelectualității românești. Unii dintre ei fuseseră interziși, alții trecuseră prin închisori. Aș putea da multe nume: Teodorescu-Braniște, Tudor Vianu, G. Zane, Constantin C. Giurescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Petru Comarnescu, Ion Biberi și mulți alții. Perpessicius a fost unul dintre ei. În ultimii trei ani de viață, a stat mai retras. Vedeți, în ediția aceasta, ultimele prezențe ale lui la Radio sînt înregistrări. Era suferind.

Spunea adevărurilor pe nume

- Între scrisorile primite de dvs. de la Perpessicius și donate Bibliotecii Centrale Universitare sînt și unele din perioada în care colabora la „Scînteia”. Am remarcat, citindu-le, că nu tolera nici un fel de amestec în textele lui.

- Nu tolera. Pentru că noi – mă refer și la Dan Hăulică, redactor în perioada despre care vorbim – aveam deasupra noastră niște oameni din vechile generații, făuritori ai „limbii de lemn” în presa românească, obișnuiți doar cu formule stereotipe, care ridicau adesea obiecții la conținutul și forma articolelor. Unii dintre ei deveneau furioși cînd solicitam articole celor amintiți. Pentru că puseseră umărul foarte puternic la eliminarea acestor intelectuali din presă, de la catedre, din viața publică. Tocmai de aceea am donat scrisorile, ca să fie o mărturie despre atmosfera din redacțiile vremii. În ședințele organizate de forurile culturale, Perpessicius era

foarte demn. Am asistat la o ședință în care a cerut, prin anii '50, reeditarea lui Iorga. A spus: „M-am înfruntat cu N. Iorga, dar nu poate lipsi din literatura română!”. Cum lipsește, de fapt, acum, pentru că numai cîte o inițiativă particulară îl menține pe Iorga în atenția publicului; Ministerul Educației, Ministerul Culturii, o spun cu părere de rău, nu fac nimic. Absolut nimic! Ei, Perpessicius era un om care a avut curajul să spună adevărurilor pe nume. Să-i întîmpine cu cronici pe confrății lui ieșiți din închisori, care publicau, pentru a le conferi un statut, pentru a atrage atenția publicului. Conta enorm! Trebuie avut în vedere și acest lucru. Cînd a murit, în 1971, eram vicepreședinte al Radio-Televiziunii și am putut face un gest pentru memoria lui. Am aflat dimineața vestea dispariției și, pînă seara, am scris două pagini și ceva, am convocat niște actori – cred că pe Adela Mărculescu și Ion Marinescu – care să-i recite un grupaj de poezii. În jurul orei 22, după jurnal, am întrerupt emisiunea, am citit textul meu și i-au fost recitate poeziile. Am considerat că este o obligație morală a Televiziunii Române să-și întrerupă programul și să-i consacre acel sfert de oră celui care a ridicat un monument nepieritor: ediția de Opere Eminescu și scrierile sale despre literatura română, aceste judecăți critice fiind mereu actuale.

Startul ediției de cronici radiofonice

- Amintiți, foarte discret, în volumul Scriitori dintre cele două războaie (1986), plimbările dvs. la Șosea alături de Perpessicius.

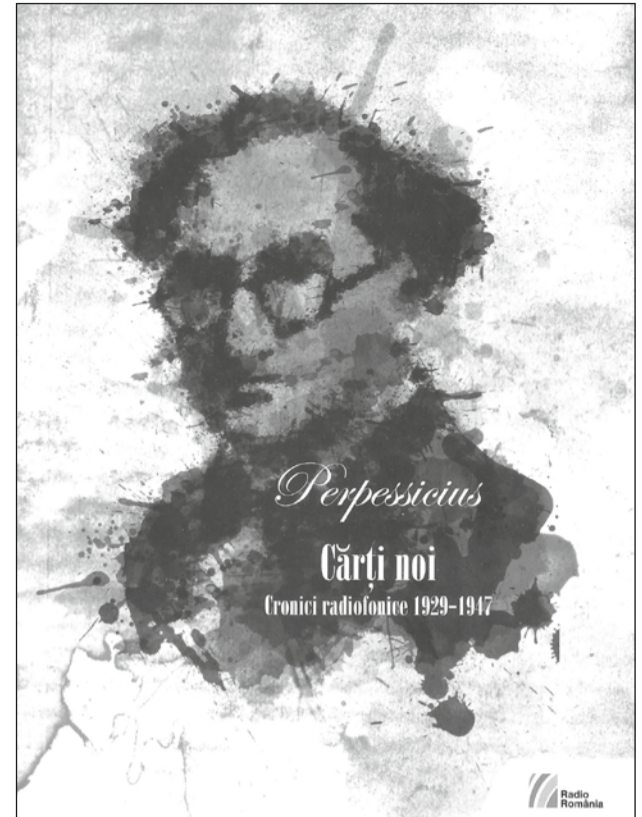
- E vorba despre momentele în care ne întîlneam la Muzeul Literaturii. Uneori plecam împreună. Avea mult umor. Începuse să apară ediția de Opere Perpessicius, „ediția albă”, cum zicem noi. Volumul I, de poezii, a avut un tiraj cam mic: 1000 de exemplare. (Atunci mi se părea mic un asemenea tiraj!) Și i-am spus că e foarte puțin. Pe el nu-l nemulțumea acest lucru: „E bine că a apărut și așa. Intră în niște biblioteci, tot poate fi găsit peste ani. Și să nu ne mai plîngem, că, așa cum începuse, putea să fie și mai rău!”. Altădată l-am întîlnit pe Calea Victoriei, eram cu soția mea. Ne-am oprit, am stat de vorbă. Ajunsese la volumul VII din ediția Eminescu.

Era supărat, pentru că editura Academiei întîrziă publicarea volumului. „Acum nici nu se mai poate face nimic, deoarece directorul editurii Academiei este plecat în China”, ne-a spus. Directorul era academicianul Alexandru Graur. Și, zîmbind, a adăugat: „Poate va aduce de acolo soluția!”. Era un om spiritual. Suferea foarte mult, dar nu se plîngea. Ediția Eminescu a trenat atîta, și nu din pricina lui, trebuie să spunem clar. În consecință, cînd, de la editura Casa Radio ni s-a propus să facem această ediție, am acceptat cu entuziasm, cu emoție chiar. Propunerea a venit după apariția, tot la Casa Radio, a ediției *Sfaturi pe întunec*.

- În 2001.

- Da. A fost o întîmplare să-l întîlnesc pe dl. Andrei Dumitriu, care era președintele Radiodifuziunii Române în acel moment, și i-am vorbit despre frumoasa inițiativă a Editurii Casa Radio de tipărire a tezaurului radiofonic aflat în arhivele instituției. Putem spune că e un tezaur. Într-adevăr, a doua zi am fost căutat telefonic de la radio. Editura are un aparat redacțional de foarte bună calitate, cu adevărați profesioniști. Nu pot să-i numesc pe toți, mă gîndesc la dna. Marilena Negoescu, la dl. Horia Pop. Am lucrat cu dîșii și ediția a apărut foarte repede. În afară de ce publicase Iorga în cele două volume, mai erau și alte conferințe. Avem o restituire completă. A fost și o lansare foarte frumoasă, la care au vorbit dl. Andrei Pippidi, Z. Ornea – din păcate a fost printre ultimele lui apariții publice, era foarte bolnav. Și ne-au comandat ediția Perpessicius.

Radioul românesc – important factor cultural

- Domnule profesor, ce impedimente ați întîmpinat – dacă ați întîmpinat –, din punct de vedere editologic, în alcătuirea acestui volum?

- Vedeți, sînt trei categorii de texte. Cele care n-au fost publicate în volum, ci doar în „Cuvântul”. Apoi cele care n-au fost publicate niciodată și au rămas doar în Arhiva Radio. Și am precizat clar, în fiecare notă, situația textelor. Dar și cele care au fost publicate în volumul VII al seriei de Opere Perpessicius au trebuit revăzute după manuscris; Cenzura impusese modificări pe care noi le-am pus la locul lor. Avem acum, prin această ediție, imaginea prezenței sale la Radio. După cum ați văzut, de la un moment dat, alături de cronica literară, Perpessicius face și o revistă a revistelor. Mai ales în timpul războiului. E o oglindă a vieții literare românești din acea perioadă. Aș vrea să mă opresc un minut, dacă-mi dați voie, asupra următorului aspect: Radioul românesc a fost un factor cultural foarte important. În prefață evidențiez acest lucru. Încă de la început, Perpessicius a deținut cronica literară. Tudor Teodorescu-Braniște a avut o cronică a faptelor culturale și sociale.

- „Săptămîna literară și artistică” se numea emisiunea lui Teodorescu-Braniște.

- Așa. Emanoil Ciomac deținea cronica muzicală, Ion Marin Sadoveanu cronica teatrală, Ion Simionescu s-a ocupat de răspîndirea cunoștințelor – avea și o colecție, „Cunoștințe folositoare” –, ținea aceste prelegeri radiofonice, foarte ascultate. Pe urmă, foarte repede, a apărut „Universitatea Radio”. Aici erau autorități intelectuale. Erau cei mai buni! Nu mai vorbesc de partea muzicală, unde erau Mihail Jora, Theodor Rogalski, Alfred Alessandrescu. Generația noastră, spune și academicianul Bălăceanu-Stolnici, a prins dragostea de muzică de la Radio. Noi nu eram la București, n-aveam cum să mergem la concertele. Ploieștii n-aveau orchestră simfonică.

Un public foarte numeros

- Într-un alt interviu, mărturiseați că, ascultînd la radio aceste concerte simfonice, vă doreați să ajungeți cîndva la Ateneu.

- Sigur! Vedeți, puneți-vă în situația cuiva care locuia într-un oraș sau într-un sat, cum eram eu, și auzea „Transmitem de la Ateneul Român!”. Înainte de concert sau în pauze vorbeau Emanoil Ciomac și Cella Delavrancea! Solist era uneori George Enescu. E foarte frumoasă metafora lui Gala Galaction, care mărturisea că dacă i-ar spune cineva să vină să-l vadă pe George Enescu i s-ar părea ca atunci cînd ar auzi că îl poate vedea pe Făt-Frumos! Pentru noi era un mit. În 1946, a concertat la București Yehudi Menuhin. Unul dintre concertele s-a transmis la radio.

← pag. 27

Eram la Ploiești, pe strada Franceză, și foarte mulți trecători s-au oprit, am stat un sfert de oră, douăzeci de minute să-l ascultăm pe Menuhin la megafon!

- **Și, peste ani – am citit în volumul dvs. Tărîmul unde nu ajungi niciodată (1982) –, l-ați văzut pe Menuhin la Paris, în Salle Pleyel, dirijînd Octurul lui Enescu.**

- În 1981, da, el fiind și dirijor și prim-violonist. O sală arhiplină a aplaudat în picioare, cerînd insistent un bis, pe care Yehudi Menuhin l-a oferit. Pe urmă, erau transmisiunile de la Salzburg, de la Viena... Apoi, concertele Orchestrei Radio, unde adesea dirija Ionel Perlea.

- **Cu care, iertați-mă că vă întrerup din nou, ați avut privilegiul de a vă întîlni la New-York.**

- I-am spus atunci că, pentru noi, devenise de vreme, încă din copilărie, datorită Radioului, un adevărat mit. Așadar, Radioul a început și s-a dezvoltat ca un for cultural. Cronicile acestea ale lui Perpessicius se adresau unui public foarte numeros. Totdeauna se înmulțeau cu trei numărul ascultătorilor. Se dezvoltase foarte repede și radioul cu galenă, se publicau în revistele radiofonice scheme pentru iubitorii de radio cu galenă. Nici o revistă literară din acea vreme nu ajungea la potențialul de audiență al Radiodifuziunii Române. Și atunci, Perpessicius, fără să-și îngăduie nici un rabat, vorbea despre o carte situînd-o în evoluția literaturii române, făcînd ample incursiuni în trecut. Spune de cîteva ori că pînă la primul război mondial n-am avut decît cinci romane. Aceste cronici arată clar că nu era un critic binevoitor. El scria foarte frumos. O rezervă a lui era exprimată nu cu duritate – uneori, putea deveni și dur –, critica era învăluită în formule frumos exprimate. Dar înțelegeai verdictul! Nu există autori pe care să-i ocolească. Oricine citește aceste cronici radiofonice ale lui Perpessicius vede evoluția motivului, evoluția temei în literatura română. Nu vreau să fac clasamente. Este evident că, pentru el, prozatorul numărul unu din generația de după război a fost Liviu Rebreanu. Prozatorul generației care se afirmă după 1930 a fost Mircea Eliade. De cîte ori se referă la Mircea Eliade, nu numai în cronicile consacrate cărților lui Eliade, ci și în „Revista revistelor”! În poezie, reperul a fost categoric Tudor Arghezi, „piatra de granit a poeziei noastre”. Spunea tot ce trebuie să spună, însă cu o mare delicatețe. Cred că această ediție ar putea fi un „manual” de cronică literară la Facultățile de Litere sau la Facultățile de Ziaristică, unde se predau genurile presei. Știa să aleagă citatul corespunzător... Avem, astfel, imaginea în mișcare a literaturii române. Mai ales în perioada războiului, o perioadă despre care s-a scris foarte puțin. Remarcă poezii din revistele ardelene, multe aflate în refugiu, ca și din alte orașe din țară. Unii dintre scriitorii pe care i-a comentat s-au pierdut. Nu neapărat din vina lor! A venit 23 august '44 și foarte mulți au fost înlăturați. Alții – și am subliniat în prefață acest lucru –, ca E. Jebeleanu, Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, au fost receptați de cititori prin literatura lor proletcultistă. Nu despre această etapă a lor scrie Perpessicius; el scrie despre perioada în care cei amintiți chiar erau poeți!

Cîteva etape de corectură

- **V-aș ruga să-mi spuneți și unde s-a desfășurat munca din spatele ediției.**

- Am început în Arhiva Radio. Au fost zile pe care le-am petrecut în Arhiva Radio. Veneam dimineața, în jurul orei 9, și rămîneau cîteva ore. Trebuie să spun că și acolo există un personal foarte competent, cu dragoste pentru literatura română, în frunte cu șefa Arhivei, doamna Liliana Mușețeanu. Multe cronici transcrise de noi au fost culese de doamna Gilda Rădulescu.

- **Puteați lua și la domiciliu materiale?**

- Nu. După ce se culegeau la calculator tex-

tele, făceam o nouă corectură, pentru că nu era ușor să descifrezi scrisul lui Perpessicius. Am ajuns la trei sau patru corecturi. Ați văzut cum arată cîteva dedicații primite de la el. Pe urmă, s-a continuat munca la Biblioteca Academiei și la Muzeul Literaturii Române, pentru că și acolo am găsit lucruri legate de activitatea sa radiofonică. De exemplu, o cronică de la Radio era la Muzeul Literaturii, dată de Șerban Cioculescu. În plus, ca să reconstituim citatele, a trebuit să mergem la edițiile folosite de Perpessicius. A fost, prin urmare, o investigație foarte largă. Desfășurată, în principal, în Arhiva Radio. Ediția este însoțită și de un CD, cu tot ce am putut recupera din imprimările lui Perpessicius. Extrapolînd, în Arhiva Radio există încă multe texte importante ale unor scriitori, ziariști, oameni de cultură români care n-au văzut încă lumina tiparului. Doamna Delia Duminiță, lector la Universitatea din Pitești, care a scos o monografie Tudor Teodorescu-Braniște, speră să poată publica textele din Arhiva Radio ale acestui ziarist și scriitor. Există textele lui Romulus Seișanu, un mare specialist în probleme de politică externă. Țin minte cum erau anunțate emisiunile lui radiofonice: „Domnul Romulus Seișanu va prezenta cronică războiului!”. Îl ascultam cu părinții, apoi cu unchiul și mătușa, cu mare atenție. Pentru că reușea să transmită lucruri importante. Nu reproducea comunicatele triumfaliste germane și române atent și oamenii înțelegeau ce trebuie să înțeleagă. Dacă s-ar publica, am avea un model de cronică externă în condiții dificile, cînd la radio se lucra sub Cenzură Militară. Celebrul interviu al lui Ion Antonescu dat lui Brătescu-Voinești în 1943 a fost cenzurat! L-am publicat în „Curierul Național”, cu toate tăieturile. Din unele am mai putut reconstitui cîteva cuvinte, altele erau înnegrite, pentru a nu putea fi descifrate. Cînd l-am prezentat studenților, au fost foarte mirați: „Cum, conducătorul Statului era cenzurat!?”. Da! Așadar, se lucra sub cenzură. Și la Perpessicius am arătat ce nu s-a difuzat. În consecință, sînt mii de pagini în Arhiva Radio care ar merita valorificate. E un cîmp larg deschis cercetării.

Perioada de aur a criticii literar-artistice

- **Observ că aveți în bibliotecă volumul Radio-Papagal, cuprinzînd textele despre radio ale lui Arghezi, pe care l-am adus și eu pentru acest interviu. E aici un text din 1931, în care poetul scrie că, în urmă cu doi ani – deci, în 1929 –, i s-a propus să realizeze la radio cronică literară. Bineînțeles, Arghezi recomandase să fie convocat un critic literar. Așadar, în 1929, cînd Perpessicius devenea cronicarul literar al Radioului, conducerea instituției se gîndise mai întîi la Arghezi...**

- Conducătorii Radioului urmăreau să atragă un număr cît mai mare de ascultători. Să dăm cîteva exemple: cine citește cronicile lui Emanoil Ciomac vede că erau foarte frumos scrise. Cine citește cronicile din timpul războiului ale Cellei Delavrancea – pe care le-am publicat, la editura Eminescu, în 1978, cu titlul *Trepte muzicale* – se întîlnește cu un text elaborat artistic, de-a dreptul cuceritor. Să mai adăugăm că se acompania singură, bucățile despre care vorbea cu atîta căldură erau apoi interpretate de ea. Așadar, conducătorii Radioului s-au gîndit, la început, să cheme un scriitor, nu un critic. Au căutat, după refuzul lui Arghezi, acel critic care scria frumos, ceea ce nu înseamnă, Doamne, ferește!, că ceilalți ar fi scris urît. Dimpotrivă. Critica noastră literară interbelică una profunzimea analizei cu o expresie literară aleasă, pe deplin accesibilă. Orice instituție, orice publicație tatonează. În cazul lui Perpessicius a fost o alegere foarte fericită, mai ales că între cele două războaie am avut, în materie de critică literar-artistică, perioada de aur. Dacă ne gîndim numai la critica literară, îi avem pe Șerban Cioculescu, Vladi-

mir Streinu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, E. Lovinescu... Profesioniștii! Și mai este ceva: ziarele epocii publicau cronică literară, uneori pe prima pagină. Cronică muzicală, cronică de artă plastică. Ziarele! Care aveau tiraje importante, de peste 100.000 și chiar 200.000 de exemplare! Pe cînd acum, din atenția presei noastre cotidiene au dispărut aceste cronici. Și este păcat.

- **Dacă-mi permiteți, aș aminti, ca să ilustrăm ceea ce spuneți înainte, că în „Adevărul” scria cronică literară Șerban Cioculescu. În „Adevărul”, nu în „Adevărul literar și artistic”.**

- Sigur! Toate ziarele epocii aveau asemenea cronici. Pagina a doua a „Curentului” era exclusiv culturală, de la informație culturală pînă la cronici. Acum, citim cronică muzicală doar în timpul Festivalului „Enescu”, ceea ce e foarte bine. Dar nu e suficient.

Exclusivitatea radiofonică a lui Perpessicius

- **Aș vrea să ne întoarcem la ediția de cronici radiofonice pe care ați îngrijit-o. O lungă perioadă, după interzicerea „Cuvîntului”, ca urmare a asasinării lui I. G. Duca, Perpessicius, redactor la „Cuvîntul” din 1927, și-a desfășurat cronică literară doar la microfon. Între 1934 și 1938. Ar fi putut să publice în multe reviste. De ce s-a dedicat numai Radioului?**

- Sînt mai multe motive. Să începem cu cel de ordin moral, pe care l-ați putut vedea chiar din scrisorile donate de mine Bibliotecii Centrale Universitare: era un om consecvent și nu voia să publice în orice condiții. Nu era un om care să se ofere. Era foarte conștiincios. Vom vedea, mai ales în perioada 1934-1938, la cîte volume se referă, cîte reviste comenta, cîte evenimente consemna. În același timp, trebuie să ținem seama de un lucru esențial: începuse deja să lucreze la ediția Eminescu. Primul volum a apărut în 1939, în condițiile de atunci, fără avantajele tehnicii de astăzi. Munca pentru definitivarea primului volum al ediției Eminescu a fost de-a dreptul istovitoare. Și atunci a rămas numai la Radio. Nu că n-ar fi fost chemat de reviste. Teodorescu-Braniște îl chema tot timpul la ziarele lui, Cezar Petrescu, de asemenea, cu care a fost în foarte bune relații. (A și vorbit la înmormîntarea lui Cezar Petrescu, la care am participat.) Al. Rosetti îl chemase la „Revista Fundațiilor Regale”, îl prețuia, erau chiar prieteni apropiați. Unul dintre marile merite ale lui Al. Rosetti este încredințarea ediției Eminescu lui Perpessicius. Acum e o tendință de a se uita meritele celor care au condus editura și revista Fundațiilor Regale, precum Al. Rosetti, Paul Zarifopol, Camil Petrescu, Petru Comarnescu. Se vorbește numai despre Carol al II-lea, care, se spune, dădea drepturi de autor din caseta personală... Carol al II-lea a luat, nu a dat! Fundațiile Regale aveau o loterie. În lucrarea *Loteria Națională din România: o istorie ilustrată*, pe care am realizat-o împreună cu regretatul Gheorghe Buluță și soția lui, doamna Sultana Craia, am dedicat un capitol acestei loterii. Ne spusese și profesorul Al. Rosetti celor care îl întrebam cum era finanțată editura: „Da, aveam o loterie, care ne aducea aceste venituri!”. Plus abonamentele despre care v-am vorbit. Așa își plăteau colaboratorii. Perpessicius nu putea să navigheze dintr-un loc în altul. El a sacrificat, dacă vreți, o perioadă a prezenței sale critice în presă ediției Eminescu. Astfel se explică rămînerea lui la Radio în intervalul 1934-1938.

Chibzuia și cînd îi cereai un articol

- **Cronicile lui radiofonice păstrează o înaltă elevație. Nu trata cu lejeritate emisiunea, acaparată de ediția Eminescu.**

→ pag. 29

- Într-adevăr. La care se adaugă – insist – faptul că scria cu mâna stângă. Noi am urmărit în această ediție să dăm și variantele, să se vadă ce-a tăiat, ce-a adăugat, astfel încât cititorul să aibă o imagine a „laboratorului” său critic. E prima dată când avem imaginea travaliului său estetic, care este acela al unui adevărat scriitor. Ediția în unsprezece volume apărută sub îngrijirea lui Perpessicius, iar după ce s-a stins, a fiului său, Dumitru D. Panaitescu, n-a fost o ediție critică. A strâns ce se putea strânge atunci din paginile ziarelor și revistelor. E foarte bine că a apărut. Acum, ca și în cazul lui Pompiliu Constantinescu, o ediție de o asemenea anvergură nu ar mai fi fost posibilă.

- Ați introdus în această ediție o scrisoare trimisă de Perpessicius lui H. Blazian, în care aflăm că a declinat inițial invitația de a se ocupa de cronică radiofonică. Pentru ca, peste numai o lună, să fie în studio...

- Nu era un om care să se avînte, să vrea să fie în prima linie mereu. Chibzuia! Pe urmă, radioul era și o noutate. Ziare și reviste apăreau de la 1840! Dar radioul era un mijloc nou de comunicare. Nici în Apus nu luase amploare. Nu răspundea pe loc, bucuros că „a pus mâna” pe cronică literară, iertați-mi expresia, pe care el nu și-ar fi îngăduit-o niciodată. Chibzuia și atunci când îi cereai un articol. Vasile Voiculescu, Blazian, care conduceau Radiodifuziunea, au meritul de a se fi orientat spre un intelectual care, așa cum am mai spus, una într-un vast orizont cultural dragostea pentru literatură și conștiințiozitatea.

„Oficiul de informare”

- Cum vă explicați, ca istoric literar specializat în perioada interbelică și nu numai, dar și ca om de radio, dese schimbări de titlatură pe care le-a suportat emisiunea lui Perpessicius?

- Se căuta și atunci, ca și acum, o mai mare orientare a emisiunilor spre public. Schimbările despre care vorbiți au fost uneori bune. Titlurile „Cărți noi” sau „Cărți și reviste” atrăgeau publicul. Pe urmă, ați văzut că el și la „Cuvântul”, unde a colaborat atîția ani, și-a intitulat rubrica „Mențiuni critice”, nu „Cronică literară”. El spune de cîteva ori că textele lui fac „oficiul de informare”. Nu avea vanități. Cred că aici, la Radio, au fost două perspective complementare. Și el voia să fie cît mai atractivă emisiunea, cît mai pe înțelesul publicului. Cronică literară e o titulatură care uneori intimidează, părea ceva dedicat unui cerc de profesioniști.

- De aceea ați preferat și dvs. să intitulați volumul Cărți noi?

- Da. Pentru că e cea mai mare parte și e realitatea volumului. El se referă la cărțile noi.

- Dvs., la 10-11 ani, ascultați emisiunea lui Perpessicius sub titlul „Cărți și reviste”.

- Exact! „Domnul Perpessicius prezintă emisiunea «Cărți și reviste»!” Iarăși, un titlu prietenos. Ați văzut și altă emisiune – „Actualitatea muzicală”; nu căutau să intimideze publicul, ci să-l atragă. Pentru că erau diferențe mari între publicul ascultător. Erau oameni cu o cultură literară, profesori de liceu, universitari, ați văzut că Tudor Vianu îi mulțumește într-o scrisoare lui Perpessicius pentru comentarea unei cărți. Pe Perpessicius îl asculta Vianu și îl asculta și tatăl meu, care era învățător într-o comună și care asculta radio cînd termina munca de la școală și continua pregătirea didactică specifică atunci unui învățător. Nu v-am vorbit despre emisiunea „Ora satului”, pe care o realiza Victor Ion Popa și care era ascultată cu religiozitate. Dacă actuala conducere a Radioului va găsi de cuviință să valorifice Arhiva, la potențialul redacțional al editurii Casa Radio și la interesul cercetătorilor din toate generațiile care vor să o studieze, s-ar descoperi un tezaur.

Radioul trebuie să-și păstreze tradiția culturală

- Au contat în formarea dvs. emisiunile radiofonice pe care le-ați ascultat în copilărie și adolescență?

- Tot ce-a fost la Radio a contat în formarea mea! Tot ce-am ascultat la Radio – istorie, muzică, literatură – a contribuit la opțiunile mele în viață, mi-a deschis orizonturi largi.

- Cum v-ați simțit în 1954, cînd ați devenit și colaborator al Radioului? Iar între 1970 și 1972, vicepreședintele instituției.

- Atunci, în 1954, am trăit mai multe emoții. De exemplu, uneori emisiunile noastre trebuiau citite la două voci. Citeam și stăteam față în față, în studio, cu crainicii pe care îi ascultasem în urmă cu cîteva ani: Ecaterina Mihăescu, Virginia Bălănescu, Adrian Dumitriu și mulți alții. Scriam despre oameni pe care, iarăși, îi prețuiam, îi respectam, ca Tudor Vianu, Perpessicius și mulți alții. Radioul, în condițiile pe care le știm după 1948, de propagandă, a știut, datorită unor redactori foarte buni, printre care profesorul meu G. C. Nicolescu, cel care a condus o vreme emisiunile literare, imprimîndu-le un înalt nivel, și mai apoi oameni tineri, cei ai generației noastre – și l-aș aminti pe Iulius Țundrea –, să valorifice tradiția românească. Trebuie să știți că prezentarea tezaurului teatral românesc a început prin Radio. Din 1952 sînt înregistrate piese de mare valoare, în interpretări excepționale. Aici s-au difuzat și piese de Vasile Voiculescu, de Dan Botta. Și astăzi oamenii își amintesc de emisiunea „Teatru la microfon”, pe care o ascultau duminică, la șase după-amiaza. Acum am auzit că ar fi la 23:00; mai bine n-o dai decît s-o programezi la ora aceasta! Pe urmă, erau seriile de poezie, poezii citindu-și versuri, actori mari recitînd versuri, toți actorii români au citit frumos poezie, în frunte cu Emil Botta, Ionescu-Gion, Val Săndulescu. Poezia prin radio era atunci o realitate. Au fost foarte multe emisiuni dedicate marilor scriitori români. Cu sutele, cu miile! Erau chemați intelectuali din generația despre care v-am vorbit. A fost multă vreme emisiunea „Tableta de seară”, interzisă în urma unor afirmații ale lui Zaharia Stancu. El povestea că, întorcîndu-se de la mare, văzuse grupuri de turiști străini și ce bine ar fi ca de toate acestea să se poată bucura și românii! A ieșit un mare scandal. Din păcate, astăzi, emisiunile culturale sînt programate tîrziu în noapte... Radioul trebuie să-și păstreze tradiția culturală.

Am norocul unei colaboratoare exigente

- Ultima întrebare pe care țin să v-o adresez este, dacă-mi îngăduiți, mai intimă: ce înseamnă pentru dvs. posibilitatea de a lucra alături de soție, doamna Sanda Râpeanu?

- Să vă răspund tot cu ceva intim: noi am împlinit în luna martie 61 de ani de căsătorie! O viață de om, la propriu. Ne-am cunoscut frecventînd Ate-neul Român, teatrele, sălile de expoziție, muzeele, lăcașurile de cultură. Soția mea lucra la „Viața românească” și eu la „Gazeta literară”. Tot ce-am făcut am făcut împreună. Dînsa a citit articolele mele, eu i-am citit traducerile. Cele mai multe ediții sînt lucrate împreună: N. Iorga, C. Rădulescu-Motru, Al. Kirițescu, Perpessicius. Am norocul unei colaboratoare exigente! Dîndu-ne seama de importanța lui Iorga și de faptul că trebuie să facem ca lumea să-l citească, am tipărit, din 1972, edițiile *O viață de om, O luptă literară, Sfaturi pe întunec, Oameni cari au fost, Supt trei regi*. Nu am putut lucra decît în doi. Este o șansă pe care mi-a dat-o viața. Pentru că viața îți oferă și surprize neplăcute, pe care nu le poți depăși decît dacă ai conștiință și demnitate intelectuală și dacă cel care este alături de tine te însoțește la bine și la rău. Marea noastră satisfacție a fost că am reușit împreună să restituim publicului opere importante ale culturii noastre. ■

Alexandru DUMITRIU

Nicolae MAREȘ

Ciclul vieții

Din pustietate nimic nu se face
din nimic nu poate ieși un alt nimic
mori ca să învii
învia ca să mori
Acesta-i ciclul vieții
n-am spus-o eu
au spus-o înțelepții

Nu te-aștepta

Flori de nu-mă-uita
Flori de nu-mă-uita
Așa să-ți fie viața.

Azi nu te-aștepta
În ochii mei să vezi
Flori de nu-mă-uita.

Fosta-au cândva
În ochii mei numai
Flori de nu-mă-uita.

Florile de nu-mă-uita.
Din ochii mei dispărut-au
Pârjolit-le-au vremea

Inima mea

I.
Inima mea
și inima ta-i una
să ne bucurăm încă
împreună de ea.
Inima ta și Inima ta
Una.

II.
Prin lume, Omule
în trecere ești.
Nu te mira, Omule
că totul Aici se ofilește
și tu te ofilești.

III.
Nu mai aud nimic
De ce-aș mai auzi?
Azi mai bine-i să plângi.
Nu-ți pierde timpul s-ascuți.

IV.
Dă-mi Doamne
Puterea de-a mă înfrâna.
Cine nu știe
Că fără de înfrânare
Voința n-are putere
Credința fără de înfrânare nu poate dura.

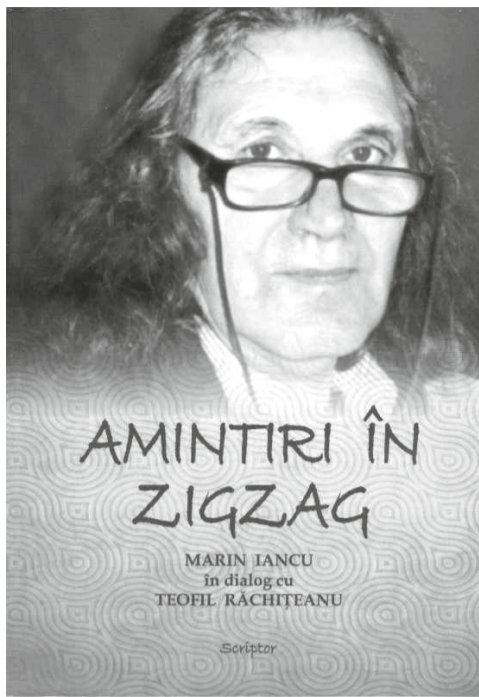
Ecoul nopții

Balsam pentru suflet -
Ecoul nopții
nu poate fi simțit.
Ecoul nopții-i cântecul
ce nu poate fi auzit.
Ecoul nopții-i zefirul
de nepresimțit.
Pentru lumea de dincolo
Pentru lumea viselor
Ecoul nopții-i un început
de vis.
Al visului nesfârșit. ■

O carte-dialog edificatoare:

„Amintiri în zigzag”

Cunoscutul „Orfeu al Apusenilor”, poetul **Teofil Răchițeanu** (n. 5 ianuarie 1943, Răchițele, Cluj) trăiește de o viață în spațiul sacru al munților ca „un voievod al melancoliei și singurătății”. Vizitat arareori de prietenii veniți din Clujul studenției sale, „copilul însingurat al Bihariei și al sufletului meu” – cum avea să-l descopere însuși Geo Bogza prin anii 80 ai secolului trecut – își petrece rostul gospodăresc și destinul poetic în satul natal, în care a revenit după studiile liceale și universitare, ca „un fiu risipitor, din 1973 până azi”, fiind pensionat de la școala pe care însuși a urmat-o până la plecarea „la școlile cele mari”.

Au scris despre poezia lui Geo Bogza, Mircea Vaida-Voievod, Laurențiu Ulici, Artur Silvestri, Cornel

Regman, Constantin Cubleșan, Al. Cistelean, Vasile Fanache, Zenovie Cârlogea, Zaharia Sângeorzan, Al. Ruja, Victor Rusu, Marian Popa, Al. Ștefănescu, Mircea A. Diaconu, Vladimir Udrescu, Mircea Popa (acesta din urmă fiind autorul unor prefețe și studii temeinice).

Împlinind nu peste mult timp 75 de ani, Teofil Răchițeanu ne lasă, iată, la acest moment de bilanț biografic și sufletesc, mărturia unui destin memorabil. *Amintiri în zigzag*, apărută la Editura „Scriptor” (Cluj Napoca, 2016, 326 p.) este o carte-dialog realizată de Marin Iancu (în aceeași formulă dialogică structurată de experimentatul intervievator precum cartea despre criticul și istoricul literar clujean Mircea Popa, apărută în urmă cu puțini ani).

Foarte interesante, aceste „amintiri” sunt, deopotrivă, mărturii, confesiuni, spovedanii chiar, mărturisiri de conștiință, dezvăluind viața plină de frământări, întâmplări și evenimente a unuia din cei mai talentați poeți români de azi, autor al unui mod liric specific, diferențiat, inconfundabil („ireproșabil din punct de vedere estetic și etic” – Geo Bogza).

Fiu al unui țăran din Apuseni ucis de un grup de falși partizani pe motiv de „trădare” (tragedie de familie evocată de poet în documentarul *Cazul Șuşman în judecate răchițenilor*, Casa de Editură Napoca Star, 2002), Teofil este al șaselea din cei zece copii crescuți de maica Mina (decedată la 95 de ani, în 2011). În clarificarea deplină a cazului, la *Anexe* putem citi interviul realizat de Constantin Dumitrescu, redactor la TVR Cluj, în 2004, cu Mina Purcel, „soția lui Purcel Petru, zis Petrea lui Indrei, asasinat de membrii grupului Șuşman” (pp. 255-277).

Tânărul Teofil a revenit la matcă, în satul său răsfirat de munte, *Muntele* însemnând pentru el „însuși Destinul”, „temelia ființei mele”. Un Veritabil Voievodat poetic. Mărturisirea nu este una de circumstanță pentru cine a citit poezia de tonuri grav-eminesciene și reflexiv-blagiene a acestui rapsod al plaiurilor apusene, organic legat de natură, căreia îi percepe ritmurile sempiternale dar și fiorul cosmic, în general o întregă metafizică a mitologiei montane, decantată într-un spirit de *sophimontanism* carpatic.

Dincolo de toate interesantele popasuri și experiențe, care deopotrivă l-au călit și i-au sporit poezia, mi-a atras atenția și un alt episod din viața sa, evocat pe circa 50 de pagini, care, prin ușoară dezvoltare și cu iconografia de rigoare, ar putea constitui o carte de sine stătătoare și de mare interes, care s-ar putea numi chiar „*Castelan*” la Ciucea, potrivit secvenței memorialistice respective. Este vorba de experiența de muzeograf din anii 1969 – 1970, la Complexul Muzeal „Octavian Goga”, patronat pe atunci de însăși Veturia Goga, văduva poetului, fosta „Privighetoare a Ardealului”, încadrată ca „director” al așezământului (castelul aparținuse prin alianță poetului Ady Endre, de la văduva căruia va fi cumpărat de ministrul Octavian Goga). O experiență „fascinată”, ce i-a oferit poetului „noi și semnificative prilejuri de îmbogățire sufletească” (Marin Iancu).

Devotat muncii sale în Castelul de la Ciucea, tânărul poet muzeograf ne împărtășește unele întâmplări și aspecte privind viața Veturiei Goga, devotată memoriei Poetului naționalist în sensul mare al cuvântului, un personaj pregnant în epocă, ale cărei toane de octogenară tânărul le-a suportat cu stoicism până la o limită, când își prezintă demisia și pleacă la Cluj, unde rămâne vreo doi ani șomer...

Ilustrată cu imagini și portrete (pp. 285-324), *Amintiri în zigzag* capătă aspectul unei temeinice lucrări memorialist-documentare, fără de care înțelegerea Omului și poetului Teofil Răchițeanu nu ar putea fi completă și clarificatoare.

Carte de bilanț unic, definitivă și exhaustivă sub aspect informațional, *Amintiri în zigzag* este un model în materie de biografie scriitoricească, restituind profilul exact al unuia din cei mai valoroși din poezii români de azi, superior desigur multor glorii artificioase... ■

Sabin STOLERU

Minerva CHIRA

„Dimineață cu soare apune”

Tot din Țara Bihariei ne sosește și cartea de memorialistică a poetei Minerva Chira, *Dimineață cu soare apune* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015, 208 p.).

Autoarea, Minerva Chira (n. 19 februarie 1953, Negreni, Cluj), - și ea membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, lansată în 1992 cu volumul *Manual de târâre*, prefațat de Ana Blandiana - debutase, însă, în 1986 în „Steaua” și fusese inclusă în câteva antologii apărute la Cluj-Napoca și București (*Cărări spre oameni*, 1985; *Flacăra vieții*, 1987).

După un sfert de secol de la debutul în volum, Minerva Chira a devenit o voce distinctă în poezia românească de azi, fiind inclusă și în

câteva dicționare, printr-o operă cât mai rotundă și expresivă, tipărită pe propriile-i speze, din salariul de învățătoare (*Țara Nimănu*, 1993; *Fosforescența putregaiului*, 1995; *Poemele absenței*, 1996; *Die Reise auf dem Todesstreifen*, 1997; *Leandrii Greciei*, 1999; *Cântecul lumânării*, 2000; *RamaDaNu*, 2001; *Jar și lebădă*, 2004; *Preaplinul amforei*, 2006; *Armura florii de câmp*, 2008; *Nimeni, altul, tu*, 2011... Având în vedere călătoriile poetei pe mai toate continentele, făcute în spiritul unor pelerinaje de căutări și regăsiri de sine, atât de rodnice sub aspect literar, noi înșine i-am dedicat o recenzie în coloanele acestei reviste, în 2012, considerând-o „un globetrotter al poeziei de azi”...

Revenind la volumul memorialistic *Dimineață cu soare apune*, vom constata dorința poetei de a lăsa o vibrantă și sensibilă mărturie autobiografică. Scrierea evocă, în general, anii copilăriei petrecute alături de părinți în „raiul” natal de la Negreni, localitate situată pe Valea Crișului Repede, pe șoseaua internațională Cluj – Oradea.

Cu vădită emoție nostalgică, picurată în frazări poetice de minuțioase observații, cu o răbdare de-a dreptul franciscană, Minerva Chira evocă portretele părinților și bunicului dinspre mamă, gospodari truditori pe pământul moștenit și sporit al familiei, tatăl și mama alegându-și ca loc de veci nu împrejmuirea cimitirului de lângă biserică ci un mic val de pământ de sub dealul din apropierea casei în care și-au dus rostul alături de unicul copil rămas în viață. „*Lângă mormântul lor – țurture arzând*”, aceasta e starea trăită într-o reprimantă îndurerare de poeta care reușește a recupera într-o *terapeutică a povestirii* vârsta copilăriei. „*Stătea mama numai ca o cheie sol*

peste stinghiile gardului, când admira florile din grădină”, scrie Minerva Chira, surprinzând amănunțit, în astfel de formulări expresive, trăiri, gânduri, oameni, cu regretul de a fi pierdut pentru totdeauna anii lipsei de griji.

Joaca ei cu păpușile, cu pisicile și puii de găină, precum și jocurile specifice vârstei (șotronul, alergatul, învârtitul până la ameteală, „de-a greul” ș.a.), dar și traiul zilnic într-o gospodărie cu animale și păsăret îi procură copilei o fericire nespusă. O voluptate (un răgaz și o specială aplecare) a evocărilor amănunțite amintind de „arheizianismul” din universul copilăresc al operei, dar și de un anume „proustianism” sugerat de anumite pagini în care omul matur trăiește încă senzații

de tot felul, degustând, prin stimulare senzitivă, savoarea copilăriei pierdute pentru totdeauna. Iată-o pe copila furișată în lanul de porumb, pieptănând mătasea știuleților sau savurând, din memorie, ciorba cu mărar și cimbru, sau degustând la îndemnul mamei ceaiul de mentă și de sunătoare cu biscuiți (când era bolnavă), sau bucurându-se de

bunătățile pregătindu-se la cuptor (pâinea cea rumenă, pasca, cozonacii, gogoșile date prin praf de zahăr, prăjiturile tăiate din foaia de cocă cu gura paharului de vin...).

Ni se împărtășesc trăiri din cele mai simple, precum scoaterea din ochii copilei a mușchițelor cu colțul batisetei de mama grijulie, dar toate aceste elementar-organice scene trăite de copilă capătă, în contextul memorialistic al cărții, o anume expresivitate, definind un suflet sensibil, fascinat de miracolul existenței care se scurge acolo în sat după ritualuri și cutume bine înrădăcinate în mentalitatea colectivă, în conștiința negrenilor. Nu lipsesc observațiile de amănunt privind marile evenimente ale vieții, nașterea, nunta, moartea cu întregul lor alai de obiceiuri și credințe populare, exercitând asupra copilului inexprimabile stări de spirit și fascinante tensiuni emoționale. De mică, așadar, poeta a simțit atât greutatea cât mai ales miracolul vieții și existenței, într-un orizont de datini, credințe, superstiții, o etnofloristică surprinsă atât de bine în aceste minuțioase observații memorialistice despre un timp retras în intangibilul mit al vârstei de aur...

Singură la părinți, Minerva a simțit, desigur, un spor de ocrotire și dragoste din partea acestora, Teodor și Ana, dar și din partea bunicului Gheorghe. Pășutul vacii pe fâșia cu iarbă dintre șoseaua națională și calea ferată, îmbolnăvirea, ajutorul dat pe

➔ pag. 31

LUCIAN BLAGA

„Experimentul și spiritul matematic” în traducere germană

Dacă în 2012 un eveniment editorial l-a constituit publicarea volumului „Cunoașterea luciferică” de Lucian Blaga în traducere germană la editura LIT din Münster în cadrul seriei „Austria. Forschung und Wissenschaft. PHILOSOPHIE Band 16”, în iunie 2014 apare la aceeași editură „Eonul dogmatic”, ca Band 18 în cadrul seriei, iar la începutul lunii mai 2015 este editat și cel de-al treilea volum din „Trilogia cunoașterii”, și anume „Cenzura transcendentă”, de data aceasta la o editură berlineză, Frank & Timme, în cadrul seriei „Forum Rumänien”, volumul 27.

Cum însă Lucian Blaga a redactat în 1959 un testament editorial în care introduce în „Trilogia cunoașterii” și manuscrisul litografiat „Despre conștiința filosofică”

(lucrare care a apărut în 2016 la aceeași editură „Frank & Timme din Berlin) precum și suplimentul în manuscris „Experimentul și spiritul matematic”, această ultimă lucrare a apărut recent, în iunie 2017, cu titlul „Das Experiment und der mathematische Geist” la new academic press din Viena ca „Sonderband” în cadrul seriei „Blickpunkt Rumänien”.

De subliniat că toate traducerile precum și publicarea cărților s-a făcut cu sprijinul financiar al Institutului Cultural Român din București.

Traducerile au fost efectuate de către profesorul doctor Rainer Schubert, născut în 1948 la Viena, fost, din 1994, lector la Universitatea Tehnică din Timișoara, între 1999-2007 directorul Forumului Cultural Austriac din București, apoi profesor universitar la Cluj, iar acum profesor universitar la Universitatea Filosofico-Teologică Benedikt XVI din Heiligenkreuz /Austria.

Bun cunoscător al limbii române, traducătorul-filosof însoțește traducerile de substanțiale „Cuvinte introductive ale traducătorului”, în care întreprinde adevărate incursiuni în filosofia blagiană pe care o pune față în față cu cea universală, scoțându-i în evidență valoarea și actualitatea ei, acum, după atâtea decenii.

În „Cuvântul introductiv al traducătorului” (pp. 7-23), Rainer Schubert arată că scopul său nu este acela de a reda conținutul cărții, ci de a scoate în evidență „imensa actualitate” a acesteia. Valoarea lucrării constă în faptul că ambele mo-

ment, „experimentul” și „matematica”, sunt urmărite în desfășurare istorică, din antichitate până la fizica cuantică, ambele noțiuni, experiment și matematică, rămânând actuale. („Fără matematică și experiment tehnica nu este de conceput” - pag. 9).

Referindu-se la „Linia antică- aristotelică a științei” (pp.11-13), traducătorul arată că la Aristotel noțiunile formă și materie stăteau în prim plan. Blaga crede că Aristotel constată doar „regularități empirice” și nu poate formula legi fizice în accepțiunea lui Galilei. Rotirea pământului, inerția și vidul îi erau noțiuni necunoscute lui Aristotel.

Arhimede gădea în legi cantitativ formulabile, la el devine experimentul o „metodă” (Blaga, p. 196).

Galilei este întemeietorul fizicii experimentate matematic.

Știința galileo-newtoniană, după Blaga, se distinge nu numai printr-o singură „suprametodă” matematică, ci, mai mult, ea, sub dictatul matematicii, în derularea proceselor științifice de cercetare, leagă metodele aplicate de fiecare dată cu matematica ca „metode perechi” (p.14).

Evoluția spirituală din ultimele decenii confirmă din plin ceea ce Blaga spunea despre dominația gândirii matematice a științei galileo-newtoniană: „Experimentul și spiritual matematic îl constrâng pe cel ce ființează la un răspuns” (p. 22).

De aceea traducătorul lui Blaga consideră pe drept că: „Chiar dacă redactarea textului ce urmează a avut loc în urmă cu mai bine de o jumătate de secol, este mai

actual ca oricând” (pp.22-23).

MIRCEA M. POP
Heidelberg

Nota redacției: Prof. dr. Rainer Schubert (n. 1948 la Viena) este doctor în filosofie al Universității din Viena. Autor al unor cărți de filosofia culturii și a tehnicii, precum și traducător al filosofiei lui Lucian Blaga în limba germană. A funcționat mulți ani ca atașat cultural la Ambasada Austriei de la București. A devenit apoi profesor de filosofie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (secția în limba germană). În prezent este profesor de filosofie la *Philosophisch-Theologische Hochschule Benedikt XVI* din Heiligenkreuz (Austria).

...„Dimineață cu soare apune”

măsura puterilor sale la treburile din ogradă, la muncile din grădină sau de pe lanurile cu porumb, grâu, dovleci ori cânepă (de reținut cultivarea acestei plante în gospodăriile țărănești și prelucrarea ei după un ritual destul de complicat și îndelungat, azi abandonat cu totul sub imperativul prohibiției!), scâldatul familiei într-un pâraiaș al Crișului Repede, urcatul în podul casei agățată de gâtul tatălui, alergatul părinților după necesitățile familiei (tatăl fiind cantonier și cef-rist), tăiatul porcului și înjunghierea mieilor, însingurarea copilei odată cu descoperirea lecturii absorbante și încă multe alte aspecte constituie tot atâtea secvențe memorialistice, redată cu emoția trăirii de altădată, reînviată de *puterea cuvântului* precis, expresiv, grav, fără lamentări sentimentale, un fel de plâns cu dinții strânși într-o demnă asumare a propriului destin. Din toate aceste amintiri, care nu proclamă nimic spectaculos, evenimential, extravagant, se realizează prezentul *secvențial autobiografic*, atât de natural, firesc, organic, plin de simplitatea vieții gospodărești și de aerul unui cer curat, satul Negreni fiind nu o localitate pierdută în vreun relief submontan, ci o așezare pe o arteră de circulație internațională, ce a dat și încă dă prilejul multor literați să se oprească la poarta Chirei, rămasă atotstăpână peste un alodiu spiritual, și să se bucore de ospitalitatea poetei (așa cum făcuse în anul debutului editorial însăși Ana Blandiana, aflată cu Romu-

lus Rusan în trecere spre Germania).

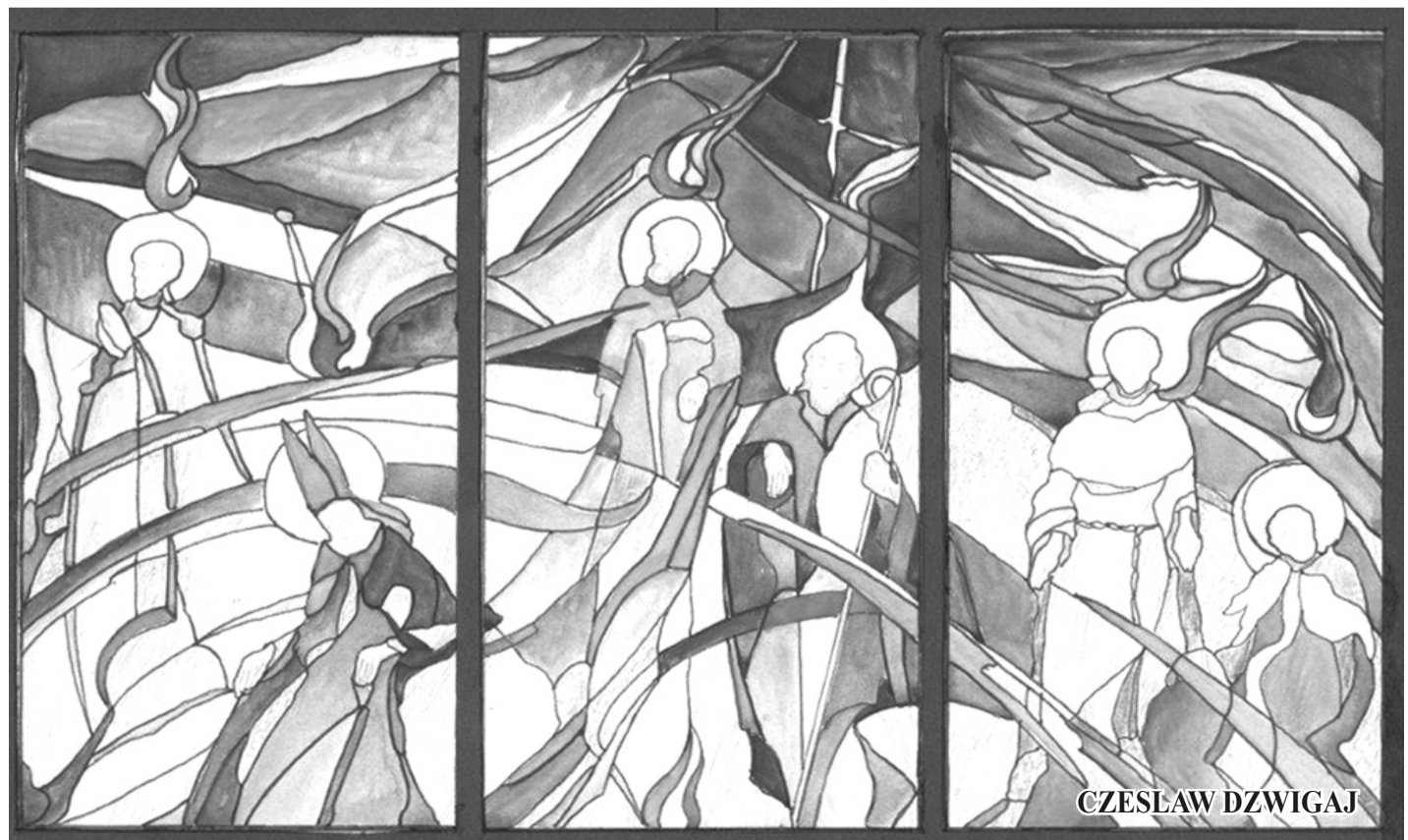
Cartea beneficiază de o bogată iconografie memorialistică, reproducând portretele părinților, locurile de veci, diferite acte și înscrisuri, de la «extrase» din registrele bisericești și stării civile la certificate, adevăruri, ordine de lăsare la vatră, diferite acte în limba maghiară ale tatălui, fost prizonier în Siberia și mort în 1986, titluri de proprietate, diplome etc. Toate au rostul lor în economia, structurarea,

decantarea și recuperarea acestei memorialistice „de familie” (recuperată din cuferele tatălui și bunicului), prin puterea terapeutică, inițiativă și păstrătoare a scrisului, ținând totul într-o carte cu valoare soteriologică, „un jurnal de familie cu pasaje pitorești, în cel mai cuminte stil, o mărturisire și un testament al vestalei din Negrenii Clujului” (Gh. Mocuța).

Lucrarea se încheie cu un CV din care reținem vreo șase premii obținute la diferite concursuri de literatură din țară și de peste hotare, nu mai puțin de 12 volume de poezie, precum și

câteva nume, indexate bibliografic, de referințe critice: Ana Blandiana, Constanța Buzea, Adrian Păunescu, Mircea Iorgulescu, Ion Davideanu, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Dorin Serghie, Gheorghe Mocuța, Ștefan Borbély, Vasile Spiridon, George Vulturescu, Mircea Popa, Zenovie Cărlugea, Ștefan Melancu, Dumitru Augustin Doman, Irina Petraș, Horia Gârbea, Titu Popescu, Eugenia Țărâlungă, Mariana Filimon, Victor Cubleșan, Dan Stanca, Nicolae Prelipceanu, Radu Voinescu ș.a. ■

Mircea TURDAȘ

CZESŁAW DZWIGAJ

Ion TALOȘ:

O istorie a folclorului sefard în România

Studiul de formulă academică **Folclor spaniol/sefard în România**, având ca subtitlu modesta sintagmă „*file de istorie culturală*”, își propune să cerceteze „folclorul evreilor spanioli” în țara noastră, de o mai veche tradiție, dar puțin cunoscut. Autorul, încă din 1986, pe când predă cursul de literaturi populare romanice la Institutul de Romanistică al Universității din Köln, a beneficiat de un contact direct cu lumea sefardă din nordul Marocului, prin cercetările de teren făcute în lumea berberilor. Așadar, „cântecul popular spaniol, răspândit, prin intermediul sefarzilor, în nordul Africii, în Europa de sud și sud-est (inclusiv în România), în Palestina, Siria, în Europa Occidentală, iar mai târziu și în cele două Americi”, reprezintă pentru folcloristica europeană „unul din fenomenele cele mai captivante”.

Cercetări ale exodului sefard au avut loc și în lingvistică, nu numai în folcloristică, unde dl Ion Talos își propune aceste investigații referitoare la „folclorul sefard din România”, considerate de către profesorul de literaturi populare neolatine de la Universitatea din Köln, chiar „o obligație didactică și de cercetare”.

Învingând varii „dificultăți de documentare”, dl Ion Talos – având în vedere și rezultatele obținute de alți cercetători din Spania, Israel și Statele Unite ale Americii – a apelat la „solidaritatea intelectuală a unor colegi” în realizarea acestei prime schițe de „*istorie a sefardismului*” în România, d-sa fiind la curent cu rezultatele în domeniu pe plan mondial, inclusiv cele ale institutelor de iudaistică.

Studiind acțiunile diplomatice ale Spaniei cu privire la sefarzii din România, începând cu ultima parte a sec al XIX-lea, precum și fondul documentar (arhive, presă sefardă din sec XIX-XX, de negăsit în *Dicționarul presei literare românești, 1790-2000*, al lui Ion Hangiu) și constatând că în presa românească acest subiect a rămas încă neabordat, dl Ion Talos își propune o cercetare de pionierat, pentru care a primit ajutor de la omologii români și străini, precum și de la instituții din USA, Israel, Spania ș.a.

Cunoscând, deja, din precedentele lucrări, metoda de lucru aplicată în comentariile etnofolclorice de cercetătorul Ion Talos, vom constata și de data aceasta o abordare complexă, istorico-culturală, a „fenomenului sefard”, anul 1492 rămânând unul de referință („expulzarea din Spania a evreilor care au refuzat să se convertească la creștinism”). Pleca-

rea sefarzilor în diferite direcții euro-asiatice a dat naștere, desigur, unor noi culturi insulare, în România primele studii despre istoria, limba și folclorul sefarzilor fiind publicate între 1842 și 1846, printre primii savanți români interesați de fenomen fiind Bogdan Petriceicu Hasdeu (Cf. *Istoria comunităților sefarde din România de la începuturi până azi*, de Valeriu-Alexandru Moraru, 2014).

Interesul manifestat de Spania față de urmașii evreilor expulzați în 1492 a dus la „oficializarea” problematicii, „sefardismul politic și economic” împletindu-se armonios cu cel „sentimental și filologic”. Din rațiuni de politică de stat, așadar, statul spaniol a avut de câștigat de pe urma noii abordări a relațiilor cu comunitățile sefarde din Europa, vorbindu-se la un moment dat de „*la expansión cultural de España*” (Ernesto Giménez-Caballero). În același timp putem aborda ideea de „*el sefardismo económico*” (José Maria Doussinague), ca și de „*sefardismul lingvistic și sentimental*” (Ángel Pullido Fernández). Astfel că „evreii spanioli și portughezi au devenit, prin forța împrejurărilor, o punte de legătură între patriile lor de adopție și cele două țări iberice.”

În privința folclorului sefard din România, autorul îl menționează ca pionier pe evreul polonez Iulius Barasch, venit la București și lucrând ca medic la Călărași și în Dolj, după care ajunge profesor la Școala de Medicină a lui Carol Davila. Autor de lucrări științifice și colaborator al unor publicații din epocă, acest „Mendelssohn al României” a fost liderul comunității evreiești din București, editând broșura *Emanciparea israeliților în România* (1852). A manifestat „un admirabil devotament față de noua lui patrie”.

Dl Ion Talos constată „numărul foarte mic al cercetătorilor de folclor sefard din România”, cu toate că, în ultimele decenii ale sec. al XIX-lea, activau pe plan cultural trei renumiți evrei: Lazăr Șăineanu, Moses Schwarzfeld și Moses Gaster, acesta din urmă, bun prieten al lui Eminescu, fiind singurul dintre folcloriștii evrei din România care s-au exprimat cu privire la folclorul sefarzilor. Pe lângă aceștia, autorul vine cu o întreagă listă de cercetători ai fenomenului sefard din România (Haim Bejarano, Rosanis, H. Blumen, Ramon de Basterra, Israel Șapira, William Milwitzky, M. Gani, Lazaro Ascher și mulți alții, a căror viață și acțiune culturală este scoasă din varii documente de arhivă și bibliotecă). Accentul documentării cade pe aspecte ale conviețuirii sefarzilor cu populațiile din țările adoptive, pe implicarea acestora social-culturală, pe rolul pozitiv în cultivarea și dezvoltarea unor relații de colaborare și întrajutorare.

De la Moses Gaster, bunăoară, la contemporanii noștri, precum renumitul lingvist, acad. Marius Sala (n. 1932) și cercetătoarea etnofolcloristă Ghizela Sulițeanu (1920-2006), istoria vieții sefarde în România relevă contribuția de seamă a acestei comunități, în varii domenii, de la cercetarea culturală la lingvistică și folcloristică.

Într-o altă secțiune (C), autorul se ocupă de *tematica folclorului sefard din România*, investigând un bogat material din domeniul folclorului (rituri, bocete, cântece de nuntă, descântece, poezii și proză populară, proverbe și zicători). Sunt aduse în pagină fragmente de texte populare, comentându-se într-o mai amplă relație conținutul tematic și de idei, realitățile evocate, cu surprinzătoare referințe comparatistice la creația populară și cultă.

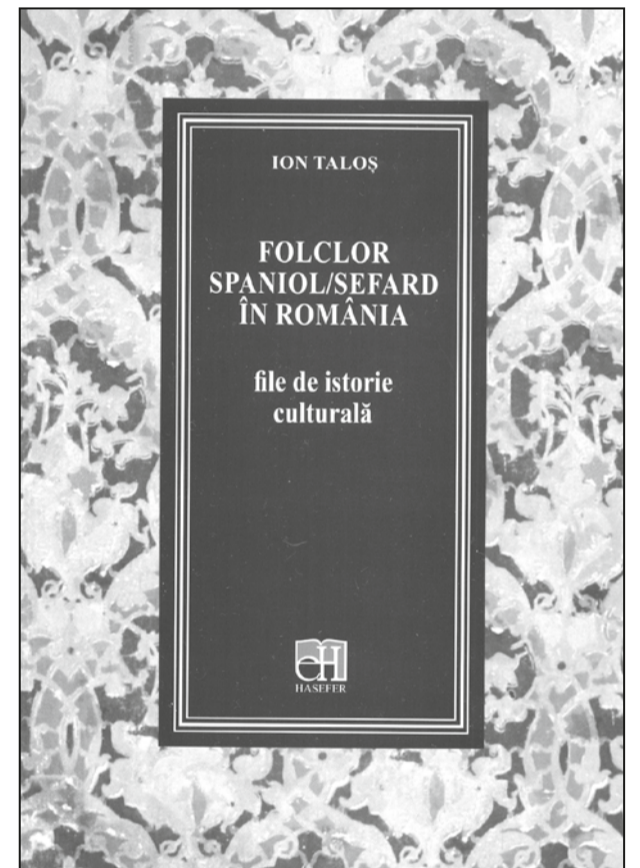
Foarte interesant ni s-a părut *studiul prover-*

belor și maximelor (peste 5400 texte) utilizate de evreii spanioli din Orient (publicate încă din 1885 de Bejarano), în care se poate vedea nu numai un mod de a trăi și de a gândi, dar și un specific al ființării spiritului sefard în relație cu geografia și istoria înrădăcinărilor euro-asiatice.

Cercetarea acestor fapte de cultură atribuite sefarzilor din România (și nu numai), acum, într-o perioadă în care folclorul acesta nu mai este atât de „viu” ca altădată, ar părea un demers recuperator, cu totul insolit, dacă nu am avea în vedere inițiativele câte au fost până acum. De asemenea, problematica aceasta privește și o cherstiune mai amplă a interferențelor „în sudul și sud-estul Europei”.

Într-o *Anexă*, dl Talos reproduce câteva texte privind „*Limba spaniolă în România*” (din „*Adevărul*”, 1903), un studiu de Evaristo Correa Calderon (*El recuerdo de España*), altul de Moses Gaster scris în decembrie 1892 la Londra (*Literatura populară evreo-spaniolă*), un fragment din „*Istoricul comunității din Ploiești. După izvoare scrise și transmisiuni orale*” aparținând lui Israel Șapira, precum și două melodii ale compozitorului sefard A. L. Ivela, păstrate la Biblioteca Națională a Israelului.

În concluzie, fenomenul de cultură sefardă

în România există, el are o tradiție consemnată de aproape două secole și s-a bucurat sporadic în timp de o seamă de cercetători, dincolo de unele „afirmații contradictorii”. Textele din folclorul sefard dovedesc că „sefarzii din România dispuneau în prima jumătate a secolului al XX-lea de un repertoriu de române, cântece lirice, narațiuni și proverbe, asemenea celorlalte comunități, mai numeroase, din sud-estul Europei, dar, din păcate, ele nu s-au bucurat de suficientă atenție din partea cercetătorilor.”

În acest sens, cercetarea dlui Ion Talos este una deopotrivă recuperatoare și de sinteză, aducând în atenție un fenomen istoric, social, cultural din cele mai obscure dar nu mai puțin interesante, în ideea benedictină a valorificării tradițiilor populare în România, în varietatea și complexitatea lor, fundamentate istoric, sociologic și etnofolcloric. ■

Paul Rucher KANTHORA

Eveniment editorial:

„LUCIAN BLAGA – DICȚIONAR ESENȚIAL Oameni din viața lui - I”

UN DICȚIONAR ORIGINAL, NEOBIȘNUT

Numai așa se poate numi recentul volum *LUCIAN BLAGA – DICȚIONAR ESENȚIAL – Oamenii din viața lui* al distinsului critic și istoric literar ZENOVIE CÂRLUGEA, poetul și eseistul de la Târgu-Jiu, unde apare și periodicul admirabil „Portal Măiastra”. Volumul a apărut la „Tîpo Moldova” din Iași, în colecția „Opera Omnia”, în 2017.

În carte figurează 212 nume ale celor cu care LUCIAN BLAGA a venit în contact, de la nașterea sa în satul „care poartă-n nume / sunetele lacrimelor”, în mai 1895, până la moartea sa din 1961, când s-a întors în cimitirul apropiat de casa lui părintească. Fiecare nume este însoțit de o biobibliografie amănunțită și cu unele citate semnificative despre Lucian Blaga sau ale genialului poet, filosof, dramaturg și diplomat. Astfel, *Dicționarul* devine un veritabil compendiu de istorie literară și nu numai. În finalul cărții sunt reproduse titlurile sutelor de volume și ale tot atâtor capitole din diverse cărți în care sunt prezentate opera și viața lui Lucian Blaga, care a murit într-un fel printr-un adevărat „asasinat politic, literar și moral”, cum spune cineva în volum.

Parcurgând nume cu nume, în așezarea lor alfabetică, pomenindu-i pe fiecare, mă voi opri numai la cazurile pozitive, adică la majoritatea lor, ca și la cele câteva negative.

Dar înainte de-a începe acest periplu socotesc potrivit să reproduc unele fragmente din prefața intitulată *Lucian Blaga în oglinzile alterității*:

„Dacă e adevărat, conform principiului alterității, că prin *Celălalt* putem să ne împlinim și definim – viața noastră nefiind decât o permanentă raportare la semenii ce ne-au marcat existența și la ideea de drum prin care destinul nostru s-a rotunjit în acord cu supremele aspirații și permanentele năzuinți – atunci, în cazul lui Lucian Blaga, putem observa ușor cum întregul său parcurs biografic stă sub ceea ce putem numi *coincidentia oppositorum*, ca figură politropică a alterității. Un fel de *conjunție* și *disjunție* a „contrariilor” ce amprentează, în varii manifestări, atât un mod de viață cât, mai ales, un stil de creație.

Nu putem, astfel zis, să ne realizăm decât prin *Celălalt*, viața însăși netezind acest drum al *clădirii* și *regăsirii de sine*. Despre o primă „clădire” și „regăsire de sine” a poetului, etapă a „reformațiunii” sale, mărturisită în tumultuoasele scrisori adresate Corneliiei în perioada 1916-1919, am scris nu demult un capitol întreg în lucrarea *Lucian Blaga. Dinamica antinomiilor imaginare* (ed. I, Media Concept, Sibiu, 2004; ed. II, Tîpo Moldova, 2010), tot astfel putem observa cum biografia blagiană se desfășoară calm, dar implacabil, sub semnul altor *ipostaze ale alterității*, fie că e vorba de ajutorul poetului primit de la membrii familiei, rude sau prieteni, persoane cunoscute apelate insistențios cu rugămintă, fie de la oficialii care au ajutat mai mult sau mai puțin la împlinirea unui destin de excepție, atunci când nu au devenit opaci și frenanți față de respectivul fenomen [...]

Ideea acestui dicționar al întâlnirilor (contactelor) lui Lucian Blaga cu oameni din viața sa deschide, iată, un câmp bio-bibliografic și intelectual de mai largă cuprindere istorico-literară și mai adâncă reflecție asupra modurilor în care s-a creat, s-a afirmat și apoi s-a consacrat opera în conștiința contemporanilor. Proiectul acesta, aplicabil oricărui mare scriitor român (ne gândim în primul rând la Eminescu) este deopotrivă unul recapitulativ și de sinteză, implicând – după cum se va constata – varii aspecte din științele conexe cercetării literare propriu-zise.

E de la sine înțeles că o lucrare de asemenea formulă bio-bibliografică și istorico-literară se constituie într-o contribuție *sui-generis* de probantă expertiză întru luminarea acestui destin artistic, de răscruce în cultura română, care reprezintă pentru secolul al XX-lea ceea ce Eminescu înseamnă pentru cel precedent (C. Noica). Un drum deloc ușor al afirmării de sine printre semenii, împlinindu-se desigur „proba alterității”, legitimând acest demers al cărui rost nu este de a forța evidențele, ci de a furniza o imagine cât mai exactă despre omul care, dincolo de împrejurări și contexte, a avut mereu în vedere propria-i afirmare și consacrare a operei în ansamblu.”

Și acum să ne oprim împreună la numele de la

litera A. Primul este *Felix Aderca* (Zelicu Froim), cu care Blaga a corespondat de la posturile sale diplomatice din Varșovia, Praga, Berna sau de la Roma și Heidelberg. Urmează *Ion Agârbiceanu*, pe care Lucian Blaga l-a numit „Sfânt părinte al literaturii române” – titlul unei lucrări pe care am publicat-o în 2009 la Editura Academiei Române. Reproduc mai jos un fragment din articolul-necrolog *La adormirea lui Lucian Blaga*, în care amintește despre un articol ce-l scrisese pe când Blaga era foarte tânăr:

„Cu greutatea ce parcă se ridică dintr-o rană adâncă mă apropii să-ți spun un cuvânt de bun rămas (...) Ți-am povestit ulterior toată pățania mea cu plasarea în loc de frunte a articolului care, după cum îmi aduc aminte, era intitulat simplu: *Lucian Blaga*. / Cine s-ar fi gândit atunci că voi ajunge, după patruzeci și doi de ani, să-ți spun un cuvânt și la despărțirea ta de acest veac „al muritorilor”, plin de patimile și răutățile muritorilor? / Nu mi s-a dat în patru decenii să mă sfiesc de prima mea apreciere: „talentul”, marea tău talent a crescut, s-a dezvoltat mereu, atât în literatura pură – poezie și dramă –, cât și în operele de gândire. / (...) Greu urcam scările clinice în care te zăvorăse o suferință trupească venită pe neașteptate, dar care nu s-a mai îndurat să te lase din ghiarele ei... / Lumea nu se mira că nu te mai vede în lunile cât ți-ai purtat mucenicia. Nu te-ai îmbulzit niciodată să te vadă, iar în ultimele aproape două decenii (...) ne-ai dat într-o superioară traducere pe *Faust* și volumul *Din lirica universală*, care, dacă n-ai fi scris nicio poezie originală, ar sta dovada marelui tău talent poetic... / Cum te văd în liniștea de veci acum, parcă-mi vine să-ți spun cât de mult ți se potrivească cuvintele din *Autoportret*: „*Lucian Blaga e mut ca o lebdă. / În patria sa / zăpada făpturii ține loc de cuvânt...*”

Ioan Alexandru a fost cel care a însoțit convoiul care ducea sicriul lui Lucian Blaga de la Cluj la Lancrem.

Tudor Argezi era poetul despre care Blaga scria la un moment dat:

„*Eu și Argezi* – i-ar fi spus Blaga, mișcat sincer de aprecierea și complimentele confratelui bucureștean – *suntem doi poli ai poeziei românești dintre cele două războaie. Reprezentăm fiecare lumea noastră proprie, avem matrici stilistice diferite. Între noi există un mare gol. Aștept să vină un nou poet care să umple acest gol și care să reprezinte o linie mediană între noi. Aceasta ar însemna o amplificare a orizontului poetic românesc.* (Ed. Dacia, 1974, pp. 276-277)”

Altfel, genialul și capriciosul Argezi i-a „purat sămbetele”, cum se zice, toată viața lui Blaga, inclusiv la apariția traducerii lui *Faust*.

Livia Armeanu, Vintilă Avram, academicianul *Aurel Avramescu*, om de știință și soția sa Maria, medic, se aflau în bune relații cu Lucian Blaga, întâlnindu-se uneori, în timpul războiului, la ferma fraților *Marin și Tudor Ciortea* de la Axente Sever, localitate denumită astăzi Coșșa Mică.

La litera B figurează 38 de nume. Să le vizităm pe rând. Primul este al poetului *Anatol E. Baconsky*, conducătorul revistei „Steaua”, care, împreună cu Aurel Rău, a încercat să-l publice pe Lucian Blaga în anii interdicției sale oficiale. *Alexandru Balaci* l-a cunoscut personal pe Lucian Blaga, pe când, ca redactor-șef la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, a semnat documentele pentru traducerea din Goethe, Lessing și marii poeți din literatura universală. *Nicolae Balotă*, prestigios eseist și memorialist, fost student al lui Lucian Blaga, la Sibiu, împreună cu alți membri ai „Cercului literar”. *Antonio Banfi*, filosof italian marxist. *Filaret Barbu*, compozitor și dirijor. *Ion Barbu* (Dan Barbilian), matematician și poet celebru. S-au cunoscut și apreciat încă din tinerețe. *Ion Barbu* a scris, în 1943, articolul *Legenda și somnul în poezia lui Lucian Blaga*. *Zevedei Barbu*, psiholog, sociolog și filosof, apropiat de Lucian Blaga. A fost secretar de redacție al revistei „Saeculum” (1943-1944). *Vasile Băncilă*, filosof, eseist, memorialist și pedagog prestigios. Colaborator al revistei „Gândirea”, ca și Lucian Blaga, a scris despre filosofia acestuia, rămânând în corespondență toată viața. *Pavel Bellu*, doctor în estetică la Cluj, unde l-a cunoscut pe Lucian Blaga. *Augustin Bena*, compozitor, văr cu Lucian Blaga. *Victoria Bena-Medean*, verișoară primară a poetului. *Mihai Beniuc*, unul din marii detractori ai lui Lucian Blaga, obligându-l pe acesta să adreseze un amplu *memoriu* Comitetului Central al P.M.R. (recomand lectura volumului recent publicat de Ilie Rad). *Octavian Beu*, critic muzical și de artă. *Rainer Biemel* (Jean Rounault), scriitor român de limbă franceză. *Ana Blaga*, născută *Moga*, de origine aromână, mama lui Lucian, cel de-al nouălea copil al ei. A trăit până în 1933, când scria fratelui său Lionel:

„*Spune-i Mamei că poate să fie tare mândră de mine și că mă voi sili și în viitor să n-o fac de rușine. Vreau să aibă cel puțin această satisfacție pentru cei 40 de ani cât s-a sculat în fiecare zi la 4 dimineața! Ea a fost țaria și salvarea familiei. Astăzi sunt deja așa departe că pot să văd că meritele ei vor fi totdeauna amintite. Și meritele ei sunt cu atât mai mari cu cât nu și-a dat niciodată seama de ele.*” (scrisoare din toamna lui 1933, întrucurându-se cu moartea Mamei, în vârstă de 74 de ani, la înmormântarea căreia Lucian Blaga vine de la Viena la Sibiu, ajungând în momentul final de la biserică.)”

Ana-Dorica Blaga (Dorli), fiica lui Lucian Blaga, născută la Berna, în 1930. Moștenitoarea unică a operei blagiene, pe care a vândut-o Editurii „Humanitas”, rar publicată de aceasta. *Cornelia Blaga*, născută Brediceanu, soția poetului. I-a fost devotată și de mare ajutor toată viața, în diplomație, ca și în cariera universitară și literară. *Corneliu Blaga*, văr de-al doilea cu Lucian, diplomat și memorialist. *Iosif Blaga*, unchiul după tată al lui Lucian. Preot, pedagog și om politic, patriot, a predat filosofia la Liceul „A. Șaguna” din Brașov, unde se mutase de la Sebeș, după moartea tatălui. Acesta, unchiul său, l-a luat și pe Lulu, cum era dezmierdat Lucian, în excursie în Italia, în primăvara lui 1911. Atunci a trecut pentru prima oară peste granița de la Predeal, ca să ajungă la București, vizitând și Biblioteca Academiei Române, unde, glumind, a spus că vrea să ajungă academician. Excursia aceea l-a ajutat să scrie unele pagini din *Trilogia culturii*. *Isidor Blaga* (1851-1908), preot în Lancrem, tatăl copiilor Blaga. Despre el scria Lucian:

„Pe Tata eu nu l-am pomenit decât ca pe un pasionat om al cărții (...) Aproape ziua întreagă el citea, întins pe pat. Cu noi nu mai ajungea decât la un schimb de tăceri”. Format, la a doua generație, în spiritul școlii germane, Isidor își îndeamnă copiii spre carte. El însuși cârturar deschis comunicării, preotul Isidor avea legături cu cercurile săsești, citind permanent cărți și publicații în limba germană, mergând deseori cu căruța la Alba Iulia sau la Sebeș, neocolind „Casina” unde bea un pahar cu vin și se prindea la jocul de cărți, ieșind mai totdeauna păgubaș. Văzându-l mahmur, copiii întrebau „Ce are?”, la care mama obiecta cu maliție: „Ce să fie? Nu-i nimic. Arde Bălgradul!”

...LUCIAN BLAGA

← pag. 33

Letiția Blaga, sora cea mai mare a poetului. *Liciniu Blaga*, al șaptelea copil al familiei. La maturitate a ajuns primarul Sebeșului. *Lionel Blaga* (1885-1952), întâiul născut în familia preotului Isidor Blaga. *Longin Blaga*, alt frate al poetului, negustor. *Tit Liviu Blaga* (1881-1916), al doilea copil al familiei. Profesor de fizică și matematică la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Moare la Budapesta de limfogranulomatoză. *Eta Boeriu*, aromâncă, născută Caranica. Poetă și traducătoare, profesoara mea de italiană la Cluj. Apreciată de Lucian Blaga, încă de la „Cercul literar”. *Gheorghe Bogdan Duică*, academician, critic și istoric literar, profesor la Universitatea clujeană, „adversar permanent” al lui Lucian Blaga. El l-a influențat negativ și pe cumnatul său, Nicolae Iorga. *Lucian Valeriu Bologa*, ilustru medic și istoric al medicinei, care îl cunoștea pe Lucian Blaga încă din timpul studiilor liceale. *Sebastian Bornemisa*, publicist și editor, poet și floricultor, mort în închisoarea din Sighet. Se cunoștea cu Blaga încă de la apariția *Poemelor luminii*. Au fost colegi în guvernul Goga-Cuza. Autorul *Dicționarului* m-a inclus și pe mine. Amintește încercările de a-l sprijini pe Lucian Blaga, în 1954, după modelul reușit cu Ion Agârbiceanu. Totul s-a lovit de dușmănia lui Mihai Beniuc. În acele împrejurări am primit volumul său de *Versuri*, în ediția definitivă de la „Fundatiile Regale”, având dedicația: „Lui Ion Brad, cu bucuria nespuse de rară de a fi întâlnit uniți în aceeași ființă un poet și un om, 23 iulie 1954.” Participând ani de zile la Festivalul Internațional „Lucian Blaga” de la Cluj și Lančrăm, am fost distins cu premiul „Opera Omnia”, cel mai important după premiul Academiei Române din 1959.

Din lipsă de spațiu, opresc aici enumerarea amănunțită a numelor din *Dicționar*. Mă voi opri doar la cazurile deosebite. Astfel, admirația lui Blaga pentru geniul lui *Constantin Brâncuși*, cărui i-a dedicat poezia *Pasărea sfântă*. Mai târziu l-a vizitat în atelierul de la Paris. *Ion Breazu*, profesorul meu clujean de literatură română contemporană. Vechi admirator și sprijinitor al operei bliagene. *Caius Brediceanu*, om politic, militant și participant la desfășurarea evenimentelor de la 1 decembrie 1918, de la Alba Iulia, eveniment evocat cu strălucire de Lucian Blaga, participant și el la acel moment istoric. *Tudor Bugnariu*, poet ilegalist comunist, al doilea soț al lui Dorli, mai în vârstă ca ea cu 20 de ani. Au avut împreună o fată.

Dintre cele 27 de nume de la litera C, trebuie să amintim în primul rând pe *Antonio Oscar de Fragoso Carmona*, președintele Portugaliei în perioada sejurului diplomatic al lui Lucian Blaga la Lisabona. *Carol al II-lea*, regele României, care, la 5 iunie 1937, cu prilejul primirii lui Lucian Blaga în Academia Română, rostea printre altele aceste cuvinte:

„Am ținut să asist la această recepție, pentru că ea are o mare însemnătate. Academia primește în sânul ei pe primul reprezentant al noii școli literare românești de după război. Recepția lui Lucian Blaga la Academia Română este consacrară oficială și definitivă a literaturii actuale românești (...). Tăranul și satul au dominat, fără îndoială, literatura noastră. Au început să o domine prin poeziile populare ale lui Vasile Alecsandri, au continuat să o domine, până la covârșire chiar, prin poporanism, prin „Semănătorul” și prin „Viața Românească” / dar azi, când literatura se zbate să-și găsească o nouă cale, descătușată de acel calapod sentimental-rural – necesar poate la începutul veacului, dar o adevărată piedică pentru marile creații – vine Lucian Blaga și ne arată cum trebuie priceput satul. / E o adâncă lecție de etică culturală; este, pentru cine vrea să învețe, și una de superioară etică politică.”

George Călinescu, divinizat critic, care publicase, în „Gândirea” din 1928, eseu *Lucian Blaga*, rezervându-i în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* un amplu și substanțial capitol. *Ion Chinezu*, criticul și istoricul literar, directorul revistei „Gând românesc”, prieten devotat al poetului, încă din 1938. *Emil Cioran*, a cărui relație cu Lucian Blaga nu putea fi una fericită, privind cultura, istoria și realitatea românească. *Miron Constantinescu*, om politic, prezent o vreme în conducerea Partidului, a încercat degeaba să-l convingă pe Lucian Blaga să se dezică de opera sa filosofică. *Aron Cotruș*, poet și diplomat, coleg și prieten al lui Lucian Blaga, cel care i-a urmat în post la Varșovia și Praga. *Nichifor Crainic*, poet și filosof al ortodoxismului, împreună cu care, alături de Cezar Petrescu, a înființat, în 1921, la Cluj, revista „Gândirea”. De ideologia extremistă a căreia s-a rupt definitiv mai târziu.

Dintre cele 12 nume de la litera D, mai întâi *Constantin Daicovici*, istoricul și arheologul care a descoperit cetățile dacice din Munții Orăștiei, pe care Blaga le-a apreciat în mod deosebit. Rector al Universității clujene, C. Daicovici l-a sprijinit în ultima perioadă a vieții lui Lucian Blaga. *Elena Daniello*, soția unui mare medic fiziolog. A fost, poate, „muza” în care Blaga a investit cea mai mare idealitate și încredere. În ultimii 10 ani de viață, întâlnindu-se aproape zilnic, Elena a acumulat o adevărată comoară de manuscrise bliagene, care se află la Biblioteca Universitară din Cluj, nepublicate încă

din cauza lui Dorli Blaga. *Ștefan Augustin Doinaș*, poetul și studentul la Sibiu al lui Lucian Blaga, în 1943. *Ovidiu Drimba*, asistent al lui Lucian Blaga la catedra de „Filosofia culturii” (1946-1948). A publicat, în 1944, lucrarea *Filosofia lui Lucian Blaga*. Mi-a fost și mie profesor de „Istoria literaturii universale”.

La litera E, doar numele lui *Mircea Eliade*, scriitor, istoric al religiilor, filosof. S-au cunoscut și apreciat reciproc încă din 1933.

Din cei 8 de la litera F, sunt de reținut relațiile lui cu *Eugen Filotti*, publicist, diplomat și scriitor. Un număr de 31 de scrisori au fost adresate acestuia de Lucian Blaga în perioada 1921-1934.

Dintre cei 12 aflați la litera G, întâiul a fost *Mahatma Gandhi*. Poetul asistă la o conferință ținută de Gandhi la Lausanne. *Domnița Gherghinescu-Vania*, „muză în sensul deplin al cuvântului”, cum îi zicea poetul. Cunoscută încă din 1937. Aflată mulți ani la Brașov, Lucian Blaga i-a dedicat poezia care începe cu versurile: „Domnița din țară bârsană / Lumină sunt, inimă, rană.” în volumul *Nebănuitele trepte*. Suferind de tuberculoză, se afla în sanatoriul pulmonar de la Moroeni, unde o vizita Lucian Blaga. A lăsat volumul *Cartea pierdută* (editat postum, 1971), care înmănușează cugetări și fragmente, dar și o parte din corespondența acesteia cu soțul ei, poetul Dumitru Gherghinescu-Vania, precum și cu Tudor Arghezi, alt admirator al ei, și cu Lucian Blaga. *Octavian Goga*, poetul și omul politic, care, împreună cu soția sa Veturia (rudă cu Lucian Blaga), a intervenit pentru numirea acestuia ca atașat de presă la Varșovia (1926-1927). În ianuarie 1938 a fost numit subsecretar de stat în guvernul de tristă amintire Goga-Cuza. *Bazil Gruia*, avocat, poet și memorialist, admirator al lui Lucian Blaga. A publicat, în 1974 și 1981, 3 volume, intitulate *Blaga inedit*, în care a inclus și o evocare a mea.

Dintre cele 9 nume aflate la litera H, nu mă opresc la niciunul.

Dintre cele 3 aflate la litera I, remarcabil a fost *George Ivașcu*, critic și istoric literar, care, în 1960, s-a deplasat la Cluj, unde a avut cu Lucian Blaga o serie de convorbiri cu privire la un nou volum de versuri, până atunci interzis. Convins de Ivașcu, Blaga a publicat în „Contemporanul”, la 26 aprilie 1960 și la 23 august din același an, două articole, pentru care Ivașcu a fost felicitat de Gheorghe Gheorghiu-Dej. În aprilie 1961, Ivașcu îl vizitează din nou pe Lucian Blaga (aflat în spital) pentru a discuta din nou despre volumul de versuri, din care a desprins câteva și le-a publicat în „Contemporanul” la 7 aprilie, anunțându-se apariția volumului. Dar evenimentul s-a produs doar în iarna lui 1962, cu o prefață semnată de G. Ivașcu.

Dintre cei 3 de la litera J, nu mă opresc la niciunul. La litera K figurează doar filosoful german *Hermann von Keyserling*, despre care Blaga a scris în volumul *Zări și etape* din 1968.

La litera L figurează și numele marelui sculptor *Romulus Ladea*, autorul celor două *Monumente Lucian Blaga*, unul aflat la intrarea în satul Lančrăm.

Litera M cuprinde 16 nume. Printre acestea, celebrul scriitor german *Paul Thomas Mann*, pe care Lucian Blaga l-a cunoscut la Varșovia, unde a fost sărbătorit public. *Maria*, regina României, l-a invitat pe poet, auzind despre el într-o călătorie prin Ardeal, la o mare recepție. *Dumitru Micu*, colegul și prietenul meu cel mai drag, cel care scrisese o poezie care începea cu versul „Doamne, îl cunoști Tu pe Blaga?” Mai târziu l-a cunoscut îndeaproape pe marele poet și filosof. A publicat volumele *Lirica lui Lucian Blaga* (1967), *Estetica lui Lucian Blaga* (1970) și *Lucian Blaga: autofăurirea prin logos* (2003). *Basil Munteanu*, istoric și critic literar, autorul celebrei *Panorame de la littérature roumaine* (1938). Alături de Rosa del Conte, acesta l-a propus, în 1956, pe Lucian Blaga pentru Premiul Nobel. Oficialitățile române s-au opus. *Eugenia Mureșanu*, poetă clujeană, una din admiratoarele lui Lucian Blaga. *Benito Mussolini*, dictatorul italian, evocat împreună cu alte celebrități cunoscute de Blaga în volumul său *Isvoade* (1972).

Dintre cei 3 de la litera N mă opresc doar la *Constantin Noica* (1909-1987), filosoful persecutat multă vreme pentru ideile și scrierile sale. A colaborat în revista „Saeculum”, editată de Lucian Blaga în 1943. S-au întâlnit prima oară în 1944. Noica l-a apreciat enorm pe Lucian Blaga, făcând demersuri pentru traducerea acestuia în Occident. La 11 mai 1984, participând la Festivalul Internațional „Lucian Blaga”, ediția a IV-a, venit special de la Păltiniș, afirma că „dacă secolul al XIX-lea fusese al lui Eminescu, secolul al XX-lea va fi al lui Blaga”.

La litera O figurează 3 personalități distincte. Primul, *Ion Olteanu*, regizor. A montat la Timișoara, în 1941, piesa *Daria*. În 1943 a montat la Sibiu *Cruciada copiilor*. *George Oprescu*, istoric și critic de artă, i-a fost coleg de breaslă diplomatică la Geneva, unde va ajunge secretar al Comisiei de cooperare intelectuală a Ligii Națiunilor și coleg cu Elena Văcărescu, amândoi fiind apreciați de ministrul Nicolae Titulescu. *Andrei Oțetea*,

istoric, membru al Academiei Române. A fost bun prieten cu Lucian Blaga în timpul studiilor liceale de la Brașov.

La litera P figurează 17 nume. Printre ele, al criticului și teoreticianului literar, comparatist de seamă, *Edgar Papu*. L-a cunoscut pe Lucian Blaga în 1936, la Viena, unde Blaga se afla în calitate de consilier de presă. *Dorin Pavel*, socotit „părintele hidroenergeticii românești”, fiul Letiției, sora cea mai mare a poetului. *Perpessicius*, cunoscutul istoric și critic literar, strălucit eminescolog. L-a publicat lui Lucian Blaga, în decembrie 1925, în foileton, amplul eseu *Daimonion*. În 1927, Perpessicius va scrie elogios despre piesa „Meșterul Manole”, reprezentată pe scena Naționalului bucureștean. *Cezar Petrescu*, prozatorul și gazetarul împreună cu care, alături de Adrian Maniu și Gib I. Mihăescu, Lucian Blaga a participat la înființarea revistei „Gândirea”, apărută la Cluj. *Ion Petrovici*, filosof, om de cultură, om politic, fost ministru al Educației Naționale. A fost în corespondență cu Lucian Blaga din 1937, când se afla în post diplomatic la Berna. *Ion Pillat*, strălucitul poet, eseist, traducător, publicist și editor, participant, în 1919, la Conferința de Pace de la Paris, a cunoscut-o pe Cornelia Brediceanu, viitoarea soție a lui Lucian Blaga. Mai târziu, prin 1930, când Blaga venea la București, era primit în casa lui Ion Pillat. Au corespondat de-a lungul anilor, iar în perioada 1939-1945 cei doi se vor întâlni în cadrul ședințelor de la Academia. *Josef Pilsudski*, mareșal și om politic polonez, pe care Blaga l-a cunoscut ca atașat cultural la Legația României (1926-1927). *Iosif Sextil Pușcariu*, filolog și lingvist renumit, pedagog, critic literar și teatral, publicist și editor, academician. În 1918, aflându-se profesor la Cernăuți, va publica în „Glasul Bucovinei” unele titluri din primul volum al lui Lucian Blaga, *Poemele luminii*. În 1936, la Academia Române, Sextil Pușcariu a susținut Raportul pentru primirea lui Lucian Blaga, amintind cele patru aspecte ale acestui mare creator (poet, dramaturg, eseist și filosof), încheind astfel: „Prin alegerea lui Lucian Blaga ca membru al Academiei Române, la o vârstă când talentul lui e în plină ascensiune, vom avea în mijlocul nostru un mare creator, poet și filosof în același timp”. La solemnitatea din 5 iunie 1937, din Aula Academiei, au urmat celelalte discursuri și alocuțiuni ale lui Al. Lapedatu, Lucian Blaga, Ion Petrovici și Regele Carol al II-lea.

La litera R figurează 9 nume. Un filosof, dramaturg, pedagog, fost președinte al Academiei Române (1938-1941), *Constantin Rădulescu-Motru*. În revista „Saeculum” (nr.5/1943) Lucian Blaga publica articolul vitriolant „Automatul doctrinelor”, prin care îl avea în vedere pe „științificul” C. Rădulescu-Motru. Acesta era un răspuns adresat celui care, în articolul „Ofensiva contra filosofiei științifice” („Revista Fundațiilor Regale”, iulie 1943) incrimina filosofia lui Blaga de „misticism” și o considera nocivă pentru tinerele generații, acuzații neîntemeiate. Blaga scrie un pamflet adresat celui numit *Constantin Mortu*, care indignează pe unii academicieni, care cer excluderea lui Blaga din Academia, ceea ce s-a întâmplat doar în 1949. *Aurel Rău*, poetul și eseistul, conducătorul revistei „Steaua”, după plecarea lui Baconsky în 1959, a avut și meritul de a-l fi publicat pe Lucian Blaga prin „Fântânile” și „Mirabila sămânță” (nr.12/1960), apoi cu alte 13 titluri. A fost singurul poet clujean cărui i s-a permis, la 9 mai 1961, să vorbească la mitingul de doliu. În 1966 a publicat în colecția „Cele mai frumoase poezii” o selecție din versurile lui Lucian Blaga, prefațată de Aurel Rău. *Liviu Rebreanu*, marele prozator, dramaturg, publicist, academician. La sfârșitul anului 1928 a fost numit director al Teatrului Național din București (până în 1930, revenind în 1941, până în 1944). În acea perioadă, Lucian Blaga îi adresează câteva scrisori, solicitând punerea în scenă a pieselor *Meșterul Manole* și *Tulburarea apelor*. Au corespondat adeseori până la decesul lui Rebreanu, în 1944. *Liviu Rusu*, estetician, eseist, critic și istoric literar. Ne-a predat cursul de istoria literaturii universale, un semestru, în anul universitar 1948-1949. În anul 1955, la 9 mai, aflându-se cu D. D. Roșca la locuința lui Lucian Blaga, cu prilejul aniversării a 60 de ani de viață, esteticianul i-a făcut surpriza de a-i citi cele 50 de pagini ale studiului *Viziunea faustiană în opera poetică a lui Lucian Blaga*.

La litera S figurează 10 nume. Începutul se face cu *Mihail Sadoveanu*. Lucian Blaga a început traducerea operei goetheene *Faust*, la sugestia și cu ajutorul lui Mihail Sadoveanu, pe atunci președintele de onoare al Uniunii Scriitorilor, întâmpinând mari greutăți din partea lui Mihai Beniuc. În tableta sa *Patriarhul pădurilor*, din 1961, Lucian Blaga scrie: „Am stat de fiecare dată unul în fața celui altul mai mult tăcând. Anevoie se poate arăta în cuvinte cât de grăitoare sunt tăcerile lui Mihail Sadoveanu. El tace ca piatra, ca frunza verde sau ca un fulger mut, din depărtări.”

→ pag. 35

ION MĂRGINEANU

Bine-ar fi să-mi dai un râu
să-l port sabie la brâu,

să-l ascut de un răzor
dor de ducă, stea de dor,

s-asmut umbrele cu el
Paștile-n surâs de miel

Să îl duc lui Moș Crăciun –
colindă de brad străbun

Să mi-l joace ielele,
căzătoare stelele

Să-l întorc pădurilor –
prunc pe gura frunzelor

Să-l slobod la rădăcină
Duh al Tău, Limbă Română.
(Peruca transparenței)

Pe sub geana de pădure
Cerule blând se face mure,
Trece-un fulger să-l ușure
Dar nu-l seacă, nici nu-l gure,
Doar ca iarbă să-l îndure
Și ca inimă să-l fure
Și să-l umple tot de mure.
(Poteci prin armură)

Strigă dorul după mine:
Măi române, măi vecine,
De vrei vremea să te-aline,
Să te pui cu moartea bine.
N-o lăsa să te domine,
Nu-i cere să ți se-nchine!

Las-o-n veche pustiire
Fără flori, fără iubire,
Și nu-i da nimic de știre.
Singură umblă prin lume
Și-o să te caute-anume

Să îți fure blândul nume,
Să facă din el tămâie
Nimeni să nu te mai știe.
Numai viermii prin sicrie.
Stai vremelnic lângă mine
Că sunt pus cu moartea bine.
(Îndemn al cumințeniei)

Vreme frumoasă, cald desfrâu:
Sunt crucea apei pe pârâu,
Și orișicât m-ar întrista,
Un curcubeu golit de flori
Tot piatra-i florăria mea –
Cutie sacră cu comori –
Moarte frumoasă, cald desfrâu
Umbră psaltirii pe pârâu.
(Instantanee golite de flori)

Vârsta-nșirată-n straie noi –
Câmp de moi cârpe și măgele.
Domnul calcă desculț prin ele
Cu tălpi de vâratice ploi –
Singuratic se joacă-ntre ele
Rănila rămân între noi...

Toamna când o fi să culegi,
Doamne, parfum din trena lor,
Reține-n grinda din pridvor
Doar pașii pe care-i alegi –
Urcați între Tine ciopor
Spre slava Ta să îi dezlegi –
Grădină-n care să ascuți
Albine-n miere cum se mor!
(Rugă cu măgele)

Mai reciclează Moartea, Doamne,
E prea-ncrezută și virilă,
Pornită-n van să te răstoarne
Cu ochi de zgură și docilă.
Mai reciclează-i nervii, Doamne,
E prea-nfrunzită și fudulă!
Și e atât de demodată
Pe gură șarpe-n domolire,
Pare a cerului erată –
Cântaru-ți a descumpănire –
Tăcerii putredă prelată,
Mustind a vierme și psaltire.

Și nu știu cum îți face cinste

De-o ții așa imaculată –
Un lucru-i cert: ea nu te minte
Meniu-i lui „A fost odată”
Din Rai căderii face cinste
Ca veche-a Ta imaculată!
(Sărutând mâna lui Dumnezeu)

Dintre surpările din mine –
înjunghierea pe la spate
a bucuriilor creștine,
cu-arama brazdei presărate –
și ea, brățară cu aldine –
semințe-n sfinți mereu surpate.

Se-adaugă descreierate,
hulpave pajiști endocrine –
oglinzi stătute prin palate,
prin care șarpele revine
la sufletele greu mușcate,
cu izgonirea să le-aline.

Noaptea și Ziua se aleargă
ca două frunze orfeline,
surpările încep să spargă
atâtea schituri roase-n mine,
îngenunchieri duse pe targă –
meniu ferestrelor creștine.

(Supliment la nemărginire)

Gândurile cum mă-nșeală.
Parc-ar fi acră cerneală!

Pusă și ea la uscat
De un ghem prea blestemat.
Chinută iarbă-n ram –
Cuib al celui ce eram,

Ciugulită de un corb
Liric, fiu, Homerul orb –

Rănila mă tund, mă sorb
Nici tu sud, și nici tu Nord.

(Căpușe boicotind târziu)

Numai umbră răsturnată
lângă drum bătrâna casă –

Numai salcie plâpândă
la pârâu piatra să plângă

Numai lemnul mut din poartă
dă din bici icoană moartă

Și-un rozariu păcălit
de un crez nemărginit

Și-o fărâșă, cap de zeu,
smulgând cer din curcubeu.

Și o casă părintească –
cruce să se prăbușească

În întoarcerile mele –
cuțit de-ascuțit surcele,

Și uitarea, stea pe-o dungă
să mă scarmene s-ajungă

Eu în Rai, eu pe niciunde –
Înger ce nu-mi mai răspunde.

(Tâmplă dezmoștenită)

CZESLAW DZWIGAJ

Antonio de Oliveira Salazar, prim-ministru al Portugaliei între 1932-1968. Lucian Blaga l-a cunoscut și l-a evocat în romanul său *Luntrea lui Caron*.

Ion Dezideriu Sârbu, prozator, eseist, dramaturg, autor al unei vaste literaturi de sertar. Pentru Lucian Blaga, fostul său student de la Sibiu era „un foarte bun cap filosofic și literar, el însuși scriitor”.

Radu Stanca, poetul, dramaturgul, eseistul, regizorul. A fost numit, în 1942, asistent la catedra profesorului Lucian Blaga, unde a rămas până în 1945.

Dumitru Stăniloae (1903-1993), preot, teolog, profesor universitar, traducător, scriitor, cu studii în multe centre universitare occidentale. Începând din 1942, acesta a criticat concepțiile filosofice ale lui Blaga. Articolele sale au fost adunate în broșura *Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, de unde se vedea neputința autorului de a înțelege diferența dintre religie și filosofia religiei. Blaga a publicat în revista „Saeculum” din 1944 *De la cazul Grama la tipul Grama*, care îl viza pe Dumitru Stăniloae, adică tipul dogmatic. Teologul nonagenar s-a dovedit nu doar un adversar ideologic al lui Lucian Blaga, ci chiar un dușman al numelui său.

Vasile Stoica (1889-1959), diplomat, publicist, colecționar de artă, fost coleg de liceu, la „Andrei Șaguna”, cu Lucian Blaga. Diplomați eminenti, au corespondat de-a lungul anilor. Pe Vasile Stoica l-am cunoscut și eu, în 1958, la familia cumnatului său, pictorul Traian Bilțiu Dâncuș. M-a impresionat marea lui cultură, modestia sa, aflând mai târziu amănunte despre viața lui plină de întâmplări extraordinare. Litera T cuprinde 7 nume. Printre ele, și al lui Ionel Teodoreanu, popularul prozator, avocat renumit, mort în timpul viscolului din februarie 1954, când și eu mă aflam chemat de la Cluj, la „Sesiunea ideologică”, ținută în fosta vilă a lui Malaxa, actualul

sediul al Institutului Cultural Român. În toamna lui 1953, prezent la Cluj, ca avocat, s-a întâlnit cu Lucian Blaga, în prezența lui Bazil Gruia, eveniment consemnat de acesta în volumul *Blaga inedit*.

Nicolae Titulescu (1882-1941), părintele diplomației române moderne. Lucian Blaga l-a cunoscut mai bine în vremea când se afla la misiunile noastre din Berna și Viena. L-a evocat într-o conferință ținută la Sibiu în 1945, amintindu-și de prima întvedere din 1928, pe când era atașat de presă în capitala Elveției și la Liga Națiunilor avea loc „procesul optanților maghiari”, pentru care pregătise un volum masiv de documente. În semn de veche admirație, Blaga îi dedică lui Nicolae Titulescu *Cunoașterea luciferică* (1933).

La litera V întâlnim 8 nume. Printre ele al lui Dumitru Vatamaniuc, care a publicat volumul *Lucian Blaga. Bibliografia* din 1977. Acesta a evocat faptul că l-a întâlnit pe Blaga la Sibiu, în decembrie 1943, când și-a început studiile universitare.

Tudor Vianu (1897-1954), celebrul estetician, critic și istoric literar, poet, eseist, filosof. În „Sburătorul” din 1919, Tudor Vianu a publicat un comentariu la placheta de aforisme *Pietre pentru templul meu*. Iar Lucian Blaga a publicat în 1925 o recenzie la cartea lui Vianu despre poetica schilleriană. În decembrie 1925, Tudor Vianu a publicat în „Cuvântul” un articol intitulat *Teatrul domnului Lucian Blaga*, observând că acesta a înscris în literatura noastră „acel sentiment frenetic al vieții resorbit în curentul eliberator al energiei universale”, întâlnit atât în *Vreau să joc*, dar și în *Tulburarea apelor*, *Fapta*, *Daria*.

Alexandru Vlașuță (1858-1919), poetul și prozatorul clasic, pe care Lucian Blaga, venind la București după apariția primei sale cărți, a ținut să-l vadă, când

acesta era bolnav și, în convorbire, îl întreba care este atmosfera în Ardeal după Marea Unire.

Aurel Vlaicu, celebrul inginer și aviator, pe care, în septembrie 1910, elevul Lucian Blaga l-a cunoscut în curtea sălii de gimnastică a Liceului „Andrei Șaguna” și despre care își amintea: „El prinse numaidecât a ne da lămuriri cu privire la proiectul miniatural, de aeroplan, ce ni-l arăta. Modelul să fi tot avut lungimea de un metru. Și era, precum se ghicea din toate detaliile, lucrat cu o meticulozitate ușor exaltată, proprie unui bijutier care s-ar gândi la niște mori de vânt.”

Ion Vlasiu, marele sculptor, pictor și scriitor, l-a cunoscut pe Lucian Blaga în 1935 la Cluj, cu prilejul premierei lui Avram Iancu. Poetul a vizitat expoziția acestuia, purtând discuții despre artele plastice. S-au reîntâlnit, în 1947, la ferma lui Marin Ciorte de la Copșa Mică. Pictorul i-a făcut poetului un portret în cărbune.

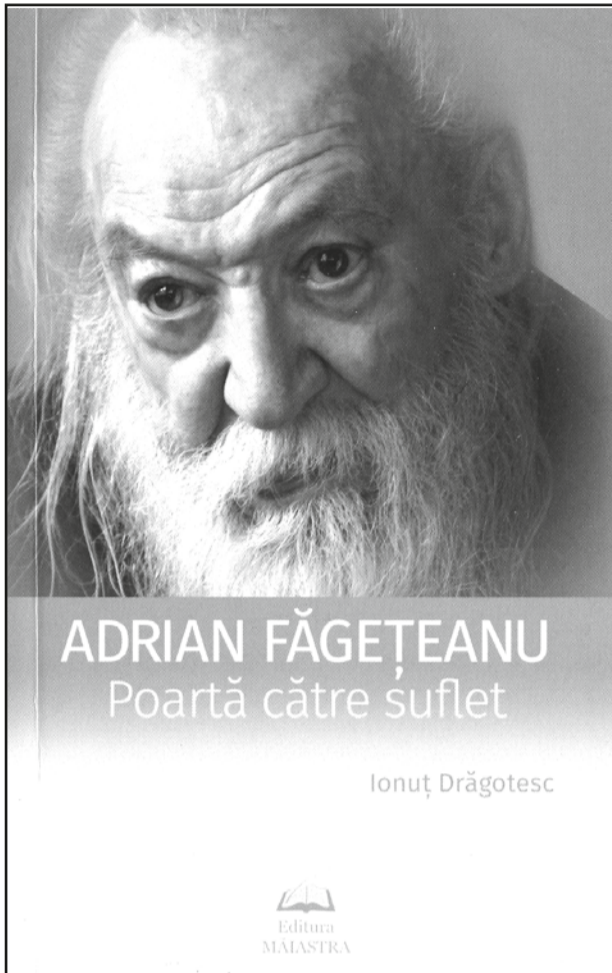
La literele W și Z niciun nume deosebit.

Am remarcat încă de la începutul acestor comentarii că domnul Zenovie Cărlugea a utilizat, pentru alcătuirea celor 212 bio-bibliografii, 60 de lucrări de orientare generală, 62 de monografii, dintre care 13 semnate de el. La capitolul *Studii în volume* am numărat 131 de titluri. Am numărat și 60 de titluri incluse în *Studii, articole în periodice*.

Chiar dacă mă repet, nu pot încheia fără a elogia, încă o dată, formula originală, unică a *Dicționarului*, conceput și alcătuit de un singur om, după care un institut de specialitate (mă gândesc la „George Călinescu”) ar putea alcătui unul dedicat vieții și operei poetului nostru național Mihai Eminescu. ■

„Rugul Aprins” la Mănăstirea Lainici din Defileul Jiului

„Părintele ADRIAN FĂGETEANU
Rug Aprins al neamului românesc”

ADRIAN FĂGETEANU
Poartă către suflet

Ionuț Drăgotesc

EDITURA
MĂIASTRA

La Editura „Măiastra” din Tg.-Jiu, sub semnătura lui Ionuț Drăgotesc și cu o prefață de cunoscutul actor Dan Puric, a apărut nu de mult lucrarea *Adrian Făgeteanu. Poartă către suflet* (2016).

Din datele biografice despre acest „uriaș al Duhului”, alcătuite de arhimandritul Ioachim Pârvolescu, starețul Mănăstirii Lainici, aflăm că „Părintele Adrian Făgeteanu este cel care a încheiat ciclul falnicilor bătrâni nevoitori la început de secol XXI – în Mănăstirea Lainici.” Cu părintele Făgeteanu „se încheie o generație a unui monahism românesc ireversibil, inconfundabil, unic.”

Găsindu-și odihna de vechi lângă tâmpla bisericii vechi din complexul Mănăstirii Lainici, părintele Făgeteanu și-a petrecut viața plină de sbucium în verticalitate, moralitate, simplitate și smerenie, figura lui „cu ochi de vultur și cuvântul tranșant fără echivoc aducându-ne în față figura unui mare profet al Vechiului Testament.”

Anii de temniță grea la Aiud și prin atâtea închisori comuniste nu l-au clintit din credința în Hristos. S-a născut la 3 noiembrie 1912 în satul bucovinean Deleni, județul Cernăuți, în familia unui preot ortodox, luând numele de botez *Alexandru*. Absolvent al Liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți, a urmat cursurile Facultății de Drept în același oraș, profesând temporar în Baroul din Baia. A lucrat apoi în cadrele Ministerului de Interne, fiind șeful Biroului Administrativ Fălticeni. Între 1939 și 1941 a fost șeful Biroului de Siguranță, după care pleacă pe front de est, unde va fi rănit grav în luptele de la Stalingrad. Scăpând dintr-o rănire mutilantă, printr-o minune dumnezeiască, a hotărât să devină călugăr. La 2 februarie 1944 este tuns în monahism la Mănăstirea Putna (1944-1947). A urmat în paralel cursurile Facultății de Teologie din Suceava, după care se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din București. Acum se va apropia de gruparea „Rugul Aprins” de la Mănăstirea Antim. După instaurarea regimului comunist și în urma represaliilor exercitate împotriva membrilor „Rugului Aprins”, Adrian Făgeteanu se va retrage la Mănăstirea Govora, unde va fi hirotonit ieromonah (1948-1950). În primăvara lui 1950 vine la Mănăstirea Crasna, fiind coleg de cin monahal cu ieromonahul Agaton, nimeni altul decât poetul de mare faimă creștină Sandu

Tudor, care era și starețul mănăstirii. În locul acestuia, arestat la 24 iunie 1950, mitropolitul Firmilian al Olteniei îl numește stareț. La 24 decembrie 1950 va fi din nou arestat în lotul „Rugului Aprins”, fiind condamnat la 8 ani de temniță grea, ispășind în închisorile de la Tg.-Jiu, Jilava, Făgăraș, Aiud și Canal.

Eliberat la 28 septembrie 1956, se va întoarce în Gorj, mai întâi la Crasna unde nu este primit, ci la Mănăstirea Lainici de sub ascultarea lui Calinic Cărașan, unde rămâne timp de un an. În 1958 pleacă după mentorul său duhovnicesc, ieromonahul Agaton (Sandu Tudor), la mănăstirea Rarău, apoi la Slatina. Arestat din nou la 25 februarie 1955 pentru „crimă de activitate internă contra clasei muncitoare și mișcării revoluționare”, va fi condamnat la 20 de ani de muncă silnică, odată cu ceilalți membri ai *Rugului Aprins*, îndurând siluiri și umilințe groaznice până în 1964, când este eliberat.

A slujit ca preot misionar în Episcopia Clujului (Cheia de Jos, Piatra Fântânele, Sălătruc-Petroșani).

Este transferat în 1972 la schitul Cheia din Prahova, iar în 1973 la mănăstirea Ciorogârla până în 1975, când va reveni la Căldărușani, în perioada 1979-1981 fiind preot slujitor la Mănăstirea Viforâta (Dâmbovița).

În 1981 va reveni la Mănăstirea Antim din București, unde rămâne cu amintirile de altădată și cu o viață plină de chinuri și itinerante tracasări până în 2003, când hotărăște să se retragă la Mănăstirea Lainici, schitul Locurele. Coborât la mănăstire în 2009, din cauza bolii tot mai severe, va pleca la Domnul la 27 septembrie 2011, „de prăznuirea Sfântului Antim Ivireanul pe care l-a iubit foarte mult și a fost înmormântat de 1 Octombrie de praznicul Acoperământului Maicii Domnului „Grabnic Ascultătoare”, pe care a iubit-o foarte mult și i-a slujit întreaga viață.” (Arhim. Ioachim Pârvolescu, starețul Mănăstirii Lainici).

Interviul reproduș în prezenta lucrare luat părintelui Adrian Făgeteanu de Ionuț Drăgotesc (la propunerea starețului Ioachim), un mai vechi pelerin din Valea Jiului la Mănăstirea din Defileu, deopotrivă deschisă duhovnicește și locuitorilor de dincolo de munți, din Petroșani și Țara Hețegului, este luat la vârsta de 99 de ani, cu puțin înainte de trecerea intervievatului la cele veșnice.

Întrebările au vizat fie chinurile la care a fost supus în închisorile din Aiud, Jilava, Făgăraș, Gherla ori Suceava, fie aspecte legate de viața atât de itinerantă prin toate provinciile românești, dorința de a deveni om al dreptății pentru cei lipsiți de sprijin (devenise avocat din acest considerent etic), raporturile cu mișcarea legionară (dezavuând acțiunea lui Horia Sima de a transforma în partid de guvernământ revanșard o mișcare a *românismului de idei*), plecarea voluntară pe front („să câștigăm războiul împotriva marxismului din Rusia”) și convingerea că, rănit mortal, „am fost salvat de Dumnezeu”.

Întrebat dacă vede în comunism „cel mai mare rău întâmplat românilor”, părintele Făgeteanu aprecia că „Românii și-au făcut ei singuri mai mult rău decât le-a făcut comunismul”. Și încă: „Cea mai mare putreziciune este dezbinarea”, iar salvarea o vom avea „numai dacă ne vom uni”.

Considerații asupra epocii secularizante tot mai accentuate sau despre pierderea credinței și nevoia de „reîncreștinare” a omului ori despre corupția, care este meteahnă veche în România, și viața modernă atât de „săracă în Duh”, toate acestea sunt exprimate tranșant, fără nici un fel de menajamente nici asupra clerului, nici asupra omului simplu, căutător de credință pe la mănăstiri și biserici...

Și mai aduce aminte părintele Adrian Făgeteanu despre bunicul dinspre mamă care făcuse parte din Societatea „Arboroasa” împreună cu Ciprian Porumbescu și Dimitrie Onciu, militând pentru

„Nu este o carte lungă, complicată, ci din contră, una concisă, parcă cu limpezimea apei de munte, care-ți dă gustul purității și te revigorează dintr-o singură sorbitură. Părintele este izvorul, cel care întreabă este românul rar de astăzi, care are reflexul organic de a ocroti și respecta trecutul. Cu gingășie și cu multă pricepere sufletească, el a făcut jgheabul de lemn ca apa cea bună să nu se piardă. Și-atunci simți că din taina pământului și din mâinile priceputului gospodar poți bea apa vie ce va să stingă setea noastră de cer. Citiți cartea și astfel, pe nesimțite, vă veți recuceri tăria și seninul sufletesc de-a face parte din acest neam.”

Dan Puric

dezlipirea Bucovinei de la Austro-Ungaria și alipirea ei la Regatul României, mișcare deconspirată și ai cărei membri au fost condamnați la închisoare. A făcut el însuși parte din Societatea „Junimea” de după 1900, animat de același îndemn cărturăresc și gânduri patriotice.

Suferința, dacă o accepți, spune părintele Făgeteanu, călît în închisorile comuniste, „este o cale spre mântuire”, mântuire care fără *smerenie* nu se poate desăvârși, recomandând un fel de „dreaptă *socoteală*” care „este mai potrivită decât excesul de smerenie sau falsa smerenie”. Spiritul său de creștin autentic, născut iar nu făcut, condamnă cu aplomb neajunsurile chiar din sânul vieții duhovnicești, găsindu-l, bunăoară, mai vinovat decât Arie pe filosoful Origen, pentru toleranta credință a bunătății lui Dumnezeu răspândită prin atâtea și atâtea scrieri, care diluează mesajul biblic și dă iluzia păcătoșilor de orice fel că vor fi iertați...

Critici aspre aduse la adresa păturii monahale (spiritul materialist, vicii și comportamente care favorizează prozelitismul ateu, scrierea minții oamenilor cu tot felul de nechibzuri, arghirofilia și neimplicarea manifestă în păstoria cu râvnă și spor la locul încredințat, refuzul sau neglijența omului modern față de mărturisirea duhovnicească, neînțelegerea a ceea ce este „*taina spovedaniei*”, fetișizarea ideii de „moaște” și alergarea mirenilor

cu mașina pe la mănăstiri, credința stupidă în „lăcrimarea” icoanelor, reproducerea atâtor surrogate ale ideii de sacru și nu în ultimul rând îndemnul de fi purtători, ca pe vremuri, de „*cruce de lemn și inimă de aur*”, și nu invers, cam cum e moda ambigenă azi, - și multe alte gânduri, convingeri, trăiri, adevărate flori de „Rug Aprins”, se pot citi cu mult folos și luare aminte în această lucrare ce restituie personalitatea de Duh Aprins a părintelui Adrian Făgeteanu, nume menit a completa tabloul de valori al grupării de înalte trăiri spirituale și crâncene ispășiri. ■

Dora MESEȘAN

La Arhiepiscopia Râmnicului:

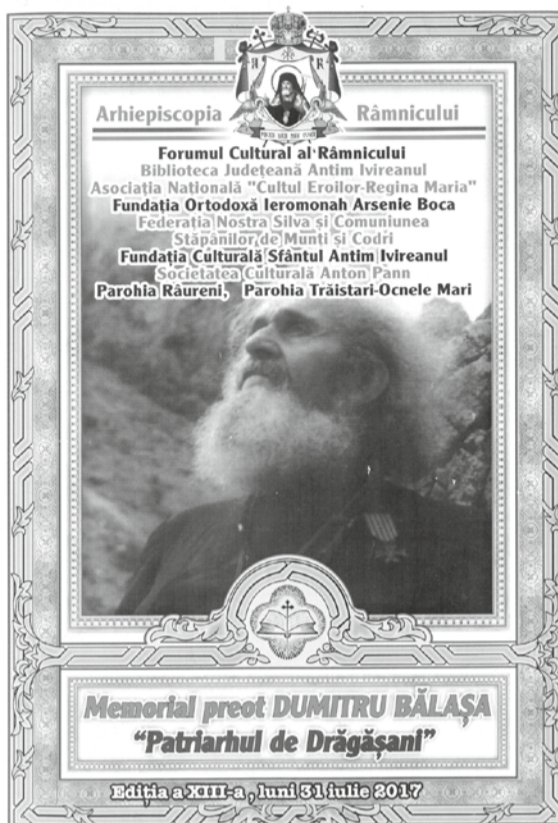
Memorialul „Preot cercetător istoric DUMITRU BĂLAȘA”

Ediția a XIII-a, 31 iulie 2017

Luni, 31 iulie a.c., la Arhiepiscopia Râmnicului – Centrul social-cultural «Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica», s-au desfășurat lucrările celei de-a XIII-a ediții a Memorialului „Dumitru Bălașa” – Patriarhul de Drăgășani, autorul unor valoroase lucrări privind străvechimea poporului nostru și ideea de continuitate de-a lungul vremurilor, din antichitate, prin Evul Mediu târziu, până azi. Preot de mir la biserici din Dolj și Vâlcea, redactor la „Mitropolia Olteniei” din Capitala Băniei și mai apoi cercetător istoric, dacist, medievist, literat, preotul Dumitru Bălașa este autorul unor lucrări de istorie antică și medievistică, de etnofolcloristică și tradiție teologică, al căror ecou este încă viu în domeniile respective, cu toate rezervele și meritele de pionierat exprimate de o parte și alte.

După slujba de pomenire oficiată de un sobor de preoți, ce a avut loc în Catedrala Arhiepiscopală „Sfântul Nicolae”, începând cu ora 11,00 participanții s-au adunat în sala Episcop Iosif Gafton a Așezământului Sfântul Calinic pentru a primi salutul de „Bun venit!” din partea organizatorilor, în primul rând mesajul eparhial și Cuvântul de binecuvântare din partea I.P.S.S. Dr. VARSANUFIE, Arhiepiscopul Râmnicului, transmis, prin părintele consilier cultural Ștefan Zară, prezent pe tot parcursul lucrărilor simpozionului.

A urmat Colocviul pe tema; „Părintele Dumitru Bălașa – duhovnic, teolog, cercetător istoric al BOR”, cu participarea unor cercetători istorici, oameni de cultură și artă din București, Craiova, Târgu-Jiu, Râmnicu-Vâlcea, Drobeta Turnu-Severin, Sibiu, Pitești etc. Modera-

tori: Preot Prof. dr. Alexandru Stănculescu-Bârda și Prof. dr. Zenovie Cârlușea. Cu acest prilej s-au lansat cărți și reviste de interes teologic, istoric, cultural, literar și au luat cuvântul cercetători istorici, etnofolcloriști, filologi, precum profesorii universitari: filologul și scriitorul Ioan St. Lazăr, istoricii Toma Rădulescu și Dinică Ciobotea, pr. dr. editor Al. Stănculescu-Bârda, scriitorii Vasile Ponea și Zenovie Cârlușea, istoricul Eugen Petrescu, decanul Teologiei din Craiova, pr. prof. dr. Ștefan Resceanu, cercetător Antigona Grecu și Geo Stroe din București.

Organizatorii, în frunte cu același vrednic de toată lauda preot paroh și mare cărturar Nicolae STATE-BURLUȘI de la Parohia Răureni-Vâlcea, cu ajutorul neprecupețit al av. Bogdan Ioan Tudor Todoran (care a fost răsplătit cu un Ordin de Merit), s-au îngrijit ca toate momentele memorialului să decurgă într-o atmosferă de duhovnicească omagiere, cursivă și fără sincope, drept care amintim aici Arhiepiscopia Râmnicului, Forumul Cultural al Râmnicului, Biblioteca Județeană «Antim Ivireanul», Asociația Națională „Cultul Eroilor Regina Maria”, Fundația Ortodoxă «Ieromonah Arsenie Boca», Federația «Nostra Silva» și Comuniunea Stăpânilor de Munți și Codri, Fundația Culturală

«Sfântul Antim Ivireanul», Societatea Culturală «Anton Pann», Parohia Răureni, Parohia Trăistari-Ocnele Mari, Casa de avocatură Bogdan Ioan Tudor Todoran.

Reproducem în continuare cuvântarea omagial-documentară susținută de dl prof. dr. Zenovie Cârlușea, unul din colaboratorii apropiați ai pr. cercetător istoric și etnofolclorist Dumitru Bălașa. (Red.)

*

**IPS Părinte Arhiepiscop VARSANUFIE,
Preacucernice Părinte NICOLAE STATE-BURLUȘI,
Onorați invitați, Doamnelor și Domnilor,**

Iată-ne, din nou, împreună, la cea de-a XIII-a ediție a Memorialului „Preot DUMITRU BĂLAȘA”, personalitate binecunoscută a bisericii strămoșești și culturii naționale. Se împlinesc 106 ani de la nașterea „Patriarhului de Drăgășani”, iar în decembrie 15 ani de la trecerea sa în lumea celor dreți și buni, după cum bună, rodnică și binemeritată îi este amintirea (1 aug. 1911 – 22 dec. 2002).

Îmi place să cred – și nu mă îndoiesc deloc de aceasta – că toți cei care suntem veniți aici, în capitala Sfintei Arhiepiscopii a Râmnicului, l-am cunoscut pe părintele Dumitru Bălașa, i-am fost prieteni și apropiați, ori am participat la evenimente culturale în care prezența părintelui Bălașa ne-a rămas vie amintire. Cine nu-și amintește de spiritul mobilizator al cercetătorului istoric, care – din prea plinul dragostei sale față de străvechimea pământului strămoșesc – ne-a dat lucrările cele mai frumoase despre strămoșii noștri daci și despre Țara locuită de aceștia, totul văzut în ideea esențială a continuității elementului autohton în vatra străbună: *De la Zamolxe la Iisus Hristos* („Cuget Românesc”, Bârda, 1993), *Țara Soarelui sau Istoria Daco-României* („Kogaion”, 1998 și „Semne”, 2001), *Dacii de-a lungul mileniilor* („Orfeu”, 2000)...

Sunt titluri ce sună nu numai a documentare

și cercetare pasionantă, dar și a poezie, a legendă și a poveste, căci părintele Bălașa citea documentele greco-latine, medievale și moderne nu numai în tranzitivitatea sensului lor, ci și într-un context mai larg atingător de civilizația și cultura strămoșilor noștri geto-daci. Mai totdeauna cercetătorul-istoric aducea în sprijinul ipotezelor și argumentațiilor sale, elemente de etnografie și folclor, de tradiție și mentalitate populară, de pretutindeni, dar și din Vâlcea, Dolj, Gorj, Romanați, Mehedinți, Hațeg, din Ardeal și Moldova, permanent având în vedere firul continuității istorice. De aici respingerea tezei „romanizării” în lucrările sale, îndeosebi în lucrarea „Basmul romanizării”, 1998, sau atitudinea profund patriotică din „Marele Atentat al Apusului Papal împotriva poporului român”, Liga Română de Misiune Creștină, lucrare lansată la Cluj-Napoca în 1999 și care din punct de vedere istoric este fără cusur (este, de fapt, o sinteză a tot ceea ce s-a scris privitor la istoria vitregă abătută asupra carpato-danubieni-

lor și daco-românilor de mai târziu, care au rezistat năpăstuirilor „de-a lungul mileniilor” în spațiul carpato-danubiano-pontic). Ea trebuie văzută în spiritul recunoașterilor papale din ultimul timp privitoare la năpăstuirile comise de papistași, în numele crucii, în Europa de Răsărit, cam de la Cruciade până în vremurile mai apropiate... Deci nu este o istorie „revanșardă”, scrisă cu cerneală resentimentară, ci una a crudului adevăr, bazată pe documente reale și contribuții istoriografice infranșisabile, trăit de poporul român încă de la întemeierea Țării Românești până în vremurile moderne...

Situat pe linia cercetării daco-românității noastre, care de peste 150 de ani a dus la consolidarea tezei „daciste” în istoriografia noastră, opusă, desigur, exclusivismului „latinist” venit din tradiția Școlii ardelenne (sec. XVIII), părintele cercetător-istoric Dumitru Bălașa a prelungit tezele continuității până dincoace de pragul mileniului III, având drept

→ pag. 38

...Memorialul „Preot cercetător istoric DUMITRU BĂLAȘA”

← pag. 38

contraforți ai pasionantei sale construcții istorice spirite ca Bogdan Petriceicu-Hasdeu (*Perit-au dacii?*, 1868), Nicolae Densușianu (*Dacia preistorică*, 1913), Vasile Pârvan (*Getica*, 1926, editia IV, 1967), Mircea Eliade (*De la Zalmoxis la Gengis-Han*, trad. rom. 1980), Ioan I. Rusu (*Etnogeneza românilor*, 1981, și *Inscripțiile Daciei Romane*, I-III, 1984), Mircea Petrescu-Dâmbovița (*Scurtă istorie a Daciei preromane*, 1978), Gh. Brătianu (*O enigmă și un miracol istoric: Poporul Român*, EȘ, 1988), Dumitru Berciu (*Zorile istorice în Carpați și la Dunăre*, EȘ, 1966), Alexandru Bădin (*Dacia din estul și vestul Europei*, 1995), G. Bogdan Stefanoski (*Limba traco-dacă – fondul limbilor indo-europene*, 1997; *Pelasghii – limbă, carte, nume*, 1998), Lazăr Șăineanu (*Dicționar universal al limbii române*, 1997), Romulus Vulcănescu (*Mitologie română*, 1987), Ion Vulpe (*Românii de dinainte de Hristos. Un popor, mai multe patrii*, 1996), Mircea Păcurariu (*Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I-III, 1980) și mulți alții... Inclusiv, pentru textele greco-latine, culegerea de *DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA*, colectia *FONTES (I-IV)*, *Izvoare privind Istoria României*, editată sub egida Academiei Române..

Se adaugă la aceștia o întreagă bibliografie din istoriografia universală, atingătoare de problematica geto-dacilor în istorie și privitoare la rolul acestora în configurația cultural-mitologică a vechii Europe: Marija Gimbutas, prof. în Los Angeles (*Civilizație și cultură*, 1989, trad. rom. Radu Florescu), Alexandru Busuioceanu de la Madrid (*Zalmoxis*, trad. 1985), Mircea Eliade-Ioan Petru Culianu (*Dicționar al religiilor*, 1993), Henri Focillon (*Arta sculptorilor romani*, 1989), Theodor Mommsen (*Istoria Romană*, I-II, 1987), Silvia Păun (*Identități europene inedite. Italia – România în preistorie, ethnos, arhitectură*, text bilingv, 1996), Ion de la Vidin (*Sacra Tribalia – Povestea românilor din dreapta Dunării*, 1997), Veikko Valananen, *Introduction au Latin vulgaire*, Paris, 1967), Parajdanov (*Umbrele strămoșilor uitați*, 1966) și încă multe altele...

Rog a se observa că, pe lângă texte fundamentale mai vechi, aproape toată bibliografia instrumentată de părintele Dumitru Bălașa este din ultimele decenii ale secolului XX, anii 70 și 80, dar și 90, inclusiv edițiile mai vechi reeditate în acest interval. Ceea ce grăiește de la sine despre un demers istoriografic aplicat și de actualitate, nelăsând loc vreunei impresii de vetustețe sau depășire informativă, oricât de originale ar fi unele interpretări pe care azi lumea academică nu le acceptă. De ce? I-am întrebat intrigat pe părintele Bălașa, discutând pe seama tăblițelor de la Tărtăria, evaluate de cercetători din Occident cu metode ultramoderne... „Păi, copile, cum să-și poată da foc caselor! Sunt feude greu de demolat, câți ar mai rămâne în picioare...” Așadar, în cazul de față, dictonul aristotelic *Amicus Plato, sed magis amica Veritas*, nu a funcționat și încă nu funcționează...

În cercetarea sa, părintele Bălașa folosește frecvent achiziții documentare din arhivele consultate de-a lungul anilor, de la Arhivele Statului – București, la cele de la secțiile din Craiova, Gorj, Mehedinți, Vâlcea, Sibiu; „Arhivele Olteniei” (revista) și anuare, precum Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” (XXX, 1989), Revista Arhivelor, Mitropolia Banatului ș.a.m.d.

Un element important în consolidarea conștiinței geto-dacice cu transmiterea nealterată în generațiile erei noastre, până dincolo de 275 către Evul Mediu timpuriu, iar de aici către epoca modernă și contemporană, a fost *factorul spiritual*.

Zalmoxianismul, care venea de demult în istoria gnosticismului dacic, este – susține preotul Dumitru Bălașa – prima noastră religie de transcendență, un fel de *ortodoxie precrestină*, care, odată cu pătrunderea creștinismului în Dacia preromană, s-a topit în credința creștină, rezonând perfect cu ideea de *dumnezeire, Soarele dreptății*...

De aici faptul că Dacia a fost ferită în mare parte de martirajii, de care lumea romană și bizantină nu a dus lipsă, dimpotrivă menționează calendare întregi de martirizați în numele credinței în Iisus Hristos și Dumnezeu.

Urmând firul continuității, părintele Bălașa consemnează reminiscențe geto-dace în *etnofolcloristica* noastră, aceste elemente așa-zis „păgâne” rezistând și funcționând, conform practicilor populare îndeosebi magice, în paralel cu ritualistica cultului creștin. Iată câteva descrise de părintele Bălașa în **Tara Soarelui sau Istoria Dacoromâniei**: amuletele, credința în strigoi, moroi, pricolici, vâcolaci, baerele strigoiului, ursitoarele, obiceiuri de iarnă și vară (caloianul)... Inclusiv etimonul LER, LERUI-LER, care nu e un mitologen, ci un etimon incantatoriu născut în folclorul postarelian (după retragerea aureliană din Dacia din 271-275), când lumea dacică nord-dunăreană a rămas în bătaia popoarelor migratoare călărețe care au măturat în valuri succesive Dacia romanizată, trecând-o prin sabie și pârjol. De aici regretul daco-românilor rămași în afara graniței romane, după apărarea Daciei aureliene...

Dar, în privința aceasta, ar trebui să ne oprim puțin la studiul LERUI LER, publicat de părintele Dumitru Bălașa într-una din publicațiile Academiei Române.

*

As dori să evoc, pe scurt, un episod din colaborarea fructuoasă pe care timp de vreo 10 ani am avut-o cu părintele Dumitru Bălașa, nelipsit de la manifestările cultural-artistice ce aveau loc în diferite localități din Gorj:

-la Tg.-Jiu, unde am înființat „*Aula Academice ZALMOXIS*”, cu angajarea Consiliului Județean, a Primăriei Tg. Jiu și a Inspectoratului Școlar, dezvoltând câteva simpozioane reflectate în presă, inclusiv în cele două apariții revuistice: revistele ZALMOXIS (editor Petre Popescu-Gogan) și ZALMOXIANA (Z. Cârlogea, în colaborare cu ziarul județean „Gorjeanul”, în care s-a publicat și Statutul Aulei Academice «Zalmoxis»);

-la Polovragi, Runcu, Arcani, Motru, Lainici ș.a., cu prilejul Simpozionului Național „Satul românesc tradițional”, organizat de CJCPCT Gorj, în cadrul căruia pr. D. Bălașa avea rezonante comunicări și intervenții;

-la Florești și Tg.-Jiu, cu prilejul anualei sărbători „*Eminescu la Florești*”, unde împreună cu regretatul prof. Liviu Poenaru și Petre Popescu-Gogan s-a întemeiat Societatea Academică „Eminescu la Florești” (cât a trăit, prof. Poenaru a tipărit revista „Eminescu la Florești”, care se află cotate la BAR);

-la *Societatea de Științe Filologice – Filiala Gorj*, al cărei președinte din 1990 până azi am rămas, în cadrul unor Simpozioane științifice, precum: „Eminescu și mitologia dacică”, „Lucian Blaga despre «revolta fondului nelatin» a sufletului românesc”, „De la latinismul istoriografic la dacismul romantilor”, „Sadoveanu – un elogiu al «crengii de aur»” ș.a.

*

Pe lângă acestea, voi aminti aici un moment prilejuit de al III-lea *Congres Internațional de Dacologie*, ce a avut loc în 21-22 iunie în Sala Rondă a Hotelului Intercontinental din București, unde vocea nonagenarului preot cercetător D. Bălașa răsună aparte, lansând încăodată mobilizatorul mesaj densușian privind străvechimea multimilenară a carpato-danubienilor, ca „*o datorie a noastră, a românilor de pretutindeni să spunem ce suntem în adevăr*”. Amintind de nedreptatea făcută marelui Nicolae Densușianu, în 1908, când a fost „*împiedicat să-și lanseze ideile*”, vorbitorul a remarcat succint problematica activității sale de cercetare istorică, de la Roma Veche la Ler-Galerius Împăratul Daciei Marii din Romula Romanților. În finalul mult apreciatei sale alocuțiuni, părintele Bălașa a rezumat întreaga problematică a domeniului, în câteva memorabile

propoziții, ce se constituie, iată, într-un mesaj către viitorime, cu reverberații mai ample în conștiința națională a românilor: „*Noi suntem pe această vatră de milenii, nu am venit din altă parte. Vă rog pe toți să vă faceți un examen de conștiință, să vedeți de unde suntem. Noi suntem de la Roma Veche, nu de la Roma italică.*”

Acest mesaj mobilizator, pe care însuși îl aprecia drept „*literă de evanghelie pentru istoria neamului românesc daco-român*”, era, de fapt, o profesiune de credință, care acum, după trecerea sa în Eternitatea Zalmoxiană a Dreptei Lumini, capătă o valoare testamentară, de neștersă prețuire și aducere-aminte față de Omul care a fost, de Viața pe care a dus-o cu toate încercările și față de neasemuitul Destin din care s-a plămădit o minunată efigie...

S-a lansat cu acel prilej cartea *ZALMOXIS - PRIMUS GETĀRUM LEGISLATOR*, o cercetare medievală de la 1687, aparținând lui Carolus Lundius, membru al Academiei suedeze din Upsalla. Descoperit într-un anticariat din Upsalla de președintele Congresului, doctorul și istoricul Napoleon Săvescu, pelerin prin lumea scandinavă, cartea a fost copiată la Ambasada din Suedia și adusă în țară spre traducere. Cum eu participam regulat la aceste congrese (până pe la al XII-lea dedicat lui C. Brancusi), părintele Bălașa, în acord cu Napoleon Săvescu, mi-au înmănat mie copia spre traducere din limba latină. Bun și făcut, revenind la Tg. Jiu, m-am apucat de treabă, fără să știu că Napoleon Săvescu mai dăduse o copie profesoarei latiniste Maria Crișan din București, și ea o pasionată de latinitate și geto-dacism. După câteva săptămâni, primesc un telefon, prin care Maria Crișan, știind că lucrez pe un exemplar-copie, mă înștiințează că a început traducerea, cerându-mi niște lămuriri în legătură cu anumite *rune* suedeze folosite de autor în textul capitolelor. Era vorba de un alfabet vechi scandinav, futharc, runic, despre care aflasem, dar nu aveam cunoștințele necesare descifrării, așa că a rămas ca dumneaei să meargă la specialiștii în limbi germanice de la Universitatea din București pentru descifrare. I-am propus să lucrăm împreună, dar asta presupunea ca periodic să mă deplasez la București. Și pe deasupra aflasem că Napoleon Săvescu îi promisese o frumoasă sumă de bani pentru traducere, ceea ce a determinat-o pe Maria Crișan să-și asume întreaga traducere... Așa a apărut cartea *ZALMOXIS – primul legiuitor al Geților*, lansată în cadrul Congresului (tipăritură sponsorizată de Napoleon Săvescu). Păstrez și azi o xerocopie a originalului lui Carolus Lundius, însoțită de factura cu care a fost achitată la Ambasada Suediei xerocopiarea... Mă consolez cu gândul că am fost unul din actanții demersurilor în vederea traducerii (cât privește traducerea, comparată cu textul original, în multe locuri aș fi optat pentru alte redacții, poate mai clare și cu mai mult spirit literar).

În sfârșit, cartea e un document foarte interesant, fără de care înțelegerea acestui personaj tutelar din istoria și mitologia dacilor nu ar fi posibilă. O achiziție fericită în istoriografia noastră, Zalmoxis fiind văzut în contextul de început al mitologiilor europene, dar și ca un reformator al vieții geto-dacilor pe temeiul unei jurisdicții teosofice, urmărind binele, adevărul, viața frumoasă și grija de *Pleroma* zalmoxiană (viața de apoi în *Împărăția luminii*). Ni se confirmă în acest sens profilul de legiuitor al *zeului-profet* dac, cel căruia i se atribuie BELAGINELE, legile frumoase despre care a scris și Nicolae Densușianu în „*Dacia preistorică*”, și preotul cercetător Dumitru Bălașa în „*De la Zalmolxe la Iisus Hristos*”... ■

Maria-Daniela PĂNĂZAN:

„POEZIA RELIGIOASĂ ROMÂNEASCĂ”

O istorie comentată

Într-o expunere minimală de motive autoarea precizează, dincolo de o abordare din perspectivă literară, că a avut în vedere și perspectiva filosofico-religioasă, valorificând „viziunea sacra prezentă în operele literare” din secolul trecut, de o gogăție și frumusețe indiscutabile. Și asta în ciuda

faptului, după cum sublinia insistent și poetul Eugen Dorcescu că „nu există actualmente un studiu temeinic dedicate poeziei de această factură, care să pună în evidență specificitatea diferențială și modurile de realizare ale acesteia în cadrul mai larg al poeziei noastre de meditație.

Subiectul în sine putând fi considerat „inepuizabil”, autoarei nu-I rămâne așadar decât, fără pretenții de exhaustivitate, să propună „interpretări variate asupra evoluției poeziei religioase”, lucrarea axându-se pe două tipuri de lirism (cel declarant religios și cel de tip confesiv, immanent religios). Înclinând spre poezia confesivă, careia îi este immanent un anumit sentiment religios, autoarea o consideră „mai complexă și din punctual meu de vedere mai autentică”, după cum se exprimase și Eugen Simion, căci acești poeți, necăutând cu tot dinadinsul teme religioase, realizează o poezie de reflexivitate în orizontul unei metafizici în care fiorul lyric colaborează cu religiosul, cu sacrul, cu spiritualul de esență transcendentă, în forme artistice de mare meșteșug artistic și epesivitate ideatică.

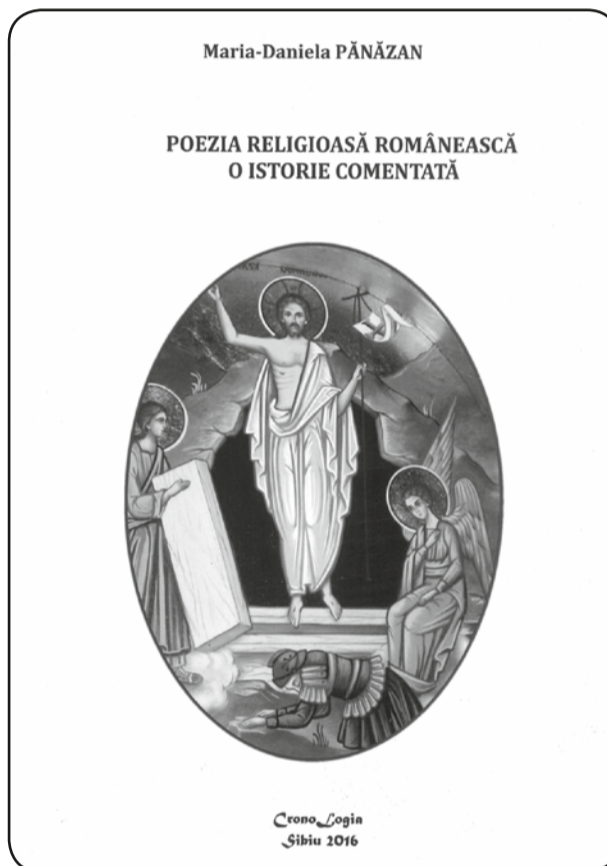
Aplinând perspectiva analitică la spațial creativității noastre ortodoxe, parte a unui mai amplu registru al religiosului, autoarea consideră că există poezie religioasă și în afara canoanelor teologice care o pot exprima, „pentru că o relație cu Dumnezeu prin rugăciune și poezie poate ieși din tiparele consacrate”. Dincolo de conceptele teologice, întâlnirea cu religiosul este „un mod indirect posibil”, al cărui vizionarism vizează același Mare Cod ontoexistențial. „Pe scurt, metafizica poetică duce de multe ori mai direct spre sugestia lirismului decât poezia construită după canoanele teologice” (E. Simion, în „Fragmente critice”, VI, *Scritura taciturnă și scriitura publică*, Buicurești, 1998).

Pornind de la „o prezentare generală a coordonatelor religioase identificate în poezia românească”, cu insistență pe opera unor autori mai cunoscuți, dar și a unora mai puțin amintiți în comentariile critice, autoarea precizează că, din „varii motive”, „în prezenta lucrare nu se regăsesc toți autorii de poeme religioase”, criteriile de selecție nefiind unele confesionale, ci estetice și exclusive literare. Chiar lipsa unor autori recunoscuți de astăzi „se poate datora neștiinței autoarei”, careia i-a fost imposibil să ajungă în posesia volumelor respective de poezie religioasă apărute în ultimii ani, în tiraje mici, la diferite edituri”. Prin urmare, lucrarea își propune o „imagine panoramică”, de restitution, a influențelor religioase în lirica românească, fără pretenția de a epuiza subiectul.

În Prefața lucrării, critical și istoric Ion Buzăși (de altfel, conducătorul acestei lucrări, la origine teză de doctorat susținută la Universitatea din Alba Iulia în 2015) constată „planul judicious și echilibrat” pe care este structurat demersul exegetic, autoarea având anumite „afinități electice” cu „poeții români în rugă-

ciune”. În ciuda aserțiunii lui Ion Negoitescu potrivit căruia „lirismul religios nu prea are reprezentanți de seamă în literatură română” (critical reținând doar piesele Fecioara Maria a lui Bolintineanu și Rugăciunea lui Eminescu!), Maria-Daniela Pănzan aduce în discuție antologii și studii temeinice, precum cursul universitar al lui Nichifor Crainic, *Spiritualitatea poeziei românești*, ținut prin anii 1940 la Teologia din București. O temă, desigur, devenită tabu și de „terra ignota” în anii comunismului (însuși C. Ciopraga, abia în ediția a doua a *Personalității literaturii române*, din 1990, adăugând, printre trăsăturile acesteia, „dimensiunea creștină”).

Examinată atât din punct de vedere teologic, cât

și literar – autoarea este licențiată în litere și magister în teologie – , poezia românească de inspirație religioasă este identificată fie ca poezie „manifestă” (de tranzitivitate imediată în referința ei creștin-biblică), fie ca manifestare imanentă a unei meditații și reculegeri în perspectivă mitică, sacra, evaghetică... Referințele la Al. Vlahuță, Șt. O. Iosif, Nicolae Iorga, Mihai Codreanu, Ion Pillat, Octavian Goga ar exprima fațeta tranzitivă a religiosului manifest, pe când poezia lui Arghezi sau Lucian Blaga ar exprima imanentist un sentiment transcendent și ideatic, mult mai complicat în simțirea sinuoidală a omenescului, dincolo așadar de „ecourile biblice” ori „simbolurile arhetipale de geografie mitologică” identificate de unii comentatori în operele acestora.

O istorie a poeziei românești nu poate ignora dimensiunea religioasă a meditației, de aceea autoarea amintește, în treacăt, de încercările unui Niceta de Remesiana (sec. IV e.n.), în general de scriitorii patristici de la Dunărea de Jos, când scrierile eminamente religioase creau, de fapt, tradiția unui homo religiosus în cultura noastră, fără pretenții literar-artistice (Roman Melodul, Ioan Cassian, Laurentius de Novae, Niceta de Remesiana, Timotei I, Timotei II ș.a.). Acel homo religiosus din cadrele medievalității noastre timpurii va constitui, de fapt, un model de lung parcurs cultural, fie el și în limba slavonă, timp de peste un mileniu și jumătate, un model cultural raportat la felul nostrum de viață

și de creștinism popular și cosmic (Mircea Eliade), de regăsit în toată poezia noastră veche (antologată de Mircea Scarlat în 1985, de la Te Deum-ul lui Niceta de Remesiana ori imnurile lui Filotei Monahul de la Cozia, la umaniști de tipul lui Nicolaus Olahus și Petru Cercel, iar de la aceștia la scrierile și traduceri mitropolitelor creștini din secolele XVII (Varlaam, Dosoftei). După momentul ctitorial al Școlii Ardfelene, urmează corifeii istoriografiei noastre în limba română, preluând o tradiție din care mai vechiul *homo religiosus* va fi redefinit în funcție și de alte teme (imperative social-istorice și cultural umaniste). Cu preromanticii și romanticii de la începutul și jumătatea secolului al XIX-lea (Andrei Mureșanu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alexandri, apoi Coșbuc și Goga), religiosul colorează o varietate tematică de subiecte și motive poetice, lucrurile complicându-se odată cu trecerea de la Psalmii lui Macedonsky la Psalmii arghezieni, iar de aici la poezia lui Lucian Blaga, când noul homo religiosus va fi înnoțit cu atributele cugetătorului modern, plin de îndoieli și neliniști.

Despre anumite „dominante religioase” în poezia românească putem vorbi, crede autoarea, abia în secolul al XX-lea și la începutul celui al XXI-lea.

Capitolul al III-lea, *Ipostaze lirice religioase*, cel mai consistent și ilustrativ, de altfel și marcat de un mai estompat didacticism și de schematismul altora, urmărește sentimental plener al sacrului în poezia românească din secolul al XX-lea (teme, subiecte, motive, simboluri arhetipale ecouri biblice, acel sentiment imperios de mărturie întru Hristos din poezia carcerală): Nichifor Crainic, Radu Gyr, Valeriu Gafencu, Ioan Andrei, Ovidiu Vasilescu, Sandu Tudor, Zorica Lațcu – Teodora, Daniel Turcea, Magda Isanos, Vasile Voiculescu, Valeriu Anania ș.a.). Sunt apoi comentați la rând: Ștefan Augustin Doinaș, Paul Aretzu, Vasile Militaru, Traian Dorz, Eugen Dorcescu, Ștefan Foartă...

Din enumerarea de mai sus se poate vedea ordinea oarecum aleatorie a unor autori, locul lui Daniel Turcea, bunăoară, fiind în cadrul subcapitolului următor, sacrul în poezia românească din ultimele decenii ale sec. al XX-lea și primele decenii ale sec. al XXI-lea: Nichita stănescu, Dan Damaschin, Nicolae Ionel, Dumitru Ichim, Ioana Petraș, Ion Brad, Ioan Pinte, Dan Ioan Nistor, Petre Got, Adrian Popescu, Grigore Vieru, Constantin Stancu, Ion Mărgineanu, Virgiul Todeasă... Deși structurarea/ gruparea acestor poeți putea fi mai judicioasă, nu-I regăsim aici nici pe Teofil Răchițeanu, „Orfeul din Apuseni”, nici pe Octavian Doclin din Doclinul Banatului Montan, nici pe Zoia Elena Deju din Mica Valahie subcarpatrică, ori pe alți poeți eminente religioși din Muntenia și Moldova, criteriul selecției părând a privi în mare parte scriitorii ardeleni.

Dincolo de toate acestea, Istoria „comentată” a poeziei religioase românești se constituie într-o lucrare ambițioasă, de cuprindere ce poate fi îmbogățită la o nouă ediție (a IV-a), o abordare sincron-diacronică a fenomenului bine conturat în literatura română, ce dă prestigiu, consistență și culoare culturii naționale.

Poetă de registru sensibil și reflexiv (Dor de acasă, 2003; *Psalmodiarea iubirii*, 2004; *Poem de iubire*, 2005; *Michelangelice*, 2008; *Parabole biblice*, 2009 ș.a.), Maria-Daniela Pănzan (Lorinczi) s-a afirmat deopotrivă atât ca un critic comprehensiv al literaturii române de azi cât și ca un exegete și istoric literar (*Pagini de istorie literară contemporană*, 2011; *Spirale literare*, 2013) cu perseverență în studierea literaturii române din perspectiva „sacrului” și „considerentelor religioase”, directive în care, iată, ne-a dat această „istorie” comentată și concentrate a poeziei religioase românești, lucrare demnă de bibliografia obligatorie a domeniului. ■

Cezar BRAIA-BARASCHI

MARIA NIȚU

Între Grădina Ghetsimani și hotelul Buj Al Arab*

Preotul **Ion Petrică** este duhovnic la Mănăstirea „Sfântul Ilie” Vasiova – loc binecuvântat întru liniștire sufletească și luminare spirituală, nu doar pentru cei ce sălășluiesc în comuna Bocșa, ci pentru oricine își poposește aici pasul de călător. Activitatea sa de înluminare creștină l-a făcut să găsească și această cale spre sufletul omului - cea a scrisului, complinind misia de apostolat.

Volumul „*Meditații pentru contemporani*” (publicat în prima ediție în 2006), chiar prin titlu indică această corelație afectivă în gând și vorbă între autor și destinatarul trudei sale duhovnicești.

Pe lângă titlu - nod și semn al conținutului, și coperta este, prin design, o „carte de vizită” care codează intențiile autorului și ideea centrală a conținutului, cu imagini decodate explicit chiar în „Cuvântul autorului la a doua ediție”.

Icoana lui Iisus Hristos pe coperta I și imaginea Bisericii de lemn „Adormirea Maicii Domnului” din satul Ersig, monument istoric, de pe copertă IV, situează întreg conținutul cărții între două simboluri: învățătura lui Hristos și Născătoarea Vieții, consubstanțiale pentru ideea de dragoste și sacrificiu întru îndumnezeirea omului.

Viețuirea întru Hristos, în care înălțimea supremă, spirituală este în acea icoană, este pusă în evidență, în această societate, prin opoziție cu o altă față a contemporaneității, „o lume fără Dumnezeu”, în care înălțimile supreme sunt căutate în clădiri, simboluri ale înălțării materiale, turnul Eiffel, hotelul Burj Al Arab ori clădirea Burj Khalifa.

Cum omul e dotat cu liberul arbitru, poate alege între cele două fațete, iar această carte se vrea un ghid întru alegerea corectă, pentru împlinire spirituală.

Deși e un erudit, cunoscător al unei vaste bibliografii teologice, dorința autorului este nu de a da lucrări de ținută academică, pentru specialiști întru meditații metafizice și speculații filosofice, ori pentru teoreticieni ai dogmelor creștine, trăitori între cărți, ci să exprime gânduri pentru sufletul omului simplu, pentru inima „viețșului” întru Hristos. Exersează „teologie ca viață, nu ca exercițiu al rațiunii”, educativ, prin metoda învățării prin descoperire și problematizare. Textele și-au împlinit rolul constructiv, după cum mărturisește el în „Cuvânt lămuritor”, dacă lecturile au fost incitante și provocatoare, dacă „au însemnat pentru cei ce le-au citit momentele unei dezbatere interioare, prin nașterea de întrebări cu privire la problemele de actualitate”.

În discursul său pastoral evită programat exprimarea artificializată de formulări academice, de gnoseologie teologică de seminar, care sufocă mărturisirea sinceră. Formularea e accesibilă, simplă dar densă („multum in parvo”), grație experienței pe teren, de consiliere spirituală. Ori de profesor de religie, când a fost în contact direct cu oameni nevoiași ori cu tineretul în formare și a experimentat căi diverse de a-i sensibiliza întru Hristos.

Această manieră de abordare este mărturisită în prefață, ca o profesiune de credință, o *ars poetica*. Consideră că „adevărată mărturisire se face prin viața, prin felul tău cât de cât sincer de a vieții” (p. 10). Primii teologi nu îmbâcseau textul cu referiri la diverse alte lucrări, ci trimiteri direct la „modul de viață”, la mărturisiri, la teofanii. „Eu vreau să vorbesc de la suflet la suflet și cu intelectualul și cu omul simplu” (p. 13).

Internetul și diverse cărți mondene incită la un mod de viață fals, degradat, instinctual, lipsit de dimensiunea spirituală a înălțimii lui Hristos - care nu se poate nărui nicicând și nici depăși, pe când cele mai mari clădiri din lume oricând se pot nărui

ori pot fi depășite de alte clădiri, construite din puterea zeului păgân al Banului și găzduind un alt zeu păgân, al Sexului.

În abordările sale, urmărește un sincretism între creștinism și știință, întru reechilibrare între viața biologică, socială, politică, economică, eclesială, convins că „doar creștinul poate reechilibra cu adevărat viața întregii planete”.

Folosește uneori chiar limbajul cotidian al străzii ori al Internetului, tocmai pentru a spune acestei lumi adevăruri înveșmântate în logica ei și cu propriile-i instrumente. Este de fapt o tendință generalizată a bisericilor, impusă chiar ca strict necesară de evoluția societății actuale, să folosească site-uri oficiale (de actualizare a PR-ului, a relațiilor cu enoriașii). Referindu-se la Evul Mediu, vorbește astfel de preoții care „instalaseră” în oameni „softul” religiozității programat de ei, iar oamenii îl urmau automat (p. 47).

Emblematică este parabola fiului risipitor. Toți suntem fii risipitori ai averii Tatălui. În acest context, propovăduiește dialogul cu Dumnezeu, care este în primul rând prin rugăciune.

Plastilina de lucru este o contemporaneitate cu două moduri de viață diametral opuse: un mod de viață creștin și unul în care mai ales tinerii trăiesc „în păcatele devenite «virtuți»”. Meditațiile sale pastorale sunt pentru ca viața omului să fie, prin îndumnezeire, „un urcuș duhovnicesc, care reprezintă asimilarea virtuților creștine, începând cu lepădarea de lume și cu pocăința” (p.37). Doar că moralizarea sa, din perspectivă mireană, în aceste aspecte, pare dusă la extremis, când vorbește de lepădarea de ispitele lumesti, de „un mediu infect, însă (clubul internet și barul)”, de flagelul televizorului și calculatorului etc.

Cuprinsul cărții arată actualitatea temelor abordate, cărora încearcă să le ofere o soluție, un răspuns dilemelor.

Primă necesitate o constituie definirea lui Dumnezeu, condiția sine qua non a existenței umane, ca să înțelegi cu cine trebuie să trăiești înlăuntrul tău. Discuția se pune însă în alți termeni (ca în gândirea lui Marc Aurelius): logica lumii contemporane este alta față de logica lui Dumnezeu. De aceea, identificarea lui Dumnezeu cu „mâna rațiunii”, perceput prin simțuri ori conceput mental, e una marginală, ininteligibilă. Acesta trebuie indicat cu „degetul credinței”, prin experiența mistică, care este deasupra realului imediat. Dumnezeu

nu depinde de „mofturile omului”, să i se justifice, ar însemna „sechestrarea infinitului de către finit” (chiar dacă „finitul e cuprins în Infinit”) (p. 29).

Vorbind despre Maica Domnului, atinge ideea feminității și a tăcerii în religie.

În această privință este un paradox: Maica Domnului, deși e figură centrală în Biserică, în Scriptură beneficiază de puține date concrete, este „Tăcuta din Evanghelie”, deoarece „cuvintele le păstrează în inima sa” (Luca, 2,19). Anul bisericesc începe însă cu marele praznic împărătesc la 8 septembrie (Nașterea Maicii Domnului) și se încheie la 15 august (Adormirea Maicii Domnului), pentru că, născându-l pe Hristos, ea a născut „Calea, Adevărul și Viața”.

Autorul mai scrie despre statutul icoanelor - iconoclasmul și lumea contemporană, despre Sfânta Tradiție și sfințenia vieții cotidiene, prin comuniunea cu sfinții fiecărei zi din calendar, despre omul care e părtaș la Sfânta Treime, deci prin naștere relațional, nu singur, când Dumnezeu a suflat Duhul Sfânt asupra sa etc.

Cititorul vizat este mai ales tineretul, iar baza educației religioase este morala - un set de norme care să îndrume viața spre cunoașterea și practicarea binelui.

Este adeptul părerii lui J.J. Rousseau, că binele este sădit aprioric în om, dar trebuie experimentat și desăvârșit. Pare însă ceva utopic, într-o societate care urmează ineluctabil cursul tehnologiei alienizante. W. Golding, în „Împăratul muștelor”, demonstrează că mai puternic e Răul, ca instinct primar. Și întreaga istorie omenirii stă măturie pentru triumful distopiilor și eșecul utopiilor.

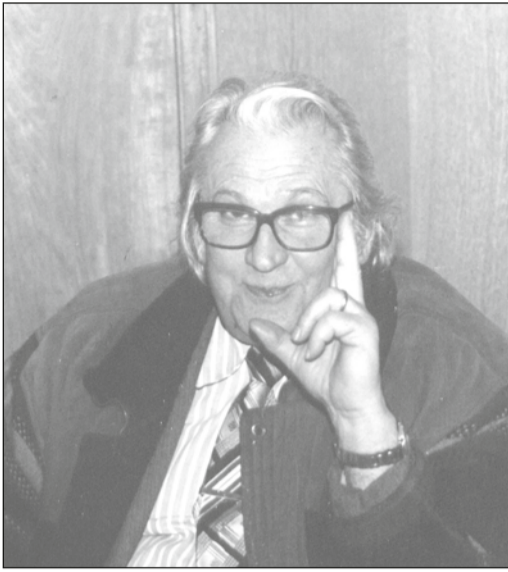
Scopul cărții rămâne însă nobil și frumos, întru împlinirea dorinței sale „ca lumea să fie mai bună, să fie ancorată cu adevărat în tumultul valorilor esențiale și purificate ale vieții, trasând conturul formei frumoase, al existenței binecuvântate” (p. 13).

Chiar dacă uneori, copleșit de realitatea vieții, își simțea meditațiile pastorale fără de folos, intelectualul fiind considerat „un cerșetor de lux”, credința îl redresa, își recontextualiza datoria de „slujire a lui Dumnezeu”. Misia sa e simțită nu ca „manipulare ori persuasiune” care creează ca sprijin „un substrat moral fără fundament real” (p. 124), cum o taxează cei de rea credință, ci ca „un dar divin”, „o taină”, prin care, omului contemporan ce „se complăce în băjbăială”. îi arată viața adevărată, mergând la „esența lucrurilor”. ■

*Preot **Ion Petrică**, *Meditații pentru contemporani*, Ed. Nepsis/Eurobit, Timișoara, 2010, ed. a 2-a rev.

se spune

când am plecat din mine prima dată eram îndrăgostit de un ghâmboi de fată avea doi ochi o, nu ca două stele, că e mai greu doi ochi așa să vezi – erau ca două corcodușe verzi iar părul galben tot numai inele era o fată bă, o nebunie o zvăpăiată draga o zurlie dar îi stătea atât de bine-ncât când o vedeai i-ai fi sărit de gât și-ai fi pupat-o zic o-ntreagă viață era, afurisita și isteată că nu stătea așa ca un tablou avea-n mișcări întruna ceva nou erau în unduirea-acestei fete nenumărate semne și secrete și când credeam că am ajuns la ea veni mai vârstnic unul să o ia zicea că o s-o țină la icoană și a făcut dintr-un zgâmboi cucoană și după ani de chinuri și suspine văzui chiar eu în curtea lui prea bine un băiețel ce semăna cu mine p.s.: se spune, dar nu scrie-n nicio carte că astfel li se-ntâmplă –doar atunci – femeilor ce cată-n altă parte când poartă-n pântec dragii noștri prunci

consolare

vezi tu cum ni se duce viața ca-ntr-o rachetă de la ruși ce mare a crescut verdeața peste bunici părinți mătuși te-așează pe genunchii mei cât mai pot încă să te țină mai am în pungă câțiva lei să cumpărăm de ei lumină și-ncolo ce-o mai fi să vină nu peste noi ci peste cei ce cred că-n lume-s dumnezei

ca prostul

tot mai suntem la suprafață trăim de viață apăsați dar nu ne săturăm de viață mai respirăm mai respirați umblați încolo și încoace dar nu știu după ce umblați și nu știu ce vi se mai coace și nici cât fi-veți condamnați să mai trăiți la întâmplare cum acceptați astfel de trai bogatul plânge că nu are iar tu îl crezi că nici tu n-ai ce să mă fac cu tine vere el e deștept dar și tu ești

FLORIAN SAIOAC

și râzi ca prostul pe-o avere pe care nici n-o bănuiești

imperiile d-astea au

zicea o vorbă mincinoasă – o, Doamne mulți ne-au mai mințit – că EA, lumina cea frumoasă ne „vine de la răsărit” ba ar veni ca-ntotdeauna pe-acest pământ să se desfete cuceritorii și minciuna cu mii de tancuri și rachete eu nu vă sperii c-un bau-bau imperiile d-astea au!

întâmplarea

mă mai iubești?
te mai iubesc
mă mai urăști?
te mai urăsc
m-ai spânzura?
te-aș împușca
și ți-aș închide ochii
să nu-i mai văd așa posesivi hrăpăreți
să scap de cele două sentimente
dragoste și ură
ură și dragoste
cumplită este interferarea
între rai și iad
între iad și rai
p.s.: mă urai când mă iubeai
mă iubeai când mă urai
niciodată n-ai să ai
raiu-n iad și iadu-n rai

maxima tulburare

și fiecare gând devine rug
cuvintele mă-ngroapă în cuvânt
și cu mormântul în spinare fug
și nimeresc mereu în alt mormânt
astfel adun în mine noi cuvinte
și mii de clipe dimineți și seri
și mă multiplic parcă în morminte
și dragostea-o transform în învieri
tu cere-mi doar eu-ți cer ca tu să-mi ceri
și curg cu tot trecutul înainte
disprețuiesc răspunsul în doi peri
și nu răspund prea lungilor tăceri
o, veșnicia nu ne ține minte

o să țină

o să vină să mă ia cine?
aia, bă cu coasa grea bine
să te-aducă lângă mine
c-o să-ți fie greu și ție
singurel în veșnicie
tu-ntr-o parte
eu-ntr-o parte
nu ni s-o urî de moarte
fie bună fie rea
țină moartea cât o vrea
eu-ntr-o rână
tu-ntr-o rână
ne vom face iar țărână
se-nvărează - ori se-niernează
ea mereu ne reciclează

asta draga mea vecină
e-o invenție divină
și-o să țină o să țină
pe sfânta divinitate
atât scrie: simplitate

plouă

plouă plouă și iar plouă
ni se rupe ceru-n două
plouă-ntruna cu temei
mie mi se rupe-n trei
toată varza și-un ardei
plouă de-mi inundă stratu
iaca mi se rupe-n patru
mi-a intrat ploaia-n opinci
mie mi se rupe-n cinci
rațele sunt bucuroase
gâștele-s mai numeroase
li se rupe balta-n șase
plouă de o zi și-o noapte
roșiile deja sunt coapte
și lor li se rupe-n șapte
că-n grădină castraveții
se comportă ca băieții
intră repede-n erecții
doar dovleacul nu s-a copt
dar lui i se rupe-n opt
seamănă cu-o lună nouă
nouă zile-s de când plouă
de-o să plouă zece zile
îmi iau scaunul cu rotile
și mă duc tocma-n sahara
să vă plouă toată vara
până s-or căra cocorii
până se vor rupe norii
și-o să ningă cu flotaci
eu să zic și tu să taci

doru-mi spune

îmi spun mie unii că
după ce se-ntunecă
o bagă pe mânecă
și li se cam schimbă glasul
că-i așteaptă parastasul
eu din mânecă-mi scot AS-ul
spre iubită-mi grăbesc pasul
și nu știu ce e necazul
cât mi-e încă verde prazul
și ardeiu-mi este iute
și mai pot să-mi dau pe cute
cuțitul pentru a-l ascute
doru-mi strigă du-te du-te

poetul (marelui Arghezi)

poetul i-a iubit pe toți și i-a cântat
el a simțit mereu că îi sunt frați
ei însă după-o vreme l-au uitat
fiind la rândul lor înșingurați,
cuprinși de-o ne-nțeleasă apăsare
de-un fel de rătăcire benevolă
nu poate fi niciun blestem mai mare
decât să vezi un neam fără busolă
poetul n-are însă genunchi de-ngenunchere
nici struna pentru neam nu-i este ruptă
ci ea devine strigăt de durere
și de chemare-a neamului la luptă:
să dăm toate-apăsările de-o parte
avem în noi voință și putere
să mai călcăm o dată peste moarte
cu-o românească nouă înviere!

Un episod de istorie literară

Nevasta șefului de gară

În perioada anilor '70, când îndeplineam funcția de primvicepreședinte al Consiliului Popular Județean Dolj, am primit vizita scriitorului și dramaturgului **Victor Eftimiu** (1889-1972), pe atunci președinte al Uniunii Scriitorilor din România.

Cu acest prilej, a avut loc o întâlnire cu publicul craiovean în sala Teatrului Național din Craiova.

Imi amintesc că, așezat la o masă aflată pe scena teatrului, - figură impozantă, masivă, cu o voce puternică, - a amintit o serie de aspecte din viața scriitoricească și de interpreți ai unor personaje din pieselor sale jucate pe scenele teatrelor din țară.

Povestea - frumoasă și atractivă. Sala - arhitecturală, totul se desfășura într-o liniște deplină întreruptă din când în când de aplauze.

La un moment dat, ne-a povestit un episod legat de numirea la Craiova a scriitorului **Liviu Rebreanu** (1885-1944) ca secretar literar al Teatrului Național al Craiovei.

Acesta s-a petrecut în anul 1911 după ce la conducerea Teatrului Național din Craiova a fost numit scriitorul **Emil Gârleanu**, la 12 iunie 1911, ca director al acestei prestigioase instituții de cultură.

Desigur, numirea scriitorului **Emil Gârleanu**, fost și președinte al Societății Scriitorilor din România, era o mare onoare pentru teatrul craiovean care contribuia la ridicarea prestigiului instituției.

Dorința sa a fost ca secretar literar să fie numit **Liviu Rebreanu**, scriitor cunoscut, care a devenit apoi director al Teatrului Național din București și președinte al Societății Scriitorilor Români. Nici în visurile cele mai frumoase ale craiovenilor aceștia nu ar fi crezut ca Teatrul orașului lor să aibă, în conducerea sa, doi mari scriitori, de prestigiu incontestabil.

Scriitorul **Victor Eftimiu** a povestit că, atunci când s-a hotărât ca **Liviu Rebreanu** să fie instalat în funcția de secretar literar al Teatrului din Craiova, un grup de scriitori să participe la această manifestare.

Din câte rețin din relatarea lui **Victor Eftimiu**, pe care am ascultat-o atunci în anii '70, deci cu peste patru decenii în urmă, și-au dat acordul de a merge la Craiova, **Ștefan O. Iosif** (1875-1913), poet cu o lirică dominantă legată de peisajul românesc și trecutul

patriarhal, **Octavian Goga** (1888-1938) poetul „pătimirii noastre”, care a devenit mai târziu prim-ministru al României, **Dimitrie Anghel** (1878-1914), scriitor simbolist care împreună cu **Ștefan O. Iosif** au scris și semnat împreună, versuri, proză și lucrări dramatice, precum și **Cincinat Pavelescu** (1872-1934), magistrat, poet și epigramist.

Organizarea și conducerea acestui grup (nu rețin dacă au mai fost și alți participanți), a revenit lui **Victor Eftimiu**, care era mai tânăr, de la care am aflat întâmplarea pe care o redau în aceste rânduri.

În acea toamnă a anului 1911 s-a sărbătorit și aniversarea a 57 de ani a Teatrului Național din Craiova.

Bucuroși pentru misiunea pe care și-au asumat-o, au ocupat un compartiment în trenul de persoane care avea să-i ducă la Craiova.

În compartiment era o atmosferă veselă, optimistă și prietenoasă.

Doar **Șt.O.Iosif** nu-l privea cu prietenie pe fostul său prieten de idei **Dimitrie Anghel**, deoarece acesta îndrăgostindu-se de soția sa, Natalia, a determinat-o pe aceasta să divorțeze, căsătorindu-se apoi cu el.

Trenul aluneca monstruos pe șine, oamenii urcau și coborau la stațiile dorite, oprindu-se aproape o jumătate de oră în stația C.F.R. Piatra Olt, pentru verificarea tradițională cu un ciocan a roților la vagoane cât și pentru alimentarea cu apă și combustibil.

Trecerea principalului tren de persoane în timpul zilei era pentru nevasta șefului de gară din Piatra Olt un spectacol deosebit. În acest scop, frumoasa și tână doamnă a șefului de gară, îmbrăcată ca de sărbătoare, admira timp de o jumătate de oră panorama trenului și a călătorilor. Era numai zâmbet, cu o față luminoasă și atrăgătoare.

Acest lucru, după cum ne-a spus **Victor Eftimiu**, nu a scăpat observației grupului de scriitori care călătoreau la Craiova să se bucure și să-l felicite pe scriitorul **Liviu Rebreanu** la instalarea sa ca secretar literar al Teatrului Național din Craiova.

La un moment dat, unul dintre participanți, dacă nu mă înșală memoria, chiar **Victor Eftimiu**, cu exuberanță, bine dispus și inspirat, le-a propus companiilor săi:

„Vă propun, ca în amintirea acestui plăcut și frumos eveniment creat de frumoasa doamnă din gara Piatra Olt, să creăm o poezie colectivă, fiecare dintre noi să scrie câte o strofă, pentru a imortaliza acest minunat moment al călătoriei noastre”.

Toți au fost de acord cu zâmbete și aplauze. Se pare că **Victor Eftimiu** a fost primul care a scris prima strofă de început pe care o redau în continuare:

„Ducându-și viața solitară,
Un suflet trist și visător,
Nevasta șefului de gară
S-a-ndrăgostit de-un călător”.

Citind versurile, cei prezenți au aplaudat, semn că le-a plăcut.

S-a trecut apoi la consemnarea următoarelor strofe, se pare a lui **Octavian Goga**:

„Dar trenul a plecat și-n goana
Cu care monstrul a trecut
În suflet i-a lăsat icoana
Frumosului necunoscut.”

Din nou aplauze...

Următoarea strofă se pare a fi fost a sentimentului **Șt.O.Iosif**, cu o tristețe ce îi acoperea fața sa și fruntea gânditoare:

„De-atunci trec zile, nopți de-a rândul
Și trenuri trec neîncetat
Ea stă și astăzi, așteptându-l
La geamul veșnic luminat”.

Spectacolul literar ce se desfășoară în compartimentul de tren, devenea din ce în ce mai interesant și plăcut. Ambianța de creație poetică se instalase pe deplin și încălzise sufletele celor prezenți.

Aprecierile despre frumusețea nevastei șefului de gară erau spuse cu sinceritate și admirație, apreciindu-se frumusețea ei fizică cât și a momentului care nu putea fi trecut cu vederea sau uitat.

Strofa care a urmat pare a fi fost creată de **Dimitrie Anghel**, fiind așteptată cu interes:

„Și trenuri vin și pleacă iară
Și nu știu rănilor ce-o dor.
Nevasta șefului de gară
S-a-ndrăgostit de-un călător!”

Din nou aplauze...

Cincinat Pavelescu, care a ascultat cu plăcere versurile închinare frumoasei doamne din gara unde făcuseră un scurt popas, este rugat să stabilească el finalul poeziei. Nu s-a lăsat așteptat și cum era obișnuit cu epigramele create ad-hoc, a intervenit:

„Eu nu știu dacă am sensibilitatea colegilor mei, aci de față, așa ca să mă pot încadra în atmosferă, aș reda prima strofă cu o mică modificare, pentru a da și o notă mai veselă. Dacă sunteți de acord?!”

„Desigur, au răspuns cei de față”.

Atunci, talentatul epigramist al României, **Cincinat Pavelescu**, citește strofa care constituie finalul acestei poezii ocazionale, poate unică în literatura noastră:

„Și trenuri vin și pleacă iară
Și plictisită-ntr-un târziu.
Nevasta șefului de gară
A deraiat c-un macagiu.”

Un ropot de aplauze a răsplătit această creație colectivă. Cei prezenți și-au strâns mâinile și s-au îmbrățișat. Cu greu și-au luat privirile de la fereastra clădirii C.F.R. din Piatra Olt, de la fereastra unde frumoasa soție a șefului de gară care, cu un zâmbet fermecător și chip luminos, saluta cu mâna plecarea trenului care avea ca destinație și orașul Craiova.

După cum îmi amintesc, publicul craiovean prezent într-o sală arhiplină în vechea sală a Teatrului Național a aplaudat frenetic prezența și expunerile poetului **Victor Eftimiu**, într-o atmosferă caldă și prietenoasă.

Acesta era bucuros de ceea ce vedea în sală și de atmosfera extraordinară creată în acea zi, când acceptase invitația de a se întâlni cu publicul craiovean, pe care, după mărturisirile sale de scriitor și dramaturg, l-a iubit dintotdeauna și pe care îl purta în sufletul său.

După această întâlnire memorabilă, de-acum și istorică, a răspuns invitației autorităților locale, conform protocolului stabilit, de a lua masa împreună.

La protocolul organizat în cinstea distinsului oaspete organizat la restaurantul „Minerva” au participat din partea autorităților locale, **Alexandru Dincă**, director al Teatrului Național Craiova, **Petre Gigea**, prim-vicepreședinte al Consiliului Popular județean Dolj, **Ionel Mihail Cetățeanu**, vicepreședinte al Consiliului Popular Județean Dolj, **Tiberiu Nicola**, rector al Universității Craiova, **Florea Firan**, președinte al Comitetului Județean pentru Cultură și Artă, actorul **Amza Pellea** și încă 5-6 persoane de care nu-mi amintesc acum.

Recent, **Barbu Bohoreanu**, conducător al Trustului de Alimentație Publică, prezent la această masă, mi-a amintit recent că atunci, la „Minerva” era o atmosferă ambiantă și prietenoasă la care s-a servit un meniu bogat și ales. Își amintește că maestrul **Eftimiu** era secondat de secretara sa particulară, o tânără frumoasă și fermecătoare de care distinsul poet era mândru și binevoitor.

Prezența poetului **Victor Eftimiu** în viața culturală a Craiovei era un eveniment important ce făcea onoare orașului nostru.

Născut în localitatea Boboșița din Albania la 24 ianuarie 1889 (decedat la 27 noiembrie 1972), a fost un scriitor de talent, poet, dramaturg, eseist, povestitor, traducător, membru al Academiei Române.

În unele publicații se menționează și apartenența sa la francmasonerie în perioada interbelică (în anul 1935 a obținut gradul 33 în francmasonerie al Riturului Scoțian Antic și Acceptat).

A fost director al Teatrului „Comedia” din București, al Teatrului Național din București, director general al teatrelor din Ministerul Artelor, director al

Teatrului Național din Cluj...

Din anul 1948, membru al Academiei Române.

A scris și tipărit 5 volume de versuri și 12 piese de teatru din care cele mai cunoscute sunt „*Meșterul Manole*”, „*Cocoșul negru*”, „*Inșir-te mărginite*”, „*Omul care a văzut moartea*”.

A fost căsătorit cu celebra actriță Agepsina Macri pe a cărei cruce aflată la mormântul acesteia din cimitirul Bellu din București, **Eftimiu** a înscris un sonet celebru, reprezentând omagiul său etern.

Un alt poem remarcabil este cel închinat marului poet național al românilor pe care îl reproduc în continuare.

*Tu, ce-n ritmul melancolic al baladei populare
Ai cântat durerea noastră de la munte pan' la mare,
Cântăreț al suferinței, al minunilor trecute
Într-a îngerilor lume liniștit acuma du-te,*

Căci necazurilor vieții le-ai adus un sfânt prinos:
*Strai de purpură și aur, versul tău armonios...
În zadar ceruși în viață o lumina să s-arate,
Când slăveai albastră noapte din privirile-adorate.*

*Dar acum, acum te cheamă, în iubirea lor dintâi,
Visătoarele copile ce te țin la căpătâi...
Nu simți tu în nopți cu lună cum s-adună pe-ndelete
Feți-frumoși cu păr de aur, zburători cu negre plete,*

*Cosânzenele, fecioare ce-ți roiesc lângă mormânt?
Nu-ți aduce glas de buciium blândă batere de vânt?
Că un stol de corbi trecură deznădejdiile grele...
Vin la teiul tău acuma somnoroase păsărele*

*Să-și ascundă sub aripă obositul capușor...
Ca și ele, dormi în pace somnul dulce, somn ușor...
Dormi în pace! Dulci iluzii vor veni să te-mpresoare,
Or să-ți cânte, de departe, singuratice izvoare.*

*Iar pădurea murmura-va: Numai eu știu să te-ascult,
„O rămâi, rămâi la mine...te iubesc atât de mult!”
Te iubim și noi atâta, drag copil al suferinții!
Ne-ai vrăjit copilăria și bunicii și părinții,*

*Tot ce e simțire 'năltă, caldă, suflet românesc,
Ai vibrat până-n zenitul unde aștrii se-ntâlnesc.
Noapte bună! Noapte bună!...Universul tău de gânduri
N-a fost scris să-l nimicească învelișul cel de scânduri.*

*El împarte înstelarea-i din hotar până-n hotar,
Preamărind pe cel ce fuse „Împărat și proletar”!*

Și cu aceasta, mi-am liniștit conștiința amintirilor mele sentimentale...

Cred că este de datoria mea să aștern pe hârtie un episod cultural la care au participat și care poate fi considerat istoric, iar poemul închinat frumoasei femei, soția șefului de gară, fiind unic prin faptul că este o creație colectivă.

Pot spune că, atunci, cu ochii mei am văzut și am simțit că scriitorul Victor Eftimiu a fost fericit la Craiova, încântat fiind de primirea călduroasă a craiovenilor precum și a autorităților administrative și culturale locale. ■

Petre GIGEA-GORUN
Craiova, 2017

MELANIA RUSU CARAGIOIU

Canada

După festin

Atomi domoliți
în
opalescenta apă vie de-aseară,
cheamă în magnetismul lor
fire de praf,
paianjeni-priviri,
lumina reflectată...

și
totul strâns
în cămașa de cristal
a paharului
îndoit
pe oglinda mesei,
izbindu-se apoi
în draperia de fum...

Întâlnire în viitor

Te-aștept, iubită Fortuna, în viscol,
Cu ochii mei plini de cenușă,
Dar tu te plimbi prin zări depărtate...
S-ar putea să mă cauți ...
Eu te chem,
Năucit în vârtejul meu,
Din zori balansând când aici, când acolo...

Astăzi m-am hrănit cu pietricele.

Ferește-te !
Știu să și mușc !

Tu, antic mit: Fortuna !
Fortuna,
Ești mai rătăcitoare decât mine !
Vreau să te agăț în aripa blândului vânt,
Dar tu mereu întârzi ...
Tu ajungi târziu la epave, pe mare...
Ai obiceiul rău de a șede pe țărături...

Ți-ai pierdut piciorul drept,
Și din acel moment rechini sunt plini de justețe !
Ferește-te, însă,
Într-o zi te voi prinde !
Să nu-mi apari în față doar în scheletul vizibil,
Prin pielea suferindă de poluare!
Imi place seva ta,
Licoarea ta divină,
Deși este mereu amară...

Amalgam

Cărți, scriitori, personaje,
Albume, cuvinte de vrajă
Stau drepte în rafturi sculptate:
Puțin aici, mult în eternitate...

Bing-bang clopotesc anii
În clopoței de ger;
Bing-bang cântă castanii
Cu palmele spre cer.

Se răscolesc arginți
Sub palida dantelă
Iar pomii stau cumiști
Și gravi, ca o capelă.

Din filele palmate,
Cu slovele uscate –
Mici turle aplecate,
Cad timpi și ploii ritmate...

HORIA ZILIERU

aproape de copilărie

Gura mai are o lină lumina
sus de pe ziduri trezind liliecii
până îți cade o buclă pe frunte
de alb hyacint.

Arbori în cârje cu ochii de verde
mâini vaporeose ridică la geamuri
sânge-nflorindu-i cavernei deschise
cerbul de piatră.

Blânde hymere-n prăpăstii de spaimă
rup o beteală pe lacuri de zodii
șerpilor grădinii spre mierlă aruncă
limbi despicate.

Bocetul trece străfund cimitirul
troiți înclină ghicindu-ți să fure
broasca de aur o grea seminție
dulce de basme.

Neagră-i zăpada în care (o dată...)
înger de pază zideai dintr-o noapte
semn să ridice șoptindu-și streinul
— o puritate.

icoană pe sticlă

Erai cândva un foc *dar cine-i el?*
cenușa îți arată c-a trecut
înfățișat cu marele inel
și leul uriaș în alt trecut

subt pod subt podul unui basm amar
la pândă stă copilul în zadar
cu flori de măr în păr ca *leruri ler*
și florile de măr vorbesc în cer

când urcă jertfa jertfa unui miel
dar cine-i el?
dar cine-i el? cu vocile de fum
îți dă asinul sa-1 înhami și plângi
în carnea pură simțurile cinci
cu miere le astupi *atunci* acum
cu funia tăcerii te încingi
și fugi în somn la domnul israfel
dar cine-i el?

în istovitul ochi un bob de grâu
stând
pedepsit în pleavă pân-la brâu
femeia — pârghă trece prin măcel
îi umple gura surdă cu pământ
dar cine-i el?

abia se mișcă morile de vânt
ca preotul bătrânul menestrel
toiagul își izbește în cuvânt
și semne vechi iau viață *hèn kai pàn*
în graiul vechi de șapte mii de ani
dar cine-i El?

dacă nu, iertarea

Uitară ochii ziua nunții mel
în piei de fum și ceață înveliți. — Ești tu copile
între săbii grele întâiul meu născut? ce sateliți

și-au luat femeia? craniul înconjoară sudoarea
unui stup și-n carne simt cum te așteaptă palida
fecioară
albina ta cu trupul de argint.

Pământul meu de naștere în tine
cu spice seci de foame stă sărac
slăvită izbăvire nu mai ține
inel și cingătoare și toiag

și pleava răscolită peste rane
asinul e pe care-am mai trecut
fără cântări de harfe și timpane
cu fața plânsă spre un plâns trecut

cât mâinile un plug de lemn apasă
că ești de-acuma plătitor de bir
silind la luptă o curată rază:
norodul numeros de trandafiri.

Tu oasele să mi le scoți odată
și să repeți: „sunt însumi cel ce sânt”
și să-le treci fără suspin în spate
peste versanții unui munte sfânt.

frescă în azur

în trup de pasăre mireasa doarme —
o roză cosmică pe voci de aur —
înecul duce foile de laur
vicleana miere și naive arme.
Așteaptă ruga lacrimi împietrite
zăpezile cu tobele întoarse
întunecimea leagă în orbite:
lințoliu de tristeți /stamine arse.

Opaite percuții de aramă
vocale corzi vor viola pe creste
când plâng catapetesmele la vamă
înaltul cerului dintr-o poveste.

Cu umbra stranei va pleca și orbul
sfios și șovăelnic să învie
biserica din gropi/pupila vie
potirul mistic solitarul corbul.

moștenirea tristeții

Săpând în oase dai de bethleem
și de perechea de asini cu ei
vei bate drum spre tristele femei
când spală grâu în sufletul bo(h)em.

Tu spicele pierdute să le-aduni
mai scumpă-i pârghă fără laș cuvânt
ca scaunul mării pe pământ
în mersul Mirelui peste genuni.

E drojdia și răul e în el
când nu aduce nașterea: *a fi*
e văzătorul și în miez sunt fii
de seminții și leșuri de măcel.

Prin semne mute va să guști flămând cenușa
dragostei la alți flămânzi: secerătorii nopții goi
și blânzi
cu ușile deschise-n răni pe rând.

Ce morți dezmiardă grâul secerat?
de ce a doua oară să-l omori
amara pâne s-a mutat în nori
subt coasta muntelui nefulgerat.

Făgașele de roți în urnă ai
și-n față mersul aștrilor răzleți
pe fața neatinsă să înveți
tristețea din pământul altui Grai.

o viziune a mării

Pânza nimeni nu i-o zmulge
gura mea înfricoșată
multrâtăcătoarea-i spune
oarba panii albul fulger
tras din teaca dezgropată
taie ochiului genune

lăcrimând
argint
și rune
dintr-o veche întocmire
ca latentele ofire
clătinând vecia-ntreagă.

Nu văd frânghia ce leagă
întuneric cu lumina
soare potolit
o plagă
tăinuit fior și vina
pe balanță *mal*
și *cârmă*
subt puterea unei oarbe
nopti de geniu ce absoarbe
tălpile mergând pre val
gleznele luminătoare
îngrozind-o blânda turmă
El înfricoșatul mare.

Despuiat de îndoială
umblă ca pre mari morminte
— drumul sacru în spirală —
și în urma Lui fierbinte
oarba roză fulgerată
vergură decapitată
strânge suferința toată
aurora boreală.

icoană pe lemn

Suge ca un miel flămând
sânul cântător și sfânt
spini parfume și pământ
faguri de azur *ah când*

gura mea l-a supt plângând?
gura Lui surâde lin
și în creștet arde blând
aura de foc vergin

mâinile argint ating
un mormânt în alt mormânt
unde țese un paing
mierea-amară gol cuvânt

candela subt sânul — sân
scânteiază bolți de sâni
cum aprinde-n rami un prun
albi atomii cei bătrâni

Doamne, ce idilic timp
gheara foamei iar m-a strâns
ca pe-un șoarece de câmp
într-o pleavă grea de plâns

magii s-au oprit din drum
drum de grâu cu smirnă-n spic?
fetele își spală-acum
în toiege se ridic

râd senini și se închin
raza milei crește-n gând
Și în creștet simț arzând
aura de foc vergin

și prin nori din semn în semn
ce-au văzut *cu* alți fiori
zugrăvesc în graiul lor
pe icoanele de lemn

LUCIAN GRUIĂ despre...

Enigmaticul Geo Naum

George Naumof s-a născut în anul 1953 la Tulcea și a absolvit Universitatea din Galați devenind inginer de nave. Din anul 1982 locuiește și lucrează în București. Și-a adoptat pseudonimul Geo Naum și a debutat în revista „Antares” cu un fragment dintr-o proză scurtă în anul 2005, iar în volum cu romanul *Pedeapsa de sine* (Ed. Eminescu, 2009). A urmat romanul *Vera* (Ed. Eminescu, 2011) și prozele din volumul *Năzărirea lui Haralamb* (Ed. Eminescu, 2012).

De la carte la carte, prozatorul se află în real progres, sub raportul unității construcției și complexității dialogurilor.

Acum revine în atenția cititorilor cu romanul *Enigmatica Matilda* (Ed. Beta, 2017)

Regretatul Vasile Andru, în cartea *Exorcismele* (Ed. Paralela 45, 2004), admite că gândurile reprezintă energii noesice și pot interfera, oameni cu personalitate puternică putându-i influența pe cei vulnerabili. Astfel se nasc deochiurile, farmecele, blestemele și exorcismele.

Emil Lungeanu își construiește romanul *Enigma* (Ed. Beta, 2014) pe supoziția blestemelor, urmărind chiar o istorie a fenomenului din antichitate până azi.

Geo Naum scrie și el romanul *Enigmatica Matilda* (Ed. Beta, 2017), desprins de sub umbrela lui Emil Lungeanu, construit pe blestemele personajului omonim de care ne vom ocupa în continuare.

Numele i-l pusese tatăl după Mathilde de Flandre soția lui Wilhelm Cuceritorul. În germană apelativul înseamnă „cea care are putere în lupte”, caracterizare care i se potrivește ca o mânășă. Totodată acest nume este predestinat să schimbe caracterul celei botezate astfel, transformând-o într-o personalitate puternică.

Matilda a învățat deochiurile, farmecele și blestemele, încă din adolescență, de la bunica ei. Apoi își va dedica viața studierii și exersării experimentelor de parapsihologie, pătrunderea în creierele altora, telepatie, călătoriile corpului astral etc. Din cauza experimentelor îi slăbește inima.

Eroina a suferit mult în adolescență, în regimul totalitar, când, datorită faptului că tatăl ei fusese legionar, nu a fost admisă la facultatea de drept. Se va răzbuna atât pe șeful comisiei de examinare cât și pe cel care l-a turnat pe tatăl ei la securitate și ca urmare a înfundat pușcăria. Aceste blesteme vindicative pot fi explicate prin cheie psihanalitică drept refularea unui complex de inferioritate.

Neputând urma o facultate, Matilda devine bibliotecară la Institutul Politehnic București. Aici îl cunoaște pe Grig Moeciu, celălalt personaj principal al cărții, de care se va îndrăgosti necondiționat. Numai că acesta o iubește pe doctorița Silvia Șova. De asemenea era căsătorit cu Anca cu care are doi copii.

Matilda era expertă în plăcerile trupului, exersând cu Grig toate pozițiile erotice din Kama Sutra, pe care le învățase de la arhitectul Harold.

Poveștile de dragoste care susțin tensiunea romanului mă fac să cred că autorul aderă la teoria lui Freud conform căreia sexualitatea constituie motorul societății.

Apoi lucrurile se complică foarte mult. Grig află de la Silvia, care era bolnavă de cancer, că au o fată, Grigia. Grig merge la Mathilda rugând-o s-o ajute pe Silvia, dar Mathilda moare în timpul acului sexual, la orgasm, în urma unui infarct miocardic.

Pentru lămurirea problemelor, autorul apelează la o tehnică textualistă. Inserează în paginile cărții o scrisoare lăsată de Matilda și testamentul acesteia. Din scrisoare rezultă că Matilda îndepărtase femeile din viața lui Grig: intrând în mintea Silviei o convinge să-l părăsească și determină accidentul de mașină prin care Anca își pierde viața. Matilda știa tot ce făcea Grig în viața aplicând tehnica extracorporalității trimițându-și corpul astral invizibil acolo unde era iubitul. Scrisoarea mai cuprindea și o rețetă pentru ameliorarea stării Silviei. Efectul medicamentului naturist se dovedește a fi doar paliativ.

De textualism țin și inserțiile repetate ca un leitmotiv din cântecul marelui Tănase, *Cine iubește și lasă*.

Acum romanul ia o turnură polițistă, Grig fiind acuzat de crimă de un polițist înfumurat. Dar totul se sfârșește cu bine și Grig duce la îndeplinire testamentul. O incinerează pe Matilda și-i duce cenușa în Bucegi, pe altarul din fața Sfînxului. După care se căsătorește cu Silvia și se va muta cu Grigia în casa moștenită de la Matilda, în cartierul Cotroceni.

Romanul stă sub semnul lui „ar fi putut să fie” întrucât nu știm exact dacă Matilda sau destinul au determinat evenimentele din viața personajelor. Interpretarea rămâne deschisă. Matilda este un personaj frustrat, care se răzbună pe toți care i-au produs suferință, inclusiv Grig. *Enigmatica Matilda* își hotărăște până și moartea și va influența destinul lui Grig și după aceea.

Tema extracorporalității nu este nouă în proza lui Geo Naum, a mai fost folosită în romanul *Pedeapsa de sine*, în momentele în care autoexilatul Evsei își părăsea trupul în Delta Dunării și își conducea sufletul în casa familiei sale lăsată la București.

Swami Shivananda în fascinanta sa carte *Puterea gândului* aduce un elo-

giu forțelor energetice ale cuvântului. Cartea lui Geo Naum este dedicată aceleași teme și ne pune pe gânduri.

Romanul este modern, dramatismul întâmplărilor captivând atenția cititorilor. Geo Naum conduce cu mână sigură personajele, dovedindu-se și un maestru al intrigilor.

În prefața cărții, Nicolae Georgescu remarcă: „Am atins, astfel, trei calități (caracteristici) ale scrisului lui Geo Naum: personajul, conflictul, finalul. Trebuie să mai spunem ceva despre simțul construcției, oarecum ingineresc, oricum robust, bine calculat și echilibrat îndelung. Scrierile lui Geo Naum – romane sau nuvele – se rotunjesc din rotunduri succesive, fiecare scenă (capitol) fiind lucrată (lucrat) cu grijă și pusă la locul ei. În fond, câtă muncă atâta experiență literară, atâta talent.”

Prozele autorului capătă tot mai multă unitate de la carte la carte. *Enigmatica Matilda* se citește cu real interes.

Răzvan Nicula – *Pedeapsa cerului*

Am un câine lup, pe care l-a găsit abandonat, în spatele blocului, acum 16 ani, soția mea, Maria. Abia când l-am dus la vaccin, am aflat că animalul este de rasă. De atunci, a devenit un membru al familiei, cu care rezonăm noesic. Din aceasta cauză am fost foarte atent la metamorfozele licanthropice ale lui Călin, actantul principal al romanului *Pedeapsa cerului* (Ed. Detectiv, 2014), semnat de prozatorul Răzvan Nicula. Structura epică se desfășoară eclatant, pe trei nivele: inferior (al faptelor narate), superior (al superstițiilor) și median (al religiei creștine). Mărturisesc că nu mă așteptam, la începutul lecturii, ca un tânăr avocat să dezbată o temă superstițioasă, apoi m-am dumirit că metamorfoza eroului nu e decât pretextul dezbaterilor ontologice radicale. Credința, ar fi trebuit să salveze condiția duală om-animal a eroului, ceea ce nu se întâmplă. Destinul se va împlini, cu certitudinea revelată în tragediile antice grecești, dar printr-un deznodământ surprinzător.

Desfășurătorul momentelor epice urmează ritualul clasic: exordiu – intrigă – desfășurarea acțiunii – punct culminant și deznodământ. Tehnica narativă este ingenios elaborată, amănuntele semnificative adăugându-se exponențial spre asimptota finală.

Iată simptomele care anunță metamorfoza licantronică: violența domestică și plăcerea produsă de aceasta, creșterea pilozității corporale, ascuțirea simțurilor, tentația îngurgitării cărnii crude, forța fizică excesivă, apetitul sexual exacerbat.

Deși aflat la a doua carte, Răzvan Nicula se dovedește un prozator matur, stăpân pe mijloacele dozării creșterii interesului cititorilor. Romanul incită încă din prima scenă, aceea în care actantul se trezește gol pușcă la marginea orașului în care domiciliază. Abia spre sfârșitul cărții aflăm că explicația constă în revenirea de la lup la om, după nopțile cu lună plină în care au loc metamorfozele. Călin, după ce nevasta Simona îi intetează divorț (în urma comportării amobinabile a acestuia), își pierde serviciul și pleacă la țară, la prietenul său George. Aici, baba Sanda, după trăirea unei tragedii în care vârcolacul îi omoară bunica și mama, îi recunoaște natura duală, dezvoltată de privirea metalică. Bătrâna este convinsă că licanthropul a fost trimis de divinitate să o pedepsească pentru crima săvârșită de străbunica ei care ucisese un vârcolac. Din acest moment, deznodământul părea previzibil, dar autorul stăpânește tehnica surprizelor. După ce Călin se convinge de natura sa duală, cere ajutorul prietenului său George și apoi al preotului Daniel. Acum începe adevăratul demers al cărții, care constă în relevarea unor probleme existențiale majore, legate de destin, dragoste și moarte, precum și de puterea credinței. Discuțiile dintre Călin și preotul Daniel se axează pe posibilitatea salvării sale din condiția licantronică devenind credincios. Pentru a se produce miracolul, preotul încercă să-l îndrepte pe Călin spre citirea Bibliei și practicarea rugăciunilor, încercând chiar și o slujbă de exorcizare. Autorul se dovedește un bun cunoscător al practicilor religioase și s-a documentat serios asupra slujbelor. Toate eforturile însă sunt sortite eșecului. În manifestările licanthropice, Călin nu o ucide pe baba Sanda, cum ne așteptam, ci, întâi îl sfășie pe primarul satului, Tudor – tiran și excroc, apoi pe nevinovata Andra, fiica preotului, de care actantul era atât de îndrăgostit încât spera ca puterea iubirii fetei să-l vindece.

Se cer câteva explicații. Licanthropii apar, în viziunea autorului, personaje divine, pedepsitoare („câinii lui Dumnezeu”). Din acest punct de vedere, primarul își merita soarta. Dar Andra? A fost sacrificată pentru greșala tatălui ei, părintele Daniel, care, își iubise soția mai mult decât pe Dumnezeu, făcându-i o slujbă creștinescă, pe ascuns, după ce aceasta se sinucide. Recidivează și în dragoste pentru fiica lor, Andra. Există o greșală comună săvârșită de primarul și preotul pedepsiți. Aceasta este mândria omenească mai mare decât dragostea pentru Dumnezeu. Acum, Dumnezeu relevat de carte se dovedește un Dum-

nezeu răzbunător, așa cum se manifestă în Vechiul Testament. Puterea iubirii, invocată de Noul Testament se dovedește insuficientă, în comparație cu legea talionului promovată în Vechiul Testament.

Călin este lovit în piept de preot, cu cuțitul de vânatoare primit de la baba Sanda. Finalul rămâne deschis, nu știm dacă actantul moare, întrucât, pentru a stopa licanthropia, trebuia ca să fie practicate trei lovituri de cuțit în frunte. Probabil, vom afla răspunsul în romanul următor.

Autorul – narator – personaj dovedește multă imaginație în construcția epică, pornind de la supersitia vârcolacului. Se fac referiri la cauzele transformărilor, rămânând deschisă întrebarea motivării alegerii licanthropilor. Este o *Pesdeapsă a cerului*. Autorul descrie versomil stările omului în timpul transformării în animal feroce. Răzvan Nicula, bine documentat, trece în revistă un scurt istoric al metamorfozelor. Acestea se situează, în regimul nocturn al imaginii (Gilbert Durand - *Structurile antropologice ale imaginarului*), caracterizat prin întuneric, dinți, gheare, coarne, cuțite, fierăstraie – toate concurând la crimă. Scenele erotice dezlănțuite, dau foc imaginației, fiind pe gustul generației douămiiste.

Stilul autorului este limpede, modern, expresionist pe alocuri. Cartea, deși se întinde pe parcursul a mai bine de 400 de pagini, se citește cu interes.

Răzvan Nicula este un prozator care promite.

Noroc că la lansarea cărții nu a fost lună plină.

Raveca Vlașin – *Fresca amintirilor albastre*

Raveca Vlașin s-a născut la 18.01.1947 în localitatea Mintiu, județul Bistrița-Năsăud. În prezent locuiește în municipiul Dej, județul Cluj. Este membră fondatoare a cenaclului literar „Radu Săplăcan” al filialei ASTRA din Dej.

Poeta a mai publicat două volume de versuri pentru copii: *Cartea copilăriei* (2004) și *Scame de zâmbet* (2005), urmate de poeziile din *De-carefecții* (2006).

În volumul *Fresca amintirilor albastre* (Ed. „Astra - Dej”, 2008) autoarea efectuează o călătorie în amintirea copilăriei petrecută în satul natal, cu tradiții puternice pe atunci. Pentru fiecare dintre noi, localitatea în care ne-am născut se află situată în centrul lumii. Aici ne reîntoarcem fizic sau măcar în amintire regenerându-ne forțele. Dorul după acea stare paradisiacă a satului natal o copleșește pe Raveca Vlașin: „Îmi văd satu-n amintirea/ Care mă încearcă./ Doru-mi paște peste file/ Gândul mă debarcă/ Într-o vreme ce-n uitare/ Se cufundă-ncet/ Numai pana mai înșiră/ Gânduri de poet –, (*Amintire*). Amintirile, desigur, sunt senine. În realitate, întâlnim zugrăvit în albastru doar satul tradițional din copilăria autoarei, cel actual fiind gri, în plină destrămare.

În ceea ce privește satul copilăriei el apare idilizat. În fundalul frescei, poeta elogiază stămoșii, bunicii și părinții, verigi în continuitatea neamului. Bătrânii satului sunt pilde de înțelepciune (*Moș Toader, Mătușa Marioara*). În prim plan, copiii roiesc pe străzi cu ocazia sărbătorilor între care primează cele de iarnă. Lor li se dedică tandre poezii: *Jocul caprei, Cu plugușorul, Pledoarie pentru Moș Crăciun*.

Calendarul țărănesc este organic, subiectiv, curge altfel decât cel de la oraș, în funcție de transformările naturii: „Un calendar al vremilor trecute/ Privind spre ieri, la împliniri știute./ În hieroglifa viselor fugare,/ Își face schița vremea viitoare.” (*Calendarul*)

În comparație cu satul copilăriei cel actual este depopulat: „Dar unde-i freamătul acela tineresc./ Ce palpita aici, cu-atâta forță?/ Îmi pare atât de trist și nefiresc/ Că viața abia mai palpită în torță.” (*Satul meu*)

Astăzi tinerii au plecat la muncă, departe, în străinătate: „Te-ai dus de ani întregi de-acasă./ Printre străini odorul meu./ În gând durerea mea apasă/ Și mă apasă dorul greu.” (*De ani întregi*)

Tot pe ritm de romanță avem poezia *Mama* în care poeta îi aduce un prinos de recunoștință, celei mai iubite ființe din lume.

Ultimul capitol al cărții îl reprezintă *Cântece* pe teme folclorice, transpuse pe note, de pe banda magnetică, de regretatul profesor de muzică Teodor Sechei. Exemplificăm printr-o strofă din poezia *Verde busuioc*:

„Și-am să joc de zor/ Cu piciorul gol./ Tu să nu te lași/ Cântă ceteraș!”

Versurile Ravecăi Vlașin au o muzicalitate specifică și sunt cantabile. Stilul este simplu, limpede, confesiv. Viziunea poetei asupra lumii este tradiționalistă, valorile situate în prim plan sunt: credința, familia, morala. Poeta crede în forța poeziei de a învinge efemerul.

Lectura poeziilor din *Fresca amintirilor albastre* este revigorantă.

Vasile Luțai – *Revărsare de lumină*

Vasile Luțai s-a născut la 24.09.1950 în localitatea Bocicoiel, jud. Maramureș și a absolvit Facultatea de Teologie ortodoxă din București. Din 1972 este preot paroh în Parohia Ortodoxă Vișeu de Sus III.

Preotul Vasile Luțai a publicat până în prezent numeroase volume de versuri, de la cele clasice până la haiku-uri. Acum se prezintă în fața cititorilor cu volumul *Revărsare de lumină* (Ed. Limes, 2016), alcătuit din eseuri religioase în versuri. Cele zece capitole sunt imne dedicate luminii divine.

Desigur, în primul caitol, *Neceatul*, dedicat genezei lumii, este invocată starea inițială de nemanifestare când nu exista nimic decât posibilitățile virtuale: „Pe când nimic nu era./ Necreatul/ Întreit singur era.” Iar universul se naște din cuvânt/logos divin. Și Dumnezeu a zis: „Să fie lumină! Și atunci lumina a învins întunericul.” Dumnezeu a făcut și îngerii. Există lumina sorilor și lumina necreată pe care o vedem cu ochii închiși. Lumina necreată apare: „din Sinele Lui lumina.”

Creatorul rămâne inaccesibil simțurilor noastre, îl vedem în manifestările sale. El, de o treime, reprezintă o multiplicitate în unitate. Este mai presus de fire și de orice nume: „Eu sunt Cel ce sunt!”

Capitolul *Lumen*, aduce un elogiu luminii prin care toate s-au făcut. Doar cele zidite făceau umbră, adică răutățile oamenilor. Întâlnim în acest capitol un fragment care descriind torsul cânepii, amintește de *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă: Iată firul tors unde duce: „Fără de margini/ se întindea,/ cum firul de cânepă/ pe rășchitor./ din casă/ până-n tindă./ și din târnaț/ până-n grindă/ ca să mă lase/ să mă sui în pod/ să fur câte-un cârnaț/ și din nou să cobor/ pe-o coajă de lună/ drept în pridvor.”. Un alt fragment din acest capitol devine un cântec populat inspirat: „Da', dui, dui, dui/ și iară' dui./ tăt omu'/ cu vremea lui, mă'./ până-ajunge-n/ partea lui, mă' -ă-ă./ Da', si-u-ar moartea blestemată./ de tăț' morții laolaltă, mă'.”

Paradoxal, *Energiile necreate* pornesc de la Ființă, fără a fi Ființa Lui: „Necreatele energii/ n-au ipostas propriu./ ele caracterizează ipostasul./ fiind atribute ale ipostasului.” Energiile se coboară și îmbrățișează lumea cu dragoste și trebuie să răspundem la fel. Și tot paradoxal, Dumnezeu este „Viață și Taină”.

La masă cu îngerii este o adevărată poezie lirică: „Îngerii așezați pe stele./ ca un țipăt/ stau înșirați/ cum măregele pe-o ață/ pe vântul cer./ spre dimineață./ uitându-se unul la altul/ din înaltul/ care-i înconjoară./ cum apa ce curge pe scocul/ ce-nvârte piatra de moară./ cum învârtește lumina/ când scrâșnește/ osia lumii/ cu inelul înghețat/ al lunii ce ne privește”.

Eu fără de timp reprezintă un poem dedicat caracteristicilor absolute ale lui Dumnezeu. Iarăși găsim un fragment ce mă duce cu gândul spre *Amintirile din copilărie*: „Încât aproape că m-a orbit/ prin acel întuneric de lumină/ în care simțeam cum intram./ că mă destrămam/ cum cămașa făcută de mama/ din cap până-n tălpi./ o cămeșoaie lungă de tort./ ca să țină de-a lungul./ până oi crește mai mare”.

Luminii din care se nasc toate, îi sunt dedicate în mod special trei capitole: *Ființa luminii, Vederea luminii și Lumina spirituală*. În primul, lumina este văzută ca iradiere a dragostei divine. Prin actul cunoașterii, trebuie să ieși din tine pentru a primi lumina lui Dumnezeu. Al doilea capitol este dedicat vederii acestei lumini care este o altfel de vedere, cu ochiul cunoașterii. Lumina spirituală nu este lumina sensibilă detectabilă senzorial ci văzută cu mintea, mai presus de vedere: „Văzut-am lumina/ cea dumnezeiască/ întru răpire./ la capătul curatei rugăciuni./ că nu-i o lumină/ de la o sursă fizică plecând, ci o lumină-n spirit/ văzută dinăuntru.”

(În)vederea continuă tema abordată în capitolele precedente dedicate luminii, reamintindu-ne de Sfânta treime a Dumnezeirii dătătoare de lumină.

În final este cântat *Cortul* lui Dumnezeu ca lăcaș suprem al tatălui Ceresc: „cortul e mai presus de toate./ în care creatu-s-au și se susțin/ toate cele văzute/ și cele nevăzute.”

Prin această carte, preotul Vasile Luțai se adresează nu numai credincioșilor ci tuturor oamenilor avizi de cunoaștere. Sunt explicate filosofic problemele genezei lumii și misterele luminii și energiilor necreate. Autorul se dovedește un profund cunoscător al temelor cunoașterii dogmatice pe care le exprimă, uneori literar. Abordarea în versuri a eseurilor contribuie la o lectură mai lesnicioasă.

Scopul cărții este desigur moralizator. Necredinciosul se îndepărtează de viața adevărată, cu rost. Cartea este ca o lumina aprinsă în noapte, far pentru suflete. ■

GABRIELA ȘERBAN

Colocviile revistei "Reflex", prilej de frumoasă împletire a artelor

În perioada 14 – 17 iunie 2017, la Băile Herculane s-au desfășurat tradiționalele Colocvii ale prestigioasei reviste "Reflex", revistă de artă, cultură și civilizație, editată de 17 ani de Consiliul Județean Caraș-Severin și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, în coordonarea magistrală a poetului Octavian Doclin și a criticului de artă și literatură Ada D. Cruceanu.

Aflate la cea de-a XVII-a ediție, Colocviile revistei "Reflex" și-au propus, și de această dată, teme complexe, incitante și deosebit de interesante, iar invitații au fost dintre cei mai însemnați oameni de cultură ai vremii, alese personalități ale artei contemporane. Astfel, cea de-a XVII-a ediție a Colocviilor "Reflex" s-a desfășurat sub genericul: "Pictură. Poezie. Sculptură".

Primirea și prezentarea invitaților au intrat, și la această ediție, în atribuțiile redactorului șef al revistei "Reflex", poetul Octavian Doclin, moderatorul întregului eveniment, amfitrionul colocviilor.

Pe parcursul celor trei zile au fost prezentate numeroase cărți și reviste, au fost prezentați scriitori și autori de cărți și publicații, importanți editori și oameni de cultură din țară și străinătate.

Cea dintâi seară a fost dedicată scriitorilor și editorilor, prezentărilor de cărți și autori, revistelor și publicațiilor de cultură. Au luat cuvântul și au prezentat cărți și reviste scriitorii: Octavian Doclin (Reșița), Lucian Alexiu (Timișoara), Maria Nițu (Timișoara), Cornel Ungureanu (Timișoara), Ion Cocora (București), Dana Pocea Cocora (București), Bata Marianov (București), Toma George Maiorescu (București), Ioan Deșidan (Cluj-Napoca), Ioan Matiuț (Arad), Zenovie Cârlegea (Târgu Jiu), Nicolae Sârbu (Reșița), Costel Simedrea (Reșița), Pavel Șușară (București), Sabin Păutza (Reșița), Dorina Sgaverdia (Reșița), Mariana Pândaru (Deva), Paulina Popa (Deva), Virgil Diaconu (Pitești), Dumitru Augustin Doman (Pitești), Simion Dănilă (Belint), Laurian Lodoabă (Lugoj), Gheorghe Jurma (Reșița), Gabriela Șerban (Bocșa), Angelica Herac (Reșița), Nina Ceranu (Timișoara), Victoria Milescu (București) și Constantin Novăcescu.

La această frumoasă întâlnire a pasionaților de condei au fost prezentate reviste precum: "Arca" (Arad), "Reflex" (Reșița), "Argeș" (Pitești), "Arena literară" (București), "Cafeneaua literară" (Pitești), "Banat" (Lugoj), "Măiastra" (Târgu Jiu), "Bocșa culturală" (Bocșa), "Actualitatea literară" (Lugoj), "Orizont" (Timișoara), "Orient latin" (Timișoara), "Nedeia" (Reșița), "Ardealul literar și artistic" (Deva).

De asemenea, au fost prezentate câteva cărți, cele mai recente apariții ale editurilor prezente: "Povești pe albul zăpezii" de Costel Simedrea ("Mirador" din Arad, 2017), "Coadă dracului" și "Valea cu ierburi amare" de Bata Marianov ("Palimpsest" din București, 2017), "Sabin Păutza Maestrul" de Daniela Caraman Fotea ("Palimpsest" din București, 2017), "Catalogul cărților cu autograf la Biblioteca "Tata Oancea" Bocșa, vol. 2" și "Labirintul cărților" de Gabriela Șerban (ambele apărute la editura TIM din Reșița, 2017), "Supremum vale Nicolae Bocșan" coord. Gabriela Șerban și Silviu Fericiu ("Nepsis" din Timișoara, 2017), "Mihai Eminescu – drumuri și popasuri în Gorj" de Zenovie Cârlegea (Târgu-Jiu, 2016), "Casa oglinzilor" de Lucian Adam ("Eubee" din Timișoara, 2017); "Doi oameni răi" de Nicolae Țic ("Călăuza" din Deva, 2016), "Suflet de sticlă" de Paulina Popa ("Emia" din Deva, 2016) și altele.

Cea de-a doua zi a Colocviilor a fost dedicată artei și slujitorilor ei, sărbătoritul zilei fiind artistul plastic român de talie internațională, Silviu Orăvițan.

Revista "Reflex" a sărbătorit cei 75 de ani ai maestrului acordându-i și o binemeritată distincție, precum și rezervându-i un moment special – vizionare de film dedicat artistului, precum și importante alocuțiuni venite din partea celor mai avizați specialiști ai vremii: criticul și istoricul de artă, cercetător al istoriei artei, scriitorul și publicistul Pavel Șușară, pictorul și artistul grafic Petru Galiș, criticul și istoricul literar Cornel Ungureanu, sculptorul și scriitorul Bata Marianov, dar și publicistul Titus Crișciu, precum și dna. prefect Florența Albu, reprezentant al oficialităților județene cărășene.

Cea de-a doua parte a zilei s-a dovedit a fi fabuloasă! Fiind ziua de 15 iunie, zi dedicată memoriei "poetului nepereche", scriitorii au creat un "Moment Eminescu". Scriitori precum Octavian Doclin, Mariana Pândaru, Vasile Petrica, Pavel Șușară, Cornel Ungureanu și Zenovie Cârlegea au recitat din poemele eminesciene și au dezbătut unele aspecte mai puțin cunoscute ale vieții poetului.

Excepționale au fost expozeurile artiștilor plastici Bata Marianov, Petru Galiș și Silviu Orăvițan, precum fabuloasă a fost prelegerea despre artă susținută de criticul și cercetătorul Pavel Șușară! Moment excepțional!

De asemenea, poetul lugojean Ion Opreșor a fost prezentat și în calitate de artist plastic, fiindu-i vernisată expoziția de pictură organizată în cadrul Colocviilor. Despre lucrările artistului plastic Ion Opreșor s-au exprimat Petru Galiș și Pavel Șușară.

Cea din urmă zi a Colocviilor revistei "Reflex" a fost dedicată poeziei. "Poezia rugului aprins" a fost tema propusă de Octavian Doclin, organizatorul principal, o temă incitantă și, evident, interesantă.

Despre mișcarea isihastă numită "Rugul aprins" au vorbit Cornel Ungureanu, Vasile Petrica, Pavel Șușară, Ilie Cristescu și Octavian Doclin, concluzionând prin cuvintele părintelui Daniil Tudor: "Lui Dumnezeu trebuie să-i dăm ceea ce avem mai de preț: mintea unită cu inima prin rugăciune în Duhul Sfânt", deoarece "Mintea creștinului este preot care trebuie să-i aducă lui Dumnezeu jertfă pe altarul inimii sale rugăciunea

curată", iar "Împărăția lui Dumnezeu este înăluntruul vostru" și "Foc am venit să aduc pe pământ și cât de mult doresc să se fi aprins în inimile voastre."

Tema "rugului aprins" s-a încheiat printr-un recital de versuri al poezilor: Adriana Weimer, Ioan Matiuț, Ionel Costin, Dan Drăgoi, Ion Opreșor, Constantin Novăcescu și Victoria Milescu, iar seara care a încheiat Colocviile revistei "Reflex" s-a dovedit un regal de poezie susținut de toți poezii prezenți la eveniment: Manolita Dragomir-Filimonescu (Timișoara), Michel Bernard și Eliane Hurtado (Franța), Toma George Maiorescu (București/SUA), Pavel Șușară (București), Dalina Bădescu (București), Dan Drăgoi (Pitești), Zenovie Cârlegea și Zoe Elena Deju (Târgu Jiu), Victoria Milescu (București), Paulina Popa, Elena Petruț și Mariana Pândaru-Bărgău (Deva), Nina Ceranu și Maria Nițu (Timișoara), Augustin Doman și Virgil Diaconu (Pitești), Ilie Cristescu (Băile Herculane), Costel Stancu, Costel Simedrea, Nicolae Sârbu și Alexandra Gorghiu (Reșița), Adriana Weimer, Ela Iakab și Nicolae Silade (Lugoj), Vasile Mirea, Ileana Roman, Vasile Morar și Nicolae Schianu (Turnu Severin).

Evident, Colocviile revistei "Reflex" și regala poetic s-au încheiat cu poema docliniană, pentru că "Un cerc în alt cerc se închide/ orbirea și căința/ plăcerea suavă și mântuirea/ alt cerc un alt cerc deschide/mâna și trupul/indecizia și umbra/ cerc închis peste cerc deschis/sublima identificare" ...spune Poetul...

Așadar, "cercul doclinian" a mai săvârșit o remarcabilă ediție a Colocviilor revistei "Reflex", cea de-a XVII-a, cel mai important eveniment al vieții culturale și literare din Banatul de Munte, promovând o literatură română de calitate și o veritabilă artă românească, reprezentate de aleși oameni și specialiști de seamă, personalități ale culturii, literaturii și ale artei românești.

"Eu sunt îndrăgostit de Dumnezeu și de Banatul meu" afirmă poetul Octavian Doclin, și o dovedește cu fiecare ediție a Colocviilor "Reflex".

*

Cu prilejul acesta, a fost lansată revista REFLEX (An XVIII, serie nouă, nr. 1-6 / 196-201, ianuarie – iunie 2017, 92 p.) apărută, sub egidaUSR, la Reșița, sub coordonarea poetului Octavian Doclin și cu ajutorul Adei D. Cruceanu (redactor) și Georgetei Havei (secretariat). Îmbinând într-un mod echilibrat „dragostea de Banat”, cu bogatele-i tradiții socio-cultural-istorice, cu fenomenul cultural de pe întreg teritoriul patriei, revista „Reflex” este un reper de indiscutabilă orientare culturală din această parte de țară. Ilustrând în mod pertinent cultura și spiritualitatea bănățeană, în special cărășeană, din Banatul Montan, „Reflex” menține un real dialog cu fenomenul literar din întreg spațiul românesc, atât prin colaborările directe cât și prin cronicile dedicate scriitorilor români de pretutindeni semnate de încercați cronicari precum Adrian Dinu Rachieru (*George Bălăiță în memoriam*), Vasile Petrică (*Titu Maiorescu*), Zenovie Cârlegea (*Gheorghe Bălan – o metafizică a suferinței, Monumentele „Mihai Eminescu”*), Aureliu Goci (*Poezia lui Toma George Maiorescu*), Luciana Angeru (*Poezia lui Ștefan Aug. Doinaș*), Radu Ciobanu (*Lecturi și privești – Ioan T. Morar*), Tudor Nedelcea (*Z. Cârlegea – „Mihai Eminescu. Drumuri și popasuri în Gorj”*), Petru Vasile Tomoiogă (*Ion Marin Almăjan*), Alexandra Gorghiu (*Jean Poncet*), Sanda Galopenția (*„Tema emigrației și a exilului”*), Marian Barbu (*Octavian Doclin*), Adela Lungu-Schindler (*Radu Ciobanu*), Ionel Bota (*Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ana Kremm*), Ladislau Daradici (*Constantin Stancu*), Ana Kremm (*Marin Vânătoru*) ș.a.

De o reală valoare sunt poemele semnate de Eugen Dorcescu (la sărbătorirea celor 75 ani de viață), Nicolae Sârbu, Elisabeta Isanos, Victoria Milescu, Ela Jakob, Zoe Elena Deju, Ion Cocora, Constantin Leontescu, Alexandra Gorghiu, Ana Botezan, Iulian Barbu, Paulina Popa, Iosif Băcilă, Rolf Bossert (1952-1986), Simion Dănilă (traducând poeziile lui Peter Jung). O notă aparte pentru eseul Anei Kremm, dedicat împlinirii a 2000 de ani de la moartea poetului latin Publius Ovidius Naso (43 a. Ch. – 17 p. Ch), în exilul de la Tomis: „*Jeluirea exilatului la Tomis. Recitindu-l pe Ovidiu după 2000 de ani*”.

O atenție cuvenită este acordată studiilor și eseului (Ion Marin Almăjan – *Trifoiul bănățean și proiectele de „culturalizare” a Timișoarei*, Liviu Spătaru – *Vituperăția ca figură de stil*, Diana Ureche – *Presa literară și metamorfoza poeziei lui Ștefan Aug. Doinaș*, Corneliu Chisăliță – *Lucrul care trebuie*), prozei (C. Voinescu, Nicolae Sârbu), însemnărilor (Edith Guip Cobilanschi, Iosif Bădescu, Clara Maria Constantin – managerul Bibliotecii Județene „Paul Iorgovici” din Reșița), memorialisticii, fenomenului artistic (Petru Galiș – *Taberele din Banatul de munte*; Dorina Sgaverdia – *Silviu Orăvițan – Lumină din lumină*, Festivalul Internațional „Sabin Pautza”), interviului (Titus Crișciu în dialog cu Matei Vișniec), unor merituose omagieri (profesorul-cărturar Vasile Pistolea – 70; pictorul clasic Gheorghe Baba, 1863-1938, tatăl mai cunoscutului Corneliu Baba; lingvistul Vasile C. Ioniță – 85; istoricul Liviu Groza – 85).

În total, un număr reușit, plin de materiale interesante și de voci distincte. Felicitări realizatorilor, la trecerea pragului de 200 de numere de până acum, și la multe alte sute de apariții! Convinși fiind că o istorie culturală și literară cu adevărat viabilă și completă, în special a Banatului, nu poate fi realizată fără apelul la bogatul dosar bibliografic al revistei „Reflex” din cei 18 ani de apariție neîntreruptă.(z.c.) ■

Două milenii de la moarte

Ovidiu și cultura română

Se împlinesc două milenii de la moartea ultimului mare poet elegiac latin, Publius Ovidius Naso (43 î.H.-17 d.H.), cu legături strânse cu meleagurile noastre. Fin observator al psihologiei iubirii și moravurilor epocii sale, suspiciosul împărat Octavian August îl exilează la Tomis, unde scrie *Tristele* și *Scrisori din Pont*, opere care se adaugă celorlalte, *Iubiri*, *Scrisorile eroinelor legendare*, *Arta iubirii*, *Remediile iubirii*, *Fastele*, *Metamorfozele*, dar și scrieri de altă natură: *Despre pești și pescuit*, *Despre cosmeticele de înfrumusețat*.

Notorietatea și exilul său la Tomis au trezit interesul călătorilor străini prin țările române sau ale cronicarilor români. Enea Silvio Piccolomini (1405-1464), viitorul Papă Pius al II-lea, descrie, în *Cosmografia sa* (1501) regiunile locuite de români, atribuind, însă, greșit, preluând de la Ovidiu (*Scrieri din Pont*, elegia IX), descendența noastră din romanul *Flaccus*¹.

Un alt călător, Aubry de la Motraye (1674-1743), aflat în solda regelui Carol al XII-lea, scrie o *Călătorie în Țările Române*, efectuată între 1711 și 1714, în care observă, la fața locului, autenticitatea descrierii Dobrogei, făcută de Ovidiu: „este adevărat că Ovidiu descrie țara și barbaria geților și sarmaților care locuiau în vecinătatea acestui râu în Elegiile sale și în Scrisorile sale pontice etc., dar el lasă peste tot să se înțeleagă că vestitul oraș Tomis, locul exilului său se găsea pe țărmurile din aceste părți ale Mării Negre, unde Dunărea, pe care el o numește Istrul, cum era numită de toți în vechime, își varsă apele. Acești geți și sarmați, cunoscuți soldați sub numele de moldoveni, munteni, tătari, cazaci, erau răspândiți pe malurile Dunării și ale Baristenului și se întindeau până dincolo de Tanais”².

Este firesc ca numele unei celebrități literare să trezească și interesul localnicilor. În 1563, boierii moldoveni aveau prilejul de a audia prima evocare a poetului latin I. Sommer, ca și prin prezumtiva predare la Academia din Cotnari, a unor date ovidiene. Puteau oare înțelege boierii autohtoni dacă n-aveau minimum de cunoștințe de cultură generală sau dacă nu manifestau interes pentru asemenea fenomene de cultură? Desigur că nu, iar crearea vestitei școli de la Cotnari, chiar dacă nu-i o inițiativă locală, dar creată și populată de umaniști recunoscuți și cu dragoste pentru beneficiarii ei, reali sau potențiali (Sommer care, se pare, își însușise chiar dialectul valah, remarcase în *Elegiae XV* și *Vita Iacobi Despotae* similitudini între limba noastră și cea latină), vine să satisfacă acest apetit. Însuși acest învățat, venit nu în chip de aventurier, avea să remarce că poporul pentru care optase era „dornic foarte de noutăți și de schimbări” (*Elegiae XV*)³.

Ediții și chiar incunabule ovidiene prezente pe teritoriul nostru au fost studiate de specia-

liști în domeniul (Corneliu Dima-Drăgan, Dalila-Lucia Aramă, Dan Simonescu, Șt. Bezdechi, Ov. Drimba, Tudor Vianu, N. Lascu etc.).

În cultura română, primul care vehiculează numele lui Ovidiu este Miron Costin. În cărțile sale de propagandă externă (*Cronica polonă* (1677) și *Poema polonă* (1684) privind originea romană a limbii și poporului român, dar și în poemul filosofic *Viața lumii* (1673), numele și opera scriitorului latin sunt folosite alături de alți scriitori renumiți: Dion Casius, Piccolomini, Eutropius, Plutarh, Marțial, Plautus, Curtius, Bonfini, Topeltin etc.

* * *

Folosind cu predilecție teme din mitologia greacă (pe care avea s-o cunoască în exilul său tomitan), Ovidiu a rămas, prin opera sa, alături de Homer, scriitorul antic care a influențat benefic cultura europeană timp de două milenii, fiind tradus și asimilat timpurii și în cultura română.

În acest sens, Editura „Cartea Românească”, condusă de Marin Preda, ne-a pus la îndemână, în 1975, cu prilejul bimilenarului Ovidiu, o carte bibliofilă de mare interes și utilitate: *Metamorfoze*, cartea I, a poetului latin exilat la Tomis, tradus și prelucrat la 1808 de Scarlat Barbu Tâmpăneanu. Prefața aparține lui N.Lascu, iar introducerea, textul stabilit, transcrierea și notele lui N.Vasilescu-Capsali (pasionat colecționar, în posesia căruia se afla manuscrisul, cunoscut și prin alte contribuții remarcabile în domeniul bibliofiliei) și lui Dan Rîpă Buicliu⁴.

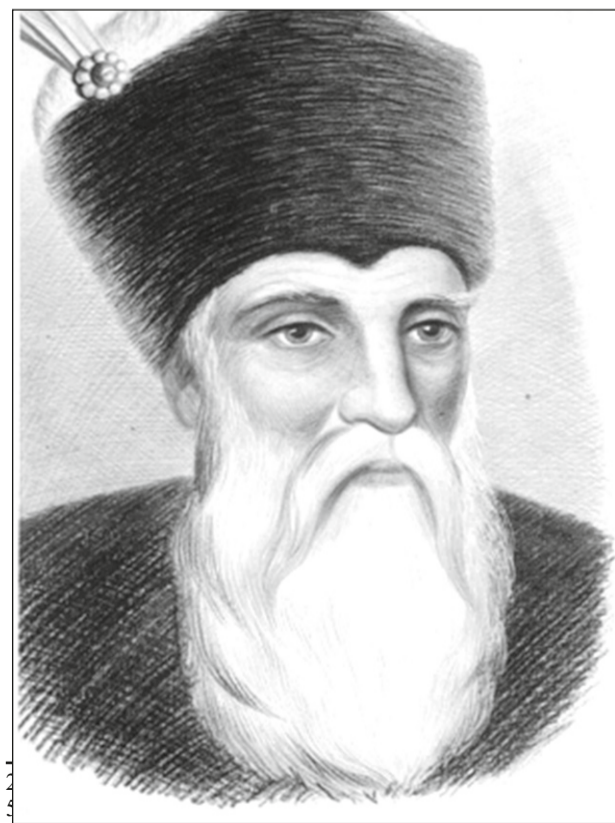
4 Publius Ovidius Naso, *Metamorfoze*, cartea I. Traducere și prelucrare Scarlat Barbu Tâmpăneanu (1808). Prefață Nicolae Lascu, introducere text stabilit, transcriere și note de Nicolae Vasilescu-Capsali, București, Cartea Românească, 1975. Vezi și Tudor Nedelcea, *Ovidiu tradus în 1808*, în Tudor Nedelcea, *Vocația spiritualității*, Craiova, Scrisul Românesc, 1995, p. 289-

Date despre personalitatea traducătorului ne sunt oferite cu acribie, de cei doi editori, în documentata lor introducere. Logofătul Scarlat Barbu Tâmpăneanu, cărturar poliglot, erudit și umanist este și autorul unei alte traduceri, *Istoria arăpească* (1808), a unei *Geografii a Țării Românești*, tipărite la București în 1840, și al unui interesant *Curs de literatură* (manuscris, din păcate, pierdut).

Începută în octombrie 1808, traducerea cărții I a marelui Ovidiu, a doua traducere cunoscută în literatura română, după cea a lui V.Aaron (1803), nu urmează textul ad-literam al originalului: Scarlat Barbu Tâmpăneanu tălmăcește în proză versiunea versificată a capodoperei poetului latin Ovidiu, primul poet cunoscut pe meleagurile noastre.

Oprele lui Ovidiu au avut o circulație intensă în întregul ev mediu european, fiind sursă de inspirație pentru Dante și Boileau, Rubens sau Tizian. La noi, Ovidiu e cunoscut din timpul cronicarilor Miron și Nicolae Costin, care traduce în proză câteva versuri în *Carte pentru descălecatul dintâi a Țerei Moldovei și neamului moldovenesc*. Al doilea dintre fiii cronicarului Miron Costin, Nicolae Costin preia pasaje din *Metamorfozele* lui Ovidiu, pe lângă alte izvoare antice sau medievale, dovedindu-și erudiția. Tălmăcirea lui Tâmpăneanu, deși numai a primei cărți din cele 15 câte conține întreaga lucrare, se detașează atât prin vechime, cât și prin faptul că se constituie într-un monument de limbă literară.

Tâmpăneanu depășește condiția unui simplu traducător. După cum afirmă cei doi editori, „pe el îl frământă idei, cărora caută să dea un răspuns, șieși și altora, deopotrivă”⁵. Fiecare povestire mitologică, intitulată, după obiceiul pământului, „basne”, cuprinde pricina, apoi istorisirea ei pe larg și se încheie, ca și traducerea lui Aaron, după model medieval, cu câte un tâlc, menit să arate, pentru fiecare legendă, semnificația sa etică, în acest fel scopul educativ al poetului fiind edificator. Tâlcul este, așadar, creația traducătorului și semnificația etică este văzută deseori prin prisma realităților românești. Așa, de exemplu, basnul al șaselea (căci Tâmpăneanu

1 Vezi pe larg, în studiul nostru, *Imagologia cărții și culturii românești*, în Tudor Nedelcea, *România de lângă noi*, Craiova, Fundația Scrisul Românesc, 2011, p. 11-56.

2 *Călători străini despre țările române. VIII*. Volum îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 196.

3 Vezi Tudor Nedelcea, *Geneza ideilor social-politice și filosofice în literatură română veche*, Craiova, Scrisul Românesc, 1987, p. 106.

face chiar o numărătoare a lor) în care istorisește metamorfoza lui Licaon în lup, „este o foarte bună povătuire, care învață pe împărați și pe domni să nu facă nimic până nu va cerceta bine”⁶. Zeus voind să-i pedepsească pe cei răi, procedând democratic, „cheamă nu numai pe cei mari, ci și pe cei mici zei, vrând să ne arate cu aceasta, că domni nu se cuvine să se sfătuiască numai cu boierii cei mari, ci și cu cei mai mici oameni, care vor fi buni și înțelepți, ca să aibă loc la sfaturile domnilor”⁷. După exemplul zeului care a coborât din cer pe pământ spre a vedea realitatea, „stăpânitorul, după cum socotesc, nu trebuie să creadă câte aude, ci să vadă lucrurile cu însuși ochii lui, iar nu cu ochii slugilor lui... să nu primească pârăciunile și clevetirile care au pierdut o sumă de oameni nevinovați. Trebuie, zic, să fie însuși martor lucrurilor mai înainte de a se face judecător”⁸. Răutatea, lăcomia sălbatică care transformă pe unii oameni în fiare pentru semenii lor sunt stigmatizate: „nu este alt lucru mai rău la om decât când uită cine este: din basmul acesta a izvorât cuvântul ce se zice: **homo, homini, lupus**”⁹. Expresia, ajunsă celebră, folosită pentru prima dată de poetul latin Plaut, acum 2000 de ani și apoi de Bacon, Hobbes, Balzac, referirile la diverși autori, precum și documentatele comentarii etice, lasă să se întrevadă erudiția și formația sa.

Punerera în circulație universală a acestui text inedit, transcrierea lui într-o dublă redacție (textul chirilic cu transcrierea lui fonetică), excelența prezentare grafică fac din această ediție o lucrare monumentală, bibliofilă, un adevărat act de cultură.

**
*

El însuși un exilat, Vintilă Horia (1915-1992) a transfigurat destinul lui Ovidiu într-un roman de mare succes, *Dumnezeu s-a născut în exil*¹⁰, scris în 1960, în limba franceză. A fost distins cu Premiul „Goncourt” dar, la reacția extremiștilor români de stânga (concetățenii săi!) din exil și a presei comuniste franceze, Vintilă Horia este nevoit să refuze onorantul premiu. Ipoteza scriitorului român este că Ovidiu a fost izgonit la Tomis pentru că făcuse parte dintr-o sectă ezoterică interzisă în Imperiul Roman. Ovidiu lui Vintilă Horia poartă povara însingurării, al depărtării de locurile natale, exotice, în comparație cu vitregia meleagurilor dobrogene (cum o atestă însuși poetul în *Tristele*), stare sufletească care-i prilejuiește găsirea lui Dumnezeu.

**
*

După traducerile – și implicit studierea creației ovidiene, începând cu Vasile Aaron, Scarlat Barbu Tîmpeanu, I. Barac, T. Naum, Maria Valeria Petrescu, Virgil Popescu, I. Florescu, David Popescu etc., – mai aproape de zilele noastre, Marin Sorescu alcătuiește o *Biblioteca de poezie românească*¹¹, „de dragul limbii româ-

6 *Ibidem*, p. 71.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*, p. 73.

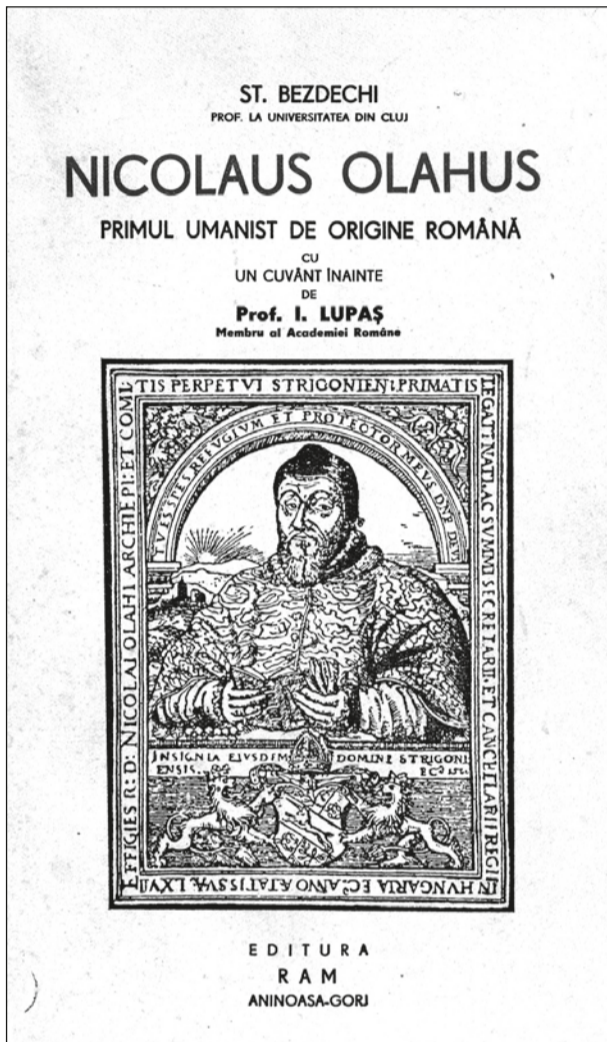
10 Vintilă Horia, *Dieu est né en exil*, Paris,

Fayard, 1960.

11 Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească, Comentarii*

ne, care și-a găsit în vers cea mai nobilă cutie de rezonanță”¹². *Buchetul poetic* format din medalioane critice și antologii, o concepea în două volume: de la începuturi până la 1900 și „de aici până la ... unde voi ajunge”¹³.

Primul scriitor comentat și antologat de autorul *Liliiecilor* este Ovidiu. „Ce legătură are Ovidiu cu solul românesc?” se întreabă Marin Sorescu chiar la începutul studiului său, și-și răspunde: „Are! Tocmai solul. Venind – e drept că nu de bunăvoie – pe pământ românesc, s-a și făcut român... Încetul cu încetul”¹⁴. Marin Sorescu, în postura de critic și istoric literar, ex-

plică motivul începerii antologiei sale cu Ovidiu în stilul său caracteristic: „A fost Ovidiu un poet român? Sigur că n-avea cum să fie român, dar roman tot a fost. Ce mi-e roman – ce mi-e român, îți vine să zici. Chestie de o vocală: de a când deschisă, când întunecată, friguroasă, cu căciulă. Pe țărmlul nostru Ovidiu a purtat căciulă. Aici a cunoscut exilul și tristețea țărmlului mării neospitaliere”¹⁵.

Observând o meteahnă românească, de a minimaliza valorile, Marin Sorescu scrie că Ovidiu a avut un statut aparte, „l-a impus străinătatea”, „Tomisul l-a înfiat și-i odihnește cenușa”¹⁶, „poet blestemat”, „om de răscruce” (s-a născut înainte de Iisus și va muri după Mântuitor), Ovidiu „îmbibat ca un ca un burete de cultura clasică”¹⁷, este totodată, și modern. Sorescu distinge două etape ale biografiei sale: una „până la relegarea la Tomis”, în anul 9 d. H., când era „un cetățean normal, e drept, dinspre elita romană, căsătorit – de trei ani, fără copii, semne particulare – poet”¹⁸. Era, scrie Sorescu mai departe, „om de lume și poet profesionist”¹⁹. În loc de ne-

12 *Ibidem*, p. 8.

13 *Ibidem*.

14 *Ibidem*, p. 9.

15 *Ibidem*, p. 15.

16 *Ibidem*, p. 9.

17 *Ibidem*, p. 10.

18 *Ibidem*.

19 *Ibidem*, p. 11.

ologismul dur exilare, Sorescu folosește termenul *relegare*, mai apropiat vocabularului poetic. Învinuit de stricarea moravurilor, Ovidiu se relegează la Tomis, unde îl surprinde contrastul dintre Roma „petrecăreață” și Tomisul cufundat în griji, cu năvălirile astea barbare mai noi. Clima este potrivnică. Fără prieteni, fără iubite, fără orizont și...înaintând în vârstă”²⁰.

Un fapt mai puțin cunoscut consemnează, pentru posteritate, Marin Sorescu: regizorul italian Giuseppe de Sanctis voia să realizeze, prin anii 1970, un film despre Ovidiu. Scenariul?! Marin Sorescu, deci o coproducție italo-română. Nu s-a realizat acest film din cauza românilor „care i-au dus cu vorba pe italieni”.

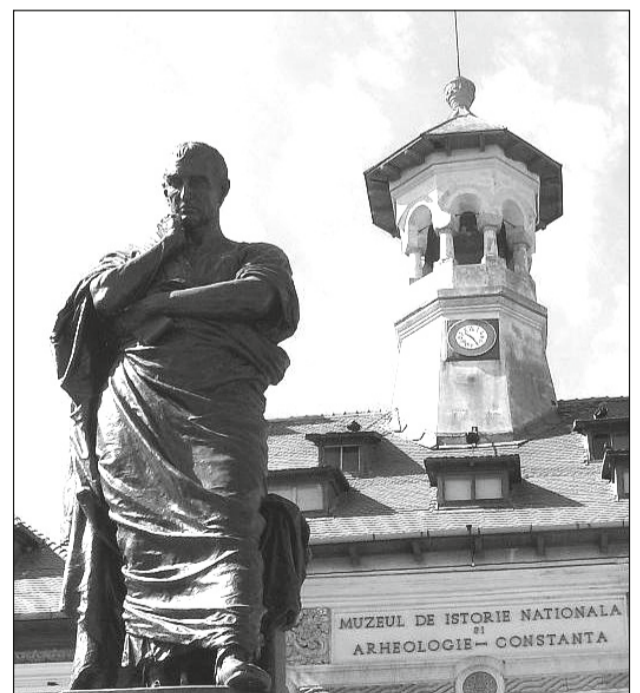
După o inedită și surprinzătoare definiție a poeziei („Poezia văzută ca o enciclopedie a civilizației. Versurile sunt ca niște ciocănele de țimbal care ating cutare sau cutare nume propriu, ce înfloară sensibilitatea prin rezonanța profundă pe care o au deja în sufletul nostru”)²¹, Marin Sorescu trece la o succintă analiză a creației ovidiene, constatând o „ușurință extraordinară a versificației”, creație cu „un temei artistic adevărat”, o „descrescență lirică a prozei”, în care se regăsește plener „exprimarea orgolioasă a poetului care știe că își construiește un monument”²².

În studiul dedicat celor cinci poezii ale lui Vasile Cârlova sub titlul *Poetul călare*, la ediția bibliofilă *Ruinurile Târgoviștii*²³, îngrijită de Sorescu, sau în prefețele celor două cărți de *Scrieri* de Mihai Viteazul²⁴ și Tudor Vladimirescu²⁵ îl mai regăsim astfel pe Sorescu tratându-și confrății cu atâta șagălnicie și prețuire nedisimulată.

Încheierea micului său studiu despre Ovidiu poartă amprenta inconfundabilă a genialului Marin Sorescu: „Dacă de la Roma «ne tragem» - să nu-l lăsăm la o parte pe romanul poet, care a venit să se tragă primul – primul în tristețea noastră”.

Ovidiu și-a găsit un ecou binemeritat și benefic în cultura română.

Tudor NEDELCEA

20 *Ibidem*, p. 12.

21 *Ibidem*, p. 12-13.

22 *Ibidem*, p. 14,15.

23 Vasile Cârlova, *Ruinurile Târgoviștii*, ediție îngrijită și prefațată de Marin Sorescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1975.

24 Mihai Viteazul, *Scrieri*, ediție îngrijită de Tudor Nedelcea, prefața, *Cum scria Mihai Viteazul*, de Marin Sorescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1993.

25 Tudor Vladimirescu, *Scrieri*, ediție îngrijită de Tudor Nedelcea, prefața, *Tudor Vladimirescu și literatură stării de urgență*, de Marin Sorescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1993.

Publius Ovidius NASO - 2000

Afinități electice

NICOLAUS OLAHUS ȘI OVIDIUS

Nicolaus Olahus este o personalitate emblematică a culturii europene din secolul al XVI-lea. Născut în Transilvania dintr-o familie de români, a urmat școala capitulară de la Oradea, a fost paj la curtea lui Vladislav II, iar în 1516-1526 a fost secretar al episcopului de Peč, canonic la Peč, protopop la Komáron și canonic la Strigoni.

În anul 1526 s-a produs însă un eveniment crucial în viața Europei. Soliman Magnificul a învins armata ungară la Mohaci, regele Ludovic II a căzut în luptă, iar Ungaria a fost transformată în pașalic. Regina Maria, sora lui Carol Quintus, a plecat în exil, însoțită de secretarul său Nicolaus Olahus, la Bruxelles. Aici, între anii 1531-1542, N. Olahus se remarcă printr-o vastă corespondență cu fruntașii Europei, prin lucrări istoriografice, dar și prin poezii scrise în limba latină sau în limba greacă, învățată cu discipolii lui Erasmus și cu profesori de la Colegiul din Louvain. Diploma sa de înobilare din 1548, nov. 23, relevă erudiția și omenia sa: „iar în Belgia așa te-ai purtat, cât pe tine te-au iubit și te-au cinstit și cei mai mari și cei mai mici oameni. Toți s-au mirat de marea ta învățătură, de știința limbii grecești și a limbii latine precum și de îndemânarea de a scrie oratorește și poeticește”.

Poemele lui Olahus² păstrate pînă azi, 75 la număr, atestă un poeta doctus în care natura și cultura se îmbină armonios. Aceste poeme, citite și comentate în cercuri umaniste, i-au adus titlul de poeta ornatissimus. Ucenicia sa la „tăcutele cărți” o mărturisește singur: „Nu al Italiei sol mi-a îmbogățit al meu suflet/ Grecia nu-mi oferi prea învățatele-i școli/ Nici a Germaniei țară nu mi-a cultivat caracterul/ Belgia cea învățată nu-mi dete nici un maestru/ Grație nicicum nu mi-a dat Franța bogată în Duh/ Dacă e-n mine ceva (recunosc că-i doar o scînteie)/ Apoi aceasta-nvățai de la tăcutele cărți”. Dacă pentru opera sa istorică a valorificat îndeosebi modelul lui Sallustius „cel înțelept la sfat” și al lui Titus Livius „cel strălucit prin talent și meșteșug”, pentru opera sa poetică și-a luat ca mentor pe Ovidiu, poet pe care Olahus, vlăstar al Basarabilor, îl considera „unul dintre ai mei”. Această sintagmă nu se referă numai la muza latină a lui Ovidius, ci, mai ales, la ursita lui, similară pînă la un punct (vezi autoexilul la Bruxelles), cu soarta marelui poet latin.

Nicolaus Olahus a descoperit în opera de exil a lui Ovidius un model existențial și literar. La ambii poeți, loviturile ursitei sînt dureroase, dar nu identice, căci capitala batavă renascentistă nu era la fel ca mica cetate antică Tomis și nici conotațiile relegării lui Ovidius nu erau similare cu cele ale lui Olahus. Ovidius era pîndit de primejdia morții și aștepta, fără speranțe, întoarcerea la Roma, pe cînd Olahus trăia în mediu elitist, solicitînd un episcopat pe care l-a dobîndit în 1543.

În ciuda diferenței de circumstanțe și de mentalitate, ambii poeți s-au adaptat mediului străin. Olahus mărturisește: „aproape am devenit batav”, iar Ovidius, în pofida aversiunii față de natura ostilă, rostește deschis simpatia sa față de tomitani: „În Sciția crezusem că nu-i nimic să-mi placă/ Și-acum, iată, locul nu-mi este-așa urît. / Prin negura uitării văzui și cer albastru / Azi soarta mea cea tristă eu pot să mi-o înșel”. Așadar, Tomisul devine „tam mihi cara” întrucît i-a fost „hospita fida” (gază credincioasă).

Înfrățirea lui Olahus cu Ovidius se realizează atît la nivelul temelor, cît și la nivelul transfigurării artistice. Coincidențele relevă însă un ideal prin care scriitorii renascentiști rîvneau să devină discipoli sau

emuli ai marilor clasici greci și latini pe care îi cultivau ostentativ.

Olahus nu mai folosește termeni creștini – iad, rai, sfinți etc. – ci termeni păgîni – Olimp, Parnas, Helicon, Hipocrene etc. Astfel, arhanghelul Gabriel după o coborîre între muritori, se înalță iarăși în Olimp, iar cînd moare mama unui prieten, Olahus ne încredințează că a chemat-o Zeus. Nu este, desigur, o erezie, ci un reflex al culturii clasicilor latini, îndeosebi, a Metamorfozelor lui Ovidiu.

Temele comune la Olahus și Ovidius sînt frecvente. Relevăm mediul neprielnic pentru poezie și durerea provocată de moartea unui frate. Ovidiu deplînge amortirea muzei: „Unde mai pui că talentu-mi înecat de-o lungă rugină/ A amortit și-a pierdut mult din puterile-i vechi/ Chiar de-i fertil un ogor dacă nu e arat fără preget/ Nu va produce decît iarbă, ciulini și scaieți”. La Olahus întîlnim aprecieri înrudite: „Dacă în cartea mea nu se află nimic plăcut sau desfătător, este că o grijă neliniștită mă împiedică să scriu mai bine... Căci mintea mea e lovită de grele nenorociri. Ogoarele mele n-au fost cultivate de catonii cei meșteri, de aceea pămîntul neîngrijit va da o slabă recoltă”. Ovidius consideră că poezia înalță cere condiții de viață senine: „Căci poezia se naște din suflete în-seninate/ Neașteptate dureri timpul mi-au posomorît/ Dar poezia cere și vreme și singurătate/ Eu de vifor niște mari și de furtuni sînt bătut”. Aproape identic se exprimă și Olahus: „În vijelia vremilor sînt grijilor pradă/ Deși subiecte-aș avea pentru un poem grandios/ Dar al meu suflet nu stă în verdeața odihnei/ Darul Haritelor, al Thaliei și al fecioarei Athena/ Cer, precum știi, tihnă și pacinic răgaz”.

Elegia lui Ovidius scrisă la moartea prematură a fratelui său a inspirat una dintre cele mai celebre elegii ale lui Olahus compusă la decesul fratelui Matei. Ovidius spune: „Fratele meu împlinise de două ori zece ani din viață/ Cînd se sfîrși, parcă luînd parte din mine cu el”. Decesul lui Matei, fratele lui Olahus, primar al Orăștiei și prefect al salinelor din Transilvania, l-a făcut pe Nicolaus să se exprime aproape identic ca Ovidius: „Jumătate din sufletul meu răpîtă fu de ursită/ Cealaltă care-a rămas, zace-n cumplite dureri”.

Coincidențele tematice și mijloacele artistice similare izvorăsc din afinități electice și sînt spornice de avatarii existențiale și de instrucția doctă a lui Olahus. Viața și cartea luminează imaginarul poetic olahian. Olahus împrumută distihul elegiac, model prozodic în care Ovidius excelează, dar prin elegiile sale care transfigurează cultul familiei, cultul prieteniei, cultul patriei, frumusețile naturii, precum și prin elegiile care vituperează viciile cu nobile accente moralizatoare, înalță poezia din lumea efemeridelor în sfera perenității, fiind primul umanist de origine română în istoria civilizației europene renascentiste. ■

Prof. univ. dr. Traian DIACONESCU

NOTE

1 Lucrări de referință: Ștefan Bezdechi, Nicolaus Olahus. Primul umanist de origine română, Editura Ram, Aninoasa-Gorj, 1939 și Göngyver Antal, Nicolaus Olahus. Permanențe umaniste, București, Editura Biblioteca, 2011.

2 Opera poetică a lui Olahus – Carmina – a fost editată de învățății maghiari I. Fogel și L. Juhász, la Lipsca, Teuhner, 1934 și, mai înainte, de St. Hegedüs, la Budapesta, Acad. Scient. Hung., 1906. Ambele ediții necesită revizuirii și adăugiri (v. Șt. Bezdechi, op. cit., supra). Poemele lui Olahus au fost traduse, în versuri, de Ștefan Bezdechi și, recent, în proză, de Göngyver Antal, eminentă cercetătoare, doctor în Filologie Clasică la Universitatea din Iași.

← pag. 52

De subliniat că aprecierea de care se bucură opera sculptorului, pictorului, graficianului și poetului Czesław Dźwigaj a depășit de mult granițele Poloniei în domeniul artei monumentale, mai recent și în pictură. Operele sale au intrat în colecții particulare și în muzee din Polonia și din întreaga lume.

În 2002 a fost deschisă o expoziție permanentă cu lucrările sale în Muzeul din localitatea sa natală, Nowy Wiśnicz, iar din anul 2008, în Palatul Lubomirski din aceeași localitate se află o colecție de modele în miniatură a câtorva zeci dintre monumentele sale, deschisă publicului.

Opera poetică a artistului Czesław Dźwigaj este strâns legată de activitatea desfășurată de universitarul cracovian în domeniul plastic. Numeroasele albume pe care le-am admirat, peliculele filmelor documentare consacrate creației sale în Polonia și pe mapamond, opera poetică originală semnată de el, m-au pus în fața unui Michelangelo Buonarroti al vremurilor noastre. Nimic exagerat în afirmația de mai sus. Cunoscuți puțini pictori sau sculptori contemporani care să se fi pronunțat cu atît precizie, simțire și simț poetic în același timp, asupra artei în general, dar mai ales asupra artei timpurilor noastre, precum Czesław Dźwigaj. Îl remarc a fi un estetician contemporan sincer, care nu are nici o inhibiție în a emite cu mare curaj idei perene.

Mă întreb câți confrați mai tineri, care se trag din Brâncuși sau Pallady au încercat să transmită posterității - din interior - mesajul artistic pe care îl emană opera sa.

Czesław Dźwigaj nu se sfiește să o facă, cu multă simțire și despre artistul din Hobița. Și cu cît aplomb, cît de drept și de vertical, mai ales în acest an aniversar, legat de 60 de ani de la trecerea în veșnicie a marelui sculptor: *ai transcris totul în bronz / cu ecoul ai forjat în piatră / lemnul l-ai cioplit / ai dat patinei eleganță // rămâne doar ca sufletul să-l arzi / cel blestemat în sinteza formei / în ansamblul esteticii frumosului / ai cântat peale adevărului acorduri / despre dorul formei perfecte ce-nvinge abisul zărilor // sunetul să-l materializezi / aceeași confesiune / doar un alt mediu // crezând într-a verticalismului victorie / la ideea simbolică ajuns-ai / pentru a cădea în nemurire. Brâncuși.*

Operele sale de dimensiuni și expresii diferite, grafica, pictura și poemele pe care le-a semnat ne aduc în față chipul unui artist universal, care nu se sfiește să își declare obârșiile, o face chiar cu mândrie exact în această perioadă a globalizării. A se reține eleganța exprimării fără de echivoc: “sunt fiu al pămîntului polonez și al istoriei Poloniei. / Din această țară mă trag și nu-mi este permis să uit acest lucru”.

Multe din aserțiunile artistului Dźwigaj mi-au amintit de versurile lui Michelangelo care spun:

“Împovărat de ani și de păcate plin,
cu o puternică tristețe înrădăcinată,
vecină-mi este moartea care mă veghează
și-n inimă nutresc venin
și nu numai”.

Versurile sale despre grafică, pictură, sculptura și despre importanți artiști și creația lor pot intra într-o antologie insolită a artei în general, ca și definiția de mai jos:

*opera de artă o vezi
dar să nu spui că o cunoști
opera de artă-i ca o întrebare
care apare
și devine actuală
să zboare înapoi în zările
înțeleptei liniști*

În acest an, în prezența sa, la Sebeș - unde a lansat un volum de grafică și aforisme – cît și la Alba Iulia, m-am convins iarăși și iarăși că Czesław Dźwigaj face parte din acei artiști străini, capabili să se aplece cu venerație spre Ardealul istoric, fapt demn de relevat acum în preajma Centenarului constituirii statului național unitar român. Artistul polonez a devenit un liant care leagă și mai strâns România de Polonia.

Iată distincțiile poloneze și străine, care i-au fost acordate pînă în prezent pentru activitatea sa: Crucea de Aur a Meritului/1968/. Această distincție a fost înființată în 1926, fiind la acea dată cea mai înaltă medalie civilă acordată în Polonia. A fost răsplătit de asemenea pentru activitatea sa cu Medalia Pontificală Ioan Paul al II-lea, Ordinul Sf. Otton din Bamberg, Medalia Exsuli Bene de Ecclesia Merito, Medalia Arhiepiscopală pentru Slujirea Bisericii și a Neamului, Medalia Comisiei Naționale a Educației, Ordinul Cavalerului Sfântului Sebastian și nenumărate alte distincții, printre care se numără titluri de Cetățean de Onoare, medalii și zeci de decorații. De ce nu și românești? ■

ÎNTREBĂRI

cum este acolo
unde noi n-am fost
cum sună muzica
neascultată niciodată

cum este acolo
unde ne îndreptăm neîncetat
oare verdeța verdeță-i
și tăcerea-i tăcere

florile se ofilesc la fel
ca slovele pe buzele noastre
iar gândurile enunțate
se transformă în griji

melancolia-i melancolie
sensul rațiunea demersului este
nu ca aici
în veșnicul prezent

nu-mi spune așadar
că trecutu-i speranța
pentru un viitor mai bun
și că mâine deja a fost

cum e acolo
unde noi nu suntem
dar în curând fi-vom
probabil oricum...

EROTICUL ZILEI

în visele acestea
s-a găsit mult loc
pentru noi doi

de-am fi putut
subjuga puțin zarea
cu trilurile păsărilor

de ce emoțiile
se îndepărtează atât de ușor
în zori

ORATOR

al străzii predicator
împroșcat cu noroiul
blestemelor

batjocorit de privirile
trecătorilor
ce-l înconjoară

îmbrăcat cu un costum
ponosit
împrăfoșat

cruciadă în contra omenirii
întregi
și-a lui

TEL

unde-i dealul
unde-i valea
unde-i locul
meu

să n-avem teamă
de-a nemărginirii veșnicie
veșnicia liniștii și-a văzduhului
spre care ne îndreptăm
pentru că probabil
avem
altă dimensiune
trăind în același timp
în locuri neștiute
și-n timpuri diferite

asta-i bucuria
e țelul
care mă-nșală
e fuga
de durerea umană
existențială

SECRETUL

opera de artă o vezi
dar să nu spui că o cunoști
opera de artă-i ca întrebarea
care apare
și devine actuală
să zboare înapoi în zările
înțelepte liniști

uneori însă
prin ea
apar lucruri
atât de întinse
de invizibile
de secret inspirate
din care sunt zămislite
acțiuni neobișnuite

SPAȚIUL ARTEI

zadarnice dorințe ale artei
prin semnele gestului transpar
ascunzând blestemul impersonal
care facilitează reproducerea
perfecțiunii pierdute
micimea infinitului

și undeva
la orizontul viselor
materialul pierde concretețea
devenind o închipuire
a identității urmei existenței
mărturie mistică a umbrei
perfecțiunii Creatorului

CONTEMPLARE ARTEI

lucrurile frumoase în noi înflorească
dintre deschiderea de dimineață a pleoapelor
și întunericul trecerii în inexistență
prin agonia senilă a întunericului

urechilor pustii li se spun
despre operele încețoșate ale amurgului
folosind cuvinte simple învățate
despre efemeritate și ce-i în jurul nostru

ne învață să răbdăm și să medităm
în așteptarea schimbării locului
unde în mod natural vei respira
abandonând tranșeele inexplicabile

ARTIȘTII

emisari ai imaginației
extrag frumosul
urmând calea simțită
a fricii egocentrice
a vieții greșite
de om simțit

fiiimaieștri ai naturii
în exhibiționismul semiconștient
generează metafora
simfonia plină de înțelepciune
împletită prin spinii pământului
încolțind imaginile
care din lume se trag și din afara ei

fără să ști cum răului să-i faci față
fără a băga în seamă întunericul
trecând prin țeava moralității evoluționiste
codificând evenimentele trecute
anarhizând mental viitorul
necontând pe aureoleați
în ideoforme tainice proiectați

delicați precum clipa
care se transformă în produs
jucăria erotică
întoarsă de maestrul ceasornicar
unde banalitatea și autoestimarea
conduse prin excitare
încearcă înțelegerea

în căderea uitării
fără a mai simți propriul eu
încep nebuniile blogului

și pe culmea curățeniei conștiinței
fără a fi pedepsit acolo nu intri
autofrustrător arzi în flăcări

ZĂRILE ARTEI

dorința deșartă a artei
prin semnele gestului se manifestă
ascunzând blestemele fără de nume
care servesc la reconstituirea
perfecțiunii pierdute
a insuficientului infinit

iar undeva acolo
la orizontul visului
materia își pierde materialitatea
devenind întruchiparea
identității urmei existenței
mărturie mistică a umbrei
a perfecțiunii Creatorului

PICTURA

pictura-i alchimia
care preface materia culorii
în farmece din magia lumii
în capacitatea înăscută a creației
în labirintul istoriei
experimentelor artistice

liniștea auzită din respirația ochiului
cea mai interiorizată spovedanie
a creatorului în fața morții
dimensiune a capacităților umane
atingând spațiul Zeilor

pictura-i estetica viziunii
fără a se ști al cărui adevăr
mărturie a cunoașterii secrete
transformatoare a invizibilului
văzut în cognoscibil și natural
general accesibil

armonie a gesturilor înțelese
care din întunecimea prăpăstiilor țâșnesc
stăruind s-atingă
cu viziunea lor
vremea parcursă dar rătăcitoare
în infinitul materializării
pictura-i un depozitar al perpetuării
transfer proorocitor de gânduri în viitor
idei în dialog cu faptele
culoare compoziție desen
spectacol structural al unității

stare de simțire a prezentului
extracție a spiritului din materie
simbolul celui mai vechi mediu
ce mișcă substratul existenței
strigătul singular al condiției umane
semn de recunoaștere al omului

GRAFICA

în ciuda totalei autonomii pe care o are
se află permanent undeva între
componentele aerului desenului și cotidianului
într-un teritoriu fără fruntarii

ajunge acolo unde alții nici nu gândesc
înnobilând noua artă
penetrând continuu spații necunoscute
transformându-se în novum
în aceasta aflându-se puterea-i nemărginită
încât fiecare o are aproape de el
vecin fiind cu ale veacurilor împliniri
frecându-se de cotidian

exemplificarea și pragmatismul nobil
trezește dorințele conștientului de-a cunoaște
fenomenul definiției și-al gustului oricărei arte
biruit de numărul multiplicărilor

accesibilă maselor
pe multe planuri și pe multe straturi
dialoghează în muzee galerii și de pe garduri
atacând binele și răul

fie că-i hermetică sau general accesibilă
mâna artistului spre vizitator e întinsă
grafica-i teritoriul universului
iar universu-i o străluminare a graficii

Voia Ta

bârna verticală
împăcarea
pământului cu cerul înseamnă
grinda
fraternitatea oamenilor

de partea cui ești
sărutând pe furis
în pronaus
fereastra transcendenței
tălpile pline de vene
ale durerii disperate
și ale speranței
care te înalță

un gest gol
de împăcare
ori grația că
ai înțeles
credința

Psalm III/3

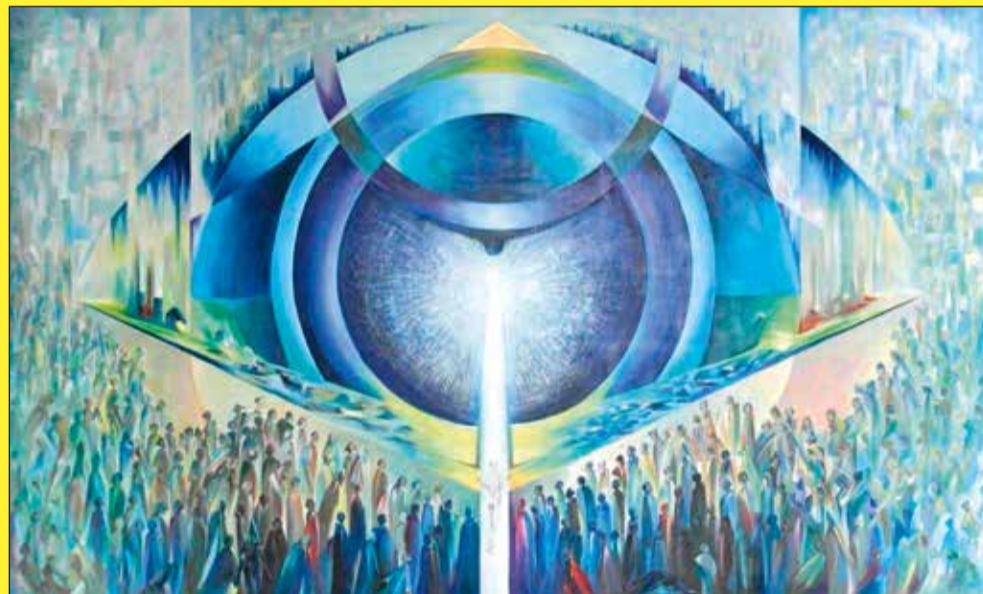
Ești
cel care în toate te arăți
fără a fi insipid cu-al tău arhaism
pe buzele fiecăruia fost-ai în trecut
în fiecare clipă acum și pentru totdeauna

Ești
aliat al florilor și al insectelor
simbioză a strașnicilor elemente
formă a perspectivei transcendente
concepție a sensului interpretării vieții

Ești
Taina micro și macrocosmică

imposibil de-a fi formulată
reciprocitate a speranțelor celeste
în spirala infinitului

Ești
mica noastră imaginație limitată
încercarea de-a descrie cu simțurile noastre
asimilat ești prin prezența-ți continuă
apropiat și tare îndepărtat

Ești
în triunghiul reflexiei teologice
un misterium fără de lumânări și slujbe
respirație a fricii din subconștient
negație a falsității cernelurilor

Ești
omniprezent și atotputernic
unic în indefinirea ta
străpungând totul în timp
cu puterea impersonală a mărturiei

Ești
Și durezi în continua regăsire

Psalm III/1

Știu că vei veni cândva la mine
chiar dacă-i încă lungă calea
și fosta-i încă nu de mult
gata să te-ating cu palemele-mi de copil

Ce s-a întâmplat că așa de
mult te-ai îndepărtat
rămând lumină a bunei-vestiri
cotidiene
rază din bucuria norilor albi
în cuvânt așezați de-a dreapta
Tatălui

Când am pierdut urma
adevărului Tău
cuvintele de slavă din Cartea
leșirii
și slova mărturiei îndeplinite
bogate prin credința
indestructibilă

În pelerinările mele am slăbit
căutând semne prin mirajele

norilor
închizând ochii ca să cad în hău
știind că acolo ești – viu

CONSTANTIN BRÂNCUȘI

muzica ai sculptat-o
dându-i o formă
pământeană

fraza ai formatat-o
armonia ai mulat-o
sunet să iasă

ai transcris totul în bronz
cu eoul ai forjat în piatră
lemnul l-ai cioplit
patinei i-ai dat eleganță

rămâne doar ca sufletul să-l arzi
cel blestemat în sinteza formei
în ansamblul esteticii frumosului
ai cântat pe-ale adevărului acorduri
despre dorul formei perfecte
ce-nvinge abisul zărilor

sunetul să-l materializezi
în a ta confesiune
dar într-alt doar mediu
ai crezut într-a verticalismului victorie
la ideea simbolică ajuns-ai
pentru a cădea în nemurire

B
R
Â
N
C
U
Ș
I

La 10 mai a.c., prof. univ. dr. Daniel Breaz, rectorul Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia a acordat pictorului, sculptorului, graficianului și poetului cracovian, **Czesław Dźwigaj**, profesor al Universității Jan Matejko din fosta capitală a Poloniei (cu lucrările căruia ilustrăm numărul de față al revistei noastre), înalta distincție de Doctor Honoris Causa. Aceasta i-a fost înmănată într-un cadru festiv, de o eleganță aparte, în prezența corpului didactic al Universității, cât și al autorităților locale și ecleziastice județene.

Czesław Dźwigaj s-a născut în iunie 1950 în localitatea la Nowy Wiśnicz din sudul Poloniei. Ca intelectual rasat, este strâns legat de Cracovia, de urbea în care de la 1364 funcționează una din primele Alma Mater ale Europei, de Universitatea care a dat lumii pe Copernic, și pe băncile căreia încă din Evul Mediu s-au aflat și zeci de tineri transilvăneni; aici, catedra de astrologie a fost deținută, la jumătatea secolului al XVI-lea, de brașoveanul Honterus. Dźwigaj a studiat artele plastice în acest oraș la una dintre cele mai renumite Academii de Arte Plastice din Polonia, instituție de renume, care în 2018 va împlini 200 de ani, mergând pe urmele unor mari artiști, absolvenți ai ei: Stanisław Wyspiański, Andrzej Wajda, Moise Kissling, Wojciech Jerzy Has, Tadeusz Kantor, Igor Mitoraj, Stanisław Witkiewicz, etc. etc.

Czesław Dźwigaj se numără printre absolvenții promoției 1976-1977 al facultăților de sculptură și pedagogie. Lucrarea de diplomă a pregătit-o în domeniul ceramicii sub conducerea renumitului profesor, Antoni Hajdecki, specializându-se și în domeniul graficii de carte. Parcurge toate trepetele consacrii universitare - de la asistent la profesor, titlul fiindu-i înmănat de Președintele Poloniei în 1998.

De remarcat că profesorul Czesław Dźwigaj este și cadru didactic al Universității Papale Ioan Paul al II-lea din Cracovia, precum și pe cel de șef al Catedrei de Artă a Universității din Ružomberok (Slovacia).

De departe, Czesław Dźwigaj, este unul din cei mai prolifici artiști polonezi contemporani, autor a sute de creații instalate în spații publice, pe toate meridianele geografice și tehnice ale artei vizuale, multe în Cracovia și în alte orașe din Polonia.

L-am cunoscut pe sculptorul Dźwigaj prin intermediul fostului secretar personal al Papei Ioan Paul al II-lea, cardinalul Cracoviei, Stanisław Dziwisz, cel pe care l-am rugat cu doi – trei ani în urmă să îmi recomande pe cel mai demn artist polonez pentru a întruchipa plastic în România, într-o operă de artă, figura luminoasă a Pontifului nepereche. Așa am aflat că Czesław Dźwigaj este sculptorul care a înălțat până în prezent cca 80 de la statui, care îl înfățișează lumii întregi pe fostul Episcop al Romei, pe toate meridianele lumii: de la Chicago, Londra, Fatima, Lourdes, Tenerife etc. Sperăm că din 2018 și la Blaj.

Prezența artistului, în mai 2018, în Transilvania, s-a legat și de momentul înmânării Preafericitului Părinte Mitropolit Lucian, spre acceptare, a machetei monumentului, proiectul căpătând binecuvântarea Înaltului Ierarh de la Blaj.

Prezentare și traducere: Nicolae MAREȘ